

53882

Mag. St. Dr.

P

53882

I

VIII / m. 28.

Luca Opaleniski
Marsali Curie Regni Poloniae
de Officiis libri tres

In quibus
Sapientiae Christianae, de
Moralis Philosophiae, Jurispru-
dentiae, iuris et Theologiae
pleraque et praecipua, nova
hactenus ratione atque Methodo
accurate explicantur.

Regiomonti et Amstelredami
1703.

XI. 6. 35.

20. 2. 18

... at ... filter
1879. d. 890.

120

LVCAS DE BNIN OPA
LENSKI SVPREMVS REGNI
POLONIAE MARSCHALCVS &c.

LVCÆ OPALENSKII,
Marſalci Curia Regni Poloniae.

SEU
(Anagrammaticè)

PAULI NÆOCELI
DE

OFFICIIS
LIBRI TRES.

In quibus

*Sapientia Christiana, id est, Moralis Philosophia,
Jurisprudentia, immo & Theologiae pleraque
& præcipua, nova hætenus ratione, atque
Methodo accurate explicantur.*

REGIOMONTI ET AMSTELODAMI.

Sumptibus MARTINI HALLERVORDII
BIBLIOPOLÆ.

Anno 1703.

53882
I

ANDREAS MAXIMILIANVS FREDRO,
CASTELLANVS LEOPOLIENSIS,

LECTORI SALUTEM.

DEUS, famaue Authoris voluit, ut hic liber, Authore ab ipso, pignus in amicitia, mihi ferretur: praesentit fors divinitus, fatum sibi instare brevi, eoque nullibi fidelius posse scriptum deponi, quam apud me, qui rectorum ingeniorum amator, etiam sum non invidus, sed immo, cujusque pro merito, laudis propagator. Librum postquam attigi, fateor, veniâ tanti viri, & nostrae amicitiae, illico me severius exposulasse. Quorsum? *Pauli Neoceli* nomina, quorsum? tam parce in publicum prostant, magnae rei exemplaria: *Opalensiorum* illustre meritis, & inter praecipuos dignitate, in Polonia nomen: scripti dein ipsius praestantia, manus oculosque Lectorum, sponte in se raptaret. Sed ille; viginti non amplius exemplaria, (respondit) Cracoviano sub prelo excusa: pluribus sub

apertiori nomine, correctius excudendis, publicæ eruditorum experiendæ censuræ præmissa. Sibi, viro politico, ministro Regni, liberorumque curâ distracto, extra Clericalis togæ statum, theologica scribenti, si quâ parte, iudicio doctiorum non responderetur, excusatum quoquo modo haberi, si editione posteriori, corrigeret quædam, adderet, minueretve. Hæc ille coram, civilitatis ut solitus, nec præsumptæ prudentiæ officio, respondit. Ut ut sit: Quoniam propera mors intentum abruptit: Piis manibus Authoris, Catholico voto, *Beata & Æterna*, Lectori bono, scriptum versanti, virtutum (quæ innuit) similia, factò implenda, id est, rem ipsam virtutis, non inania nominum, precor. Interim Lector vale; & pro alienis, quæ imprimenda porrigo, mihi non succense. Cur etiam facias, non habes.

*Andreas Maximilianus Fredro,
Castell. Leopold.*

LUCÆ

LUCÆ OPALENSKII
PRÆFATIO OPERIS,
Ejusdemque Dedicatio
LECTORI.

Clli enim potius, quàm Tibi Lector Opus meum dedicem? Tibi illud scripsi: laborisque & opera non aliud mihi pretium, quàm tuum commodum assignavi: ut legas, inquam, ista, capias, probes, & utare. Meritò itaque ea Tibi inscribo: utinam tali curâ noscenda, qualem ego impendi: & quam vel magni iudo, vel utilitas meretur argumenti. Sapientia etenim Christiana specimen quoddam adfero: cuius cum multa sint, que fructum uberem habeant adferantque, tum nullus in illa utilior præstantiorque locus, quàm hic, quem tractaturus sum de Officiis: ab eo namque bene satèque vivendi præcepta ducuntur. Hæc vero ut exactè explicarem, non modo putavi necessarium, conijcere præcipua, que Moralæ Philosophia continet ac præcipit; sed etiam nonnulla è media Theologia petenda sensui. Juris quin immò principia eodem pertinere ideoque ex professo tractanda existimavi. Quæ omnia deduxisse mihi visus est, ut nova ratione ac ignotâ hæctenus methodo, ita & raro profectò pro magnitudine rei compendio. Dum nempe tribus exigue molis libris, totidemque libri cujusque capitibus,

Causa
cur le-
ctori o-
pus in-
scribatur

Ejus ar-
gumen-
tum.

Unde
haustum

Nova
ejus me-
thodus.

An tra-
cta-
tione.
tibus, tantam rerum copiam includo. Prae-
terea, quod alibi in tractatione Philosophica
ca requirere Cicero videtur, ut fiat distin-
ctè, graviter, & ornatè, id ut probè imple-
rem, animus conatu(que fait, nescio an suc-
cessus. Distinctè inprimis studui rem apti-
rire: accuratè & apud(prout quidem cap-
tus meus erat) partiendo argumentum: &
factà definitione, ac divisione cujusque rei,
etsi ut plurimum novà, puto tamen non in-
commodà. Talis autem methodus, artis
specimen habet: & enucleatius rem expli-
cat: & melius memorie imprimitur; de-
nique præclara & rara est: quia diffici-
lis, & ardua. Cum non possit fieri, nisi prius
probè cognitâ rei naturâ, & ut ita dicam
subactâ materiâ. Graviter deinde volui
in serio hoc scripto versari. Itaque nec
amentatis studio, in longas dissertationes
me effudi: nec declamatoriâ illâ, & tau-
tologâ ubertate, qua Seneca præcipuè audit,
lascivire volui: nec superfluâ ostentatione
eruditionis ineptire. In ejusmodi enim
scriptione, paucis, sobriè & graphicè decet
resolvere: nihil bis dicere: sancire quodam-
modo & decernere: sine vano lenocinio elo-
quentia: verum, quod sat per se pulchrum
est, aperire: denique inserere quadam ani-
mis, quæ cogitatione propagata, latius sua
sponte pullulent, & fructum per se ferant.

At-

Atamen nec Ornatum penitus omittere & non
volui: Necessarium existimans Verba rebus sine or-
paria reddere, ne vitio sermonis, ac vili tra-
ctatione, non modo naturam sui cognitio-
nem, sed dignitatem etiam amitterent. Ita-
que huic fini, commodè ac decorè ab aliis di-
cta, Operi meo intexui, etsi non editis ple-
rumque Authoribus: ratus, nec eruditus id
esse necessarium, agnoscent enim: nec minùs
peritis proficuum, cum à ratione potiùs
pondus peterem, quàm autoritate. Præ-
sertim verò profanâ, à qua, velut à non ido-
neo teste, nihil Veritati Christiana accedere
posse existimo. Sacram verò ac Divinam
proorsus, ac primo loco, censui advocandam.
Quamquam nec hujus anxie (ut plerique so-
lent) loca indicavi, eò quòd censerem, pудо-
rem esse Christiano, ea ignorare. Jam verò
an tria hæc, quæ ex Cicero adduxi, imple-
verim præstiti erimque, ensebù Lector. Cen-
sebis inquam: sed haud rectè, nisi liges to-
rum, probeque cognoscas. Quod, à te, & bre-
vitas libri facillè impetraverit: & structura
ejusdem omnino requirit. Nisi enim à capite
ad calcem decurras; partium ejus non inbe-
nissam Symmetriam, & quomodo prima
mediis, & hæc postremis, respondeant, videre
non poteris. Perieritque primùm labor meus,
deinde fructus tuus, qui haberi non poteris,

A 4

pro-

de gra-
viter,Id judi-
cio le-
ctoris
subjici-
tur.Sed si
torum
& cum
cura le-
gerit.

properâ & deſultoriâ lectione. Ultimum, quod adhuc præfari ad te opportunum exiſtimo, eſt: ne, dum de Officiis promiſſo ſermone, in abdita pietatis immò & Sanctitatis Chriſtiana te deduci videbis, ne, inquam, putes, Titulo libri, Tractationem haud reſpondere: aliudque promitti, aliud præſtari. Conſulto, ſine jactantia: & modica inſcriptione Opus inſignivi: tali tamen, qua tractata complecteretur, ideoque requireret. Ut enim Plato Republicam, Cicero Oratorem Stoici Sapientem, ideo in ſummo exemplari oſtendere, ut excitare conatum quàm proximè accedendi, & citra quambis conſiſtentibus, laudem assignarent; ita &

A Pietate Sapientiam non poſſe ſeparari.

mihî de Officiis Hominiſ Chriſtiani dicturo, proponendum omninò fuit, quod ſummum conſummatiffimumque cenerem. Præfertim cum certiffimum ſit, veram Sapientiam à pietate, & ſanctitate, non poſſe ſecerni: & culmen Chriſtiane Philoſophiæ, religionem ac Deorum eſſe. Veteres illi, lumine fidei orbi, atque deſtituti, alios habuere, qui Sapientiam proſtiterentur: nec Deos quærent: alios, qui in Dtorum vano cultu occupati, Sapientiam non curarent, ideoque dum hæc ab invicem ſejuugunt ac ſeparant, nec veram (ait Lactantiuſ) Sapientiam, nec Religionem habuere.

Dei cultum.

Nobis Chriſtianiſ par, & juncta cura utriusque:

usque: aut unius potius, nempe Sanctitatis, ſed in qua, totum iſtud ſapere continetur: atque adeò tota Scientia, Deus eſt. Ille Principium & Finis: ab hoc ducuntur: ad hunc omnia referuntur. Faceſſat ergo iſta ex ſolo Ariſtotele deſumpta, & ſecuriſim à doctrina pietatis tractata Ethicè, & neſcio que partiſio virtutum, à Chriſtiana profeſſione, ac perfectione ſejuugarum. Prodeat verò illa, illa, ignorata proſane Philoſophiæ, parum nota plerique Chriſtianorum, intra penetralia ac cellas aſcetarum clauiſa, ſimplici & humili, ideoque ſæpe illuſa pietate occultata ſed alta profeſſo: & ſola vera: quia Divina Sapientiæ, qua homo hic officium perfectè implere, & olim præmium conſequi, ac beatus eſſe poſſit. Feci ego quantum potui, ut illam proprio cultu oſtenderem: facile mihi promittens fore, ut multos ſublimitas ejus in admirationem rapiat, & pulchritudo in amorem. Moveat verò etiam eos, quos vel nimia rerum hujus vitæ cura in tantum obruit, vel vana ſæculi eruditio ac ratio humana adeò occupavit, ut ſuſſidire quodammodo, & nauſtare videantur Chriſtianiſ omnem pietatem. Faciet Deus, ut non hoc velut condimento palatum eis exciet, novo igne teporem auferat, ac fidei fervorem ſuccendat, veritas legentiſ multuſ ignorata, ideoque ſpreta. Et quidquid, unuſ ipſo Authore, à me ſcriptum eſt, eo incrementum faciente, cedat in bonum tuum Lector: ipſuſ laudem, honorem, & gloriam.

Chriſtianiſ itaque philoſophandum.

Quod ego conatus.

Utinam

PROLEGOMENA
 QUÆDAM PAUCA,

quæ velut fundamentum Operi subferuntur.

Funda-
 mentum
 ponitur
 operis.

A Nequam Tractationem promissam ordiatur; consilium immò necessarium omnino videtur, præmittens solida quædam immotaque, de Deo, & quæ ejus notionem consequantur, principia: quibus Opus tuum inniti, & firmiter superstrui possit. Frustra etenim Officia ducere conarer, causâ eorum & origine, quæ Deus est, non deductâ. Etli ira que in libro tertio, ubi de Pietate agitur, de illo tractatus erit, attamen hæc etiam præmittenda sunt saltem illa, quæ de eo recta dicat docetque ratio; sepositis in prædictum locum iis, quæ à revelatione habentur.

Deum
 esse pro-
 pter a-
 theos
 probabi-
 tur.

Atheis-
 mi.

Causa a-
 theismi
 recensetur.

Sit itaque lapis fundamenti, & initium sapientiæ, ut certò scias, semperque & impressè memineris *Deum esse*. Istud autem, etsi certius est omni demonstratione, & tam necessarium, ut probari non indigeat; Attamen, cum pravus quibusdam ingeniis vel inesse, vel facillè adherescere soleant nonnullæ *quædam* causas, omnino, iis recensitis, argumenta ponenda sunt, adstruendæ Divinitatis. Quod igitur *negant* Deum; Fit primùm, *ingenii protervâ & pe-*

tulan-

tulanti acrimoniâ, quæ ratiocinando, ante. 1. Ingenti
cedere principium frustra conatur: cum il-
lud nulla antecedentiâ habeat: si enim
haberet, principium non esset. Dum ergo
ex antecedentibus non colligit, cur, & quo-
modo Deus sit, ne esse quidem putat, &
fidem aspernatur, quæ potissimum Divi-
nitas agnoscenda est. Deinde, fit idem ex
perversitate & malitia, quæ Arbitrum sui
defugit: nolletque inesse Deo occultorum
scientiam: quia sua occulta nollet prodi: &
ne timeat vindicem, negat Authorem. Tertio,
à rudi quadam ferocia, quæ detrectat à su-
prema aliqua vi domari, ac contineri. Ideo-
que omnipotentis Domini osor, ac con-
temprix est Quarto, ex vâgâ disputandi de
religione licentiâ. Tales enim, cum nus-
quam conquiescunt, desperatione veri,
Deum aut non curant, aut diffidentur.
Quinto, dum bonis mala, & malis bona vi-
dent evenire; de providentiâ primùm qua-
vuntur: mox dubitant: & demum illam, at-
que Deum unâ, tollunt. Postremò, ille-
cebris præsentis vitæ occupata mens, ina-
nibus curis negotiisque mersa, se primùm
fugit: tum verò Deum, qui nequit esse
pabulum, turbata, multiplici, & inquietæ
mentis. His fere de causis, cum multi
à debita agnitione Divinitatis arceantur;
operæ pretium est, in limine hoc scripti o-

acrimo-
 nis per-
 lans.

2. Mali-
 tia.

3. Fero-
 cia.

4. Dispu-
 tandi li-
 centia.

5. Ob e-
 ventus
 varios,
 provi-
 dentia

negatio.

6. Po-
 stremò
 cura

mortales
 ac sèce-
 bra.

Asserenda ergo divinitas
 stendere; Deum esse. Id verò non illis argumentis, quæ ducuntur à priori: (hoc enim probationis genus, ut dixi, locum non habet, in prima & principe causa:) sed quæ colliguntur à posteriori, id est à convenientia rei, & si negetur, ex absurdo. Deinde verò ab effectis, quæ causam aperitissimè monstrant, ac testantur.

Argumentis ut videntur à posteriori.
 Existere itaque summam aliquam Divinamque naturam; & ratio, & generis humani consensus, & denique ordo mundi, seu creaturæ testimonium evincit. Ratio inquam imprimis facillimè colligit, mundum hunc non esse ab æterno. Causa: quia constat partibus, & ex illis compositus est. Quis autem eum composuit? Non seipse: nam conjunctionem partiuta antequam haberet, non habuit: ideoq; dare sibi, quod non habuit, non potuit: necessariò itaque ab alio, eam sortitus est. Si autem ab alio; deveniendum erit ad principium, quod non habeat aliud principium: quod est per se Deus, necessariò ab æterno existens: qui nisi esset, nihil esset. Quæ enim ab alio sunt, aliquando non erant: dum non erant, efficere ut essent non poterant. Nunquam itaque existissent, nisi quidpiam per se esset, quod illa efficere potuisset. Nisi itaque Deus esset, nihil eorum, quæ sunt, esset. Atqui se esse quisque sentit, agnoscitq; , necessariò ita-

Ratio evincit Deum esse.

itaque fatebitur, & Deum esse. Quod ipsum non ratiocinando, sed sponte naturâ, & quâdam anticipatione (quam *αιελας* vocant) agnovit semper, omne genus humanum. Tam firma autem, tam constans, tam communis omnibus, notio Divinitatis, vel indita à Deo mentibus nostris sit, oportet: vel à primo Parente posteritati per manus tradita. Utrouque autem modo, ingens perfectio est veri argumentum. Nihil autem minus & illud, quod ducitur à rebus creatis. Habet enim Deus testimonium, (inquit Tertullianus) totum hoc quo sumus, & in quo sumus. Nam ex tanto tamque consummatæ artis opere, quale Mundus est, utique Summus & Omnipotens Opifex; ex productione rerum in pondere, numero, & mensurâ, Architecti mens immensa; ex Elementorum miræ temperie, & in pugna quavis, conservatione, vis suprema, omnia continens; ex motuum cœlestium certâ, ac statâ vicissitudine, motor ipse immotus; ex elegantia, pulchritudine, convenientia ac demum bonitate rerum, unum simplex, ac solum Bonum, in quo fons omnis communicatæ bonitatis; ex humani denique tam corporis quàm animi admirandis, id est, ex compendio ac epitome universi, Author omnium Deus, spectatur manifestè.

Et consensus generis humani.

Et demum testimonium creaturæ.

Obiectio de natura solvitur.

Atqui dicunt quidam, hac non à Deo esse, sed à natura provenisse: Peto verò quò naturà? si sensu & ratione experte; quò fieri poterit, ut quod non sentiat, nec intelligat, causa sit sentientium & ratione prae-dictorum? Utrique necesse est, ut causa efficiens, quem producit, aut praestantior sit, aut saltem eum vi & virtute intra se contineat: Quomodo autem res non sentiens continebit vim sentientis naturæ; quomodo id, quod rationis experte, producet effectum se tanto intervallo posteriorum? Quod si naturam dicunt intelligentem, omnium effe-ctricem, hoc quod naturam vocant, Deus est.

Deus cre-
avit res
ex nihilo, si ei coaeternam, increatamque statuat materiam, illa quoque Deus alter esset, quia à se esset. Quomodo autem a se, quod non possit agere, sed pati tantum, & recipere: & quomodo Deus sine sensu? & Deus corpus, & corpus sine forma? Verbo itaque ac iusta fecisse omnia dicendum est.

Idemque earum conser-
vator, Consequitur verò etiam: ut Retor sit ac Conservator ejus quod produxit. Sive enim voluntatem ejus spectes; amabit, dum benefecit: & vidit, quod essent cuncta, quæ creavit, valdè bona: necesse est ergo, ut bonus bonis bene velit. Sive scientiam; scivit

scivit condere: oportet ut noverit conser-
vare. Sive denique potentiam; si ex nihilo potuit producere, quanto magis, ne in ni-
hilum recidat, retinere? Et ut paucis totum
dicam, cum ostensum sit evidenter, ab eo
fluxisse omne esse, necessariò ab eodem de-
pendebit totum hoc existere.

Esistere verò, ac conservari id, quod ex
tot diversis, ac inter se pugnantibus parti-
bus est constitutum, non potest: nisi certo
modo, ac ordine, à suprema aliqua vi, ac
potestate, praescripto praefinitoque. Talis
autem potestas non est, nisi plactæ, &
Factoris, in opus suum, id est Dei. Hinc
prodit Divina providentia: quæ sine
ulla anxia cura curat res, & omnes, &
singulas: earumque naturam & noscit,
& disponit ad finem à se praestiturum.

Neque obstat, quò Epicureus apud
Ciceronem dicit, hoc modo fore inquit-
tum, plenumque negotio Deum. Non e-
nim potest esse ulla iniqua cura illi, apud
quem par voluntati potestas est: & qui ut
aliquid praestet, non indiget, nisi seipso:
id est voluntate sua. Sollicitudo, & labor
eorum est, qui volunt perducere in pote-
statem suam, rem sibi non obsequentem. In-
cujus verò potestate cuncta sunt posita,
is sollicitudinis experte erit: dum ea, quæ
sine labore produxit, sine labore guber-
nabit,

nabit. Si enim, cum non erant, vocata par-
rere, ut essent; quantò magis, postquam
ejus jussu esse ceperunt?

*Ab eo
duratio
rerum.*

*Eam ho-
mini in-
finitam
datam.*

*Quod
probatur
ex animi
potentia
Entis,*

*Memoria
animi si-
fic in
Uno.*

*Intelle-
tus con-
stat Ve-
ro.*

In modo autem gubernandi, præcipuum lo-
cum obtinet, durationis cuiusque naturæ ter-
minus: quem ille quibusdam parcitis, abundan-
tius aliis indulgat, prout ejus omnia disposuit
voluntas. Homini certè jus vite concessisse
in infinitum, vel exinde censendus est, quòd
animum ejus tam vastum produxerit, ut expleri
nequeat, nisi ipso. Experimento enim didici-
mus, cuncta hæc creata nunquam sedasse ejus
sitim, sed irritasse: aut certè sustulitium sui po-
tius, quàm saturitatem se contentam, astulisse.
Falsi hoc ultrò sunt, compotes omnis munda-
næ felicitatis. Sed magis hoc ipsum adfateri
cogetur, quisquis tres animi facultates, seu po-
tentias, Memoriam nempe, Intellectum, & Volunta-
tem, expendit: videritque quomodo non nisi
proprietas $\tau\epsilon\ \delta\iota\ \sigma\iota\ \theta$ id est uno, vero, bene ex-
pleri, & in illis tantum conquiescere possint. Vi-
deamus hoc paulò attentius: & nulli, quòd
sciam, plenè notatum, penitus pensitemus.

Dico itaque in primis: quòd Memoria non
possit sibi planè contare, nisi omni multiplica-
tate rejectà, cuncta videat redacta ad unum.
Nullum autem est unum præter Deum, quòd in
se cuncta contineat. Hoc ergo solum visum,
eam quietam reddere potest. Nempe sine phan-
ta smatum infinità captà, quæ eam turbant, distra-
huntque: dum videbit Deum, videbit totum,
quòd semper erat, est, erique. Itaque nullà
reminiscentiã præteriti, nullà futuri cogitatione
fatigata, unico intuitu, in idea totius quòd est,
defixa, ac quæta manebit. Intellectus non po-
test consistere, donec agnoscat Verum. Verum
autem non cognoscitur exactè, nisi in Causa pri-
mà,

mà, quæ causas omnes continet, & ultra quam
non datur progressus. Talis autem Causa Deus
tantum est, ergo in illo tantum subsistit Intelle-
ctus. Tum enim cognoscat, cur, & quomodo ab
eo, quòd solum verè est, fluat omnis essentia, &
quis ille sit nexus causarum, sese consequenti-
um, qui initium accipit ab eo, quòd non habet in-
itium. Hæc verò agnitione, omnem perplexita-
tem, hallucinationem, falsum, effugiet: prænèque
conquiescet. Voluntas denique non potest exple-
ri, nisi apprehendat bonum. Bonum autem nullum
est consummatum, nisi quòd à se est. Tale enim
cum à se possit habere, non potest non velle sibi
inesse omne bonum. Ut verò ipsum solum bo-
num, ita omne, quòd communicatum ab eo. Ita-
que hoc totum, unicumque est bonum ejus, cui
se communicavit. Communicavit autem se Ani-
mæ, cum illam esse, & talem, ut est, esse, gratiã
bonitate voluit. Ergo hoc solum Bonum ejus
erit: ergo in hoc Bono, id est, in Deo Voluntas
plena futuritas: & quæta possessio. Concludo ita-
que locum hunc, & dico: Anima Rationalis quæ-
ta, id est, beata esse nequit, nisi viso per Memoriam
Uno, agnito per Intellectum Vero, prehensio per Vo-
luntatem Bono Deo.

Quod si ita est; necessariò consequetur, ut
quòd non possit, nisi participatione & consortio
Divinitatis, quietem, seu finem suum consequi;
id Divino auxilio elevetur, ad statum tantæ forti-
& conditioni parem. Atque adeo, ut verè potia-
tur immortalis Deo, immortalis sit, oportet. Alio-
qui nec appetere, nec frui posset bono sibi non
convenienti.

Post hanc vitam igitur, necesse est, vitam no-
bis alteram superesse: quæ nos Dei compotes
reddat. Nam status hujus præsentis & mortali-
lis, incapax est plena fruitionis boni immortalis.
Verè

*Voluntas
conquiescit in
Bono.*

*Unde im-
mortalis
status de-
ducitur.*

*Et post
hanc vi-
tam vitã
alterã.*

Quæ in Deo. Verè itaque pervulgatum illud Augustini dici ad Deum potest: Creasti me ad te, inquit, est cor meum, donec perveniat ad te. Perveniat inquam, sed tuo auxilio. Nam sicut (ut idem alibi loquitur) non est à carne, sed supra carnem, quod eam facit vivere; sic non est ab Anima, sed supra Animam, quod eam facit beatè vivere. *Et ut supra carnis Anima est, ita vita beata Anima, Deus est.*

Idemque summam appetendorum: Summum Bonum finisque hominis: ad quem beatè, & rectè que vivendi consilia referri, & quem omnino bono, cogitarum, dictum, factum, respicere debet.

Quod qui non appetit, amittit, & perit. Porro Bonum hoc, malis ac pervertis, qui illud nec appetierunt, nec quaesiverunt, imò spreverunt etiam, salvà iustitiâ, non potest pariter, & ex æquo cum bonis obtingere. Necessariò itaque consequetur, ut *vita futura dispar sit meritis, ac immeritis*: Beata nempe illis; his verò misera & calamitosa.

Sed hæc uberius suo loco. Præmittenda verò hic erant, seu præparandis, seu excitandis animis, ut visis solidis hisce principiis, surgentem sibi fabricam, rectè contueri ac scanderent autò queant.

LUCÆ

LUCÆ OPALENSKII
LIBER
OFFICIORUM
PRIMUS.

De Probitate.

Jacto Sapientiæ Christianæ velut fundamento, ad Officium ejus dum venio; illud

ita definitio: Officium est *vita institutum, & actio, conveniens Naturæ rationabili*. Dividitur trifarium. Primum enim est, *Probitas*: quâ homo se bonum reddit. Secundum: *Charitas* alterum: quâ erga alios bonus est. Tertium: *Pietas* denique: quâ coram Deo bonus est: cuncta ad eum referens, uti finem. Tripartita hæc totius Operis & Materie divisio totidem libros requireret: in quibus explicandæ mihi erunt partes istæ, compendioso quidem & breviter, sed tamen, ut existimo, accuratè.

Probitatem definitio: *Tenacem boni animi sententiâ, dicto, facto*. Tres ei partes assigno: ἀναγκαστικὴν μετεωρολογίαν, ἢ ἐπιτολίαν, seu fugam vitiorum, affectuum regimen, & exercitium virtutum. (Ita enim Græca hæc verto: interpretatione, quæ

rcm

rem exprimat; & quæ ut Seneca dicit appellationis vim potius habeat, quam faciem) Quæ tria singulis capitibus explicare, ac completi conabor.

CAPUT I.

De avauaritia, prima Parte Probitatis.

Primam Probitatis partem *impeccabilitatem* seu *impeccantiam* feci. Homo etenim, à Deo factus naturâ bonus, voluntate autem propriâ pravus, & corruptus est culpâ originis. Id est, per pravaricationem primi Parentis, quæ eum infecit: & loco debiti, ad Unum, Verum, Bonum amoris; indidit *concupiscentiam multiplicis, falsi, ideoque non boni.* Hoc fonte derivata labe fluxit ad posteros: idque triplici, prout partitur Discipulus Domini, rivo. Nempe *Concupiscentiâ carnis, Concupiscentiâ oculorum, & Superbiâ vitæ*, quibus omnem peccandi materiam ostendam contineri. Per subsidia igitur, quæ Deus homo factus, sufficientia reparandæ naturæ præstitit, opus est eradicare ex animo mala, firmumque facere propositum, non peccandi. Nempe post solennia illa Sacramentorum, (de quibus suo loco,) *conscientia* formanda est: tanquam Dux, & custos vitæ innocentis. Est enim illa: *Internum & integrum iudicium, respiciens malum, id est peccatum; veniens cum ab-*
horren-

Impeccabilitas explicatur.

Quæ est in cupiguanâ triplici concupiscentia.

Per non peccandi propositum.

Per Sacramenta, & conscientiam.

horrentia: admissum cum angore: in bono autem, cum gaudio conquiescens: idque totum cum Deo, & propter Deum. Meritò finis.
hæc postrema addidi; nam si rationis tantum, non vero religionis dictamine oriantur, nihil est. Fit tantum inanis vel ostentata Probitas, id est, *fucus*. Firmamentum igitur illius unicum erit, *timor Domini*. Porro ut evellantur vitia, dignoscenda sunt. De singulis itaque partitione propositâ dicam.

PARS CAPITIS PRIMA.

Explicatur primus peccatoribus, Concupiscentia Carnis.

Concupiscentia Carnis est, *Abusus eorum, quæ corpori propria.* Fitque tripliciter. Nempe *mollis ac delicatâ, Gulâ deinde, ac demum Libidine.* Qui his dediti, illis corpus voluptati, anima oneri est. *Mollitiam* voco, *nimis delicatam curam corporis, quæ desiderem & enervem vitam reddit.* Sunt enim quidam in cute curanda nimis operati, nimis compti, nimis culti, odorati, uncti, sensuum oblectamentis inhiantes: idque cum quodam delicato fastidio: quod scitè quidam præferunt: ostentantque. Taliter occupatis, non vacat vivere: non modo laboris, sed omnis actionis
Definitur Concupiscentia Carnis. Pars ejus prima Mollitiam.

*Gula
pars al-
tera.*

nis fuga: segne tantum otium, id est vivi hominis sepultura. *Gula est in esu & potu excessus.* Dum ganeones isti avidè vorant, liguriunt, ventrem variè farciunt, nec egentem, nec capientem. Deinde potu ad crapulam sese ingurgitant: fructu, nauseæ & crudelitatis: quæ evanidi pallent, & in vivis caro morticina est. *Libidinem* vel nominari vetuit Apostolus: igitur definitione illam non dignabor.

*Hæc de-
genera-
mus in
bruta,
immò
ea supe-
ramus.*

Hæc sunt vitia, quibus homines in bruta animalia degenerant: quamquam vincant ea potius, quam imitentur. Illa enim, etsi hoc unum agant, & appetant; tamen non ultra naturæ modum, quem homo excedit. Nempe caro concupiscens adversus Spiritum, postquam pellexit animum suis illecebris, frui illis jubet. Dum autem animus fruitur, & expleri nequit; exigere illas vult ad mensuram sui appetitus: & corpus citò satiabile onerat ac torquet: studetque ingenio irritare, ac provocare, languentem ejus falsamque voluptatem. Sed frustra: nam præter inevitabile fastidium, dolor & morbi, intemperantiæ commites, tandem abstinere, vel invitum cogunt. Habes detecta mala, quæ Concupiscentia carnis facit.

*Remedia
contra*

Remedia contra eam ut adferam; Primum erit: ut voluptatem ejus abeuntem cogi-

cogitemus. Morsum nempe illum, quem aspernatione & abhorrentia sui, linquit. Annexum namque semper illi, poenitere. *Anne-* Et si rectè expenderis; facilè agnosces: *sum ei* istas, quas vocamus *voluptates*, ubi modum *poenitere.* *transcenderint, profectò pœnas esse.* Deinde, *Vitis &* agnoscamus: quàm id, quod in illis ob- *brevis* *etat,* & vile, & breve sit: tantoquè studio appeti non mereatur. Tertio, ut turpitudinem earum aversemur. Mollitiæ enim, obliviscimur animi: & velut abdicamus meliorem nostrî partem: totâ curâ ad corpus translata. Vitam otio, somno, ignaviâ, conterimus: & occupatio, dotibus animi, profus contraria est. *Gula,* ad naturam eorum delabimur: quorum tota vita est, ali tantum, & nutrirî. *Maçtatorum animalium,* & intra nos putrescentium, *sepulchrum sumus.* Et multâ ingluvie, & crapulâ, sordescimus: fœtoremquè. Libido denique, quàm sit, usu, & obscenitatis mi nitatis ministerio fœda: fatentur etiam impudentissimi: dum turpitudine adacti, lucem fugiunt: & latebras quærunt.

Vitanda hæc igitur essent Sipienti: seu *Vitanda* viro bono: etiam si non fuissent à Deo *hacigitur* vitata: prout etiam docuit vetus illa Philo- *et quia* sophia. Quantò verò magia, cum non ratio *per se ma-* tantum, sed etiam lex Divina vetat. Profectò & ratione, & præcepto, firmatus animus, non modò illecebris corporis, *se* *vitata,* se vitata, capi

capi & captivari non permittet, sed quò longius ab hoc absit periculo; contraria eliger: ac usurpabit. Nempe, prout Schola Christi docet, domabit corpus, & ad fervitorem ac obsequium animi, per necessariam *ἀσκησιν*, rediget. Vivamus hanc vitam igitur: non tanquam propter corpus, sed tanquam non possumus sine corpore.

Exercitatio-
nem.

PARS CAPITIS ALTERA.

In quo ostenditur, quid sit Concupiscentia Oculorum.

Definitio
Concupiscentia
oculorum.

Alter peccati rivus est, *Concupiscentia Oculorum, seu Avaritia*: quam voco; *Rerum, quæ extra nos, pravum usum*. Rectè vocatur Concupiscentia oculorum. Cuncta enim externa, quæ Avaritia appetit; quid habent, præter spectari tantum, & videri? *Tripliciter* hic peccatur: nempe dum illis *Fruimur: Non utimur: Abutimur.*

Fruitio
prima
ejus pars.

Eaque
explicatur
ac
monstratur.

*Fruitio rerum externarum, est: nimia ex illis oblectatio: vel animus earum specie nimis captus, ac irretitus. Splendor enim ille opulentia, & commoditas, & arbitrium quoddam in rebus humanis pecunia omnipotentis, & illi annexa mundana felicitas, perfringit primum oculos: & tum mirum in modum animum fascinat. Præsertim, si quis sit; qui gloriari & gaudere possit, *datas sibi divitias, artemque fruendi:**

fruendi: qui non ut ganeo, aut profigitor; ut plerique, sua haurientium; sed eruditio luxu, qui in omni cultu diligens, elegantia ac magnificentia peritus sit ostentator. Hi inquam tales, immergunt animum in externa: & eorum pulchro ac prudenti (prout putant) usu inescantur. Et quia in veste, domo, suppellectili, familia, procurant varia, ac comparant; Multa autem requiruntibus, multa petentibus, necesse est defint multa; ideo necesse quoque est, ut anxie & avarè appetant: & ut consequantur, sæpè jus & fas, in super habeant.

Altera pars Avaritia est, *non utentium rebus externis*: idquè nimia, insanã, & sordida parcitate. Etenim multi, falso obtentu posterorum; vel inani, in senectæ egestatis metu; vel nec causã, nec sine habendi semper egent: semper appetunt: semper congerunt: & congesto pauperes in auro sunt. Dum, quod per tot labores, & curas, sæpè turpi questu paravère; recondunt: maluntque, omnem penuriam sustinere, immò etiam emori, quàm sacrum tangere depositum. Itaque pendunt penas vitii infelicitis: aliis odio, sibi oneri sunt. Nec quidquam boni faciunt; nisi dum citò moriuntur. Dum sint omnium Officiorum desertores, & nullã erga quenquam charitate.

Tertium genus avaritia est, apud eos;

B 2

qui

*Pars ter-
na prodigi-
galitas.* qui rebus externis abutantur: nempe, apud
prodigos. Isti enim dum non alium fructum

*Ejusquæ
mala.*

opulentia, quam, profusionem putant; nullam curam, & cautionem, erogandi habent. Sumptuosa convivia, ingentia in veste & familia impendia, immensâ largitio, quâ perdere sciunt, donare nesciunt. Ita, inquam, effusi in cuncta, queis pecunia prodigitur; dum sua decoquunt, aliena expetunt: & egestas infueta, ideoque intoleranda, acris causa Avaritiæ est. Cui semper tantum deest, quantum cupit. Cupit autem quantum prodigit, & prodigit immensum. Ideoque ejusmodi *radix omnium malorum fit: fraudis nempe, injuriæ, perjurii; rapinæ.* Quin immò si animi sint acres ac violenti; sæpè *seditionis, civiliumquæ bellorum.* Tales, inquam, solent ad facinora converti: cuncta miscere: & privata damna, Patriæ malis reparare.

*Remedi-
um erit
non ama-
re externa.*

*Quippe
adiapho-
ra*

*Minuta
& cadu-
ca.*

Hæ sunt causæ: hæc mala avari animi: & Concupiscentiâ Oculorum peccantis. Remedio erit, admonitio Sacri Vatis: quâ vetat, divitiis, si affluant, cor apponere: id est amare, velut verè bona, cum non sint: sed ex se, neque bonis, neque malis accensenda. Unde meritò, exilis eorum æstimatio animo inferi debet. Caduca nempe sunt: mutationi & alienæ potestati obnoxia: &, ut non eripiantur; morte tamen mox linquenda. Deinde, non vilia tantum sunt.

funt, sed etiam noxia: Animum enim per-
turbant: & anxie expetita, inquietant:
dum acquiruntur, fatigant: non adepti,
torquent: possessa, non satiant: denique
custodita, metum, erepta, vel amissa, do-
lorem adferunt. Quod si verò ad votum
succeedat; & possideantur; tamen nihil ex
illis accedet ad interna illa: veraquæ solatia:
quæ pura tantum, & vero Bono, id est, Deo
nixa, mens conferre potest: &, quæ tantò
majora sentiuntur; quantò quisque sibi
plura negaverit. Intra nos, nempe, esse
oportet, quod non beatos facit: externa
heterogenea animo sunt: ideoque non ei
miscentur: seu uniantur. Et quid stultius,
quàm bonum rationabilis naturæ, in irra-
tionalibus querere? Hæc ad tollendam
Avaritiam, quæ ex fruatione, Adde: contra
insanam Parcitatem, utendum esse opi-
bus: nisi enim utare; infaniâ (ut apud Poë-
tam est) *par eris illi; qui cytharæ ignarus,*
cytharas undique coëmat: comparet: asser-
vetque. Porro usui, si necessitatem tantum
spectes: facile parabilis: sufficiens: & sup-
petens erit. Prodigalitem, seu Abusum,
dissuadet, quæ luxum humili gressu co-
comitatur egestas: jubens quidvis agere &
pati: agere, inquam, iniqua: & pati indi-
gna: ita hinc orta Avaritia, aut scelerata,
aut misera, semper vero perdita erit. Quam
ut evites, regulam tibi constitues erogan-
di:

Noxia.

*Et quæ
nihil ad
animum.*

*Non de-
cei ita-
que illis
frui.*

Sed uti.

*Non verò
abuti.*

di: eam verò dictabit parsimonia virtus: huic vitio opposita: de qua suo loco.

PARS CAPITIS TERTIA.

Declaratur tertius vitus peccati, nempe Superbia vitæ.

Definitur Superbia vitæ.

Sui amantem cupiditatem.

Ejus origo.

Et materia triplex.

A Corpore Ferocia.

POST detectam, corporis, & (ut ita vocem) fortunæ, diram cupidinem; Superest: ut animi *φιλαυτιν ἐπιθυµίαν* excutiam. Concupiscentiam nempe sui, quæ est *superbia*: quæ definiiri puto commodè potest: *Ejus, quod est supra id, quod sumus, ususpatio.* Oritur, dum totum hoc, quod fumus, nos accepisse à Deo obliviscimur: aut certè, non ut oportuit, meminimus. Deinde, etsi accepisse cognoscimus: tamen tanquam ex merito, & debito datum. Postremò dum plus nobis attribuimus; quam datum habeamus. Quamvis verò, hanc Concupiscentiam, dixi, animi esse; tamen materies ejus, non ab illo tantum est, sed à dotibus etiam corporis, ac fortunæ. Unde, à triplici hac materie, prodibit triplex animi elatio.

Prima à Corpore: quam *Ferociam* voco: nempe *viribus corporis fidentem elatumque animum.* Sunt enim, qui nacti corpus vegetum, validum, laboris patiens, dum robur ejus respexere; facillè induunt animum arrogantem: acres ac violentos Spiritus fumunt: acerbo fiunt ingenio: truces, feri,

feri, contemnunt infirmos: & deprimunt: *Qua duncunctis terrori esse volunt: simulquè & inscribitur.* altum efferuntur, & rabie efferantur. Gigantæa nempe proles: quos à stature magnitudine, id est corporis viribus; famulos, potentes, nihil nisi bellum scientes, disciplinæ seu mansuetioris vitæ ignaros, Scriptura vocat: & quos Poëta *βουαχας* faciunt. Ita nempe, superbia exinde orta, quanquam revera fragili nitatur fundamento; tamen plurimum extolli solet: dum audax, nihil ratione, sed vi tantum, ac impetu agit: & quantumvis ardua, altaquè, appetere, & adipisci, eousque conatur; donec seipsum perdat: & præcipitet.

Deum oppugnantes.

Alterum Superbiæ genus, à *rebus externis* ortum, vocabo *Fastum.* Nempe *ex affluentia earum, vana gloriæ vento inflatam mentem.* Porrò, inter externa numero: non solum opes, nobilitatem, potentiam, cæteraque infra animum; sed etiam naturales ejus facultates. Pertinet namque ad fortunam: quidquid sorte nascendi contingit: & totum id, velut externum est, quo hominibus apparemus, & videmur. Unde *Qui duplex erit, velut dos, fastuosæ elationis: plex.* *Affluentia* nempe mundanæ felicitatis: *Ex excellentia naturalium animi facultatum.* Primum, cum insanum vulgus adeo æstimet; ut propterea, Sectatores, & turbam famulantium, venerantium, blandientium, B 4 promp-

A rebus externis Fastus.

Qui duplex.

A Fortuna saltus ad ostentationem. promptè exhibeat; facit: ut animus, inani plausu illusus, sui obliviscatur: extra se totus exeat: se totum vanitati apert: & accommodet: & ab interna ista, & inani; sensu, verbis, actione, ad ostentationem, pompam, typhum se componat: quod mimicè prorsus, & Histriionum instar, factuosi isti exercere solent. *Alterum*, dum

A dotibus ingenij, iudicio arrogans. *Memoria & Intellectus solito obtigit felicior:* & deinde studio acquisita doctrina, & scientia, animum occupavit: & quæ potissimum cum vanè ostentat, longè provehit; opinione inficit, (*quippe quidvis fruendi & destruendi artifex*) eloquentia: si istarum, inquam, dotum præstantiam, quispiam fortitus est, facile *arrogantiam*

Unde ausus iudicij sumit: ac usurpat. Arrogans verò hocce iudicium, si ad actionem se accingat; è contemptu aliorum, quibus præcellere se censet; alta concupiscit: & sæpè ambit: *funtque tales in Repub; imperij impatientes: & seditiosi:* si in cognitione veripotentem operam; *aut in Philosophiam labitur,*

Aut Philosophiam. *aut in hæresim.* Philosophiam intelligo: quæ rationis propriæ tantum viribus consistat: & nititur: prout fuit vetus illa, *ad hoc didascalica*, religionis contemptrix, & Dei disciplina. aut penitus oblita, aut tanquam per infomnium memor: ipsa verò, ad eò plena

Aut Philoſophia. inanis & insanæ fiduciæ: ut diceret, Sapientem Deo parem. *Hæresis* verò est, quæ

scientiâ inflata, autoritatem receptæ & constitutæ doctrinæ, spernit: iudicio proprio eligens dogmata, eorumque censuram arroganter exercens. Ita utraque hæc, aut contemnit fidem; & irridet: aut dum ad suum captum aprat; tollit. Iam verò à voluntatis etiam facultate fastus oritur. Quibusdam enim, ab indole meliori, est moderatio affectuum: & placida animi tranquillitas: exinde verò ad officia virtutum, velut congenita quædam propensio. Naturâ videntur boni, si ad vitia non multum proni. Et videntur sæpè magis, quam sunt: unde provenit, suavis & blanda *gratuita:* & dum in se confidunt, tanquam iusti, profectus incuria: & ex omnibus istis, interitus verè Probitatis.

Sed tertium, & perniciosissimum elationis genus est: quod ab in teriori animo, & ut loquimur, *Spiritu producitur.* Deus enim Spiritus est: ideoque vult adorari in Spiritu & veritate. Si itaque quispiam, subacto corpore & fortuna, animum depuravit; id est, in Spiritu vertit; illum verò ad se mirandum, sibi què complacendum *convertit;* & à Deo hoc ipso avertit; is Deum Spiritu oppugnat: fit ei injurius, quippe donis & auxiliis ejus fultus, eum aspernatur: & à se removet. Ideoque quod acceperat amittit: & turpi lapsu perit. *Hæc prima perniciosa est, vera propriè què dicta Superbia:* ab hac cæti.

initium accepit peccatum. Nam, & rebellis ille Spiritus, aliter quàm Spiritu ornato gratiâ, & gloriâ, superbire, & velle æquari Deo non potuit: & homo, re Spirituali nempe cognitione illectus est: per quam fieret sicut Deus. Itaque *Ferocia, & Fastus, velut coram hominibus* fiunt: *superbia propriè in conspectu Dei*: qui ei resistere, id est, quodammodo se ab illa avertere dicitur: & humilia respicere in terrâ & in cælo. Hæ sunt partes *Superbiae, à corpore, à rebus externis, & ab animo* ortæ.

Vitia ejus dum pauper est. Cæterùm *materies* eorum, aut plenè, & ad votum, non habetur, aut habetur. Si primum; oriuntur *vitia pauperis superbi*. Nempe studemus *lactantiâ* aliis imponere: deinde satagimus, augere *ambitione*: contendimus *per emulationem*: in victoriâ *contumeliâ* utimur: si vincamur; *invidiâ*.

Vitia ejus dum abundat. Si alterum; mirum prorsus est quantum felicitate corrumpamur. *Fortunata enim Ferocia, tota in belluinam naturam mutatur*: cuncta vi ac violentiâ agit: hinc *cædes, bella, id est, populorum latrocinia*: & illud occisarum gentium grande scelus. *Fastus compos felicitatis mundanæ, mentis impos fit*. gloriæ vento abripitur: & eò *vanitiæ* devenit; ut per illum, portenta hominum, se Deos, non idci tantùm juberent; sed etiam coli. Magnis deinde animi dotibus infla-

inflatus; impius est: fanaticus: blasphemus: professus hostis Dei: famulus & cooperator Dæmonis. E quo *Apostatae, Seductores, & Heresiarchæ*, quorum proprius character est, ut sint filii perditionis: nam se perdunt, & alios. Denique ab animo interiori, & puritate Spiritus, orta superbia, illuditur variè à Dæmone: mutato in Angelum lucis. Primùm dulcedine inani fruitionis: tum sæpè extasi: raptu: & falsâ gloriâ, animæ, in corpus etiam per miros effectus defluente. Unde *suboritur complacentia: amisso gratiæ: & damnationis præcipitium*.

Sat puto aperui causas: partes: malaque *Remedium* Superbiæ. *Remedium* adversus immanem hoc, & maximè inimicum Deo vitium, *notitia sui.* unicum esse extimo: nempe *sui ipsius notitiam*. Quod etsi vetus quoque Philosophia vidit; & velut oraculum agnovit; attamen nec plenè intellexit: nec implevit. Notitiam enim sui, seu à corpore *fragili*, seu ab externis adeo viribus, ad deprimendam superbiam, idoneam; facile agnovit: & meritò exinde *σωφρονείης* præcepit: sed cùm ad animum venit; admiratione ejus abreptâ, tota in fastum evanuit. Atqui undique, ad omnem nos modestiam, non duci tantùm, sed etiam compelli, manifestum est. Ferocia enim, ut altos *A corpore fragili* ponat Spiritus; vel invita à corporis *fragili*

Temperanter agere.

gilitate adigitur : cujus non vigor tantum, sed vita etiam facillimè interit. Vita, inquam, halitus tenuis : brevi tempore suapte extinguendus : quem supprimit sæpè, levi causâ morbus : quem eripere potest, quidquid tandem est : Nam ortus illi unus, exitus innumeri. Porrò si illa tam instabilis, cur homo firmitate corporis superbiat, ejusque virium operâ, tam alta moliri conetur ? Itaque ab hac sui parte, nosce te : & non ad vim corporis animum apta (quod est proprium Ferociæ :) sed ad vim animi corpus redige : exerce : doma : & quandoque libens impende : quæ est, ut ostendam in parte, fortitudo. Ista sunt, quæ Ferociam tollunt. Ad exuendum verò Fastum, ducit ; Primò, rerum quæ extra nos, vilis conditio : & par illis æstimatio. Quam superiùs cum fatis demonstraverim, superfluum est repetere. Certè exinde extolli, tam insanum est ; quam commodatâ ad tempus alienâ veste, vel comico ornatu, aut personâ superbire. Ducit eodem ; naturalium animi facultatum imbecillitas : quarum tenebras, hallucinationem, miseriam, quando non experimur ? In memoria ; ecce confusa phantasmatum multiplicitas est : in intellectu erronea opinio : in voluntate inordinatus amor : quæ nisi in nobis videmus continuò ; valde ignari nostri sumus. Itaque ut id agnoscamus,

Avilitate rerum externarum contra Fastum.

scamus, & se nosse decet. Postremò, eadem sui notitia, etiam ab interiori animo, vetat, extolli, ac superbire. Quamvis enim eximius ille est ; tamen ^{Ab animi instabilitate contra superbiam} *quantus est, ab alio est : & ipse per se nihil.* Quamvis superemineat ; tamen Deo comparatus, pusillus. Quamvis denique virtute, & gratia pulcher, tamen à se sædari facilis, & ni Divino sustineretur auxilio, continuò culpâ turpis. Hæc tria probè expendentem, humiliari coram Deo necesse est. Quis enim de alieno, minuto, & corrupto superbiat ? Itaque verâ animi notitiâ, ad omnem modestiam flectamur. Quod non abjectionis est, sed roboris ac firmitatis. Id enim verè est sibi dominari : seque majorem effici : quod summum fortitudinis opus esse, cum de illa agam, demonstro.

Qua cuncta humiliari cogunt.

CAPUT II.

De Regimine Commotionum : seu de perturbationibus : Altera Parte PROBITATIS.

Absolvi primum officium Probitatis. Ordior alterum : nempe Regimen Commotionum, id est, Affectuum : Perturbationum : ac Passionum. De quibus dicam quædam paulo aliter, quam vulgus Philosophantium solet. Et primum ostendam istas Commotiones esse :

&c

& quid, & quot sint: deinde quales sint postremo quales esse debeant. Erit ergo

PARS CAPITIS PRIMA.

An sint, quid sint, & quot sint Commotiones?

INter Sectas veteris Philosophiæ, acris, ut notum est, fuit illa de Affectibus

Vetus controversia de sententia Stoicorum: In qua sententia describitur.
 controversia, & contentio: in eo fere fita: quòd Peripatetici eos temperarent: Stoici tollerent. Illi à natura esse, ideoque inevitabiles, & moderandos tantum; hi ab electione, & voluntate; ideoque tolli posse, ac nullos esse debere: non parvos. Denique illi censebant, impetum ac vigorem animi, ab illis esse: ideoquè, si modus adfit; laudabiles: hi, quasi morbos ejusdem dicebant: ideoque vitandos prorsus Sapienti. Et multa, ultro citroque argutabantur, fœta illis λογισμα.

Seu verborum velitatione. Et vana ostenditur.
 In quo utrique frustra fuerunt. Nam & hi, qui affectus prorsus sustulerunt, & illi, qui modum tantum, non verò, finem etiam eorum spectarunt; aberravère. Sed tota hæc pugna discceptatio, uti & alia, quæ de Affectibus prodita hæcenus sunt, nunc primum puto patebunt evidenter, ex hac, quam sic instituo tractatione.

Origo commotionis generica,
 Apertum & evidens est, omnibus rebus indiciam, esse appetitionem eorum, quæ suæ naturæ conveniunt: Ea appetitio, in rebus mani-

inanimatis Ponderus est ad locum proprium. In viventibus vegetatio. In sensitivis Instinctus ad se speciemque suam conservandam. In ratione præditis voluntas: seu effectus ejus, Amor: qui unum, proprium, naturalemquè terminum habeat necesse est: alioqui supervacaneus, contra naturam naturæ esset. Hic autem terminus ejus est, Bonum. Bonum autem est: quod propriè & unicè ei naturæ cujus bonum est, convenit. Amor verò, dum hic vivimus, nihil est in nobis aliud, quam incitatio & fervor voluntatis, ad apprehendendum agnitum istud Bonum. Cui oppositum, odium: seu eiusdem voluntatis, aversio à malo.

Porro ut illa prima, τὸν ὄντων, si obtinendum, neant id, quod natura eorum, convenit, conquiescunt. Si verò impediuntur, arceanturquè, commoventur: & vim sibi inferri, apertè resistentia ostendunt. Ita & homo, si potiretur fruereturquè bono suo, in quiete seu gaudio esset: omnis commotionis, nempe affectus, Perturbationis, ac passionis, expers. Sed quia, vel nondum boni plenè capax est, ideo, Affectu movetur: vel circa bonum impeditur; ideo necessariò perturbatur. Vel denique partim imperfectè fruitor; partim frustratur; ideo Passioni subest. Et hinc patet, triplicem hanc esse Commotionem:
 &

& dum hic vivimus, necessariò nobis adhaerentem.

Primum enim, *non est homo plene capace boni, quamdiu hic vivit.* Quippe (ut in ipso limine scripti docui,) *Bonum ejus Deus est: Deo verò frui hic plene non potest: ideoque nec affectu carere: cuius causa & origo vera est, Amor non compos Boni: Et definire illum possis: Motum amoris, bono suo non fruientis.* Hic motus, cum duplex sit, nempe, quo nos amor ad bonum fert; & quo odium à malo removet; *Duplex erit & affectus; Desiderium scilicet, & abhorrentia, seu Fuga.*

*Perturbatio-
num.*

Deinde, cum infirmitas naturæ, ex Spiritu ac corpore constitutæ, impetui ac impediti in consequendo facile possit; ideo perturbari eam necesse est. *Perturbationem verò definio; Amoris ex præpedito aut dubio bono commotionem.* Ea est quadruplex. Nam si ita impediatur bonum; ut vinci tamen possit impedimentum; tunc provenit *ira.* Si bonum abfuturum videatur; oritur *Spes.* Iterum verò, si impediti boni; periculum appareat, à malo; *Metus* nascitur. Si certò malum putetur futurum, prodit *Desperatio.* Unde patet, quatuor prout dixi, perturbationum summa genera esse: duo ad bonum, totidemque de malo. Sed perturbationes istæ, valde moderatæ sunt; unum, verum, bonum

num continuò appetenti. Est enim illud natura ἀκίνητος, ἢ, διασάπηντος, id est: quod nec impediti, nec prohiberi, multò verò minus eripi potest, nisi ipse velit. Itaque ira, metus, desperatio, tamdiu locum vix habent, quamdiu homo, unum, verum, bonum quærit. Spestantum manet: sed blanda, & interdum gaudio brevi mixta: ut Apostolus jubet esse, bonos: spe gaudentes. Nisi quod quandoque Deus vel permittit, vel immittit etiam, breves quidem, sed tamen acres, istas turbellas in bonos: seu in poenam alicuius culpæ: seu denique in stimulum, ac incitamentum; ad appetendam tantò magis veram ac immotam quietem, quæ nos olim manet.

Sed tertium Commotionum genus, posueram *Passiones:* non minùs, quàm *Passionum,* duo prima, inevitabiles. Idquè ob fruitionem, vel brevem, vel frustratam. Est enim *Passio,* amoris *ex bono,* aut aliquantum *possesso, aut amisso,* sensus exultans suavitate: vel concidens amaritudine. Ille est *letitia,* hic *tristitia.*

Non erit itaque Sapiens, id est, vir bonus, in statu hoc mortali ἀναδύς*, ut Stoici nugabantur. Quia securitas perpetuihen seu impassibilem. *Unde patet: sapi-entem non esse apat-tem seu impassibilem.* Malus verò, & qui stultè falsa bona consecratur, evidens & necesse est, ut *Impassibilis.*

*Multò
minùs
malum
sive stultum.*

Affectibus, Perturbationibus, Passionibusquè multò magis commoveatur. Quippe, & aegrè consequi ac retinere potest, quæ extra ejus sunt potestatem; Et ut consequatur, habeatquè; tamen minimè quiescet: nempe, non in bono. Itaque & avida cupiditate inhiat bono, quo expleri nequit: & averfatur frustra id; quod non est malum. Deinde & irà exarsuat: inquè audaciam impetu ruit: dum illi facilè, bonum opinabile impeditur: & alternante spei metusquè fluctu agitur: quatiturquè: dum adeo dubia & incerta petit. Denique aut effertur, vanà breviquè lætitià, si contingat consequi, opinabile bonum; Aut tabescit dolore, si eo frustretur. Et hæc illi continua gravis, & infelix pugna est: *in animo decepto, & frustra quietem in falso bono quaerente.*

PARS CAPITIS SECUNDA.

*In qua Amoris tres proprietates ostense:
rum singularum Commotionum
qualitas, & efficacia.*

Habes reclusum Commotionum fontem: Ex quo, etsi facilè qualitas petiti ac hauriri potest; tamen singulas separatim producam. Sed præmissâ prius explicatâquè breviter amoris energiâ: hæc enim probè intellecta, lucem Commotionibus istis confert.

*Præmissâ
itur amoris
energiâ.*

Amo-

Amoris itaquè prima proprietas est; ut se persequatur se quidpiam, perfectiusquè appetat. Cuius appetit. Bonum enim semper potius perfectius. què est, re, cuius bonum est: atqui amor, non appetit nisi bonum: perfectius ergo appetit. Altera Proprietas; ut *amor amare rei uniat.* Etenim uniuntur ea facilè; *Unit cum re amata.* quorum unum, & potest, & studet apprehendere: alterum item, & potest, & avet communicari. Tale autem est Amor & Bonum: unde coalescant in unum, est necessè. Tertia eaque summa Proprietas; *In ea quâ ut Amor non uniat solum, sed etiam quâ potest transmutet.* Essentia enim annexa operatio est: Amoris verò Operatio; dum se penitus linquit: & tota in amatum transit: ideò in illum, esse suum quodammodo transfert. Hinc verò consequitur hæc, quam dixi, transmutatio. Magna verò profus ac mira, in hisce tribus, Amoris vis ac energia est, per quam (ut benè quidam nuper dixit;) *plus nobis datum est in eo, quod esse possumus, quam quod sumus.* Datur enim libera optio, ut quodammodo id sis; quod esse volueris: id fias; quod amaveris. Hæc non re, sed verbis, pãuca de Amore.

Ad Commotiones transeo: primum- *Definitur* què ad Affectus: quorum primus est *De- primus* *fiderium.* Definitur: *boni absentis Naturalis affectus,* appetitio. Propriè vocatur Affectus: quia *Defide- rium* afficit

afficit intimè Voluntatem : *inest Amori* :
ejus inseparabile accidens : & dum hic vi-
vitur , ob absentiam , nunquam se plenè
impertientis boni , perpetuum . Est nempe
motus animi , quo ille fertur , quo-
cunque fertur . *Si in verum bonum* ; et si
magno , placido id tamen *facit conatu : plo-
no spei* : ac jucundo . Appetit enim , quod
Naturæ ejus convenit : quod eam explet :
perficitquè . Si verò fertur *in bonum opina-
bile* ; quidquid agat , inutilli *anxietate* , &
curâ : irritum conatum sentiet : & agno-
scet , se appetere , quod prava cupido sua-
det , reluctanti Naturæ , & invitæ . Alter
Affectus oppositus Desiderio , est *Fuga* : id
est *mali imminentis abhorrentia* . Si verè ma-
li ; facilis esse potest , parato semper auxi-
lio Dei , si invocetur . Sin illius , quod non
est malum ; stulta : inanis : & frustra est .

*Alter
Fuga.*

Pertur- Sequuntur Perturbationes . Et primum
batio pri- Ira : quæ est ; *Commotio animi aut resstren-*
ma Ira, *tis , aut pugnantis , in ea , quæ bonum im-
pediunt* . Meritò & propriè Perturbatio
vocatür : quippe ut plurimum inquieta ,
& turbata . *Initium sumit ab Indignatione* :
qua velut decernit ; *comparans boni præ-*
stantiam , cum indignitate adversantis , ju-
stam pugnæ causam . Et hinc sumpto im-
petu , resistit malo , forti *tolerantiâ* : oppu-
gnat verò idem , *animosâ audaciâ* . Diffi-
cillimè modum patitur : quippe sæpè in-
citata :

citata : fervida : ardens . Et dum omni co-
natu renititur ; nititurvè ; *moderationem ,
pusillanimitatem existimat* . Si falsum bo-
num tuetur ; aut in obstinam pervicaciam
vertitur : aut *ad reverentem prorumpit* . Et
victa angitur : in victoria *servit : ac vin-
dictam exercet* .

Metus , est Perturbatio opposita : con-
trariaquè Iræ , ideoquè definitur : *Contra il-*
la , quæ bono adversantur , resistendi detrecta-
tio : Et certaminis fuga . Oritur ex opinio-
ne , phantasmate , ac imagine mali : quâ ,
si animus terretur ; concidit : si verò mo-
dum teneat ; rectèquè causam metus æsti-
met ; & vereri sciet : & tutò aggredi . Ter-
tia Perturbatio , *Spes* , est modum repræsentatio :
& exinde velut odor quidam , in ani-
mo , successuri desiderii : qui illum extra
se promovet : ideoquè perturbat . Ortum
habet à *possibilitate* . Quæ si , certis firmis-
què niti videatur signis , *producit fiduciam* :
A qua curæ & laboris condimentum , co-
natusquè calcar . Modum si excedit , vana
& Præceps est : & ludibrium sibi debet .
Prona in illam *magnanimitas* . Desperatio
illi opposita : id est , *mali eventus , præsump-*
ta opinio . Prodit ab animo pusillo : cui om-
nis difficultas magna , & insuperabilis vi-
detur . Dum nimia ; sæpe gravioris mali
causa est ; quàm sit , quod putat eventu-
ram .

*Alter
Metus.*

*Tertia
Spes.*

*Quarta
Desperatio.*

Ad

Passio prima Gaudium
 Ad Commotionum illud genus venio, quod Passiones vocavi. Inter eas primum est *Gaudium*. Hoc dum plenum & immutabile est; *quies est*. Ergo non Motus, sed potius *Pax & Fructio*. Sed quoniam, (ut dixi;) tale in hac vita non contingit; ideo breve id, quod accidit aliquando, Commotionibus accensetur: Quia nempe commovet: dum continuò, & venit, & recedit. Passio verò propriè vocatur, quia in illo animus, non tam agit, quam recipit. Definitio illud: *Usuram brevis fructio- nis, velut possessi boni*. Eget temperamento: etiam si oriatur ex vero bono: prout offendam; cum ad Præcepta Commotionum veniam. Altera veràquè Passio est

Altera Dolor.

Moderationis affectuum.
 Dolor. Definitur: *Ex bono; vel non obtento, vel amisso, sensus mali*. Frequent, & velut proprius est, mortalis vitæ. Præcipuè, prima sui parte: & quatenus non est compos boni. Nec rejiciendus omninò vitandusquè: quin immò proficius salutarisquè sæpè: dum Patientiæ, Poenitentia, Resipiscentiæ causa est: prout offendam, quæ sequitur parte *quæ utriusque* sunt.

P A R S

P A R S C A P I T I S T E R T I A.

Ostenditur, qualis esse de beat Amor: & ex illo communes primum regule, tum verò singularum Commotionum *Essentia.*

Ordinatio.

EX Natura ac proprietate *Amoris*, quam superius deduxi ac comprobavi, consequitur necessariò: *illum soli Deo deberi*. Etenim, præter Deum, nullum aliud bonum, natura rationalis se magis perfectiusquè habet; in quo con- quiescat: Nec uniri valet; nisi ei, qui solus, & potest, & vult, infinità quadam ratione. Nec denique transmutari, quam in causam finemquè. Alia præter Deum, infra illam sunt. Ergo non ejus bona. Si autem non bona, ergo non amanda. Nequè uniri possunt; quia redamare nequeunt. Nequè multò minùs in se transmutare: quia esse, quod Amor quodammodo transfert; nec recipiunt: nec refundunt. *His de causis, Deum tantum, naturæ rationali, convenit, & expedit amare.* Quod si petas; quo modo? Dicam, suo loco luculenter: nunc hoc solum: Sine modo. Nec enim definiri potest, ratio Amoris, erga illud, quod est infinitum.

Atque hinc patet: *Commotionum omnium, causam magis considerandam, quam*

Commotionum prima

mo-

regula: ut modum: & prius quales sint; quam quantæ, expendendum. Nam si, circa unum, *causam* potius, verum, bonum occupentur; plerumque *potius* mensura earum, quò major, melior est. Si ad malum vergunt; etiam moderatæ, malæ sunt. Itaque prima hæc regula communis, in regendis illis erit: ut accuratè inspicias, unde sint; & quò tendant. Si à bono, & in bonum; facili eas freno reges: atque temperabis.

Altera ut Altera Regula: ut ipsa initia earum moderere: & morâ aliquâ interpositâ, retineas, cohibeasquè: antequam impetum sumant. Habent enim, uti observatum rectè est: gradus suos, quibus crescunt. Etenim primum, visum seu *phantasia* objicitur: tum sequitur *divinatio*, id est *cognitio*: eaquè recta; vel erronea, boni, malivè. Mox *opexis, à exordio*, id est *appetitus; vel aversatio*. Postremò *opem*: vehemens jam, incitata, & cum impetu *affectio*. Ergo circa ipsum initium, hæreas paulisper: & propositum ordina: atque constitue: & ex illo Commotionis modum.

Particularia præcepta Ex his verò communibus, particularia præcepta facile peti possunt. Atquè inprimis, inter *affectus, Desiderii*: Cuius unica totaquè Regula est, finis humani notitia. Eum omnes censuerunt beatitudinem: sed in quo illa consistat; dissenferunt: idque

què ignorantia Naturæ humanæ. Nam, *In agnitione finis* qui illam interire, eoquè post obitum *lotione finis* loco, quo non nata jacent, putavere; quid *nostri* miri est, si in rebus aut actionibus hujus vitæ, assignarunt felicitatem? Atqui ea *Qui non non est in hac vita.* Non, inquam, in rebus, quæ ad corpus fortunamquè pertinent. Nam cuncta hæc, mutabilia, incerta: aliena: denique, malis etiam, id est infelicibus, communia. Non item, in actionibus ipsis: id est, (ut olim, qui paulò altiùs philosophabantur docuerunt;) virtute: nam nihil agit, hoc tantum, ut agat: & ipsa ex virtute actio, finem scopumquè habet, se potiorè: qui merces ejus vera. Illa verò, post hanc mortalem, in æternâ & immutabili vitâ nos dëmum manet: tunc eâ fruemur, Deo, id est *Sed in Deo* omnino bono, se ultrò impertiente: & desiderium, mirâ ignotâquè profus ratione, adimplente. Itaque ad hanc finis ultimi regulam, atque normam, aptari debet desiderium omne: Et, cum tota vis ejus & operatio sit, velle bonum & appetere, id; quod summum appetendorum vocatur; id est *Deus; appeti verè & propriè, & proter se debet: reliqua propter ipsum: & quatenus fini consequendo serviunt.* Alter verò *Affectus*, qui est *Fuga, Fuga præceptis aliis non eget; quàm, quæ contraria omnia desiderio sunt.* Id est, ut toto

animo fugiat malum, quod Deo adversatur. Non defugiat verò nimium, nec abhorreat, quæ non sunt verè mala.

Ad Perturbationes venienti, se offert primùm, *Ira*. Hæc si debite oriatur, id est, si pugnat; aut resistit, *contra ea, que impercepta diunt unum, verum, bonum*, quamvis in Causa iusta; tamen initio cohibenda est, ne effervescat: exandescat: & in flammam, quæ brevis est, abeat: sed *in robore potius constantiaque immutabilis propositi, confstat*. Secura victoriæ; si nec cedat loco: nec cesset oppugnare. Bonum enim verum, quid impedit? Tribulatio? angustia? persecutio? gladius? an mors denique? Certus sis, omnibus istis te superiorem fore: & aut fugabis cuncta aut vinces; sustinendo. *Si autem oriatur Ira, propulsando, quæ non sunt Proprie bona, sed commoda, tantum vitæ huius; Tum & si jus habet, teneturvè officio, tueri quidpiam, aut repetere; tamen probè expendat: sitnè tanti quod impeditur: aut eripitur: ut pugnam certamenquè mereatur: taxabitquè exinde sui modum. Deinde moderationem adhibebit: ne nimis commoveatur: ne in furorem ac temeritatem dicto aut factò, prorumpat. Sed potius firmiter statuet: in causâ bona, magno animo conari: aut resistere: & si non succedat; æquanimiter tolerare.*

Tamen si bi tempore.

¶¶.

enim in adiaphoris istis, incerta & dubia est. Unde in utramque paratum esse debet, iræ temperamentum. Si vinceris; ne ringaris: ne iram frustratam, in te contorqueas: non te, non Deum incuses. Quin immò, vel Conscientiâ quamvis infelici, impleti tamen officii; te solère, vel mederi studeas: vel denique documentum in futurum cape. Si vicisti; ne vindictam sumas: id est ne dolore adversantis fruaris. Falsò enim Aristoteles defini- vit iram, *ἐπιθυμία ἀδικημάτων*, id est cupiditatem refundendi doloris: cum id, non Natura, sed vitium iræ sit. Dolor enim alieno pacisci quod bonum? quæ utilitas? Atqui nihil est à Natura; (ira autem est) cuius non constet ratio boni. Meritò itaque vindictam ab irâ legitimâ amoveo: uti & sevitiem & crudelitatem: quæ ultionis filia est. Atrox malum: & quo rabiem ferarum vincimus. Nam illæ, brevi impetu seviunt: hominis crudelitas lenta sæpè: meditata: & se pascens ac oblectans, dum, (ut ille dixit,) hominem homini perdere libet. Hoc verò demum est, quo potissimum ira male audit. Cum tamen non nisi dum vitiosa: & in noxam abit; ejus causâ sit. Alioqui innoxia. Bellatrix illa tantum contra malum strenua: officii animo- sa custos: excitatæ mentis vigor: denique Spiritus, ad magna incitans: & ardua au- dere,

dere, aggredi, & perficere iuvans. Et hæc ad regendam Iram sufficient.

Metum Succedit ei opposita Perturbatio; *Metum*
ut mode- tus: qui si oritur ob ea; quæ vulgò mala
vere. putantur, hæc ne nimium nos exterreant, verà facie noscenda sunt. *Paupertas* nempe, *Dolor*, seu exitus ejus *Mors*: & denique *Ignominia*. Facile enim patebit, cuncta hæc stultè omninò timeri. *Paupertas* enim Nobis congenita & propria, per quam nemo tam egens vivit, prout nascitur moriturquè. Non est ergò mala, sed quæ in ortu nostro, exituquè, docet; hominem sibi quoad externa posse sufficere. *Dolor*, si tolerari potest; parvus: si non; brevis. Eumquè mors consequitur: id est, quies: id est, veræ vitæ initium. Igitur mala non est, nisi malis. Infamia, si ob flagitium, venit; justa; Et culpa tantum, quæ illam promeruit, mala. Sin immeritò; contemnenda: uti enim honor, ita & illa, est extra nos: alieni arbitrii: & verè, *ἐκ ἐσ' ἄλλῃ*. Non est verò malum meum, quod non est mecum. Si verò hæc, quæ maximè timeuntur, mala non sunt; quorsum timebuntur? Detrahenda omninò illis persona, & larva, quâ terrent: Et fatebimur; majus malum esse timere; quàm sit illud ipsum, quod timetur. Victo autem timore ejusmodi, implebis officii finem: & circumspectio erit

Facit vera eorum agnitio, que vulgò & falso mala.

Non in nostra potestate

multa:

multa: nulla trepidatio. *Timor autem veri mali, id est peccati*, evitatio ejus esse debet: *Timor nec tam pavere decet illud, quàm abhor. Peccati. vere.* At restat ille, *timor Domini sanctus*: & qui facit sanctos. Non ille tantum, qui à terrore, *Judicis malos punituri*, oritur; *Dei.* (quanquam & iste proficuum: quo configi petit Psaltes; ut à *Judicis Dei* timeat: horrendum enim est, incidere in manus Dei viventis.) sed multò magis ille, qui pars est venerationis, *Summæ illius majestatis*, potestatisquè, & qui Nos humiliet sub potenti manu ejus. Adfit itaque: non tamen ille servilis; qui meticulosam, *pavidam, anxie turbatam*, & ad *superstiti-*onem factam conscientiam reddit.

Sequitur ratio Spei: Quæ ut recta sit, *Spem ut ad idem uti Ira examen, revocanda est. continens causam ejus expendit.* Nempe causam primùm, deinde modum ejus, oportet expendere: Si fertur in verè bonum, id est Deum, non confundit. *In bono vero non confundit.* Freta quippe auxilio ejus; qui cum se unum appetere jussit, vires addat, capaces sui, necesse est: sine quibus, non potest obtineri. Ideoque non dubia possibilitate nixa, firma & tandem rata sit oportet. Nec nimia erit: si cum Dei ope operetur: agatvè gnaviter: & in agendo imploret auxilium. Hæc est *Spes veri boni*: quam *Hac Theologicam vocant Scholæ: ologicam* Cum nobis qui non ex *Lycæo, aut Por-* tico,

Theologicè cen-
seri

ticu, sed ex Christi disciplina sapimus, non modo hic, sed & omnium animi motus, omnisque virtus debeat *θεωλογικῶς*: id est ad Deum referri: ac velut consecrari. In summo enim semper repræsentare, ac proponere, decet, rationem affectuum virtutumquæ: ut exinde tantò facilius fluant, ac deriventur minorum officiorum

*Spescircum
externa
fallax.*

præcepta. Hæc spes inquam veri boni. Rerum humanarum autem fallax omninò est: ideoquæ cautè admittenda: ne nimis incitet, provehatque. Nam ventus hic, ni vela contrahas, abripit à recto cursu: & naufragii causa est. Necessaria ergo, quæ illum temperet, modestia voti. Quam suadet primùm, exigua pars ævi, quam hic vivimus: Et, vitæ summa brevis, spes nos vetat, inchoare longas. Deinde suadet Tranquillitas, quæ haberi non potest, si in rebus his multum spei indulgeas. Nam eorum successu, necesse est, ut

*Itaque
non ei in-
dulgen-
dum.*

sapè frustreris. Unde perturbatio & in-
xède loque
bantur.

* Magis
velisquæ
eveni-
unt.
Voluntati
divine ac
quiescen-
dum.

eveniat: Moderare Spem: Et freno rati-
onis contine. Et * *καλλὸν θέλει τὸ γινόμενον*,
seu potius, quod ex præcepto æternæ Sapi-
entia, dicis quotidie; re ipsa præsta: ut
nempe *velis voluntatem Dei*: Cum hoc tam-
men monito, ne ista (ut proprio artis ver-
bo

bo utar) resignatio: ullatenus impediatur,
diligentiam, debitæ, & quam officium
postulat, actionis.

Ultima Perturbationum *Desperatio*. *Despera-
tio in ve-
ro bono
nulla fit.* Vi-
tanda in vero bono, semper: in adiapho-
ris, quam diu potest: Potest verò facilè, *In adia-
phoris ra-
ra.* nulla sit.
ab animo Deo fidente. Et cur non fidat
ei, qui summè potest, scit, vult, & deni-
firmata providentia, & cura nostri, secu-
ros nos esse jubet: & vetat desperare.
Quod si verò, apertè pateat, nihil spei re-
liquum; tum *se fato permittat*: & nec irri-
tè repugnet: *nec velit malus pati; pati,
quod liceat bono.* Deposita nempe Spes,
quietum ultra, sed post expletum officii-
um, reddat. Et postquam quæ debuit,
fecit; expectet: excipiatquæ, quæ jubeatur.
Ut verò non decet ejulare; detestari; *Nec sit
causa exi-
iii.* se aliosque imprecationibus devovere;
ita Spe abiecta, consciscere sibi mortem,
nefas. Hactenus de Perturbationibus.

Passionum verò regendarum præcep-
ta; *Gaudium etiam in
vero bo-
no, modè
teneat.* Gaudium inprimis requirit. Et requi-
rit, etiamsi ex impertito vero bono pro-
veniat. Suavitate enim sua allicit, & avi-
dos sui facit. Haustum verò largiùs, obest;
officitquæ. Degustata enim dulcedine
fruitionis, dum se comitem boni homo
putat; ex natura gaudii quiescit: id est: in
quærendo amplius bono subsistit. In hoc *Hoc enim
studio
sape fit.*

studio autem, dum hic vivitur, non progredi
semper; nec proficere; retrocedere, ac desi-
cere est. Ex defectu autem, delictum &
corruptio. Oritur enim, in animo ante

Fruitio,
vitæ debet-
tur qua-
nos ma-
net.
tempus gaudente, diffusio sui: *complacentia:*
inconsulta securitas: incuria: & denique *lap-*
sus. Itaque plena illa fruitionis dulcedo, dif-
ferri debet, in illud tempus, cum (quod
Deus faxit) unicuiquè nostrum dicitur:

Gaudium
Stoicum
frivile.
intra in gaudium Domini tui: & gaudi-
um tuum nemo tollet à te. Nec imponat
illud Sapientis gaudium: quod hic intra
nos nasci, ex Nobis oriri, nostræ spontis,
ac continuum esse, Stoici nugabantur: Et
quod stultè definivit Seneca: Elationem
animi, (hæc vitiosa semper) suis bonis
viribusquè, (hæc profectò nullæ) fidentis:

A rebus
externis
falsum.
quantò sapientiùs dixisset diffidentis?
Quod si verò hic, ne internum istud qui-
dem, & ab animo gaudium, continuum
esse potest, quantò minus erit adventiti-
um illud, & ab externis rebus ortum?
Certè esse nequit. Primùm, quia nixum

Quia non
ex bono.
incertis & mutabilibus bonis: deinde, quia
nec bonis. Quid enim ista ad animum?
immo si probè examines, contra animum
sunt: ejus vincla & compedes: & ad ma-
lum illicia. Itaque ex illis, non prodit,
nisi inanis lætitiæ exultatio: effusa & bre-
vis: Vitanda sapienti. Quæ Ciceroni est,
voluptas immoderata animi, sine ratione

Vitan-
dum
itaque,

gesti-

gestiens, opinione præsentis boni. Jure
ergo, risum reputes errorem: & gaudio
fallaci, dum hic vivis, dic, quid impo-
nis, quid illudis, quid decipis? Præterit
figura huius mundi. Ibi fixa sint corda no-
stra, ubi vera sunt gaudia.

Dolor, & vix admittit temperamentum: *Dolor non*
& non adeo requirit: prout docuere, qui *omnis fu-*
in hac vita, apatheiam nescio quam, som- *giendus.*
niarunt. Primò enim, si in verè malum, *Bonus est*
id est in peccatum, incidisti; dolere, ac *penitenti-*
tristari, bonum. Hæc enim, (inquit A- *actia.*
postolus,) secundum Deum tristitia, pœ-
nitentiam, in salutem stabilem operatur.
Deinde, si dolor sit, in pœnam culpæ; *Et pœna.*
bonusitidem: & hic potius, dum minor,
& non ex merito dependitur; expetendus.
Sed præter has causas pœnitentiæ, & pœ-
næ, proprium vitæ huius est, dolere.
Quippe extra Patriam fumus: quippe in *Vitamora-*
labore, impetitur à Dæmone: impedi- *tali pro-*
mur à carne: & mundo: quippe exerce- *prius.*
mur variè: ut mereamur. Statuit autem
Deus, testandæ bonitatis suæ, gloriam:
quam olim paravit: non donum tantùm
esse; sed etiam mercedem. Et mirâ benig-
nitate, velut debere Nobis quidpiam,
voluit. Hæc verò, quamtulacunque (fas
sit dicere) obligatio, doloris tolerantia,
quam gratia confert, ut plurimum com-
paratur, Meritò igitur, sancta *domus* illa, *contem-*
C 5 alter. *platiis.*

alterutrum, aut mori, aut pati proptabat. Atque ideo, dolor ex his, quas dixi, causis ortus; bonus: adeo non vitandus, fugiendusquè. At ille, qui ob mala externa provenit, coerceri debet. Dolemus autem ejusmodi malis: aut propriis, aut alienis: (quanquam profectò & his quoque privato respectu.) In malis alienis, miseratio est: quam rejecere Stoici: velut vitium (inquit Lipsius:) pusilli animi, collabentis alieno malo: vel, ut Cicero; ægritudinem animi, ex alterius rebus adversis. At non rejicit Christi Schola: quæ rigorem omnem aspernatur: mansuetamquè ac teneram requirit pietatem. Hæc verò, si proximo opitulari aliter nequit; saltem condolet: & compatitur: cum modo tamen. Et ad testimonium tantum, pronæ in auxilium, & beneficentiam, mentis. In malis autem propriis; cùm molles sint mortalium animi; firmandi tantò magis, ne eos nimium frangat, abjiciatquè dolor. Remedia roboris parandi, & constantiæ erunt. Primum: cogitare mutationes necessarias esse. Idquè à rebus ipsis: quas indices experimur, suapte corrumpi: & interire. Nempe, hæc est lex mundi; ut quædam in illo definant; quo alia oriantur. Et nasci in illo vocatur, incipere esse aliud, quàm quod fuit ante. Porro, si producerentur semper nova, seu

natu-

*Ob exter-
na coër-
cendus.
In malis
alienis
commise-
ratio est.*

*Ejus mo-
dus &
ratio,
Doloris
proprii.*

*Remedi-
um pri-
mum:
mutatio-
nis neces-
saria.*

naturâ, seu Arte, & nihil periret; non caperet orbis molem rerum. His verò de causis, si necessaria mutatio; necessaria erunt, & quæ ad illam ducunt. Velut, si homines decedere, & mori, opus; O- pus erit eorum, quæ morti famulantur: nempe morbis: peste: bello: tyrannide. Si verò hæc necessaria; ergo ferenda: id què libenter. Nam necessitatis non aliud effugium est; quàm velle, quod ipsa cogit. Alterum doloris remedium; cogitare: hæc quæ vocantur vulgò mala, reve- ra non esse: idquè à ratione, quam strictim, dum metum coërcui, dixi. Tertium: non modò non esse mala; sed etiam sæpè bona: & utilia. Et bona, primùm origine: nempe à Deo: Bona etiam fine: nempe exercendi, castigandi, puniendi. *Omnis enim ista, malorum externorum, seu calamitatum immisso, aut Bonos exercet: aut lapsos castigat: aut improbos punit.* Exercitium bonorum, necessariam primò, ut per illud, firmetur eorum animus. Nam, quemadmodum, si Nautam te esse velis; per tempestates doceâre; si Militem, per pericula; ita si verè virum; per afflictiones. Non enim alia, ad robur via. Necessarium deinde, ad experimentum. Ut nempe, quantum profeceris; periculum facias. Postremò, necessarium ad exemplum: ut tuâ tolerantia, aliis præceas.

C 6 Casti-

*Ideo nam
aggre-
renda.*

*Alterum
falsò qua-
dam mala
vocari.*

*Tertium:
bona esse
Deo. Es-
sine.*

*Exercen-
di,*

Castigandi. Castigatio etiam bona. Et iuvat; seu sit flagelli loco; cum peccavimus: seu freni; ne peccemus. Pœna denique bona: quæ tollit, quod castigatio non correat. Decet verò iustum Deum: expedit generi humano: cuius Societas stare nequit, malitiâ impunitâ. His fere rationibus, pulchrè equidem, sed φιλοσοφικῶς satis, Lipsius, dolorem non tam cohibuit, quam sustulit. Cohibendus autem, temperandusquè tantùm est. Impatibiles enim nos esse; nec est Conditionis Mortalium: nec Divinæ voluntatis. Et, qui sensum malorum, non fatentur; mente obduratâ, & pervicaci, velut in certamen, provocant Deum: qui solâ, sed mansuetâ, domitâ patientiâ vincitur: i. e. placatur. Et provocant tamen frustra; Nam scit ille, telum hoc mærorum, ita torquere; ut quidquid facias; tangi illo, indequè pati, ac dolere, sit necessè. Animum enim ipsam, & petit: & ferit: cuius exultatio, cum sit, prout dixi, insalubris; mæror sæpè proficuum est. Beati ergo, qui lugent, & patientur patienter. Non ut malefici; sed propter Deum. Hic character bonorum est. In tentationem & dolorem ergo, si incideritis; beati: quia merces copiosa: & non sunt dignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ nos manet.

Ideoque sapè proficuum

Frustra enim, cum sit à Deo.

Non propter sui dolori contrariendum.

C A P U T III.

De ἐυαγγελία: seu exercitio Virtutum, tertia parte Probatis.

Quemadmodum illa, quæ colore & succo medicata esse velis; primùm munda reddere; deinde, quò faciliùs humorem imbibant; variè præparare; postremò madefacere etiam, aut intingere oportet; Ita animus humanus, per *ἀναμαρτυρίαν*, purus, per *μετριοπάθειαν* aptus, tandem ut habitum acquirat; & velut succum imbibat virtutum; tingendus: aut potius imbuendus est, salutaribus præceptis: è quibus prodibit hæc, quam tertiam partem Probatis feci, *ἐυαγγελία*: seu exactum Virtutum exercitium. Inspiciemus ergo hoc capite officia ejus: & primùm dicam; *Quid sit virtus*. deinde, *Qualis esse debeat*. Tertio, *Quomodo & unde insit homini*. Hæc verò singula, compendio. Et magis opinor ex naturâ rei, quam receptâ methodo, & præscripto Scholæ.

Fugam affectuâ moderationem,

Tripartita huius divisio.

P A R S C A P I T I S P R I M A.

Quid sit Virtus, ostensum: ejusque Unitas, & Partitio.

A Definitione ut incipiam; *Virtus*, est perfecta in homine ratio, in habitum versa, actus ejus dirigens. Ratio inquam per-

Et expli-
catura

perfecta, quæ à Deo illustrata, ac directa, principium est ejus, quod homo quâ est rationalis, agit: idque per ἡμερόνικος illud, Stoicis nominatum, quod Seneca Principale, Cicero Principatum vertit: ist est, partem animæ præcipuam, in quâ λογισμὸς residet. Cujus est dominari, & imperare, omnibus Animæ facultatibus. Et in memoriâ quidem, ratio hæc, ut consummata sit; *victrix esse debet, mutabilitatis*: quâ non constat sibi homo: fines varios proponendo: Ignorantiæ in intellectu, quâ à vero aberrat, & opinatur: Prævitati in voluntate, quâ in malum labitur; appetitione: Effectrix verò ὁμο-

In quo
consistat.

λογίας, &, ut ita dicam, uniformitatis: ἢ γνώσεως, seu veræ cognitionis: denique

Ut efficiat
Constantem.

ἢ ἀγαθωσύνης, id est rectissimæ bonitatis. Quæ tria, eum efficiunt, Cognitione, Verbo, Opere, Constantem: Sapientem: Sanctum. Et primum oportet ὁμολογεμενῶς ζῆν,

Conveni-
enter vi-
vere: seu
uniformi
ratione.

quod summum bonum homini, quidam vere: seu posuere. Id verò est, semper unum velle. Nec opus est exceptione uti: ut bonum nempe sit, quod velis: cum non possit cuiquam semper idem placere nisi bonum. Itaque unum est necessarium: Sed quoniam non potest appeti unum, nisi ejus contingat notitia; & ignoti nulla sit cupidio; Ideo, si vis eadem semper velles; vera etiam, seu cognita, oportet velis.

Sapien-
tiam.

Necessa-

Necessaria ergo erit & cognitio: unde Cogni- quispiam dixit, γνώσει τελειότητα εἶναι. Portionem fremò, appetere, & nosse non sufficit; perfectionē esse. nisi etiam apprehendas: id verò fit sanctitate. Sanctum

Ex triplici hac parte, mira prodit ἕνωσις Unitas virtutis. Una enim est ratio recta: & seu unio; quæ in illa enumeravi tria; quia singula Una unio- per se, id est in monade separata, existerent. nequeunt; quin contineant in se, duo reliqua; ideo ex illis, miro modo unita existet virtus: quam seu Sapientiam, seu Prudentiam, nominare licet: normam nempe & regulam, ejus habitus; qui naturæ humanæ, prout rationis incorruptæ est, convenit. Hæc est velut fons, & radix, omnis bonæ actionis & Virtutis.

Quæ etsi origine una sit: distingui tamē trifariam; & potest, & solet: non in se tantum, prout ostendi: sed à Materia etiam, & à rebus, quarum rectum usum præcipit, ac exequitur: & quarum triplex velut classis est. Partim enim corpus spectant: vel ad usum vertendæ moderatum, vel abjiciendæ omninò: circa quas occupatur Temperantia, opposita nempe Circa Cor- Corpus Tem- perantia, Circa ex- Concupiscentiæ carnis: Partim, velut extraterna ju- sitia, nos sunt: possidendæ, vel alteri tribuendæ: quas disponit, distribuit, ordinatque Frustraria: quæ concupiscentiæ oculorum con- traria: Partim denique, ad Animum per- tinent:

Circa ani- tinent : vincendæ, regendæ ac continen-
mum oc- dæ: quibus debetur *Fortitudo: quæ vitæ*
cupatur *superbiam*, prout ostendam, *vincit: fræ-*
Fortitu- nat: ac continet. Itaque tres istæ, ex triplici
de. classe rerum, Cardinales, ut vocant Scholæ, virtutes erunt. (*Prudentiam si excipias; quæ communis, una, & Universalis:*) ad quas reliquæ, prout ostendam, referuntur. De quibus Quid, & Quot sint, dixisse hæc pauca sufficiat. Patescet verò id melius, in hoc qui sequitur Paragrapho.

PARS CAPITIS ALTERA.

Monstratur, Qualis esse debeat Virtus: & præmissa Prudentiæ vberiori notione; monitisquæ ejus; singulæ, prout tribuæ sunt, explicantur.

Prudentia virtus regis.

Prudentiã, ex divisione Virtutum excerpſi: ac separavi: velut universalem omnium Directricem: ideoquæ non aliam illi assigno definitionem: quam quã Virtutem definivi. *Est nempe illa, velut specimen quoddam, ac imago, divinæ illius Sipientiæ; quæ una, simplici, æternaque contemplatione, in omnibus verum vidit, novit, & per quam bene omnia fecit.* Hanc si homo sibi convenientem, & analogam haberet omnino veram regulam: ac normam omnis actionis: mensuramquæ implendi

plendi officii. Sed difficilis & ardua, plures ob causas: nempe partim propter imbecillitatem animi humani: cuius iudicium, & primigenia labe infectum, & consuetudine corruptum: Partim propter res ipsas: quarum natura proprietatibus abdita, copia prope infinita, circumstantiis singularibus variabilis.

Etſi verò in tanta difficultate; tamen habenda, & comparanda est. Unde autem? Facilis & (ut loquimur) adæquata *Habenda tamen primum à Deo.* responſio erit: à DEO: qui totus mens, & ratio, & intelligentia. Apud ipsum (ut Job inquit;) Sipientia: & (ut Salomon;) Dominus possedit illam, antequam quidquam faceret. Unde non adventitiam, & à rerum cognitione haustam habet: sed omnium effectricem, atquæ causam: ipsam verò à se ortam, in se permanentem, Potentiam, & purum actum, non *divinam, sed creaturam.* Solus autem cum habeat; solus etiam & conferre potest: uti & naturæ Author: & gratiæ. In illâ, ingenium docile, & iudicium perspicax, largitur: in hac, auxilia illuminationis: Sed quia separatim agam, unde inſit homini virtus, eamquæ à prima causa derivabo: nunc è secundis & proximis; pono primum, *Doctrinam.* Etenim illa nihil aliud est; quàm *benè intellectarum* *Habenda rerum, in memoria conditorium quoddam: è doctrina* quo cum volumus, depromimus, quæ usui

usui esse possunt, *ad similia ex similibus* dijudicanda. Unde, qui non modo plura, sed quod multò majus est, benè cognita recondidit; faciliùs patet, habebitquè ad manum: quibus utatur. Nisi quod à Doctrina sola, generalia tantùm præcepta petantur: quæ nisi exactum judicium particularibus aptet; sæpiùs error subrepet: nasceturquè superba ac pertinax opinio. Unde necesse est; ut *usus* quoquè accedat, alter velut *Prudentiæ parens*: & qui, Doctrinæ, ut ita dicam, promus condus est: experimento docens, aut monstrans potiùs singularia: circa quæ Prudentia præcipuè occupatur: Hæc verò tria; Nempe, Dei munere *natura apta, doctrina seria, & usus* denique si adsint; & in unum conveniant; tum demum firmam certamquè *Prudentiam faciunt*.

Ejus energia. In contemplatione. Actione.

Facto.

Cujus vis & energia cernitur, partim cùm *contemplatur*: partim cùm *agit*: partim cùm *facit*. Contemplatio, est visio quedam, seu *intuitus veri*: isquè non illusivus, deceptivusquè. Actio est, ex ista notione *dictamen animi, quomodo se gerat, implendo* quod naturâ tenetur. Factum seu *efficientia*, ejusdem animi velut externum opus, quod, in quovis negotio benè peracto, cernitur.

Duo prima ad *Sapientiam* spectant: Hoc po-

postremum propriè *Prudentiam* esse volunt. Quod: quia ad officia quæ ducimus, magis pertinere videtur, ideò paulo diligentius explicandum est. Primùm igitur *Hujus* quod Prudentia facit, est, *Consultatio*: *postremi* quæ *quid agendum omittendumvè sit*; quæ *prima* rit: & variè indagat. Cui propria *sollertia* *consultatio*. seu *sagacitas*: ea enim modum & media adinvenire studet, vel expediendi negotii, vel omittendi. Altera pars est, *Sententia*: *Altera* quæ directo quodam judicii dictamine, *Sententia*. quod consultatio quæsierat, & *sollertiter* adinvenerat, *decernit*: & rationibus apparentibus rejectis, *unum certumque quid statuit*. Illi annexa *providentia*, & *consideratio eventus* secuturi. Etsi enim iste incertus; attamen exacta prudentia, ut plurimum illum conjicit: & assequitur. Unde non malè illam, *Divinationem* vocat quispiam: Certiorem utique ex causis, quàm ex astris. Tertia pars est *Executio*: *Tertia* quæ id, quod consultum constitutumquè *executio*. est, effectum reddit. Huic propria *circumspectio*: quæ circumstantias negotii videt: & aut cavet, & evitat impedimenta: aut subita casuum, quæ potest emendat. Hæc de Prudentia abstractè, & generaliter.

Cæterùm, præcipuum, potissimum- *Munus* què quod ab illa ducitur, officium est: *præcipuum* certum *vite statum eligere*. Cujus etsi *prudentis*, varia sit fors, atque conditio: tamen ad *vite eligere*. tria

tria summa genera, non incommodè referri solet. Primum est: *quietum*, & à negotiis subductum: *Actuosum* alterum: Tertium, *mixtum*: & ex utroque temperatum. De singulis dictamina quædam prudentiæ, non abs re erit subjungere.

Quietum sine desidia. In primo igitur vivendi genere, *vitanda est improba Syren, desidia*: quæ invisâ primùm; ut ille ait; postremò amatur: Prono in eam ingenio humano; dum sæpè amore *quietis*, torpet. Exercendum itaque est, etiam in otio: ubi occupatio esse solet, cognitionis, & doctrinæ. In ea verò cavendum: ne nimiam curam in res minutas, subtiles, non necessarias, vanas denique impendamus. Talibus enim abduci, contra officium est: & ineptiis istis, animum ad majora natum, detinere; indignum. Philologia igitur, & *literæ*, quas liberales vocant, *cum modo habendæ* sunt. *Nimia enim horum consecratio, ut plurimum molestos, verbosos, intempestivos, sibi placentes, id est imprudentes facit.* Immo etiam *habendæ certo fine*: & omnis ejusmodi opera, in rerum utilium studio, & usu vitæ, collocanda. Quamvis, & mira abditæque naturæ scrutari; ne tanta Dei opera sine teste sint; & ut

Cum modo. Authoris admiratio juxta, ac veneratio mentibus nostris imprimatur; laudabile.

Et sine. Sed in hoc vitæ genere, præstantissimum, longe-

Magis vero studium Sapientia.

longequè pulcherrimum est studium, veræ Sapientiæ, quæ finem hominis quærit: videt: ad illum vera media eligit: adimpletque: latentem veritatem eruit: *opinionem & opinionem omnem tollit*: & denique animum purum ac insontem Deo dedit, consecratque. Et præterea, ut alii idem faciant; sæpè salutaribus scriptis monet. Hoc est profectò, eximium in otio negotium: hoc est consummatissimæ actionis officium. Hoc est denique quod Dominus porrò unum dixit esse necessarium. Quod homo, primâ sui origine, purus nempe & innocens, solum unicumque curasset: quod nunc dum gratia fruatur, solum implere studet: & quod olim in gloria plenè & continuò exercebit: atque hoc unum perpetuòaget. Id verò, *A Deo dum hic vivimus, ut exactè fiat: & ne illustrate* mens illusa vagetur; alliganda Deo est: & insistendum pressè illis, per quæ se Deus nobis aperuit. Sed hoc in libro tertio, qui de Pietate, id est vera ac unica Sapiencia, uberius dicitur.

Sequitur *genus vitæ* alterum: nempe *Actuosum*: quod propriè negotio, operâ, labore, constat: & quod adminiculo corporis, & rerum externarum impletur. *Alterum vitæ genus Actuosum.* Hoc, eò præstantius est, quò magis ab animo ortum sumit: & ad illum refertur: eò verò vilius, quò corpus magis, & exter-

Laudabiliter Reipubl. impenditur.

terna spectat. Inter actiones, quæ multum trahunt ab animo, eminent illæ quæ *Reipub., & Civitati, bono Communitatis Societatisque impenduntur: sive pace, sive bello.* Tales, splendidæ profectò, magnanimæ, & quæ dotibus ingenii judicii que velut animantur: ostenduntque, non nobis nos tantum natos esse: ortusque nostri patriam, & quæ hoc vinculo continentur participes esse debere. Proficuae verò etiam, maximè Societati, humanæ: si præsertim exactè, *ambitione & Avaritia procul,* impleantur: Bonumque iis, & salus patriæ, suprema lex sit. Illæ autem Actiones, quæ necessitatibus vitæ præsentis consulunt, iisque parandis acquirendisque impenduntur; aut ad *Agriculturam,* aut ad *Mercaturam,* aut ad *Opi-*

Vite necessitatibus servit.

In Agricultura: qua ingenua.

Mercatura: non semper vilis.

ficia referri solent. Agricultura, duarum, quæ sequuntur, optima: uberrima: quippe, ingenua: innocens: & quâ non alia est magis libera: & vitio carens: ritusque meliùs vita quæ præcos colat. Mercatura, si copiosa; & ampla; non illaudata. Nam commercio gentes sociat: & subvenit communibus commodis: efficitque, ut quod uspiam est, apud nos natum esse videatur. Si tenuis, & *propolarum;* indigna honesto viro: nihil enim proficit, (ut inquit Cicero loco hoc, quem totum ex illo haurio) nisi admodum mentiatur. *Opi-*
ficia

ficia denique, si multum habeant ingenii *Opificiè* & utilitatis, in publicum; non indigna. *haud dignum.* In vili autem & abjecta re, occupata, uti & operæ, quibus exigua merces est auctoramentum servitutis, aliisque illiberales questus, nihil profectò possunt habere ingenui.

Tertium *vitæ genus,* è duobus primis *Tertium compositum, perfectissimum* existimo: naturæque nostræ maximè conveniens. Ad utrumque enim nati sumus: *Cognitioni remixtum, & actioni.* Unde conjungendo utrumque; sequetur status, erga se, homines, Deumque, eximii prorsus meriti. Exercitium enim virtutum, Charitatis, *Lauda-* Pietatisque officia, tum demum optimè *issimum;* exequemur; cum Animum verà Cognitione imbutum, ad Actionem & negotia conferemus: & pulcherrimo temperamento, vitam ita partiemur; ut eam nobis aliisque, & denique Deo impendamus.

His verò ita positis, constitutisque, ad *Monita* danda adhuc sunt quædam *monita: cuius quædam adduntur.* que (ex jam dictis) conditioni vitæ, admodum necessaria: & unicè servanda.

Atque inprimis, in quocunque genere *Noscendæ* Actionis, expendere diligenter oportet, *sum cuiusque ingenium.* naturam ingeniumque proprium: & videre; quid quisque habeat sui: nec experiri temere, sine erroris certè evidenti periculo: quàm se deceant aliena. Id enim *pro-*

Aliena non sectanda.

profectò maximè quemque decet; quod est cuique suum maximè. Ideoque *notam præstantiora, quàm viribus nostris potius convenientia, sectanda sunt.* Et cavendum, ne scænici plus, quàm nos, habere videantur prudentiæ: Illi enim, non illustriores, primaquè, sed sibi accommodatissimas personas assumunt. *Pudendum verò esset, ut; quod Hystrio videat in scæna, id prudens ignoret in vita.* Peccatur autem neglectu hujus moniti sæpissime. Alii enim par negotiis ingenium, diffidentia sui, & experimenti detrectatione, otio sepeliunt. Alii sese per ambitum immiscunt negotio, cui undique impares sunt. Alii parum idoneam verecundiam, rebus adferunt civilibus. Aliorum contumacia, non facit ad aulam. Ita dum quisque horum confectatur, quæ ei non conveniunt; in multa sibi adversa incidat, necesse est.

In negotio quod necessitas imposuit.

Quod si, aliquando, necessitas ad ea nos detruferit; quæ nostri non sunt ingenii; tum adhibenda erit exacta diligentia: ut talium peritos inquiramus: agnoscamus: eorum consilio utamur: & monitis cum judicio obtemperemus: Alioqui erroribus innumeris se induere necesse erit. Nam in negotiis, qui nec sibi consulere, nec bene monenti parere scit; ille profectò extremi censendus est ingenii.

Addendum verò etiam: ut in constitu-

to

to semel vitæ genere, constanter maneamus: & quam nobis fortem, seu ratio proposiit dederit; seu fors objecerit; illà contenti vivamus. Nec imitemur eorum levitatem; qui assidua mutatione propofiti, præsentia fastidiunt; inexperta appetunt: *laudant jam relicta.* Qui votis, & omni vita *pendent semper:* quorum animus: naturà inquietus; parum in se solatorum habens: se sibi relictum ægrè fert: tædiumquè sortis suæ, & tristem vix sustinet patientiam. Huic verò contrarium: *tranquillum, nempe, placidum, semper æqualem, se contentum, statum animi quem Græci εὐδοκίαν* Animi vocant: retinere ac tueri pulcherrimum *tranquillitatem.* optimumquè.

Ultimum monitum est, *in ordine, de- Et in A-*
coro, & Convenientia Actionis: quod Græc- *ctione o-*
cis τὸ πρῶτον, dicitur. Nempe in moribus, *rum. de-*
sermone, vultu, habitu, incessu, gestu omni Deco-
corporis, decens ac venustum nescio quid: *rum.*
deinde *lentum, grave, sedatum,* & denique *sine affectatione omni,* & nimia cura concin-
num & compositum. Præceptis hoc vix in-
cludi potest: Tempori etenim, personæ, *Quod non*
loco, ita fervit; ut laudis & vituperii ex- *præceptis.*
inde causam fumat. Et quod non opportu-
num, *intempestivum, nec conveniens, id et se*
alioqui bonum, indecorum tamen & eneptum.
Ufu ergo ista discantur: exemplo: obser- *Sed usu*
vatione. Hactenus Prudentia, prout in *discitur.*

D

se,

74 *Lucæ Opalenskii Officiorum*
se, explicata: nunc eandem, in tripartita
Divisione virtutis videamus.

De Temperantia.

Etimon
Græcum
Tempe-
rantis.
Velut
servans
prudens
iam.
Ejus defi-
nitio.
Exigētia
corporis
triplex.
Ejusquē
ratio.
Quia corpore & animo constat homo; huiusquæ imperio, illius servitio utimur; ideo oritur prima virtutis pars, quæ *σωφροσύνη* Græcè vocata, & *ἀσπιζωσις ἢ ἐπιήκειν* ab Aristotele explicata, Latine *Temperantia* vocatur: definiturque *prudens usus eorum, quæ debentur carni*: Id est: naturæ ejus exigentiam temperans: & id quod delectabile censetur, non quærens in corpore. Cujus *exigentia*, partim est naturalis, & omnino necessaria: ut alimentum & tegumentum: Partim *Naturalis*: sed non omnino necessaria: ut conjugium: Partim nec omnino *Naturalis*, & penitus non necessaria: ut illicebæ ad sensus corporis oblectandos. Primam, aîo, Sapientem, id est, virum bonum, admittere necessariò: alteram voluntariè: tertiâ abstinere. In omnibus verò *quidquid corpori detrahatur, animo conferet*. Docebit hoc *Frugalitas, Castitas, Abstinentia*, seu quam, Græco verbo *ἐπιήκειν* melius forsan voco.

Frugali-
tas in cibo
& potu.
Modus e-
jus expri-
mitur.
Frugalitas est in esu & potu modus: sustentationi corporis sufficiens: qui Gule op-
ponitur. Modus, inquam, in quantitate
cibi potusquæ: qui alat vires, reparatquæ.
In qualitate; qui salubri usu, & facilitate para-

Lib. I. De Probitate. Cap. 3. 75

parabili, non verò sumptu tantum damnoquæ commendetur: In *lenta sumptione*, quæ avidam voracitatem cohibeat: In *regula denique*, quam institutum præscripsit: dum statâ tempora jejunii assignavit. Cæterum, cum aliæ virtutes, animo tantum profint; hæc etiam robur sanitatemquæ corpori confert. Confert deinde menti: quæ ingluvie obtunditur, & hebescit. Sed præcipuè amplectenda: quia grata & accepta Deo: cujus regnum non est potus & esca. Sobriè ergo vivito, & frugi: & stude, in hac virtute proficere: quia quotidiani est exercitii: quia velut tyrocinium vitæ melioris; denique quia, in re minimè ardua: quam nisi vincis; quæ majora superare speres?

Castitas contraria Libidini sequitur. Hæc si per continentiam nequit retineri; Naturâ & lege divina, velut regulam habebit Matrimonium. Melius enim est nubere, quam uri. Et vaga libido, non modò Dei præcepto vetatur, sed etiam ratione, & jure naturæ, conjugio illigatur, & adfringitur. Cum enim facultatis gignendi & generandi, finis sit generis propagatio; obtineri is aliter non potest, nisi, quod genitum est, educetur. Educatio verò, prolis præsertim humanæ, adeo alienæ opis egentis commoda esse non potest, nisi mutuâ operâ, parentis utriusquæ. Cùm

Qui & animo & corpori prodest.

Ideoquæ unice servandus.

Si nequit Castitas continens esse, Matrimonium incedit.

Quod est & inter bruta etiam, præcipuè quorum à natura. operosior educatio, ut volucrum, tam Idquè mas, quàm fœmina, fœtum curent. Si causâ e- autem taliter educanda est proles; ineun- ducandæ da est Conjugalis Societas: quam, uti prolis. dixi, naturalis ratio dicit, exigitquè.

Strictius Eam verò lex Divina, & præcipuè Euan-
lege Di- gelii, certo instituto circumseripit, &
vina con- strictiori præcepto devinxit. Dum, &
stitutum- unam tantum uxorem uni Viro concessit: & ab eâ separari, nisi morte vetuit. Nam divortia, justam ob causam facta, non tam dissolvunt Conjugale fœdus, quàm nullum contractum fuisse ostendunt. Etsi verò necessarium & magnum est, in Christo & Ecclesia, hoc Sacramentum; attamen *Virginitas illo major*: altior: magisque Deo Chara: quippe quæ à Carne remota, illam velut abdicat: & ideò faciliè in Spiritualem Naturam assurgit. Per quam homo purus, undique Deum, qui puritas est, facilius intra se habebit hospitantem.

Perfectione illo cali-
batus.

Vitanda Utrobiquè autem, tam in conjugio,
obscenitas quàm cœlibatu, *castitas*, primùm in
in verbis. verbis servanda: in quibus nullam inesse turpitudinem, falso Stoici docuere. Dicebant enim. Si esset obscenitas, eam aut in re fore, aut in verbo. In re non esse: quia effertur alio etsi tecto nomine: Si autem turpis esset; ne alieno quidem: si

si non suo potius: quod itidem turpe esse non potest, cum denotat rem, quæ est ostensa non turpis. Atqui non sic perit *Rejetti* pudor, ut hoc nobis imponant. Nam etsi in rebus naturalibus, non est ea turpitudine, *Stoici qui aliter da-* quæ sui usum prohibeat; est tamen, quæ *cuere.* apertum fugiat: & occultari requirit. Unde faciem aperimus, sed velamus illa, quæ ipsa natura quantum commodè potuit abscondit. Si verò hæc tegere honestas jubet, cur verbis dum necessariò nominanda sunt, non tegantur? Abeat igitur hæc obscenitatis patrona Sophistice: nobis verecundia sit, quam Christiana conversatio requirit: obscenitas ne nominetur quidem: honestè, velut in die, ambulemus: & loquamur: ut decet Sanctos.

Altera pars Castitatis, in cogitatione: *Vitanda* quam item puram & nullo phantasmate *itidem* in fœdatam, casta & sancta lex Christi requirit, *cogitatio-* rit, Ut nempe, nec admittas immunda, *ne.* nec te illa meditando oblectes, & multò minus concupiscas. Præstabis verò faciliè, si visum moderere: ab hoc enim potissimum immundæ cogitationis origo. Dic igitur cum Iobo: Pepigi pactum cum oculis meis: nempe ne videant (ut Psaltes inquit) vanitatem: & dictum utrumquè imple.

Tertia pars Castitatis, in factis: non *Et demis* tantum, ut Fornicationes, Stupra, Adul. in *Opere.* *tertia,*

teria, evites: & detestere: quæ, nemo est qui turpia non agnoscat: sed ut devites etiam, quæ illicia sunt eorum. nempe muliebrem familiaritatem, officia, lenocinia, lascivos, procacesquæ mores; quibus fovetur impurus hic Amor. Quem ut vincas; defugas: nam in aliis vitis vitiorum causa, pugna est: in hoc, tantum fuga.

In corporis cultu. *Abstinentiam, mollitiei adversam, voco, modum severiorem in cultu: comptu: & sicut corporis. Cultus est in veste: quæ, sit necessaria: sine nimio sumptu: Commoda: sine inutili copia: Decora: sine futili &*

Item in comptu.

In situ denique.

vana vanitate. *Comptus in munditie: quæ ut illuviem fordidam, squalloremquæ vitat; ita crebra nimis balnea, unguenta, calamiatra non requirit. Situs est, aut in exercitio; aut in quiete. Illud advoco, & requiro: ut vegetum, agile, patiensquæ laboris corpus reddat: Hanc admitto: & tolero: ut vires reficiat: Non verò somnolentiâ, cubatione, gestationequæ molli enervet, duoquæ vitet contraria: nempe,*

Ubique nihil minus molle.

ne quid effeminatum aut molle, & ne quid durum agreste aut rusticum sit. Denique & univèrsim, quidquid affluentiam nimis est exquisitum, delicatum, & Sybariticum, quidquid affectato fastidio nimis tenerum, id totum in parte aut moderatur, aut abstineri jubet. Ut verè sit Temperantia, ex

Temperantia.

Stoi-

Stoica definitione, *ἐξ ἀνάγκης ἰσοδυναμίας*. Et Habitus ipsa potius vincat omnem corporis voluptatem, animumquæ ejus fallacibus, & falsis oblectamentis liberum, & vacuum: solidorum & olim immutabilium capacem reddat. Utrumque autem obtineri non potest, & qui hæc confectatur, illa amittet.

De Justitia.

Peractis transactisque iis, quæ ad corporis ut ita dicam morale *ἰσομορίας* spectant, cum in hac vita rerum externarum egentes naturam simus, præscribit præcipitquæ Justitia: quomodo in illarum usu verari nos oporteat. Est enim illa, *ex prudentiæ dictamine desumptus Habitus: rebus quæ extra nos, rectè utendi: ut nempe id, quod sub notione utilis venit, justa administremus ratione. Id autem fit; dum nec nobis vindicamus, nec alteri tribuimus, plùs aut minùs, quam tenemur. Porrò bifariam considerari Justitia potest. Nempe: vel ut sit aptitudo tantum, ac potentia animi, firmiter apud se constituentis, legitimum usum proprii, ac alieni debitam cuique attributionem: vel ut sit actus ipse hoc idem exercens. Primam notione, pertinet ad hunc tractatum, Probitatis: quæ se animus præparat, ac munit, ad præstandum, quidquid jus & æquum requiret: imple-*

Justitia definitio.

Quæ partim est potentia.

Partim actus.

Huc primaspectat.

Alteram ad Charitatem.

dumquæ id totum; unde viri boni nominantur. Altera ad *Caritatem*, ubi, quid sit jus, suum cuiquæ tribuens, accuratè expendetur. Itaquæ hîc priorem partem tractabimus. Constitutum mihi enim, quidque suo loco, sine tautologia ponere: contra quàm faciunt illi, qui hîc ad mentionem *Justitiæ*, totam *Jurisprudentiam* infarciunt.

Utilitas propria non nimis sectanda.

Justitiæ autem istius, ut ita dicam, interioris, fons & origo est, regimen severum, adstrictumquæ ejus affectus; quo in id, quod nobis prodesse videtur, nimis ferimur. Etsi enim ille, à natura ad conservationem sui, inditus cuiquæ animanti; tamen ubi ratio homini accessit, docet illum & admonet: ne sua commoda plus æquo diligat: aut quærat: quin immò sæpè impendat, societatis, & ex illa orti officii causâ. Occupetur ergo primùm animus, in

Quippe hostis justitiæ.

expugnando hoc affectu: qui hostis unicuique *Justitiæ*: omnia sibi rapiens: & nulli reddere, quod suum est, permittens: statuatque non modò quidquam sibi arrogare, sed etiam propriis licitisquæ commodis, societatis & officii causâ, detrabere. Quin immò, ut id exactius impleat; meminerit: quàm altum, & eximium, quàm liberum, & liberale, quàm denique ratione dignum sit; cuncta quæ infra animum, ex animo spreverit. Affectu autem tali victo; concidet *Avaritia*:

*Expugnanda ergo.**Et officio impendenda.*

ritia: & oriatur hoc fonte, rectus usus rerum: animo illis non irretito: quin immò, adeo firmo in verâ eorum, id est parvâ æstimatione; ut paratus sit, jacturam potius omnium pati, quàm vel latum unguem, ab eo, quod *Justitiæ* exigit declinare. Hic virtutis habitus, (qui uno nomine non effertur,) oppositus est vitio frui-
tionis. Rarus verò & arduus: ut sunt Mortalium mentes, captæ concupiscentiâ opulentæ: quam fulgor & commoditas ejus provocat. Adeo quidem, ut Divino etiam eloquio, magnum & mirabile fecisse dicatur, qui eam abjecerit. At tamen abjicienda est, idque iis rationibus quas attuli, inter remedia vitii huic virtuti oppositi.

*Virtutis hic habitus oppositus frui-tioni avara.**Rarus & difficilis.**Habendus tamen.*

Alteram ex eodem fonte virtus fluit, *Liberaltas*: contraria parcitati: interiori verò *Justitiæ*, propria & insita. Quid enim justius quàm subvenire, largiri, prodesse, id est, quod tibi velis fieri, facere alteri? Id verò præstabis, primùm si adsit (ut ita loquar) *Libentia*: quæ quidquid dat, libenter dat: bono animo, studio, judicio, ratione. Si verò dare nequit: vellet tamen: cuperetquæ. Ita constabit *beneficentia*, & *benevolentia* vera. Deinde, si adsit *Gratia*: quæ non faceretur beneficium: non captet: non requirat vicem: largiatur gratis: non mutuam, sed donum. Postre-

*Liberaltas altera pars interioris Justitiæ.**Sit libens.**Gratuita.*

Benigna. modo si absit *Bonitas*, quæ adeo sit *diffusi-*
ua sui, ut benefaciat etiam illis; qui odê-
Etiam non ami- re: & quâ potest, æmuletur Deum: qui
cis. beneficiis afficit ignaros: & ingratos: non
Modo miseris. petentes: abnuentes: immerentes: sed
 (quod sufficit ejus bonitati) miseros, & egentes.

Sed Liberalitate, etsi nihil est naturæ
 humanæ accommodatius; attamen ut ju-
 sta sit, recta, & laudabilis; oportet: ut
 cautiones quasdam habeat: quas sugges-
 ret tertia interioris Justitiæ pars: pro-
 digalitati adversa: quam angusto forsân,
 sed cum aliud proprium non suppetat, ne-
 cessario vocabulo, nuncupato *Parfimo-*
niam. Definitur: *prudens rerum dispensatio:*

Definitio seu *mensura*: ac regula; nec plus, nec minus,
ejus. quàm opus sit, in alios erogandi. Per hanc
 sufficit modicum justo: hæc tantas vires
 habet, ut multis impendiis, multis ero-
 gationibus sola sufficiat. *Alii nempe arvi-*
dunt (inquit Sapiens) *propria: & ditiores*

Et eximi- sunt: alii rapiunt non sua, & semper in ege-
us usus. state sint. Justus autem dispensator, affi-
 gnans tribuensquæ quantum meretur
 quisque, dum sua non prodiget; non ra-
 piet aliena: vitabitquæ ea; quæ luxus, &
 hinc sata egestas, suadere solet: fraudem
 nempe & injuriam. Deinde benefaciet, non
 ambitis causâ profusè largiendo; sed benignè,
 merita, aut pensando; aut provocando. Duo
 ita-

itaquæ præstat *Parfimo-*nia: Primùm do-
 cet nos modicos esse, in omni impendio:
 nempe in victu, veste, suppellectili, fa-
 miliâ, largitione: idquæ, ne oporteat, esse in
 iniquè sarcire damna, inconsultæ profu-
 sionis: Deinde, jubet, ut pro cuiusquæ
 dignitate & meritis, tribuamus. Nam si Et in tri-
 hic delectus non servaretur, nulla ratione buendo a-
 æquitas possêt servari. Habes Justitiæ, ut quos.
 dixi, interioris, & ad probitatem propriè
 pertinentis, lineamenta vera. In quibus
 velut in femine aut radice, inclusa vis ejus:
 à quâ pullulabunt facilè, præcepta & of-
 ficia charitatis: de quibus libro agam sub-
 sequenti.

De Fortitudine.

JAM verò, cum & ea, quæ corpus
 regit: & ea, quæ externa dispensat
 Virtus; explicata ostensaquæ sit; Super-
 est: quæ animum firmat, ac perficit: ea-
 quæ est *Fortitudo.* Definitio illam: *Pruden-*
tiæ habitum, quâ animus, primùm cuncta,
quæ infra se habet; deinde seipsum: postremò
victoriam ipsam, vincit: domat: ac Deo
subdit. Nempe, ut illud olim in Philoso-
 phia veteri decantatum *ἀντιστετον καλῶν* Per se
 forti & invictò studio superatis, victisquæ eligibi-
 le, pul-
 impedimentis omnibus, obtineat. Victo-
 chrum
 riæ portò istius, seu *ἡ ἀρετὴ* materiam seu ho-
 præ-
 nestum.

Occupatur circa terribilia, molesta, difficilia. prebent, ea; quæ nobis sunt *terribilia, molesta, difficilia*. Sed quia in oculos maxime incurrunt, ea quæ terrent; ideo in illis vincendis, vulgò & imperitè, tota fortitudinis ratio ponitur. Cùm hæc pars ejus tantùm, eaquè non potissima fit, prout patebit.

Firmitas animi. A quà tamen ut ordiar, definitio illam: & voco; *Firmitatem imperterritam animi, contra ea quæ corpori nocent.* Inter ista autem

Mors maxime terribilis. Mortem ergo cùm officium requirit, & non timere, & subire; prima, sed non omnis, fortitudo erit. Magna tamen, quoties non omninò impetu fit: sed causâ, & consilio. Tum enim plenam Victoriam exercet animus, in corpus; dum vitam ejus, velut vestem, quando opus est exiit, & ponit. Non ut *ἀντροβόν*, &

Sui occisor, & sibi manus inferens. *ἀντροβόν* sit, (*Apoge Porticentium insanam Sapientiam, quæ falsa specie roboris, infirma & timida, mortem potius sibi consciscit, quam duri quidpiam, & molesti sustinam conneat*: quæ arbitrium Vitæ à Deo acceptæ, Deo eripit: & sibi per arrogantiam pravam vindicat: acta aut ferocia, aut gloria inani.) Non, inquam, ut se perimat: sed ne morte deterreri ab officio patiat: fitquè paratus, pro illo, ut Christus, & docuit, & fecit, ponere animam. Quâ majorem dilectionem officii, nemo

habet.

habet. Id autem præstat, partim cum eligi *Nempe vult mori prius, quam honestum deferere, tandi flastandii.* Pejusquè letho flagitium timet: & non timet, quæ occidunt corpus; sed quæ occidunt animam: Ubi est mens gnara sui finis: ideoquè recti tenax propositi, Partim, dum usque ad periculum mortis, propugnat quod tenetur: putatquè dulce *Officij implendii.* & decorum, pro officio mori: Ubi est, amore *καρῆ*, strenuæ & excitatæ indolentis, pulcherrimus vigor: Partim denique, cùm Dei gloriæ & testimonio, vitam immolat: Ubi est fortis supra mortem dilectio: Prout fuit in illis; qui torti, secti, usti, cæsi sunt, tormentis & morte strenuè obitâ, sed non sibimet illatâ. Hic est *Dei tascandii causa* primus Fortitudinis gradus: in quo est *Victoria terribilium*: idquè à mente tranquilla, & ex proposito, justam ob causam, agente. *Ei opposita, pars illa superbæ; quam ferociam dixi*: quæ præceps, inconsulta, impetu agens, acta nempe, ut ita dicam, Gygantæa quadam, superbiâ, ex corporis robore orta.

Sequitur alter Fortitudinis gradus: *Pars altera Fortitudinis in lucta animi cum fastu: orto à rebus externis: Ut nempe eas superet, id est, infra se moleste deprimat: seu, (ut Cicero id ipsum adscribens Fortitudini inquit;) ut ea, quæ eximia plerisque & præclara videntur, ratione*

D 7

tione

tione stabili firmâquè contemnat. Vocari

Qua est
Constantia
Detrectâs
deprimi.

& definiri hic gradus potest. *Constantia animi, in eodem statu permanentis: externis nec depressi: nec elati.* Sed quia mens humana, quasi naturâ extollitur, (igneum enim quidpiam & æthereum est) contra naturam verò deprimitur; Ideo *plus molestia sentit, in elatione continenda, quam in depressione detrectanda.*

Et (quod
operosius)
extolli.

Itaque potior Fortitudinis vis, erit in primo: Tum enim verè animus secum pugnat certatquè. Unde verò hoc monstrum, animus nempe secum pugnant? (quærit & respondet sibi Augustinus.) Unde, inquit, quòd imperat animus corpori, & paretur statim: imperat sibi, & resistitur. Imperat animus, ut moveatur manus; movetur.

Tum e-
nim ani-
mus secu-
pugnat.

Et vix à servitio, distat imperium: Imperat animus, ut velit animus, nec facit tamen. Causa est, quòd non ex toto vult, ideoquè non ex toto imperat. Vincendus itaque animo animus est: ut sibi parere possit. Majorquè erit hic gradus, quàm in terribilium victoriâ. Nam vita, ut ita dicam, corporea, cum infra animum sit, faciliùs ab eo superatur. *Certamen verò animi secum, tantò molestius est: quantò operosius, par quàm inferior, vincitur. Nemo autem magis par, quàm quisquè sibi. Se ergo vincere, admodum arduum, operosumquè erit.* Porrò tum demum verè se op-

Molesto
certami-
ne.

pugnat,

pugnat, seque vincere studet, mens humana; cum factum & inanem gloriam, quâ maximè oblectatur, sibi eripit: seque illâ privat. Tum inquam primum, velut partes fiunt: & quod unum idemquè videbatur, dividitur: nempe purum illud ac simplex rationis: quod Christiana Phi-

Ut cupi-
dines stu-
peres.

losophia Spiritum vocat: ab illa parte, quæ parens cupidinum est. Inter cupidines autem, cum præcellat maximè *fama & gloria*: præfertim ea; quæ ut vera tribuitur; & ob meritum videtur obtigisse; Ideo talis gloriæ abdicatio, gravis & maximè molesta sit, necesse est. Diuturnum enim certamen, & continuò rediens sit lucta: donec omnis dulcedo ejus, & gustus, penitus mactetur. Mactari autem debet. Nam impedit, repellit, & arcet verum hominis bonum. Non enim conveniunt, nec in una sede morantur, complacentia vanæ gloriæ, & serius veri boni amor. Ergo contra factum felicitatis hujus vitæ, animus firmandus est, ne inanis famæ applausu, ventosus fiat. Ut laudem, inquam, fugiat: quippe semper falsam: id est immeritam, levem, brevemquè & verum mentis deceptæ ludibrium. Deinde; arrogantiam iudicii, ex facultatibus animi devitet: idquè sanctâ illâ, verâ, & debitâ simplicitate, cum quâ

Inter
quas emi-
net vana
gloria.

Qua vin-
cenda.

quæri se jubet Deus. Hæc est Fortitudo,

in

Mirum
hæc à
nullo tra-
ctata.

in rebus molestis superandis; quam etsi fatentur passim, eximiam esse; dum magis expeditum putant, hostem, quàm cupiditatem vincere; & quæ premunt sustinere, (a) quàm quæ attollunt deprimere; Nullam tamen, quod miror, ejus mentionem faciunt: cùm de virtute hæc agunt.

Summus
fortitudi-
nis gradus
humilitas.

Tertius summusque Fortitudinis gradus est: Spiritum ita, ut dixi, corporis & Cupidinis dominum, ac victorem, iterum vincere: domare: Deoque subjicere. Hanc partem voco *Humilitatem*: Quatenus, inquam, respicit Deum: nam quâ se; robur ac firmitas summa est. Definiri potest. *Status & conditionis humanæ,*

Quæ de-
finitur.

fortiter agnita, retentaque veritas, quæ hominem, in suo, quod ex se est, nihilo, firmiter collocat: & nulla re externâ, ab illo permittit dimoveri: Sublimis reverâ, arduusque gradus. Quia etenim animus, ubi susperavit partem sui, quæ cupidinum parens est; facile, adeo præclari operis, fructu capitur: se miratur; se oblectat; ideo hoc ipso, victoriam, quam paraverat, incautus amittit. Vincitur enim iterum

Est, ut
vincat ip-
sâ Spiri-
tus victo-
riam.

Complacentiâ: quæ bono principio orta, facile imponit: & difficillimè deprehenditur: quippe mirâ celeritate sese insinuans. Difficilius verò superatur, quia (a) Idque totum, ad proportionem, majoris vel minoris, Boni, vel mali.

vel-

velut spoliare se fructu veri boni oportet: & vim sibi inferre: ne illo fruamur. Immo, velut se perimere, ac mactare: idque parte sui potiore: nempe, quodammodo animo mori. Sciunt experti quid dicam, & fatebuntur id fieri per humilitatem, quæ est virtus opposita parti illi superbiæ, quæ ab Idque elatione animi, se bono suo oblectantis, o-mira ritur. Hæc, prout dixi, coram Deo, in quadam cognitione sui nihili, sui minuti, sui corrupti, fortiter firmiterque hominem constituit: & adeo ab hac consideratione, seu agnitione sui, divelli aut attolli ulla re non permittit; ut etiam id, quodammodo prohibeat vero bono. Quando enim illud, influit sua spontè, quoniam delectatio, quam secum adfert, externum jam quidpiam & productum est; Ideo, Quæ ex- ne illi acquiescere velit, id est, ne effectui actè ex- potiùs inhiat, quàm causæ innitatur; se- plicatur;

quæ compotem boni existimans, evanescat; ideo inquam, in tantum sibi non appropriat, id quod suave & dulce influit; ut satagat etiam, totum & integrum, nullo delibatum proprio gustu, & fruitione, reddere & refundere datori. Et cùm hoc fecerit, se non plenè fecisse, inutilemque ideo & vilem esse, semper & verè agnoscit: fateturque; quippe cum talis sit re- In triplici vera. Habes Fortitudinis plenam victo- morte. riam. Partam primùm, si opus est, morte

natu-

naturali. Deinde, quod semper opus, *morse cupiditatum.* Postremò, quod summum opus, *morte ipsiusmet animi:* dum commorimur Deo: & supremam victoriam victoriæ obtinemus: nulla ejus dulcedine capti, ne iterum vincamur. Quod postremum uberius explicabo: cum *Dei* *& Oratione* agam; Nunc verò partem tertiam capituli hujus absolvam.

De(utita
dicam)
deifica-
tione.

PARS CAPITIS TERTIA.

*Declaratur unde, & quo principio, paretur,
& insit, homini Virtus.*

Quæsitum id acriter olim, & nunc: neque dum sopita ex integro controversia. Ad eam namque pertinet referturquè, magnum illud dissidium, non scholis tantum, sed Ecclesiæ etiam dñu grave, *de Gratia Divinae necessariis auxiliis, & arbitrii humani libertate.* Operæ pretium itaque erit, paucis hæc explicare: paucis inquam: nam haud aliam causam dederrim, hujus contentionis magis propriam, quam multiloquium: dum diffusis disceptationibus sibi mutuò præbent cavillandi ansam: quam pauca, & librata verba tolerant. Est verò, omnino necessarium, ad hanc quam suscepi diatriben, locum hunc non præterire. Fundamentum enim virtutis, & *si vultis* unicum est: scire, unde

Contentio
hac de re
Scholæ &
Ecclesiæ
gravis.

Necessa-
rio hic
tractan-
da.

unde illi petendum sit principium. Ne ignorantia veræ ejus causæ, tribuamus nobis, quod Dei est: & ut eum, auctorem gratiæ; *gratiam* verò potissimam *causam meriti,* & præmii, id est gloriæ, agnoscamus. Alioqui si propriis viribus, niti tantum velimus, & iis putemus nos posse, summum bonum consequi; totâ vitâ laborantes, nihil capiemus. Meritò itaque huic loco insistam. Et primò, opinioniones hac de re erroneas adferam. dein- de, veram sententiam (præmissis quibusdam,) demonstrabo. Tertiò, quæ contra illam dici solent, refellam.

Idque
partitione
quæ pro-
ponitur.

Imprimis ergo, opinio quorundam *Virtutem* fuit: Virtutem à Natura esse: & cujus- *à temper-* què mores nasci: id est, à temperie, & *rie Corpo-* constitutione corporis, provenire. Causa *ris esse.* sententiæ: à tam arctâ animæ cum corpore connexionem. Cujus humorum prout est *negotii,* magis minusve videtur in nobis incitare Commotiones: Ex illarum verò modo, virtutes vitiaquè. Sed si animus corpore potior, præstantiorquè; quomodo ab illo perficitur? utique, quod ignobilius & inferius est, perficere superius nobiliusque non potest.

Tempe-
ramen-
tum.
Falsum.

Alter ergo sententia sequitur: quæ *A ratio-
tantum
humana.* virtutum petit principium, tantum à ratione humana. Quam rectam puramque homini inditam, sed à corporis consortio,

tio, velut contactu infectam, corrigi & depurari, institutione ac doctrina. Itaque propriis infitæ rationis viribus, ſufficere quemque ſibi ad virtutem. Sententia hæc dum *ἀνταρτίαν* tribuit homini; impiè Deum relegat. A quo cùm ſit noſtrum eſſe, quanto magis bonum eſſe?

Tertia ei contraria ſententia eſt, quæ dicit: à Deo, velut forte, dari virtutem: ita ut eam uni conferat, neget alteri: ut nempe, animus paſſivè ſe tantum habeat, ſine ulla *συνεργία*, & extincta omni libertate, ſuiquæ arbitrio. Sententia primâ fronte videtur ad Deum ire: ſed inſpecta penitiùs, bonitati ejus contraria. Cauſa enim peccati eſſet Deus. Nam quòd aliquis, virtutis omnis expers ſit; (quales eſſe multos ſcimus;) Deus qui non dedit, in cauſa eſſet. *Author nempe mali, quia non dator boni. At quomodo ipſummet bonum, cauſa mali? & quomodo poſſet eſſe ulior, cujus eſſet Author?*

Deus hominem liberum creavit.

Decuit hoc ejus bonitatè.

Cooperatione,

Idem falſum.

hoc, & Divinitati ſuæ proximum, propriumque. Nihil detraxit ejus Omnipotentia: quæ ultro conceſſa non minuitur: poteſtate, præfertim ſupremo jure (ut ita dicam) domini adeo integro; ut in ipſo vivamus, moveamur, & ſimus. Denique ſapientiam reddit maximè illuſtrem: dum mira ratione, *cuncta ad ſuam gloriam, gubernat dirigitquæ: ſalva parentium libertate.* Eſt ergo liberi arbitrii homo.

Porrò ut hujusce libertatis ſtatus rectè pateat; ſciendum eſt: quòd voluntatis actio, ex vi & proprietate ſibi indita, aut retinet vim ſuam: vult quippe, in quò innato appetitu fertur: nempe in bonum ſeu finem: quem etſi neceſſariò appetit, non tamen invita, & *τὸ αὐτοῦ* integrum illi manet. In altero non modo retinet, ſed eandem liberè exercet: dum nempe, aut rejicit, aut admittit aliquid, prout ſua *εὐλογίαν* movetur: ſcilicet liberè eligat media, quæ ſeu verè, ſeu falſò putat convenientia ad finem: ubi *τὸ ἀπορροῖον* Liberum ſuum habet. In tertio verò actu, vim arberum ſuam prorfus amitteret, aut potiùs ipſa met quod erat, eſſe deſineret. Quippe non eſt voluntas, dum non vult: nec vult, ſi cogitur.

Hæc

*Ejus stat-
us ante
peccatum
describitur*

*Indifferen-
tiam.*

*Ab elec-
tione
virtu-
tcm.*

*Ostendi-
tur quæ
quomodo
post pec-
catum,
mutavit.*

Hæc est voluntatis humanæ, vera in-
nataque vis, atque constitutio. Quam-
dum ante peccatum, originali iustitia in-
tegram incorruptamque habuit; Primum
inclinatione naturali; quâ in bonum ne-
cessariò fertur, sibi proprium conveniens-
que appetebat. Deinde electione liberâ
acceptare aut rejicere poterat, quod vellet:
& sine ullo animi liberi impedimento
ἀδιαφορίαν plenam obtinebat: (quanquam
tamen ob innocentiam statum, quodam-
modo Naturalem potius, inditamque à
Deo, quam *περὶ πάντων ἀπερὶω*, haberet,
ideoque faciliùs bonum, quàm malum
acceptaret.) Denique non modo ullam
non sensit, coactionem, (quæ nec ulla
proprie dicta dari potest, nec esse nisi ad
malum:) sed neque talem, quæ illi gra-
vis & molesta esset, tractionem.

Post peccatum verò primi Parentis:
Primum, mutavit illa Naturalis & necessa-
ria ad bonum inclinatio: cum nempe *ma-
lum, specie boni, per concupiscentiam appeti-
te capit*. Deinde, in libertate eligendi,
æquilibrium illud voluntatis, variavit: lan-
cem ejus deprimente peccati originalis
pondere: ita, ut *bona media*, quodam-
modo *invitè* voluntas eligeret: *facillimè*
autem, & sua sponte, mala. Denique vis
quædam, & mancipatio captivantis nos
peccati, subsecuta: quæ voluntatem af-
flicxit:

flicxit: & servam quodammodo fecit. A
quo enim quis devictus est; hujus & ser-
vus est. Ita, omni parte, innata *volunta*. *Ita ut pe-
ris energia, vulnerata: debilitata: vitata. viisset fere*
(prout hisce verbis, id exprimere solet,
Augustinus:) non tamen interfecta: aut
sublata est. Corrupti enim, infici, &
depravari, natura in homine per peccatum
potuit: penitus tolli & eripi non potuit.
Manfit ergo vis & proprietates ejus: sed fau-
cia: mutila: & ad malum tantùm prona.

Atque ita, perierat homo: dum malus
tantùm esse poterat. Sed subvenit misero: *Nisi grâ-
benignitas Salvatoris nostri Dei*; qui mani-
festatus in carne, dum naturam, quam sibi *tia Sal-
vatoris*
propriam assumpsit, reparavit; etiam *subvenis-
set.*
nobis, ejusdem reparationis communio-
nem, satisfactione præstita, & soluto re-
demptionis lytro, obtinuit. Ita illi tribu-
ta iustitia: nobis data, per ipsum, mise-
ricordia. Et ut Adamo peccante, ad to-
tum genus humanum, labes pervenit;
ita Christo promerente, ad omnes gratia
pertinuit. *Gratia* porò hæc, *sita in Auxi-
lio: Institutione: & Exemplo*. *Auxilium: Quæ Chri-
stus salu-
partim depulso malo originalis peccati, bre auxi-
lium.*
per *πνεύματος baptismi*; partim collato
bono, per internam inspirationem gratiæ *Regene-
rationis*, quæ memoriam stabilis: *nem,*
illustrat intellectum: accendit voluntatem
ad bonum: idque sæpè supernaturali illa-
pfla:

*Institu-
onem ne-
cessariam*

*De Deo
aberra-
tione.*

*Exem-
plum de-
nique no-
bis dedit.*

*Ita natu-
ram su-
peravit
gratia.*

psu: qui creatas vires animæ excedit. Partim denique, datâ in bono perseverantiâ, per promissam, præstitamquæ nobiscum mansionem: & Spiritus Sancti donum. Institutio: Partim doctrinâ: & ultimi finis, non in hac vita quærendi, notitiâ: (quod vetus Philosophia ignoravit, & Judaica religio, non expressè asseruit.) Partim ad eum faciliè obtinendum consilio; quod brevissimarum sententiarum ineffectatâ majestate, & arcanâ veritate aperuit: Partim denique, præcepto; & jussu: mysteriis nempe, & Sacramentis veræ fidei patefactis: & sublatâ (ut vocat Athanasius) *θεοπλαστον*: religione autem constituta: quæ antehac, aut nulla; apud nescientes Deum: aut falsâ; apud malè colentes: aut imperfecta adhuc; in Judaismo erat. *Exemplum* denique dedit nobis: dum, quæ docuit, implevit: & quæ imperavit, facere monstravit: meritoquæ *se sequi*, suisquæ insistere vestigiis iussit: ut quod ille fecit, & nos faciamus. Tot verò, tantisque subsidiis sulca natura humana, non modo ad pristinum statum rediit; sed longè maiori, & præsidio, & dote gratiæ, firmata ornataquæ est. Primùm, quia major libertas, (inquit Angustinus) necessaria fuit adversus tentationes, quæ in paradiso non fuerunt: deinde, quia dignitas, copiosa redemptio,

ptio, & misericordia Salvatoris id meruit: voluitquæ.

Ex his verò omnibus quæ dicta sunt, *Quadruplex* status dignoscitur humanæ *plex potestatis: (posse autem, tantum est ad bonum, nam ad malum est proprie, non posse.)* *manuatio.* Primò, in *innocentia* status: potuit homo bene agere, & potuit non peccare: Deinde, post peccatum, *expers innocentia, non potuit bene agere, & non potuit non peccare.* Tertio, *compos gratiæ, iterum, atque facilius multò, potest bene agere, & potest non peccare.* Postremò, *cum donatus erit gloria, non poterit non bene agere, (si actio vocanda in ipsa* fruitione est; ubi patitur magis, quam agit) *& nunquam poterit peccare.*

Cum itaque *in statu tertio nunc sumus; Nunc in* id est; in libertate, adjutâ gratiâ, facilis *libertate* responso erit, ad quæstionem propositam. Nempe Virtutem & Actionem *adjuva gratia nos esse.* nam, præcipuè verò, sublimem illam; qualis est credere, sperare, diligere, ut justificationis gratia conferatur; (verba sunt ex Canone Concilii Tridentini:) non posse esse sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione: & auxilio: Ita tamen; *posse tamen liberum hominis arbitrium, in, non dis-men gra-* *sentiendo gratiæ, interveniat. Ut enim, ut dis-* non est amissum penitus, arbitrium per *sentire,* peccatum; ita nec sublatum, per gratiam. Et (ut Prosper dixit) quod non est inter-

E

fectum

fectum per vulnerantem; non tollitur per medentem. Manet hæc libertas, sed ex se, ad unam partem magis propensa, nempe ad *dissensum gratiæ*. Unde, cum Concilii Tridentini regula, decernit, posse voluntatem humanam, gratiæ assensum non præbere, satis hoc ipso ostendit in quo potissimum *gratiæ cooperetur: nemin non detrectando*. Talis autem cooperatio, nihil habet, quo se jactet, & ostendet. Nihil enim aliud præstat, per eam voluntas, nisi quòd, non pereundi assensum, vel gratiâ & auxilio Dei, à se obtineri. Quis autem salutem sibi adscribat, quòd, cum ex se, non potuerit non perire, salvari per alium, non noluerit? Quis exprobet Datori, quòd donum ejus acceptaverit præsertim cum ut acceptaret, illectus sit, invitante, sequè planè ingerente, ejus bonitate. Et cum, ni eam acceptaret, periret. Certè hinc non usurpabimus gloriam: sed ei referemus: qui ad eam obtinendam, contulit, gratuitam gratiam. Quin immò, confundemur potiùs; cum videbimus; ægre, pravâ voluntate nostrâ, acceptata ab eo dona, præmiis affici: & munera ejus oblata, suasa, commendata, denique nostri commodi causâ data, in nobis velut merita coronari. *Nostrium enim ferme tantum est, posse illa respuere, id est, posse perire. Et propriè, (ut inquit*

Cooperari vero in non dissentiendo.

Hinc tamè nulla jactantia.

Quippe propriè nil efficiunt ipsi.

Augu-

Augustinus) non est voluntatis nostræ effectio, sed defectio. Nam ut superius dixi, posse seu efficere, est ad bonum tantum, quod ex nobis nullum. Cum igitur gratiæ cooperamur; seu assensum non negamus; propriè nihil efficimus soli viribus nostris: sed tantum, adjuti gratiâ, non deficiamus: cum, absque illâ esset; deficeremus.

Hæc, naturâ rei, ac ratione ipsa evidentiâ, Authoritate scripturæ, & interpretatione Patrum, immò doctrina, & approbatione Ecclesiæ, firma, turbavit nuper pruritus disceptandi: & navroquia illa, scabie insanabilior, quæ prodidit dogma, tale: Nempe, non posse hominem gratiæ dissentire: Quòd verò dissentiat, id à nescio quâ prædeterminatione esse, ad unum quid, voluntatem adstringente. Dicunt enim: Deum, absolutâ sua voluntate, ante omnem prævisionem voluntatis determinatâ, ab æterno statuisse: ac decrevisse: nationem omnes actiones humanas, cum circumstantiis quandam inducant. *Nullâ causâ* fas verò sententiæ afferunt istas: Primam; quia putant aliter non posse constare providentiam ac gubernationem universi. Alteram; quia necessarium dicunt, ut causâ prima prius influat in effectum, quàm secunda. Tertiam; quia nisi prædeterminatio esset, principium justificationis,

Sed tantum non deficiamus

Hac frustra conurbant.

Qui prædeterminationem inducunt.

Nullâ causâ.

E 2 tionis;

tionis; non ex Deo, sed ex nobis esset. Præter hæc rationes, se tutantur Autoritate Augustini, dicuntque eum ejusdem secum esse sententiæ. Quod totum, ut plenè refutem, aperio primùm, quæ exinde sequantur absurda.

- Absurda istius opinionis.*
1. *Libertatis interruptus.* Primum erit; quòd si hæc sententia obtineret; *tolleretur libertas arbitrii*: cujus vis est *in electione*. Electio verò non est, ubi non datur, è pluribus optio. Optio verò tollitur, si ad unum adstricta, & affixa sit, nescio quâ prædeterminatione, voluntas.
  2. *Premii item & pœna.* Alterum absurdum; quod benè secusquè meritis, *promissio præmii, vel comminatio pœnae*, quibus Deus allicit, vel deterret, voluntatem, *inutilis: imò ludicra esset*: prædeterminatione hæc, ad unum, cui non possit resisti, manente. *Tertium*; quòd quatuor statuum humanæ potestatis, quos verè recensui, permutatio, ac confusio sequeretur: si tertius, in quo nunc sumus, ut possimus benè agere, & possimus non peccare mutaretur; vel in quartum, gloriâ dotatum, nempe, non posse peccare, vel in secundum, gratiâ destitutum, nempe, non posse non peccare. *Quartum* absurdum; quòd induceretur, fatalis & *cogens necessitas*, idque non illa, quam vocant *sequela*; id est *ex suppositione prævisæ voluntatis*; sed *ex prædeterminatione*: atque ita ex merâ adactione; Indequè prodiret atrox

atrox illa, & terribilis prædestinatio: quæ immutabili decreto, *faceret hominem, non ideo damnandum, quia peccaturum; sed quia damnandum; peccaturum. Quintum* 5. Deum absurdum; Deum fore authorem peccati: & magis quam Dæmonem: nam ille suadet tantùm ac incitat: hic tali, quam adstruunt prædeterminatione, juberet omninò: cogeretque. *Sextum absurdum*; Deum injurium, ac iniquum judicem fore. Quare enim in alio puniret, cujus ipse Author esset? dicerent damnandi: non fuit in nostra potestate, non velle; quod ut vellemus, voluisti: non fuit, quod vellemus, non facere; quod ut omnibus cum circumstantiis faceremus, non decrevisti solum; juvisti; jussisti; sed motione quadam, & impulsu, cui resistere non potuimus, omninò adegisti; seu potius tu ipse fecisti: cur nos ergo punis? Hæc & plura absurda sequerentur, *quorum quidquid tetigeris; ut ille ait, ulcus est.*

Contra hæc verò omnia satis se tutos Effugia arbitrantur: cùm dicunt, *Deum prædestinare ad opus, sed non quia malum est adferunt. & peccatum.* Quasi non sufficiat ad complicitatem; ut ita dicam; adigere ad opus, cui annexa, & inseparabilis malitia est. Hac profectò ratione, omnis peccans, *Quæ re-vix peccaret. Rarè enim vult peccatum, quæ felluntur.*

Deo injurium, ſed quã prodeſſe, ac oblectare videtur. Prædeterminatio ergo iſta, inculpabilis eſſe nequit. Quod verò concuſum Dei naturalem attingit; hic adeo non prædeterminat voluntatem ut ei potiùs obſequi videatur.

Uti & eorum argumenta.
Sed ut refutem paucis rationes, quas adferunt; Primùm; de Providentia Dei, ſeu potiùs, facultate gubernandi; ſine hac, quam adſtruunt prædeterminatione, ſecuros eſſe jubeo. Conſtabit illi ratio, iſtius poteſtatis, & imperii: ita ut, nihil ipſo inſcio, nihil invito, nihil ad efficiendum, aut prohibendum, invalido, fiat.

Deum ſi- ne præde- terminati- one, eſſe rectorem univerſi.
Scit omnes eventus, immò ſemper præſentes ſibi ſpectat: & noſcit: neque huic inſpectioni, & notiſſimæ, officiit quidquam libertas humani arbitrii. Vult deinde quædam fieri: quædam *perimit* quandoquæ: & *operari ſinit cauſas ſecundas*, prout earum condidit naturam: nempe *liberas liberè agere: ſed ipſo non invito: alioqui non agerent*: Ita neque hîc, eum impedit libertas humana. Poſt denique omnia: etiamſi liberos homines creavit. Velle enim illis, liberum dedit: efficere ac præſtare quæ voluerint, ſua gubernatione circumſcripſit: ſuâquæ omnipotentia (ſalvâ agentium libertate) omnia ad finem dirigit, deſtinatum. Neque prædeterminatione, id eſt coactione voluntatis, opus habet:

habet: ſuppetunt abundè media imple- *Esſe item di, vel impediendi effectus. Quod verò primam arguantur, de influxu cauſæ primæ; Prio- cauſam. ritas hæc, ſita in eo, quòd ab illâ eſſentiâ, vis, & conſervatio promanet, cauſæ ſecundæ.* Deinde, quòd cauſa ſecunda, ſine primâ nequeat operari: poteſt verò prima, (quamvis ut plurimum non facit;) ſine ſecunda. Tertio, quòd cauſæ primæ concursus, eſt etiam *generalis*: ſecundæ, *particularis* tantùm. Prior ergo exinde, potiùs erit, cauſa prima. Sed hoc nihil impedit, quòd minùs cauſa ſecunda, naturam quam accepit, retineat: & ſi neceſſaria eſt; agat neceſſariò: ſi libera; liberè. Quod verò attingit *principium ju- Et princi- ſtificationis*, hoc à Deo eſſe certum eſt: *pium juſtifica- & ſine gratia auxilioquæ ejus, nihil pro- tionis.* ſus boni hominem poſſe, omninò profutendum. Nempe, Deus vult omnes ſalvari, etſi non omnes ſalventur: Quòd autem ſalventur quidam, ſalvantis eſt donum: quòd pereunt, pereuntium meritum. Aſſenſus gratiæ potiſſimùm à Deo: diſſenſus eſt à nobis: aut potiùs nec eſt: cum peccatum, ſeu hic diſſenſus, propriè nec ſubſiſtat, nec ſit. Ut enim *tenebræ, aut ſilentium*, (ſcitè hoc Lipſius) *non agnoſcuntur eſſe; niſi abſentiâ contrarii*, ita & illud. Privatio tantùm eſt, id eſt *deliquium boni*. Hac igitur ratione, ut principium *Nos verò ſine illo Ju- perire.*

Justificationis gratiæ attribuimus, ita Prædeterminationem, quæ principium damnationis esset, à Deo removemus. A quo solo salus, à nobis solis, perditio. Postremum est, de Augustino, quem patronum causæ suæ, assertoremquè, gloriantur.

Augustinum non docuisse prædeterminationem,

Sed ille, cùm tam Libertatem arbitrii, quàm auxilia gratiæ, contra hæreses tutatus sit; ut concedam, dicta quædam, in calore ut fit pugnæ, & contentionis, protulisse; quæ separatim lecta, trahi in partem possint; ita nuperâ multorum diligentia, satis superquè ex ejus scriptis demonstratum est: illum, Prædeterminationem hanc novam, nunquam docuisse: nec talem fuisse ejus in hoc argumento sententiam. Ut verò huic quæstioni, finem imponam; quoniam patet, *sine auxilio gratiæquè Dei, nos malum tantum, id est, nihil posse*: Ideo spem totam boni operis, in illo collocare, ab illo *opem* agendi, ac perficiendi petere, quæ demum rectè egerimus, illi soli adscribere, tribuerequè debemus.

Voto & precatione clausula imponitur.

Fac igitur ô Deus, ut gratia tua, in nobis, culpa nostrâ, vacua non sit: & præcepta hæc Probitatis, quæ te inspirante dicta sunt, te Adjutore, ad tuam gloriam exactè impleantur.

A P-

APPENDICIS VICE.

Monita quædam ad Probitatem retinendam pertinentia.

SEd in libri hac clausula, addenda quædam monita supersunt: quæ in Contextu & ferie tractationis inferi vix commodè poterant: cùm tamen ad recentitas Probitatis partes, apprimè facere videantur. Meritò itaque illis hunc librum consignabo.

Primò ergo, ad *Anamartisiam*, unicè Impeccantiam, pertinet, sacrum illud dictum: Memorare novissima, & in æternum non peccabis. *seu fugã vitiorum,* Novissima verò hæc sunt: *Mors* assiduè veniens, non longè remota, certa eventum, incerta tempore: ideoquè semper expectanda. Non est enim, ut diem rectè peragas, nisi illum ut ultimum existimes. *Trimium monitum memoria novissimorum.* Omnem itaque tibi supremum diluxisse Mortis. *Judicii.* puta. Deinde: cogita, *reddendæ rationis,* omnium quæ egeris, dixeris, cogitaveris, certam & *præstitam diem*: toties eloquio Dei promissam, acingeminatam. Postremo: *Præmiã* expende, *aut pœnæ magnitudinem*: & spem ejus metumquè: prout merueris. Horum autem vivâ recordatione, non censeas reddi vitam terrore turbatam, anxiam tristitiã, & negotiorum *Vita hinc emendatio,* ac omnis actionis ut superflue incuriosam: *Quinimo tranquillam potius, quã quies.*

E 5 ad

ad portum & quietem veram ferimur : Terroris expertem & vacuam : dum nempe ille timor maximus, haud urget, lethi metus. Emendatam denique : quippe sedulam boni operis & meriti : & exinde lætam semper.

Alterum impeccantiæ remedium , cogitare, præsentem tibi semper, & cuncta videntem adesse Deum. Fastidit hoc & averfatur apud Ciceronem Epicureus : dum conqueritur, impositum Cervicibus nostris sempiternum Dominum, omnia advertentem, quem dies & noctes timemus : Sed non *Christiana nostra Philosophia*, cui initium sapientiæ est timor Domini : firmum nempe peccati, & temerandæ conscientiaæ frenum. Illud verò non potest haberi, nisi firmiter agnoscamus, præsentem nobis Deum. Agnoscamus ergo, scimusquæ, quòd non ita nos ambiat, undique, & impleat aër, ut ille. Immenfus enim non esset, ni ubique esset : ni operi suo & circumfusuf, & inditus, extra illud, & intra. Itaque in illo vivimus, movemur, & sumus. Ideoque omnes animi ac cogitationis recessus, pervadit : ac penetrat : & tacita quamvis, loquitur illi voluntas. Cùm itaque solus fueris, cùm fores clauseris, ne putes te esse sine arbitro. Videt te enim, & aspicit præsens Deus. Sancti in Deo, & Angeli, testes intendunt

Alterum monitum presentia Dei.

Qui nobis adest, & inest.

Et aspicit nostra.

dunt oculos. Deo verò spectatore, & olim Iudice, & Vindice, tum verò tot testibus coram, quanta esse debet non dicam verecundia, sed abominatio etiam, terror horrorque peccandi. Altè id ergo designamus in animo, in Conspectu Dei, Opere Verbo, Cogitatione versetur : & *ἄσχετοι, ὧ; ὄροντες, ἐκκαρτεριστάμυς.*

Tertium Probitatis retinendæ monitum, & salutare velut Antidotum, censeo quod vocare solemus *Examen Conscientiæ*.

Quo velut in numerato habemus, omnes animi : ad exemplar ejus ; qui dixit : Anima mea in manibus meis semper : ut nempe ob oculos posita spectataque

emendatior esset. Quemlibet itaque diem scrutemur. Commotionum, quòd nos ducant, quantum raptent, & modum & finem, in nobis speculemur. Quæ vitia magis infestent, ac urgeant, expendamus ; & huic fini facta, dicta, cogitata remetiatur. Causam omnium, coram interno conscientiaæ Iudice dicamus. Et quia hoc arbitro nemo nocens absolvitur ; peccatam etiàm penitentia sumamus, donec exercitatione istâ sanetur, quidquid corruptum & pravum fuerit.

Verùm, quia Judicium hoc, quod de Nobis ipsi instituimus, sæpe depravat, semper se insinuans amor sui : qui connivere quemque ad sua vitia facit ; usu verò

Ideoque eo coram non peccandum.

Et invisibilem, tanquam videntes sustineã.

Monitum tertium Examen conscientiaæ.

Quo vita judicatur & corripiunt.

Quartum varia admonitio.

compertum, in aliena nos cernere acutiùs; Ideo quartum monitum, magno præsidio ad parandam omnium commotionum eutaxiam & virtutum exercitium erit: Testem aliquem, & Inspectorem, imò Censorem bonum & prudentem, eligere: cui nos aperiamus: & revelemus. Nam, si est aliquid, (ut inquit ille) quod ex viro bono, vel tacente proficias, quantò magis docente, instruente, admonente? Elige itaque, qui tibi blandè, temperanter, non affectu sed iudicio, munus hoc amici monitoris exerceat: deinde moneri ab eo ne detrectes, nam alioqui *αὐτοβλάτη*, Non monitur, *αὐτοβλάτη*. Cæterum vel hinc eximus non cor-
 rectus, *Confessio*
Catholica
 etiam *huic fini.*
 patet fructus: & præstantissimum veræ probitatis remedium ex instituto Religionis Catholicæ: quo *confitemur alter alteri peccata nostra: & conscios facimus Conscientiæ nostræ: non modò monitores, sed omnino Iudices.* Sed hac de re suo loco, nempe libro qui de Pietate.

Quintum
monitum.
 Exercitium virtutum.
Præceptis addendâ
exercitationem.
 Quintum ultimumq; monitum, idquè ad *eupraxiam* propriè pertinens est. Ut non in præceptorum cognitione tantum sistamus: sed illa ad usum etiam aptemus: transferamusque. Cùm enim nulla ars & artificium solis constet præceptis: sed addi exercitatio debeat, quæ omnia evincit perficitquè; certè & sapientiæ, quam artem bene vivendi quispiam dixit, adhibenda

A viro bono.

Qui ad hoc eligendus.

Non monitur, a detrectat.

Quintum monitum.

benda *ἀενοῖς* est: quæ illam demum con-Exercitiummatam reddat. Præclare enim uttatio, multa Epictetus dixit: Peccari à Philosophiæ studiosis, quòd dogmatum demonstrationem potissimum inquirent, usum verò illorum insuper habeant. Exempli causa: si ponatur dogma, non esse ment-*Nec disputare oportet,* tiendum; causa inquiretur dicti: & de-*monstratio* monstratio mandatur memoriæ: res ipsa non impletur. Itaque mentimur quidem, inquit: quamvis interrogati, cur non sit mentiendum; Causam in promptu habeamus. Ergo non in cognitione tantum, & indagandi labore, nec in differendi peritiâ ponenda est opera: sed facta omnino addenda: inquè illis potissimâ profectus ratio collocanda. *Non enim ingenium excollere oportet, sed animum:* non solertiam laudem aut oblectationem captare ex studio sapientiæ, sed fructum: qui nos expertes vitiorum, Commotionum arbitros, Virtutum compotes, Temperantes inquam, *Sed vivere.* Justos, Fortes reddat. Frustra alioqui notitia præceptorum, si de virtute locuti, vitia scetetur. *Frustra Probitas, quæ intra verba tantum consistit.* Non enim Auditores legis, ac periti ejus interpretes, sed factores operis, officium implebunt; ac præmium consequentur.

L I B E R
O F F I C I O R U M
S E C U N D U S.

De Charitate.

Non sistendo factæ divisioni Officiorum, postquam ea disserui, quæ ad Probitatem putavi pertinere; aggredior *Officia Charitatis*: eum invocans, qui Charitas ipsa est: ut veram ejus arcanamque vim, apertam mortalibus, ac instillem. Hanc itaque

Definitur Charitas.

ut novâ, nec hæctenus usitatâ methodo, ac ratione explicem: primùm ita definiam.

Benigna.

Charitas, est propensio animi erga proximum, benigna: benevola: benefica. Benigna in primis: nempe, *judicium & sensum de proximo*, quàm maximè bonum, retinens: cuncta ejus, *vel probando: vel tolerando: vel amanter corrigendo.* Benevola deinde,

Benevola.

in appreciatione, voto, studio ut bene illi sit: & dum est, gaudio: & congratulatione. *Benefica* denique: libenter & copiosè opitulando necessitatibus ejus: id est, opera, ut vocant, misericordiæ, promptè erga illum, & largiter exercendo.

Debita à communi ortu.

Debita verò prorsus humano generi: quòd à uno parente satum, cognationem agnos-

cere

ere meritò debet: & ex illâ mutuum habere amorem. Etenim, cùm non animalia modò, ejusdem speciei congregentur, conciliante natura; sed inanimata quoque, & sensu carentia, conjungi quodammodo appetant; idquè pondere, sympathya, ac propagine testentur; Quantò magis id homini conveniet, cui non alia natura, quàm ratio est? ut nempe sui generis societatem quærat: concordiam appetat: commune norit bonum: impleat officium: id est, mutuum exerceat charitatem.

Amare certè & amari, itemquè sibi mutuo prodesse, natura suadet exigitquè: *Natura duæ.* Eique obsequentem hominem, homini non posse nocere, apertum est. Nam si noceret: aut id putaret non iniquum, aut non pejus, malis corporis & fortunæ. Si primum: quid cum eo diseras (inquit Cicero) qui hominem ex homine tollit? Si alterum: erraret in eo, quòd ullum malum, gravius malo animi putaret. Naturalis ergo Amor & Amicitia. Contra Naturam verò, *aversia: divisionis, discordia, & demum interitus parens.* *Amoris vacuitas.*

Quodsi Charitas, vel ipsius naturæ & *Et deni-* rationis ductu, homini propria: quantò *quo jussa Dei.* magis jussu Dei? Hoc mandatum ejus primum, & maximum, ut illum diligamus toto animo. Suppar autem ei alterum, ut proximum. Suppar inquam: Justi

Iusti namque experimentum est unicum, actio cum proximo. *Non enim amare Deum potes, quem non vides, si proximum odisti, quem vides.* Et si Deum verè amas; nempe bonum tuum; necesse est, ut ames proximum: qui æquè tecum ad amandum eum factus est. Nam quæ tertio congruere tenentur, inter se congruant necesse est: Amorem ergo Dei, Amor proximi necessariò consequitur.

Itaque exactè habenda est.

Diligamus itaque invicem. Nam plenitudo legis, dilectio. Quam nisi habeam, (inquit Apostolus) nihil sum: nihilquè profunt reliqua virtutum officia. Et cum à Discipulo Christi peteretur, cur eam toties ingeminaret; quia præceptum Domini est, inquit: & si solum fiat, sufficit. De hac igitur libro hoc agam: & quâ ratione exactè præstari possit; tribus Capitibus ostendam.

C A P U T I.

Qualis Charitas in statu innocentie fuisset: & quoniam tam exacta post peccatum haberi non potuit; ex illius defectu, de origine Juris.

Causa adferitur cur inquirenda est Charitas primitiva.

DE Charitate dicturo, operæpretium imprimis videtur indagare: qualis Virtus ista fuisset, in sua Origine, & veritudo fonte, id est, in statu innocentie. Cùm

Cùm nempe homo, nulla labe infectus, imitator fuisset divinæ bonitatis: eam erga proximos exercendo. Operæpretium hoc inquam inspicere: quò in statu hoc, multifariam vitiatæ Charitatis; primitivam illam, quàm maximè æmulemur: ut ex defectu ejus ortum Jus, ad illam, quoad fieri potest, revocemus: aptemusquè. Dicam igitur hoc Capite tria. Pri-

mò ostendam statum Charitatis primitivæ, ta capitis divisio. Deinde deducam illam talem post peccatum subsistere non potuisse. Tertio illam, indulto fure, sarcire, ac reparare, necessarium fuisse evincam.

P A R S C A P I T I S P R I M A.

De Statu Primitivæ Charitatis.

COgitanti itaque de Primitivæ Charitate, in mentem primum venit: illam, ^{Charitatis primitivæ} tres dotes, quibus & perficeretur, & conservaretur, necessariò habituram fuisse. Nempe, lubentem inter se *æqualitatem*: Rerum omnium *Communitatem*: Omnis oneris à se vicissim exigendæ *Immunitatem*. Optimè enim Charitas mutua retinetur, primum inter pares: deinde nihil ut suum usurpantes: postremò nihil à se vicissim velut debitum requirentes. Paritas seu ^{Habuisse} *Æqualitas prima genitrix Charitatis.* Cùm ^{æqualitatem.} namquè *naturaliter se quisque amet; ideo & sibi*

sibi similem : id est parem & æqualem. *Nam in illo sc̄ipsum*. Unde illud : quod Amicitia pares aut accipiat, aut faciat.

Communitatem. Communitas deinde, altera ejusdem origo. Cùm enim præcipua dissidii causa esse soleat, à pluribus usurpatio; rei alicujus, quæ pluribus non potest sufficere; ideo inductâ Communitate, & provisâ cunctis æquali sufficientiâ, (quæ necessariò fuisse in communi vita) Charitas facile constabit. Immunitas denique auctrix Charitatis erit. Quia gravis & servilis, ideoquæ odiosa est, exactio debitæ obligationis : quâ sublata, Charitas manet, sponte ac liberè supplens, quod extorquebat obligatio.

Et dotes faciles innocentiâ. Porro triplex hæc dos Charitatis, facile in statu vitæ innocentis, haberi potuisset. Nam Æqualitas manasset : primùm ab Æqualitate Conditionis, quâ creti sumus : & per quam, omnia habuissēmus æqualia : Deinde ab *eximia quadam bonitate* : quæ non permisisset, viribus parare potestatem : quæ naturaliter cuique in se tantum est, eaque libertas vocatur. Denique

Quod in singulis ostenditur cùm *sibi quisque adultus ad omnia sufficisset* : (prolem enim teneram excipio) opus non habuisset alieno obsequio. Communitas item omnium rerum, facile constitisset. Nam occupatio, & dominium, & possessio, inutilis prorsus foret : cùm eam suffi-

sufficiencia, & parabilitas rerum, sponte provenientium, superfluum fecisset. Denique Immunitas mutua foret : & extorsio obligationis necessariò cessasset. Cùm, ut alter alteri munifex esset : nec ullius necessitas egeret : nec quisquam exigeret : sed voluntati tribuentis relinqueret. Quamquam nec tribuere opus foret : cùm in *avertentia* cujusque, benevolentia tantum, Sui sufficientia. vix beneficentia, locus esset. Et hic futurus fuisse videtur, status exactæ ac conlata ut summatae Charitatis. In quo, lege, aut scripto jure opus non fuisset : cùm sine *jure opus non fuisse* malâ libidine, & concupiscentiâ, eoque sine poena, aut coercitione, agere potuissent.

PARS CAPITIS SECUNDA.

De Impossibilitate Primitivæ Charitatis.

Corrupto verò, per peccatum primi Parentis, genere humano : nullo modo, ejusmodi Charitas, potuit retineri. Nam in poenam peccati, invasit Nos, primùm *Infirmitas* : dum pulverem Nos esse; facilem dissipari, primo Parenti à Deo dictam, & simul factum est. Deinde *Indigentia*, dum ab eodem sterilem alendis Nobis terram, spinas tantum & tribulos suapte germinantem, accepimus. Postremò *Labor accessit*, cùm in sudore vultus, pane vesci, justî & damnati sumus. Hæc tria

Hac ditus dotes sustulere. tria verò *Æqualitatem* exuere, proprietatem querere, obligationem pacisci, coegerunt.

Sed subvenit infirmitati potestas. Etenim ad *auxilium Infirmitatis*, necessariò *debilioribus* ferenda: *validioribus* verò ad *majorem commoditatem*, viribus paranda: & ne privatim parta, *nimum excresceret*, tandem, consensu, Civitati deferenda fuit potestas. Tollenda verò *Æqualitas*, per quam *Charitate* cessante, nec hospes ab hospite tutus, nec sibi sufficiens quisquam erat.

Indigentia domini. Deinde: Cùm etiam *non sufficerent* nobis, quæ ad usum vitæ pertinent, ea verò, naturæ seipsam conservantis ductu, *acquire quisque sibi mallet, quam relinquere alteri*: In communi omnium *Indigentia*, ad *occupationem ventum est*: ut quod quisque primus manu apprehendisset, vel pede calcatum limite signasset, id ei, eripere alteri, fas non esset. Ita necessariò *Communitas*, (aucto præsertim genere humano, & non habente sufficientiam) paulatim sublata, rerum omnium, quæcunque occupari potuerunt.

Laboris obligatio seu opis alienæ exactio. Tertio denique: Quia *labor gravis*, & *onerosus* nimium erat; nec suus cuique sufficiebat; *obligatione varia*, ad operas præstandas, fructus ex iis tribuendos, ac communicandos, se mutuo obligare, ac *obstringere*, & *promissa, pacta*, Contractus,

ctus, exactè exigere, necesse fuit: Immunitate sublata. Præsertim cùm etiam conjunctim, & in commune laborem impendere non minùs grave foret. Nam opera in rebus parandis, & usus in consumendis par omnibus esse debuisset: quod deficiente *Charitate* fieri non poterat.

Ad hanc corporis miseriam, quæ *Charitatem* illam *Primitivam*, ægrè permittit retinere, accessit illa, quæ animum *corruptit*, *triplex Concupiscentia*: *auxitque* *Ex concupiscentia Charitatis noxa.* *immensum impedimenta, mutue dilectionis.* Per hanc etenim, non contenti homines, necessitati subvenire; ultra ejus exigentiam, appetière inania, & superflua, id est mala. Illecebras nempe *Corporis*, blandimenta fortunæ, & inanis gloriæ, factus, & elationis varia nutrimenta: quæ sat, retegendo vitia, quibus scatet genus humanum, recensui. Ita *Avaritia* præcipue, & *Ambitio* *Charitatem* sustulit: *rupit concordiam*: vim & bellum intulit: & exinde *Æqualitatem*, *Communitatem*, *Immunitatem* penitus extinxit. Quæ non extinguenda omnino erant, sed ad certum modum & temperamentum, reducenda. *Et seve interitus.*

PARS CAPITIS TERTIA.

De necessitate Juris scripti, ad Societatem Civilem (cujus origo ostenditur) retinendam.

Jus institutum re- paravit Charitatem.
Facit ergo hoc & præstat Juris scripti institutio. Quæ necessariò subsequi debuit, potestate, & obligatione introducta. Nisi enim hæc jure temperata essent, perpetuum dissidium, bellum, & dissociatio generi humano imminerat. Si enim liberum cuique fuisset, subjugare quos vellet, occupare quæ vellet, adstringere quocunque modo vellet, vi & armis omnia agerentur. Cùm præsertim par quæ libertas esset, renitendi & resistendi, & fas tam propulsandæ violentiæ, quàm inferendæ. Itaque æterna semper odia mortales gererent, nec ceptus unquam cederet ex animis furor, & arma fortior ac felix teneret, infelix verò ac victus studio ultionis nova compararet. Ac denique ferina vita & belluina rabies, & interitus Societatis, inter homines, jure non constituto esset.

Societatis civilis origo, est, mutua sui Indigentia : illitium sermo : initium proles : progressus familia : consummatio Civitas : & con- summatio
 Porro Societatis origo, est, mutua sui Indigentia : illitium sermo : initium proles : progressus familia : consummatio Civitas : & con- summatio
 His inquam gradibus crevit forma Civitatis,

vitatis, & hinc petenda est intima ejus causa. Quia enim mutux opus Indigentia inter nos evidens erat; (Cùm uti supra dixi, infirmam, omni præsidio destitutam, rerum externarum egentem, conditionem fortiti fumus) Ideo nisi communi ope ac viribus fulciremur, interire nobis necesse foret. Quemadmodum autem membra singula, varia functione ac ministerio, usui & commodo sunt toti corpori: Ita diversa laborum officia, munia, operæ, artes, labores in commune Societati consulunt: se vicissim juvant: & Socialem vitam, omnino expectibilem faciunt. Præsertim verò cùm accedat non aliâ causâ, quàm colloqui & conversationis datus nobis sermo: quo ad Confociationem & commercium allicimur, alioqui frustra eo instructi, à Natura seu Deo. Hinc & literæ inventæ, quibus, absentibus etiam, immo & posteris loquimur, & memoriam majorum retinemus. Conamurquè earum beneficio, velut præsentibus conjunctosquè habere, qui erant, & qui fuère. Tanta est confociationis appetitio. Initium Societatis Prolem feci. Etenim conciliante naturâ, prima sumis à est inter Parentes, & Natos, caritas. Ea verò jubet, quod genitum, fovere, curare, educare. Incipit itaque exinde, homo non solus esse: nec sui tantùm curam gerere,

Causam habet Indigentiam mutuum.

Instrumentum ejus sermo.

Initium sumis à Prole.

Unde Fa- gerere, sed Societatem inire, è qua, pro-
milia. dit Familia. Quæ ex Matre, Patre, Filio,
 & Servo constat & domum, variè aucta
Et demum facit. Deniquè ex Confociatione Familia-
Civitas. rum, Vicus, Oppida, Urbes, ex illis
 verò mutuo fœdere vinctis, & communi
 rectore, ac formâ certâ summi imperii
 constitutis; Magna illa unius populi Ci-
 vitas ortum habet. Cujus animam dixi
 jus esse. Ut enim eo fruamur, violentiæ
 ac injuriæ securi; multitudo, in unius
 populi corpus, coaluit.

Jus ad *Fus* verò, (prout rectè divisit, si factæ
personas divisioni institisset, eamquè sensu alio po-
est potes- suisset Justinianus :) *vel ad personas perti-*
tas. net, *vel ad res, vel ad Actiones.* Personis

Ad res respondet *Potestas*: rebus *dominium* seu
dominium possessio: *Actioni Obligatio.* Hæc tria,
 inquam, ad certum modum jus redigit,
Ad A- ordinatquè. Ita ut & fâciri possit Char-
ctiones itas, societasquè retineri: & nihilominus
obligatio. ad conservationem sui sua cuique constare
 commoditas.

Has par- Hæc autem humani juris partes, spe-
tes juris ciesquè, introductas, ut ostensum; ne-
sanctis cessitate ipsa *comprobarit Deus præscripto*
Deus *Decalogi* Hebræis quidem tantùm primitus
Decalogo dato: Sed etiam & Christianos meritò
 obligante. quippe cùm socialis vitæ vim
 totam exactè contineat. Nam post capi-
 ta, quæ *ad Deum & pietatem pertinent*;
 pri-

primum nempe & tertium; reliqua recensita
 species evidentè complectuntur.

Ad potestatem enim refertur imperatus *Ejus præ-*
capite quarto honor parentum: id est majorum *cepta ad*
superiorumquè; & qui nostro bono & com- *potesta-*
 modo nobis præfunt: omnes enim hi me- *tem per-*
 ritò vice parentum habendi: debeturquè *tinentias*
 iis ex hoc præcepto, veneratio & obse-
 quium. Deinde eodè pertinet, & *pro-*
hibitio occidendi, capite quinto. Nam dum
 vis iniqua arceretur, & violenta potestas
 contra fas usurpata vetatur, hoc ipso legi-
 tima constituitur. Quinimo & *adulteria*
capite sexto ideo vetita, quia per illa natu-
 ralis potestas (de qua mox) violaretur:
 ac interiret. Hæc sunt quæ potestatem
 spectant. *Ad dominium* verò & possessio- *Ad do-*
 nem firmandam, furta prohibentur & *minium.*
 alieni omnis concupiscentia: capitibus se-
 ptimo, nono, & decimo. Denique *ad*
obligationem stabiliendam, capite secundo, *Et obli-*
 sancitur *juramenti religio*: dum vanum seu *gatio-*
 irritum vetatur. Tum verò octavo *fides* *ne.*
& veritas, id est fundamentum sponsio-
 num præcipitur: dum falsidicum testimo-
 nium prohibetur. Atque ita tota, quod *Obtan-*
 tatem aut-
 thoritate constituta firmataque est: & ta-
 bulis illis (ut Tertullianus loquitur) cœ-
 lestis edicti, & sanctissimæ legis sancito,
 potestas, dominium, ac obligatio appro-
 ba-

122 *Lucæ Opalenskiſ Officeiorum*
bata. Ideoque merito teneri nos hiſce vin-
culis oportet, quæ neceſſitas inſeivit, Deus
probavit, & Juris inſtitutione retinere,
certo modo, ac ratione inſunxit.

C A P U T I I.

*Oſtenditur quid ſit Jus, & quotuplex, &
quales eſſe inter homines debeant, recenſitæ
ejus partes & Species.*

Definitio
Juris. **P**Atet aperte ex antecedenti Tractatio-
ne, *Jus* ita commodè deſiniri poſſe:
ut ſit *Regula conſervandæ inter homines Cha-
ritatis*, ſeu Societatis: idquæ poſt intro-
ducta in uſum ea, quæ ei repugnare vi-
dentur.

Origo ab
æterna
Dei lege. Hujus Regulæ *ſons eſt & origo, Verum:*
quod in eſt Divinitati, velut lex quadam
æterna & immutabilis *Recti ac boni*: à qua
tota Juris ac Juſtitie natura manat ac deri-

Quæ par-
tim nobis
inſita. vatur. Partim enim æternam legem hanc,
ejuſquæ rationem, Deus, naturæ rationa-
bili, dum eam crearet, indidit: (alioqui
rationabilis non eſſet, ſi rationis iſtius ex-
pers eſſet:) unde fluxit illa ante peccatum
nobis inſita, & poſt peccatum non peni-
tus extincta, Notio, eorum, quæ natu-
ræ noſtræ conveniunt: Exinde verò or-
tum, quod vocatur *Jus naturale*. Partim
voluntario ſancito nobis promulgavit:
unde *Jus Divinum*, quod vocant Poſiti-
vum.

Partim
pro mul-
gata.

Lib. 2. De Charitate. Cap. 2. 123
vum. Cui in eſt quidem eadem ratio, ſed
non expreſſa, & ſupremi juſtiſſimiquæ
Conditoris voluntate velut teſta; cui jus
eſt, ita ſancire quædam, ut ſanciti ſui ra-
tio non reddatur. Ejuſmodi verò Jus; aut
ipſemet dedit Judæis per Moylem, & No-
bis in Chriſto: aut vicarie ſuæ poteſtati re-
liquit: cui ligandi quidvis, ac ſolvendi,
facultatem conceſſit: cum ratiſhabitionis
promiſſo. Unde Jus Eccleſiaſticum ſeu
Canonicum. Partim denique permiſit
eandem æternam legem exprimeret hu-
mana Conſtitutione, (quæ ut ſit juſta,
conformis illi, aut certè nullo modo con-
traria eſſe debet:) inde verò eſt *Jus Hu-*
manum. Quod vel uſu, & conſuetudine,
nationum receptum, *Jus Gentium* nomi-
natur: vel legibus cuiuſque populi ſeu
Civitatis deſcriptum; *Jus Civile* dicitur.

Totum verò hoc ſimul ſumptum, ali-
quid homini poſſe, habere, agere, aut
vetat; nempe illicitum: aut permiſſit; nem-
pe licitum: aut præcipit; nempe debitum. bet.
quod *vetatur; neſus: quod permiſſit;*
ſus: quod jubetur; jus eſt.

Quamquam ſi proprie loquendum eſt,
quod *vetatur; neſus: quod permiſſit;*
ſus: quod jubetur; jus eſt.

Hac origine ac partitione Juris demon-
ſtrata, ſuper eſt, ut cum ſuperiori capite
oſtenderim: quod tria hæc; Poteſtas nem-
pe, Dominium & Obligatio, neceſſa-
riò quamvis introducta, imò & Divino

F 2 . . . . . appro-

124 *Lucæ Opalenskiï Officiorum*
approbata edicto, adversarentur tamen
Charitati, nisi Jure temperata, & ad cer-
tum modum reducta sint; Superest in-
quam, ut modus hic circa singulas hæc
partes explicetur, deinceps: & ex illo li-
citi, vetiri, jussi denique. tota ratio, ac
regula statuatur. Sit itaque.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Potestate prima Juris Specie.

Necessitas inter homines potestatis ostenditur. Regi & regere.
POST sublatam Æqualitatem, qua
(ut superius ostendi) in statu corrup-
to manere non potuit, *Potestatem certa ratione constitutam*, hominis in hominem fieri *apparet*, & *appropinquat* necessarium omnino fuit. Causa est: quia nec sine Societate homo sibi sufficiebat, nec Societas retineri potuit, nisi quidam regerent, quidam regerentur. Nam *cum & Æqualitas constare non posset; & omnes imperare malent, quam parere*; non Societas tranquilla, sed certamen continuum fuisset de principatu; *nisi illud, aut natura, aut vis major, aut consensio finivisset*. Quæ tria triplicem fecerunt Potestatem. Prima est *naturalis & Necessaria*, in Uxorem, prolem, ac naturâ, regiminis indigum: Altera *violenter acquisita*, in servos: Tertia *sponte concessa, & delata imperantibus*. De singulis consueto compendio dicam.

Haec quoque triplex esse declaratur.

De

De Potestate Naturali,

POTESTATEM Naturalem, *In Uxorem conferit primum Jus natura*, quod jubet *Potestas viri in faminam.* præstantiorem sexum, firmiorem, fortio-
rioremquæ, sequiori, infirmiori, & imbecilliori præesse. Idem *Jus Divinum* præcipit, dum sub potestate Viri, fæminam constituit. *Jus demum humanum* & consuetudine, & lege, id implevit. Uxorem ergo decet dirigere, sed simul & diligere. Nam imperium hoc amoris, & Charitatis esse debet: nempe erga comparem, thori & vitæ sociam, castam, rem-
Sed blanda ut in compa-
probam, viri, liberorum, domus studiosam, ac sollicitam: *quæ si talis non est, sepe vitium ex eo mariti.* Prudens certè, *regget eam leni freno:* retinens ac procurans maximè concordiam, nempe Matrimonii, & ornamentum: & suave ac unicum condimentum. Qui verò magni hujus *Quod docebunt* Sacramenti status, conditio, obligatio, *Matrimonii le-* quæ conjugales leges, quamvis hoc loco *monii le-* facile potuissent recenserî; tamen quia *ges.* cuncta hæc, usu tot scriptorum trita, & apud eos obvia ubique habes, ideo merito hic, ubi compendio studemus, omittenda.

Sequitur verò pars altera Naturalis *Potestas Parentis in prolem.* Potestatis, nempe *in prolem:* quam eadem *natura propter beneficium genituræ, nutritio-*

F 3

nis,

*nis, educationis parentibus confert: & ob
authoritatem ætatis ac senii conciliat:
Deus verò, sub pœna immaturæ mortis
præcipit: Jus denique humanum ubique
gentium retinet: Legibus verò olim Ro-
manis severimè, & ultra morem aliorum
populorum, Emancipatione ad libitum
Parentum data, & ante eam, non mino-
re eorum in prolem, quàm in servos po-
testate.*

*Officium
filii im-
puberis.* Sed si ad examen rectæ rationis reduci
res debet, commodè ex Aristotele tria li-
berorum tempora, vir distinguit eruditus.
Primum tempus est imperfecti iudicii, quo
planè sunt sub herili potestate: dum he-
res, quoadusque parvulus est, nihil dif-
fert à servo. Æquum autem, ut qui se
regere nequit, regatur aliunde: conveni-
entiùs verò non potest, quàm à Parente.
Secundum tempus Liberorum, cum
Adulti. jam iudicium illis ætate maturuit, non ta-
men sunt extra familiam. Tum subesse,
debent arbitrio parentum, non aliæ eo-
rum actiones; quàm quæ ad familiam
momentum habent. Convenire enim de-
bet pars cum ratione integri. Tertium
tempus, cum jam extra familiam exeunt:
tum jam plenè sui juris sunt: manente
*Emanci-
pati.* tamen semper honoris & observantiæ de-
bito, cujus causâ perpetua est. Hæc ille.
Itaque Parentes debent liberis educatio-
nem:

*nem: ut nempe quod suscipere, tollant: Officium
(nam exponere aut perimere nefas: quia Parentis
non toti ab illis sumus, alienum autem non erga filium,
licet perdere:) Alimenta præbeant: nam
frustra tollerent, ni sustentarent. Et deni-
que, quæ ad bene rectèquè vivendum
sunt, procurent, ac prospiciant, memo-
res, non sibi illos tantùm, sed Deo, Fa-
miliæ, Patriæ genuisse. Parentibus verò
debetur primum obsequium, & semper
honor.*

Ubi verò iis orbatu proles, eaque im-
matura, & quæ per ætatem tueri se ne-
queat; Et rationis ipsius ductu, & gen-
tium omnium instituto, locum obtinent
*Officium
Tutorum.* Tutores: id est (ut Jurisconfulti derivant)
pupilli Tutores. Hi aut testamento dan-
tur: aut proximiori adgnatione obve-
niunt: aut à supremo Magistratu assign-
antur: cum potestate, quam apud Ju-
risconsultos, unà cum officio descriptam
habes. Est perfectò functio, cum ex-
actè impletur; eximii sed admodum rari
meriti.

Pars tertia Naturalis potestatis est in *Potestas
in servos*
eos; quos Aristoteles vocat naturâ Ser-
vos: nempe tali ingenio præditos, ut re-
ingenio.
gi ac gubernari necessariò indigeant: &
(ut cuidam dictum) * Domino opus ha-
bent. Talibus ergo ita præesse oportet,
ut profis.

* Etiam
ad Cura-
tores re-
fertur.

*De Potestate Acquisita.**Potestas
servitutis
acquisita.*

Potestas Acquisita, fit, prout dixi; vi
majore. Quæ triplex esse potest. Pri-
ma proprie miserie ejus qui necessitatibus
vitæ adeo est destitutus, ut cogatur se tra-
dere alteri ad perpetuam operam, pro
alimento & tegumento. Altera est *Pænæ*
ob delictum capitalis, quæ commutari
potest in servitutem. Tertia *justi belli*,
dum hostis victus hac conditione serva-
tur, ut serviat.

*Ostendi-
tur eam
jurinatu-
ra non re-
fugnare.*

Ejusmodi verò violentæ potestati repug-
nat quidem natura, si per se spectetur:
nam per ipsam omnes sumus liberi: sed
post introductum jus illud, quod facien-
dæ societati dixi esse necessarium, non
repugnat. Nam non vetat naturalis justi-
tia pacisci obsequio victum ab eo; qui e-
jus copiam & dominium habet. Nec ini-
quum, ut egestatem evites; præstabi-
lem navare operam. Deinde cum tam
ex judicio; unde pœna: quàm ex bello;
unde captivitas: cum inquam utrobiquè,
necis summa potestas sit licita; (prout id
ostendam infra & demonstrepo:) utique
licita erit minor: quæ est, herum esse
ejus; cui vitam concesseris. Unde patet:
non refragari legem naturæ, violentæ
potestati. Lex verò divina, dum illam
non vetat; permittit. Jus autem huma-
num,

*Nec à
Deo ve-
tari.*

num, eam auxit: ac longius produxit: *Constitu-
dum ex servo natos, non melioris condi-
tionis voluit: & venundari eos permisit: tione hu-
& quidquid acquirant, Dominis acqui- mana au-
rere decrevit. Iquè rigor excusabilis stam esse.*
exinde: quia & nece minor: & commo-
dior utiliorquè: tam ei, qui jus ejus ha-
bet, quàm qui ei subest. Cohibetquè & *Idque
avocat à crebra cæde. Unde & à Christia- non iniqs.*
nis diu retentus, nunc tamen remisit:
vitæ ac necis jure, ad supremam potesta-
tem revocato: & venundatione fere sub-
latâ: ita ut prisicæ illius servitutis, pauca
superfint vestigia: nisi forte in Ethnicis
captivis: & *adscripticiis colonis: quos cum
terræ possessione vendere licet.*

In tantâ verò Dominorum in Servos *Officio
potestate, aut licentia, est nihilominus, Dominos
quod illis Domini debeant. Et primum, teneri er-
ex admonitione Apostoli; quod justum & ga servos.*
æquum est illis præstare tenemur. Memo-
res, (ut idem ibidem dixit,) & nos esse
sub Domino: apud quem non est acceptio
personarum, & cui reddenda erit ratio,
debita, velut in *conservos Charitatis:*
quæ nulla inæqualitate exui debet. Cum *In pœna
magis fortuna nos impares faciat, quàm na- irrogan-
tura.* Itaque etfi Jus pœnæ in eos habenda.
mus; tamen non immeritæ, sed ad præ-
scriptum regulamquè justitiæ: in privata *Opera
& domestica jurisdictione exercendæ, imponen-*
F 5 Etfi da.

Peculia exigendo.

In his talibus, nil sit indu-manum.

Etsi nobis operam debeant; tamen non ultra modum exigendam: nec ejus oneris, cui non sint ferendo. Denique etsi, quidquid acquirunt, nostra esse possint; tamen quod suâ industriâ ac diligentia, sine fraude peculii paravere; durum & inhumanum est, eripere. In his talibus cogitandum: cum Dominis in Servos multa non vetentur: tamen ut homini in hominem omnia liceant; naturam communem vetare. Ideoque merito, Domini, olim Patres familiae, Servi, familiares vocati. Partim ut illis invidia, & his contumelia, tolleretur: partim, ut iis nominibus moneremur, cibum eis & vestem, & quæ sunt non modo sustentandæ vitæ, sed etiam tuendæ sanitatis, præstare.

Officia servorum erga Dominos.

Servorum in Dominos officia, exacto compendio, dixit & docuit Apostolus: dum per omnia obedire Dominis iussit: & non ad oculum servare, velut hominibus: sed ut Deo: quem nemo fallit. Ut nempe, quidquid faciunt, ex animo faciant, securi retributionis.

De Potestate Concessâ.

Potestas Concessâ, nempe *summi Imperii,* explicanda restat: quam ad societatem retinendam necessariam esse certum est. Etenim quemadmodum singulos homines,

Causa potestatis concessæ, seu civiles.

nes, in Familiam, natura & Jus redegit: ita singulas familias, in Civitatem coalescere, ratio necessarîo persuasit. Singulæ namque Familiæ, cum & ob infirmitatem majori consociatione indigerent; & ob inæqualitatem introductam, sine contentione & dissidio agere non possent; fieri omnino debuit: ut pactione certâ, unum veluti Civitatis corpus efficerent. Ratio inquam hoc persuasit. Per illam namque patet: quod ea, quæ plura sunt, diversa sint: inter multa autem diversa, necessarîo quædam contraria sunt: quæ autem contraria; sibi adversantur: & se vicissim oppugnant: quæ se autem oppugnant; se mutuo consumunt: & tandem pereunt. *Salus itaque multitudinis est, uniri.* Id verò non fit nisi aut *Charitate,* aut *Imperio.* Illa bonitate quadam consensum efficit: istud verò, eundem (a) metu exigit: continetquæ. Sed quia Charitas Primitiva, qualis hic necessaria esset, non potuit (prout ostensum) in statu corrupto haberi; ideo imperio opus fuit.

Hanc

(a) & (b) Aristocratico in statu. seu populari, si non numerice, animorum tamen ab unione, & concordia partium, unitas præstatur, eoque facile, qui regunt, consensu imitantur unitatem, Prout vero regentium ex consensu, iustæ, iubendi auctoritas, etiam puniendi hæretur potestas. Recte Aristot.

*Et Dei
sancitum
firmavit.*

Hanc à ratione ductam imperii nece-
sitatem, non solum nobis inlevit; sed
etiam effatu suo, vel suorum, firmam
reddidit Deus: dum omnem potestatem
à se esse; & illi omnem animam subje-
ctam esse debere; & reddenda imperanti,
quæ ei debentur; edixit: præcepitquæ.

*Triplex
ejus sta-
tus seu
forma.*

Paruit ergo, & rationi, & duci ejus
Deo, genus humanum: dum *imperium*
detulit; vel uni: vel Concilio: vel Comitibus.
In primo statu, unius jussa valent. In al-
tero, paucorum consultatio ac decisio.
In tertio, per suffragia omnium, majo-
ris partis consensus. In singulis verò ho-
rum, æquè Jus summi imperii residet.
Unde triplex forma Civitatis, quæ vul-
go solet assignari: *Monarchia*, nempe,
Aristocratia, *Democratia*.

*Maximè
probatum
Monar-
chia.*

Nec prolixè disputare attinet, quæ il-
larum sit præstantior. Apertum est *illam*
præferri; quæ facilius efficit, ac præstat
(b) unitatem. Hæc enim, ut ostensum:
causa est imperii: multitudinis substan-

Aristoteles in politicis. In republica, quod sin-
guli præstare nequeunt, solent universi, hic
suam, alius suam virtutem adfert, omnes u-
tiles sunt: Plures enim, quorum singuli,
boni non sunt, si conveniant, paucis illis,
virtute poterunt esse potiores. non ut singuli,
sed ut omnes: sapiunt enim amplius multi,
quam unus.

tia

tia: & Spiritus vitalis Civitatis. Ut sit
igitur unum Reipublicæ corpus; unius
animo regendum censeo. Nam (c) *plures*
ut in unum consentiant; iterum egebunt Cha-
ritate: quam sublatam aut imminutam
dixi.

*Tria per-
fectum
reddunt
imperium.*

Sed non est hujus, quod instituo argu-
menti, hæc disceptatio. Quæcunque for-
ma Civitatis; bona: modò probè ac con-
stanter Jus, Vim, & Facultatem summi
imperii agnoscat: retineat: atque exer-
ceat. Hæc tria, inquam, illam consum-
mant: ac perficiunt: paucis à me expli-
canda.

Jus summi imperii, est arbitrium in per-
sonas, res, & actiones Civium: cui nun-
quam fas est refragari. Societas enim Ci-
vilis, uti dictum est, imperio continet-
ur: summum autem imperium in eo si-
tum; ut qui semel se atque sua ei subdide-
re, semper parent: & nusquam resistant.
Quod enim resistere jure potest; majus;
Cui nefas
resistere.

(c) Tamen plures, nisi perfectè se invicem a-
ment, suam utique amabunt rempublicam, in
qua. ipsi, & sui: Unde pullulat, regendi con-
cordia, & consensus. Illud vero, non quo modo se,
verùm, quo modo populum, ac bonum commune
ament, qui regunt, pensatur. Potior autem com-
modi proprii, quam populi: ut infirmitas amor, sueta
Monarchiæ nota est, ac nevus: eoque, pauci
Regum boni: Paucis populorum bene.

aut

aut certè par eſt: ſummum autem, ſi habet par; non eſt ſummum. Ergo non erit imperium, id eſt ſuprema poteſtas: ſi ei reſiſtere fas: ſed ſequetur Æqualitas, & ἀνάγκη: quæ non poteſt, extinctâ, vel imminutâ Charitate, prout demonſtratum eſt, haberi. Agnoſcant igitur: nec oblivifcantur unquam, ſupremi hujuscè Juris, tam poteſtates ſummæ; quam qui illis ſubſtant. Illæ: ne quidpiam ejus per incuriam amittant; hi: ne quid per proterviam imminuant.

Sed ſi quid (inquies) palam iniquum aut Impia ſimpium jubeat: parebo? Primum, vide & jubeat. *carve, ne ſiniſtrè tale eſſe opineris. Deinde ſi verè ſit, non facies quidem; ſed tamen pœnam potiùs ſubibis, quàm oppugnare aut evertete (d) imperium coneris. Mors enim non eſt tanti, ut ejus vitandæ cauſa, aut tollatur Princeps; (vel magiſtratus); aut queratur mutatio: quæ ſemper ingentium malorum cauſa eſt. Tolerare igitur, eſt viri boni: medelam verò, Deo permittere: qui, cùm dominantibus etiam diſcolis, parere juſſit; juſſi ſui rationem facilè reddet expeditam: & quæ videntur mala, ad finem bonum rediget.*

(d) Principem puta, Monarchico in ſtatu: in Populâri verò, Magiſtratum, vel Comitiorum inſtituta, quæ ſummæ poteſtatis locum habent, in omnes.

Vis

Vis ſeu, ut ita dicam, vigor quidam *Vis ſeu vigor imperii* & imperii, ſequitur: qui illud vegetum & robuſtum reddit: iſquè in conſenſu obedientium ſitit eſt. Conſenſus verò hic, etſi jure debetur ſummæ poteſtati; tamen quia non in arbitrio imperantium, ſed ſubditorum reſidet; animus verò mortaliſſimum naturâ & origine liber, facilè regimen, odit, averſatur, contemnit: ideo arte quadam imperitandi opus eſt: ut lubeat, proſit, & denique neceſſè ſit parere.

Lubentia parandi paratur: ſi temperes, & moderere Jus illud ſummum, in perſonas, res, & actiones Civium. Cujus, ſi lubeat, ut nunquam (prout monui) oblivifci oportet: ita non nimium meminifſe: ne eo abutaris: Id eſt, ne cum nihil tibi vetari poſſe videas, omnia facere, fas eſſe putes. Abusus enim talis, odioſum reddit imperium: Dum ſavities, perſonis ſeu vitæ: avaritia, rebus & fortunis: auſteritas agendi, libertati inſidiatur. Quæ quatenus lenitate, beneficentiâ, indulgentiâ, temperanda; ut benevolentiam Civium conſervent; & tamen neceſſaria ſupplicia, tributa, cenſuram retineant; fanè accuratè Lipſius explicavit. Lubebit ergo parere: & odium noxium ſummo imperio minuetur: ſi id obſerves. Sciaſquè illud demum firmum imperium eſſe, quo obedientes gaudent. *Non ſavo, non avaro non auſtero imperio.*

Pro-

Deinde si Proderit verò etiam, si imperii institu-
 profit pa-ti finis, qui est bonum & commodum
 4ere. subditorum, rectè expendatur: & ad eum
 cuncta referantur: sciantquè qui eo poti-
 tiuntur, *se non suam rem agere, sed populi.*
 Atque ita Rempub. administrent; ut ag-
 noscant omnes, suam omnino salutem
 curari. Ita, *quæ onerosa erunt; levia, si*
proficua; videbuntur. Et ut *æger medico,*
sic populus parebit imperanti: utroque salu-
 tem, etsi per dura, quandoque & aspera,
 procurante.

Denique si necesse Sed etsi hæc, summo imperio admo-
 sit parere. dum proficua sunt: non tamen continent
 totam vim ejus: nisi adfit vis alia, & ve-
 ra, quæ in vitis etiam necessitatem paren-
 di afferat: & obedientiæ patientiam in a-
 nimis efficit subditorum. Id *partim inter-*
na quâdam ratione efficitur; *partim exte-*
riori modo. Interna velut *Vis est, Æstimatio,*
& admiratio imperantium: quæ duo, dum
 imprimuntur mentibus subditorum; ve-
 lut cogunt illos obsequi: nempe *prestan-*
tioribus: melioribusquè. Hinc sata majestas;
 & ei debita veneratio: id est, vita, & ani-
 ma principatus. *Externa* autem propria-
 què *vis est, à metu:* qui faciendus omnino:
 aut, cum interitu potestatis, *habendus est.*

Quod ef- Timeant itaque potius, quàm temnant.
 ficit esti- Quod efficiet, ac præstabit, saluberrima
 matio im- severitas: quæ pravum ac corruptum,
 peranti, quod

quod sanari non potest, fecat ac urit.
 Hanc, ut securè ac tutè exerceas: profes-
 cto armatis viribus opus est. Opus tamen *Et metus*
 & moderatione: ut *quamvis metuant: ab impe-*
 non oderint tamen: *sed potius ament.* *rante.*

Restat pars tertia, summi imperii: nempe *Facultas*
 pe *Facultas* Civitatis gubernandæ: seu *gubernâ-*
administrationis publicæ exercitium. Istud au- *ditriplex.*
 tem *triplex est:* nempe *consulere Patriæ:* &
consulta effecta reddere: deinde *Magistratus*
legere: & *præmia largiri.* Denique *Judicia*
 sine provocatione exercere: & *pænas in-*
 fligere.

In consultatione vel *ediçta temporaria* *Primum*
 promulgantur: vel perpetuæ sanciantur *consulta-*
leges. Per ediçta: ordinatur & constituitur *tio in qua*
 quid sit è re Reipublicæ, quod pro- *ediçta*
 videre ac procurare supremæ incumbit *promul-*
 gantur.
 Potestati, & huic fini rebus uti potest pri-
 vatorum. Legum condendarum facultas, *Leges*
 itidem summo imperio inest. Non posset *sancium-*
 enim illud suo munere fungi, nisi corri- *tur.*
 gendis Civium moribus, & in officio re-
 tinendis, necessaria quædam sanciat, pro
 ingenio populorum, vel temporum exi-
 gentia. Et ni iis quæ sanciverit Cives te-
 neantur. Uti autem potestas suprema à
 Deo, ita Leges ejus à Lege Divina, & or- *Multa*
 tum ducere, & ei congruere aut certe non *decernun-*
 adversari debent. *tur.*

In decernendo, maximè eminet, *Bel-*
li

Præcipue de bello suscipiendo. *li* susceptio: indictioque. Bellum autem est: inter eos, qui non sunt unius Civitatis; nec, *fus requisiti, reddere volunt;* certatio per vim: arbitrio supremæ potestatis suscepta: *defendens, repetens, vindicans, quod juris est.* Hæc est definitio exacta, puta belli publici, ac solennis, quæ ad Concessam, de qua nunc agimus pertinet Potestatem. Cæterum bellum publicum, à privato, uti exordium, ita & fas, sumit. Nam cuique ante constitutum Imperum, imò & post constitutum, ubi aut non habetur, aut fera est per Jurisdictionem tuitio; *natura se conservantis instinctu,* propriis viribus datum, *tueri membra primùm, & vitam:* deinde *quæ his subserviunt:* nostraque sunt. Qui ergo ea vi eripere vult; eum ut te defendas, vi repellere; vel ut ablata repetas, vi impetere; vel ut facinus vindices, vi asfigere licet. Concessis verò ejusmodi finibus, concedi & media necesse est, quæ ducunt ad finem. Media verò belli sunt; *trucidare: rapere: captivare.* Quæ dictu ipso, fera & immania, penitusque adversa Charitati, permittuntur quidem; quæ luri obtinendo subserviunt; sed profectò Christianæ professionis erit, quam *maxima integritate, cautione, moderatone, ea exercere.* Integritatis est; *cautam expendere:* quæ non modo justa esse debet;

Ejus fas deducitur.

Et gerendi media non iniqua.

Sed cum integritate summa.

debet; sed etiam gravis: imò necessaria: idque ad pacem obtinendam. Cautionis; *Cautione, temeritatem & spem vanam cohibere:* quam cum avaritia, & ambitus sæpe incitet; anceps eventus, & inevitabilis calamitas belli, disfluadet. Postremò: Moderationis; *Moderate temperare furori in cæde: spolio: servitute.* Hæc de bello,

Ad eandem verò Consultationis facultatem, pertinet *tributi indictio.* Cuius, ab eminenti summi imperii in res Civium dominio. Licite igitur exigitur: ut sumptus & necessitates publicæ sustineri possint. Eiusdem Consultationis est, *fœdera sancire: rem nummariam constituere;* edicta de rebus variis promulgare: denique *quidquid ad curationem Reipub. pertinet, ordinare.* In hisce omnibus, summum imperium bono publico provideat: subditi parere non graventur.

Facultas altera gubernandæ Civitatis *Facultas* est, *Magistratus, munerisque distributio:* altera quæ nec favore cæco, fortuitoque, ut plerumque solet, sed prout quis par dignus. *genendi magistratus.* quæ est, *deserenda:* nec per ambitum, sed *meritis quaerenda.* Non inquam lucrum, quod illis adhæret, captandum: sed munus potius officiumque quod requirunt, implendum, Quæ talia uberius explicant, qui tractant civilem doctrinam:

Tertia demum, Facultas administrati-
onis

Facultas onis publicæ est, *Jus dicere: & reddere.*
tertia jus Cùm etenim, nec privata vi jus repetere,
dicendi. nisi cessante jurisdictione, licitum esse,
 demonstratum sit; Nec rerum nostrarum

Cur soli studium, amorque permittat, rectè sta-
competat tuere: quid vel nobis debeat: vel Nos
imperio. teneamur: Ideo *tertio*, qui id decerneret,
 necessariò deferenda, fuit jurisdictione.
 Nulli autem convenientiùs, quàm supre-
 mæ potestati: cujus est arbitrium, in per-
 sonas, res, & actiones Civium: prout
 ostensum supra est.

Ea par- Jurisdictione hæc igitur, imperio debita,
tim red- partim reddit & constituit suum cuique:
dit uni- partim punit. Utriusquè modus, est lex:
cuique quæ præscribit Magistratui, decernendi
suum. regulam: & formam. Unde benè, *Ma-*
gistratus, *lex loquens* dicitur: *lex verò, mu-*
tus Magistratus. Et actiones quidem, quæ
 suum repetunt restitui, dari, vel repara-
 ri, immensum patent. Sub potestatis ta-
 men, de quâ nunc egimus, & Dominiæ,
 & obligationis, de quibus deinceps age-
 mus, titulos; facile redigi possent: ni
 alterius id esset argumenti: nempe Juris-
 prudentiæ: quæ hoc ex professo agit.

Partim De *Pœnis* verò hoc primùm dicam:
punit. quòd etfi videantur Charitati admodum
 contrariæ; non sunt tamen: si finis mo-
 dusquè earum rectè servetur. *Finis* enim
Finis pœ- dusquè earum rectè servetur. *Finis* enim
nis. pœnæ, non est dulcedo & oblectatio, red-
 dit

diti per vindictam & ultionem doloris:
 (quod vitium iræ, & sevitiem esse; cùm
 de affectibus agerem, demonstravi:) sed
 est *commodum societatis humane*: cui tam *Commo-*
 interest, *neminem peccare & delinquere; dum so-*
 quam toti corpori, singula membra sana *cietatis.*
 esse. Porro, non tam bene est generi hu-
 mano, ut sublatâ pœnâ peccandi, licen-
 tiam non assumat: Metu ejus, ut pluri-
 mum à malo arcetur. Itaque necessariò
 adhibenda erit. Et primùm, *securitatis* *Id est se-*
 causâ. Nam, ut tritum illud afferam, *curitas.*
qui malis parcit, bonis nocet. Impunita e-
 nim malitia, vires & audaciam sumit ea-
 dem vel majora patrandi. Deinde, *causâ*
Exempli: per quod, dum pœna ad paucos, *Exem-*
 metus pervenit ad omnes: qui à peccando *plum.*
 deterret. Postremò, *causâ ipsiusmet qui Ipsiusmet*
 peccavit: qui pœnâ, aut corrigitur: aut *puniti*
 si corrigi nequit; tollitur: ne pejor fiat. *bonum.*
 Tum, inquam, ei puniri expedit: & sæ-
 pe *pereuntis interest, perire.* Hi tres fines
 seu causæ pœnæ sunt.

Ratio verò & Differentia ejusdem, iti- *Fit aut*
 dem triplex. Aut enim compefcit, vires *multâ,*
 demendo ad nocendum; quam vocabo *multam:*
Aut resipiscientiam & emenda-
 tionem procurat; quæ vocabitur *castiga-*
 tio: Aut denique insanabiles & deploratos *stigatione*
 tollit; quæ *Capitalis* dicitur. Quæ verò cui- *Aut pœ-*
 que delicto irroganda sit; lex prout dixi, *na capi-*
 tum *tali.*

tum verò Æquitas & *imixta* definit: ut
addit regula, peccatis quæ poenas irro-
get æquas. Quod à multis fufè tractatum,
merito hîc omitti potest.

Clemen-
tia tamen
fuis lo-
cus. Præsertim cum ad Officium, de quo
hic agimus, non animadversio solùm,
sed & *clementia* pertineat: quæ lenitate
sæpe præcipuum finem poenæ assequitur:
nempe *emendationem*: dum *verecundiam*
faciens peccandi, suffundit potius sanguinem,
quàm effundit. Et profectò, in tanta ge-
neris humani ad peccandum proclivitate;
temperare severitati; *sæpiusquè poenitentiam,*
quàm poenam contentum esse; non solum de-
cet: sed etiam necesse est. Præsertim,
cum ita sint ingenia nostra; *ut multos, ci-*

Qua Ju-
stitia non
adver-
santur. *vius ignoscens benignitas, faciat meliores.* Ne-
que id repugnat Justitiæ: quæ poenam exi-
git; non quæ poena est; sed quæ ad dictos
fines fervit. Unde si illi obtineri aliter pos-
sunt; hæc condonari licetè potest. Idque
etiam post leges inlicitas: sed à summo
imperio, quod est supra leges. Jus enim,
seu potius fas, tam Clementiæ, quàm
poenæ extremæ, est penes supremam, seu,
quam Concessam vocavi, Potestatem:

Pœna
Capitalis
non com-
perit na-
turali po-
testati nec
acquisitæ. huic enim soli, vitæ necisque delatum ar-
bitrium. Nam etsi quidam putent; ubi
deest imperium; fas idem, naturali &
acquiritæ esse potestati; tamen propria,
magisque competens iis; est poena *com-*
pescens

Lib. 2. De Charitate: Cap. 2. 14.
pescens tantum, & castigans: quæ illis in-
tegra manet, etiam imperio constituto.

PARS CAPITIS ALTERA.

De Dominio, Juris altera specie.

HActenus de Potestate. Sequitur verò
species altera Juris, nempe *Dominium*.
Quod *plenum* perfectumquè tum demum *Quod si*
est; cum habetur *Jus ad rem*: possessio *plenum*
rei: & denique *usus*: minùs plenum; dum *dominiis,*
aliquid ex istis deest. Porro ostensum est
supra, fat puto evidenter: *communitatem*
rerum, etsi Charitati apprimè convenien-
tem, non potuisse tamen, *corrupto statu*
generis humani, commodè retineri: ne-
cessariumquè fuisse, *proprietaem inducere.*
Etsi enim hæc, communionem societa-
tis, distrahere facile potest; admittenda *Ejus ne-*
tamen fuit, *ob insufficientiam rerum: cui* *cessitas*
curâ & industriâ subvenire, necesse erat: ea
verò nunquam diligens, nisi propriæ utilitatis
causa, fuisset. Nisi itaque *Dominium & Ratione*
proprietas sibi consulens foret; indigentia *intradu-*
& insufficientia major existeret: exinde *ita.*
verò occasio discordiæ, per vim, sibi ne-
cessaria & pauca, quæ suapte proveniunt,
rapientis. Ita ratio ipsa naturalis, suasit:
& exegit proprietatem. Eandem verò adeo *Et à Deo*
probata. *Deus approbat*: ut non modò furripere
sed concupiscere etiam rem alienam ve-
tuerit.

tuerit. Quidquid verò proprietati inest, ad Charitatem seu societatem retinendam incommodi; id reparat corrigitque *Jus*: præscribens modum quo Acquirantur; Habeantur; & demum *Desinant Domina*. De tribus ergo hisce dicendum est fingil-latim.

Primum Acquiritur Dominium, primùm oc-
in acqui-
cipatione eorum, quæ non sunt occupata.
rendo. Estque licita talis occupatio, ob datum no-
bis à Deo Jus, in res omnes inferioris hu-
jus mundi, quas subjecit potestati nostræ,

*Per occu-
pationem
non occu-
patorum.* Quisque igitur, eas occupare, & ad usum
suum convertere, licitè & jure potest. Si
autem, quæ primus quispiam occupavit,
jure acquisivit; & possedit; profectò ea
illi eripere alter, nisi injuriâ, non poterit.
Illicita ergo erit acquisitio rei, semel
occupatæ: ac possessæ. Occupationis verò
ejusmodi, ratio & modus est, ut quod
acquirere velis, corpore contingas. Res
quidem, quæ loco moveri possunt, manu
apprehendendo: terram verò pedibus
adeundo: vel limite signando. Unde patet:
solo animi actû, aut verbis, occupationem
non fieri. Sed infrequens jam est modus
hic acquirendi: cum vix

*Quod sit,
contactu
seu apprehensione.* ad opus inveniantur. Nam & loca, si
quæ sint inhabitata; ut montes, sylvæ,
campi, à territoriis aditis, ut plurimum
usurpantur: & captura ferarum, legibus
sæpe,

Domino carentia. quæ sint inhabitata; ut montes, sylvæ,
campi, à territoriis aditis, ut plurimum
usurpantur: & captura ferarum, legibus
sæpe,

sæpe, usque non illicitis vetatur: & thesaurus, ab immemorabili tempore defossus, sæpius per leges non inventori cedit, sed Domino loci.

Sequitur igitur alter acquirendi modus, *Alter ma-
nempe successio: seu hereditas.* Quam natura seu recta ratio, mos gentium, & paginæ sacræ auctoritas, assignat soboli: post fata parentum. Convenientissimum enim est: ut à quorum propagatione, & genitura, corpus nacti sumus; ab iis etiam, quæ ei sunt sustentando, nempe *Domini-
rerum, nanciscamur.* Ubi autem proles deest, eadem ratione, citima quoque adgnatio cognatioque loco ejus erit. Cæterum de successione ejus, qui & prole, & cognatis certis, notisque careat; intestatusque decedat; infra dicam.

Tertius modus acquirendi est, à *trans-Tertius
latione Domini*, ab eo, qui plenum ejus *transla-
jus, & à nullo dependens, habet. Inest-tione Do-
enim facultas alienandi pleno dominio:mini.*
adeo; ut hæc potissima sit nota proprietatis; posse, quod meum sit, jure transferre in alium. Translatio verò ista Juris; *Id est;
aut gratuita est; in donatione: aut accepto donatio-
rei pretio; in venditione: aut re vel offi-
cio; in commutatione.* In omnibus istis *ne, vendi-
dantis & acceptantis voluntas exprimi de-tione,
bet: externis, & quo magis irrevocabilis commu-
sit, manentibus signis. Et compos ratio-tatione.*

nis sit oportet, qui Dominium transfert: suæque spontis ac potestatis.

Acquisitio per testamentum & legatum.

Sed adeo hominibus rerum suarum liberâ placuit dispositio; ut eam ultra vitam quoque extendere voluerint: concessio nempe & condito *testamento*. Quod ita potest describi: *ut sit; ultimæ voluntatis, de rebus morte derelictis dispositio ac testimonium: post mortem demum valiturum*: ante eam verò, possessionem & usum rei legatæ, non eripiens: & testandi aliter, liberam relinquens potestatem. Datum hoc videtur, consensu gentium, velut remedio mortalitatis: cum (ut Lipsius dixit bene) *solutum fati sit; voluntas ultra futurum*. Consensu, inquam, gentium valuit: ut prout quisque rem suam legasset; ita jus esset. Alioqui natura dicat, nos nihil ultra mortem posse.

Ex jure gentium.

Itaque miror: id inter acquisitiones, quæ jure gentium fiunt non poni primo loco. Cum magis ad illud referri possit, quàm aquisitio; quæ fit jure belli. Ea enim naturali etiam nititur æquitate. Nam dum damnum vel injuriam repeto; aut vindico jure bello; facio id, non modo magnâ rerum jacturâ, sed etiam vitæ periculo: quod inestimabile est. Qui igitur, ad tam extrema me adegit; is profecto obnoxium se fecit, gravissimæ, quæ potest esse, vindicationis. Præfer-

Acquisitio jure belli.

Quæ non iniqua ostenditur.

tim, si aucta sit, post facto, & progressu belli, injuria. Tum inquam, Jus mihi confert victoria, in ipsam vitam hostis: non modò in res ejus: quæ sanè vitâ longè sunt minores. Licite ergo, illas acquirere possum jure bello: quod ut naturali non repugnat juri; ita & ejus moderati effectus.

Habendi Dominiū *modus, & Jus, se. Modus* quitur. In hoc primum est; *securitas possidendi*: quæ nisi omni ratione cauta esset, *Domini*, non posset constare proprietatis: infirmum foret dominium: gravis ejus custodia. Ergo, talis videtur fuisse consensus, proprietatem incipientium; tale, ut dixi, *securitas præceptum divinum*; ut non modò nefas esset, rem alienam concupiscere; furripere; retinere; sed etiam non indicare surreptam: & non efficere, quod fieri potest, ut in ejus, cujus est, perveniat potestatem. Eodem quoque pertinet: *restitutio fructus & commodi accepti, ex usu rei alienæ*. Eodem refertur, reparatio *injuriæ* & refusio damni: culpâ dati: per quam *refusio*. Jus habendi violatur: dum possessor, per eam, minus suo, habet.

Alterum Jus habendi Domini, est *Liberè utendi*. Idquæ partim *rem consuetudinis* *facultas utendi*. Idquæ partim *rem consuetudinis* *fructum ex eâ capiendū*. Uterquæ usus, pleno competit Dominio. ita tamen; ut *abusus societati noxii merito*

Sed non abutendi in usura. *vetentur.* Inter quos eminent *usura seu potius fœnus:* quod ex illicito fructu pecunie percipitur: si nempe illa, infructifera seu ociosa sit: id est, si neque negotiationi, neque emptioni bonorum fructificantium, nequè ulli industriæ serviat: sed deposita tantum servetur. Talis si mutuo datur; non est cur fructum adferat: imò iniquum: ut cum ipsa sit sterilis, ex indigentia proximi, lucrum extorqueat. Nisi fortè ratione periculi, aliquid sit licitum, exposcere. Ad abusum quoque pertinet rerum, quæ præsertim ad victum, avara detentio: idquè ut ingravescat annona. Deinde iniqua venditio, pretium ex penuriâ nimium augens, & avidè lucrum captans. Denique quicquid est inhonesti & sordidi quæstus. Tertio ad Jus habendi refertur alienationis potestas: sed de hac dictum supra est.

Ut vitam casibus servet. Porro etiam tam accuratè cautum sit Proprietati & Dominio: tamen non penitus extinctam communitatem, eamquè certis casibus redire; Primum exinde apparet: quod in extrema necessitate, ut vitam conservem, uti re aliena extra controversiam liceat. Cum hac tamen cautione; ne plus sumam, quàm necesse sit: nec si pari necessitate Dominus tenetur: & denique: cum onere refusionis damni, vel restitutionis, dum fieri poterit. Deinde, *Civita-*

tati

tati uti licet rebus privatorum, ob eminentem *Idem fas* Dominium, & salutis communis causâ. *& Civitatis.* Quamquam & hic à Concivibus debetur *tati,* refusio: ut æqualitas onerum sustinendorum servetur. Postremò, & ea communia esse debent: quæ sine damno, onere, & molestiâ sunt, dantis, aut permittentis: accipienti verò necessaria. Ut ignem, aquam profluentem, non prohibere: permittere transeundi imò & morandi, innoxiam facultatem: emendi rem necessariam ab eo, qui ejus copiam exuberantem habeat. Et quæ talia solent afferri.

Restat explicandum, quomodo *desinat Dominium.* Desinit autem: aut sublato *dominia* Dominio: aut *prescriptione rei derelictæ.* *sublato* Domino è vivis sublato, qui nullam prolem, reliquit; nec ullam Cognationem; Prolem nec ulli debet quidpiam aut tenetur; nec denique condidit testamentum; naturaliter res redeunt in eum statum; ac si non essent occupatæ. Nisi igitur lex Civilis aliter constituerit, erunt primò occupantis. Cæterum adeo stabilità rerum suarum *Hereditas* dispositione, ut etiam ultra fata protendantur, conveniens admodum erit, exquirere *ralium* conjecturas ultimæ voluntatis, easquè *vel occupantis.* prout æquitas suadet, adimplere. Si verò improlis quidem, & sine Consanguineis, *Vel creditorum.* & intestatus decedat: relinquat tamen familiam, & debeat, ac teneatur; tum

G 3

Credi-

Creditoribus & obligationi imprimis erit satisfaciendum: servi ad libertatem redibunt: operis merces danda erit. Et sunt: qui inter familiares dividendam Hereditatem censent: cum famuli sterilibus & qui genere esse loco liberorum putentur.

Vel famulii.

qui genere alogra carent.

Definit deinde prescriptio & re derelicta.

Tempus prescriptiois pro instituto.

Ejusque necessitas.

Alter modus Domini Desinentis, est a prescriptione & re derelicta. Derelictio fit: dum quis professus est, se rem nolle habere, in censu rerum suarum, dum eam facto abjecit: dum uti noluit: & utentem non interpellavit: dum sciens presens, nullam vi aut metu adactus, tacuit: denique amissam recuperare contempsit: spem abiecit: vel, ut recuperaretur; periculo graviori, utpote vitæ, se objicere noluit: quod alter studio acquirendi fecit. Prescriptio verò: dum tempus longum intervenit: & Circumstantias Derelictionis ac incuriæ palam comprobavit. Hæc Dominium transfert, & rei ab alio acquisitionem firmam reddit. Tempus autem Prescriptionis, pro instituto, varium. Longissimum censetur, quod memoriam excedit. Interest verò societati tranquillæ, Prescriptionem introductam esse: id quæ ad certa reddenda Domina: ad lites & contentiones minuendas: ad stimulam denique rerum suarum curam atque diligentiam.

PARS CAPITIS TERTIA.

De Obligatione, Tertia Juris Specie.

Juris ultima species explicanda superest: nempe *Obligatio*. Cujus, inter homines necessitatem, non minus quam potestatis, atque Domini, invexit defectus Charitatis. Si hæc enim potuisset integra manere; alter alterum officio sine ulla flagitatione præveniret: nihil tanquam debitum, à se mutuo exigent: non obligatio; sed mutua esset Dilectio. Ex illa verò spontanea & benevola manasset beneficentia. Præsertim cum minimè onerosa fuisset, imò vix fuisset, in abundantia rerum, suapte provenientium. Sed diluto hocce Charitatis, ut ita dicam, glutino; quærendum fuit aliud: quo, cum amore, aut nollemus, aut non possemus adstringi; saltem ex debito ad invicem teneremur. Orta ergo est obligatio: non modò illa; quæ ex potestate & Dominio manat, sed varia insuper *Promissorum: Juramentorum: Contractuum*: quibus velut vinclis vincimur mutuo, & illigamur. Horum omnium, *fundamentum & basis est Fides*: de qua primùm dicam: & post tres obligationum species explicabo.

Fides, est Concordia mentis & verbi: fundamentum & efficax. Tria ex definitione ejus apparent requisita. Nempè Veritas.

Qua de finitur. Imprimis: non tam ea, quæ est; Intellectus rectè cognita rei; sed potiùs in locutione veracitas: id est, *sermo congruens menti: seu Intellectui: cui oppositum mendacium: seu contra mentem dictio.* Exigit verò: non modò natura verbi; ut cùm sit animi imago, verè eum repræsentet; sed etiam commodum Societatis; ita clausum pectus oratione aperire: ut tutò credere possimus: nec timeamus falli. *Aliud requisitum fidei, est dicti Constantia:* ut, quod semel locutus sis, fatearis semper te dixisse: & religio sit; declaratam inficiari voluntatem. Tertio, ut dictum effectum reddas: ut, inquam, pondus insit verbis: & *uocem facta sequantur.* Hæc sunt partes Fidei, quam natura ipsa, nescio quomodo nobis unicè commendat, exososquè prorsus reddit ejus temeratores. Pueros vide: (inquit Lipsius) mendacium inter prima probra obijciunt: & quantum levitate quandam asflunt; tamen iudicii rectitudine damnant. Admiranda profectò Dei providentia: virtutem hanc, sine quâ vita & societas stare ægrè possit, animo insèrentis: & contrarium ipsi vitium, nempe perfidiam, evidenter ut plurimum punientis. Itaque firmiter retinenda est: velut Sanctissimum humani pectoris bonum.

Itaque Sancte habenda. Retinenda autem primò in Promissis.

Pro-

Promissum verò est; declaratio Voluntatis de futuro: certitudinem faciens adimplendi. Si gratuitum est; peccat quidem; qui ei non satisfacit, nempe mentiendo, non tamen facit injuriam: nec reposci potest tale promissum; nisi sit solennis verborum obligatio: aut testibus firmata stipulatio: aut manentibus signis, nempe literis, expressa. Talis enim demum conferre videtur: quia deliberata est voluntatis: & cujus convinci promissor facile potest. Promissa verò non gratuita; & quibus inest *συνάλλαγμα* quin obligent, indubitatum est. Sed talia, jam Contractus erunt: de quibus mox dicam. Cæterum, ut Promissum valeat, requiritur *que requisus rationis in promittente.* Deinde, nulla injusta per vim & metum adactio: facta ab eo, cui promittitur. Injusta inquam: Nam quæ justo bello fit, obligat: quæ à latrone, in vafore, fœdifrago, perjurio, minimè. Tertio: ut *materia sit* (ut ita dicam) *promissibiliis:* nempe non illicita: nam in tali; scelus esset fides. Tum verò in nostra Potestate sita. Nam ultra eam non tenemur. Et demum obtentâ, non per imposturam, aut falsâ causâ. Eâ enim deprehensâ, & cessante, meritò mutatur Promissum. Nam fraude & dolo inducti; nihil promittunt.

Jurisjurandi sequitur obligatio: definiturque:

Jurisjurandi obligatio.

niturque: *Affirmatio, Deum testem constituens: & si sciens fallit, vindicem.* Magna profectò ejus Auctoritas: quæ Divinitatem & providentiam adstruit: estque testimonium; animæ, naturaliter, Deum punientem mala, agnoscentis. Unde religio ejus, meritò, maxima esse debet: & temeratio non proximo tantum, sed Deo etiam, quem testem capis, injuria. Cavendum ergo: *ne assumatur, non modo in re falsa; sed ne in levi quidem: & non penitus necessariâ.* Dupliciter autem juratur: nempe, vel *asserendo: vel promittendo.* Assertivum Juramentum; ut culpatus facti mei, vel proximi, testimonium juridicè perhibeam; necessarium & inevitabile esse debet. Minus, ut rem vindicem: & præsertim exigui pretii. Tum inquam profectò justius est abstinere. Promissorium, nisi jure exigatur ab eo, cujus summè interest, non decipi; ut plurimum vitandum: studendumque vitæ probitate mereri: ut nec juratis credatur: & *sic, sermo noster, est, est, non, non:* nam quod ultra hoc est, à vitio est. Ut verò validum sit Juramentum; & obligans; eadem fere, quæ circa promissâ dicta sunt, requiruntur. Nempe, ut Jurans, mentis sit compos: & non fraude inductus: & ne res illicita, aut impossibilis esse, post præstitum Juramentum de-

*Ejus religio.**Aut est assertivum.**Aut promissorium.**Si ad sine requisita validi juramenti.*

deprehendatur. Præter hæc, inquam, *Jurandæ* impedimenta; & Jurandum est, prout *sincerè & quod juraveris adimplendum.* ille, cui jure ac debitè juratur, requirit, ac intelligit: & quod juraveris; adimplendum. Sed si ab iniquo hoste, invasore prædone, vi & terrore mortis, compelleris ad jurandum; quòd tum fas fit ver-juramentum eludere; & mentem linguæ *Extortum eludere fas.* non jungere; & arte aliqua jurisjurandi formulam immutare; probabiliter certè concedi potest. Quanquam laudati magis *Laudati qui illud in re licita adimplent.* illi: qui se putarunt teneri, etiam metu extorto juramento: (in re tamen non illicitâ. (Non causâ obligationis erga iniquum Exactorem:) per injuriam enim, nihil sibi ille juris acquirere potuit:) sed advocati testimonii religione.

Tertium genus obligationis est; *Con-* *Definitur tractus.* Definitur: *Conventio duorum aut contraplurium, quid pro quo sibi tribuens, recipiens.* *cæ utilitatis causâ.* Contractuum genera *Qui triplicia sunt, quæ in tribus illis formulis; do ut des: do ut facias: facio ut facias: continentur: Nempe dum res; pro re: vel pro re; opera: vel pro operâ; opera iidem respondentur.* Ad hæc; omnes species Conventionum, tam privatarum quam publicarum, commodè referri possunt. ut *Ejus validitas.* verò valida sint, eadem ferè requiruntur: quæ de promissis ac Juramentis dicta sunt. Hæc tamen addi solent: primùm in Con-

Et requi- tra do ut des; ut indicium fiat occulti
sta. vitii: rei furtivæ: malo vel incerto Jure
possessæ: servi fugitivi: Tum ut iniquum
pretium, ob indigentiam proximi, avarè
non exigatur. Quanquam per hoc pecca-
ri quidem potest, sed vix Jus vindicationis
competere. Nam modus licitationis; uti
Et aestimatio; ab affectu in rem, à tempore,
à copiâ, pendet. & continuò variabilis est.
Inde Conventio, Æqualitatem rei, cum

A licita- pretio decernit: & si culpa, fraus, dolus
zione, & abest; jure rescindi non potest. Eadem ra-
conven- tio est, dum intercedit do ut facias: vel fa-
tionem in- cio ut facias. Merces enim, & mutua o-
tuâ pen- pera, aut officium, itidem ex Conven-
det. tione & consensu partium pendet. Et si

ergo Æqualitas, aut certè Proportio, vi-
detur requiri in Contractibus; attamen
profectò standum est, prout convenit,
Et stan- & pactum intercessit, modo: absque do-
diè prout lo malo: & ex fide bona.
convenit.

Habes novâ hætenus, sed puto non in-
commodâ partitione, explicatum com-
pendium, & synopsis Juris. Accuratio-
verò ejus tractatio, etsi ex hisce fontibus,
facile deduci posset; tamen non est argu-
menti à me instituti. Et sunt, qui hæc
abundè, & plus satis præstiterunt. Mihi
verò mens fuit, ostendere: quatenus Jus
constitutum, temperet iis, quæ potuis-
sent penitus charitatem inter homines ex-

Consultio
paucis
explicata.

tin-

tinguere: si prout necessariò introducta
fuerunt, ita ad libitum retenta, vel exer-
cita fuissent. Quoniam autem illud ipsum
Jus, si strictè nimis sumatur, exigaturque;
longè potest à Charitate abducere; ideo
hujus Tractationis meritò ponendum est.

CAPUT TERTIUM.

In quo ostenditur temperamentum summi Ju-
ris per Charitatem. Idquè Admonitione,
Consilio, & Exemplo Christi.

Vetus enim illud & tritum sermone *Summi*
proverbium: *summum Jus, summam Jus sum-*
esse injuriam. Causa dicti: Quod tria illa; *ma crux.*
nempe, *Potestas, Dominium, & obligatio,*
tàm largè & copiosè, jure concedantur;
ut facillimè eorum specie ac obtentu, ex-
trema multa contra Charitatem committi
possint, citra pœnam & vindictam. Pro-
num autem est genus humanum, indul-
gere sibi: & quæ permituntur; velut lau-
data ampliare. Hinc leges iniquæ sæpè *Et causa*
conditæ: quæ licentiam potius augerent; *ponitur.*
quàm jus constituerent. Hinc earum In-
terpretatio prava: hinc consuetudines
quæcunque modò inveteratæ pro legibus.

Exempla hujus licentiæ passim sunt. Nam *Potestatis*
Potestas; primùm tàm severè, avarè, *abusus o-*
arroganter, & superbè exercetur; ut qui *stendunt;*
parent, vix putentur hominum vice. Ge-
mit

mit genus humanum sub onere iniquæ dominationis: & *rari sunt* admodum, qui in illâ cogitent, *quid debeant: sed tantum, quid possint*. Possè autem existimant, quidquid hic per leges impunitum ipsis est. Nam de Deo vindice, non est, qui cogitet corde. Cùm verò tantum citra metum pœnæ Potestas obtineat; quid mirum, si dominatus & imperia, credantur humanis majora bonis? si per vim & bella quæruntur? si obsequi & juberi, inter miserrima censeatur? Si denique Jus Potestatis præsertim ita auctum, injuria putatur? Illudquè velut jugum excutere, & libertatem ferro quærere, illustre censeatur: & gloriosum?

*Unde a-
viditas
imperan-
di.*

*Et paren-
di detre-
ctatio.*

*Dominii
avarum.*

*Furta
provocat*

*Obligatio
stricta ni-
mis.*

Rerum Dominium Avaritia corrumpit: quæ summo Jure exerceri extremè potest, nullo pœnæ legum auxilio: quæ adeo proprietatem jusque habendi firmarunt; ut beneficentiæ, quam Charitas suadet, non sit locus. Ita occupatio ac possessio rerum, avidè ac tenaciter exercita, furta & rapinas provocat: & alienum appetere jubet.

Postremò: obligatio tantum legibus concessa invaluit; ut ejus velut indagine clausi teneamur. *Laquei ubique & vincula Contractuum* aut captionum: è quibus *vilitigium*: & *vasra*, ac *perdita causidicima*. Adest enim Creditor aut Fenerator potius: tum maniceps & sceptor: qui in Jus rapiunt,

rapiunt, & nulla remissione miserè enecant. Ita acerbè & acriter flagitata obligatio; subdola effugia, perfidiam, ac per-
Effugia
juria creat. Quæ cuncta, quin longè re-
curat
mota sint ab illâ, qua invicem teneri de-
subdola,
beremus, charitate; nemo est, qui negare possit.

Meritò itaque nova lex & Institutio
Christi: quæ non venit; solvere hæc Ju-
Ha cum
ris vincula; sed perficere: Meritò inquam
Christi
exigit præcipitquè; ut omnia fiant in
temperat.
Charitate. Et primùm docet: *Moderationem adhibendam* esse: ne, quæ licita sunt, putentur omnia expedire. Deinde suadet: *decedere quandoquè de jure suo*: aut se eo penitus privare, ut exactius Charitas impleatur. In primo est Admonitio; in altero Consilium. Illud ab omnibus requirit nominis Christiani professio: hoc à paucis perfectio. Utrumquè per singulas Juris partes, explicabo: & officia, quæ hinc emanant, deducam.

*Et sapè
charitatis.
causâ ab-
dicat.*

PARS CAPITIS PRIMA.

De Temperamento Potestatis.

Ostensum est libri hujus initio, *deser-
vum Charitatis causam juris extitisse.*
Christi re-
Cùm hæc ergo gratiâ Christi reparatur;
*vocat, do-
tes chari-
tatis.*
perfectò necesse est: ut renovet dotes sibi
proprietas: iisque quantum fieri potest;
Jus.

*Et prima
qualitate.*

**Confubstantia-
lia.**

*Qua plures ob
causas debita
nobis.*

*Sed precipue ob
regenerationem
per Christum.*

*Unde fraternitas
primitive Ec-
clesie.*

*Cujus de-
cet memi-
nisse.*

Jus constitutum moderetur: ac temperet
Dotum autem harum; prima est *Æqualitas*: hanc itaque Potestati in memoriam
meritò revocat. Meritò, inquam: nam
ratio dicit ipsa: quòd ea, quæ sunt ejusdem
speciei; æqualia sunt: ad invicem: &

ἰσότης: quæ potissima, & suprema *Æqualitas* est. Ut igitur aurum auro, ita homo
homini naturâ par est. Par verò etiam,
non modò ab eodem ortu, & fatu primi
Parentis: sed quod longè majus est; ab
æquali Regeneratione per Christum: Si
enim Propheta dixit; nunquid non Pater
unus omnium nostrum? nunquid non Deus
creavit nos? quare ergo despicit unusquis-
que fratrem suum? Quantò magis nobis
unus Dominus, unus Deus, qui dixit: Pa-
trem nolite vobis vocare super terram: u-
nus enim est Pater vester qui in cælis est:
vos autem fratres estis. Unum corpus
nempe, unus spiritus: sicut vocati sumus
in una spe vocationis nostræ. Unde illa re-
centis Ecclesiæ fraternitas & communio;
per quam; erant pariter omnes conjun-
cti, imò & uniti: cùm illis esset cor unum
& anima una.

Hujus itaque novæ æqualitatis, in om-
ni Potestate oportet meminisse: si prout fu-
mus nomine; & re ipsa, esse volumus
Christiani. Hæc nos docebit: supportare
in vicem in Charitate. Hæc monstrabit
offi-

officia, tam his, qui regunt, quàm qui
reguntur. Hæc naturalem Potestatem
perficiet: dum & quos Deus conjunxit,
vetabit separari: & Parentes *ἐπιτροχες* effi-
ciet. Hæc, Potestatem in servos, juxta
aman-
monita; quæ ad eam dicta sunt; exerce-
tes.
bit. Hæc denique; Imperium tempera-
Ab illâ
enim
tempera-
bit exactè adimplendo, quæ ad illud spe-
stant. Ita; moderatio, constabit omnis
Potestatis: ab æqualitate per Charitatem: omnis po-
quæ est; æqui & boni consummatissima
testatis.
regula.

Ea verò; ut tantò melius exerceri pos-
fit; Prætulit Christus obedientiam gubernati-
Cui præ-
tulit
Christus
obsequiū.
tioni: famulatum dominatui: obsequium im-
perio. Prætulit autem causâ primùm, &
ratione. Nam dum omnem animam Po-
Idque
rationes
testati subdidit; hoc ipso; facillimum
officii compendium, securam recti nor-
mam, unicum erroris effugium dedit:
nempe obsequi libenter: & parere; cui
subjectus jure sis. Reddat rationem rectè
an secus facti, cui Jus delatum jubendi,
obsequii meritum, securum & ἀσφάλειαν; Erroris
manet. Prætulit deinde idem, & exem-
pers.
Et exem-
plo. Nam etsi illi data esset Potestas omnis
plo.
in cælo & in terra; tamen noluit ministrari:
sed ministrare: regnum fugit: formam servi
assumpsit: factus obediens: & quod ipse
fecit; faciendum monstravit. Reges in-
quit gentium, & qui Jus aliud Potestatis
habent,

habent, dominantur : Vos autem non sic, Sed si & consilium meum & exemplum placet; qui major est vestrum, fiat sicut minor.

*Quod per
fēctiori-
bus pro-
posuit.* Istud verò re ipsa implere; id est subji-
ci velle; & defugere omnem Potestatem;
etsi tantum est perfectiora sectantium;
iisque hoc suadetur: Attamen ad omnes
certè, qui præsumunt; pertinet: memi-
nisse hujusce exemplaris: illud identidem
respicere: illi aptare actiones: & hinc
consummata officia petere: cujuscunque
potestatis. Non est enim ut rectè guber-
net; nisi qui paratus sit gubernari. Talis
enim, sciet: *officium esse regere, non præ-
mium: Dominationi definitam esse, à
Deo, & naturâ legem: Summam pote-
statem manasse ab instituto: hoc verò bo-
no parentium, non commodo gubernantium,
ortum: Onus esse; hocce munus. Omne
sub Regno graviore, Regnum esse. Red-
dendam ejus rationem. Itaque habendum
Jus Potestatis temperanter: Nec homini
homine abutendum. Deinde, idem do-
cebit; parendum etiam Potestati. Hoc
utile: hoc tutum: hoc vel non onero-
sum volenti, vel si sit; majoris meriti.
Hoc demum errori non adeo obnoxium,
& in reddenda ratione minus grave.*

*Merito
ab omni-
bus spe-
ctandum.*

*Ut im-
pleatur
officium
guber-
nandi.*

PARS CAPITIS SECUNDA.

De Temperamento Domini rerum.

Prouit ad Temperamentum Potestatis; *Gratia
Charitas utitur Aequalitate; & hac Christi
ejus velut mensura, æquum Jus guber-
nandi constituit; Ita ad moderationem
Domini dotem alteram adfert: nempe
communitatem: eamque quantum fieri
potest, suadet revocare. Idque jureme-
rito. Nam quemadmodum in corpore
humano, si membra singula, ad se vale-
tudinem membri proximi traducerent;
exempli causa; si hepar aut lien, plus
attraheret succi quam necesse sit; debili-
taretur totius corporis valetudo; Ita si
unusquisque nostrum, avidè rapiat ad se,
quæcunque jure non vetante potest, com-
moda; nec ea cum proximo communi-
cet; societas humana multum turbetur
necesse est. Utile ergo generi humano
proprietaem, quoad fieri potest, tempe-
rare communitate.*

*Tum ex
consilio
exempla-
que Chri-
sti.* Cum autem hoc suadeat ratio, quam
adduxi, suadet certè multò magis Chri-
sti consilium: exemplumque. Nihil enim
ipse, ut proprium possedit: possidere
suis intimis vetuit: Abdicare & dispertiri
cuncta suasit: Præmium pollicitus id fa-
cientibus ingens: Pœnam comminatus
gravem

gravem avaris : Impedimenta maxima dixit esse divitibus : quæ omnia uberius , dum de abrenuntiatione agam, explicabo.

Secuti verò sunt id, primi illi, & recentes à magistris scholæ discipuli : cum nempe in primitivâ illâ Ecclesiâ

Omnes habuerunt omnia communia.

Quod sæculi primi Christianorū.

Quod omnino merito debet suspicere.

Hinc enim merito devota acquisitio dominii.

Et usus,

ἕχον ἀπὸ τῆς ἀνορίας, cum possessiones vendebant & dividebant, prout cuique opus erat : Cum nullus eorum, quæ possidebant, aliquid suum esse diceret : Cum denique ita communibus facultatibus uterentur ; ut nec quisquam egens inter ipsos esset. O vitam felicem ! quietam ! Sanctam ! curæ, sollicitudinis, dissidii expertem ! Securi autem ac moderati usus rerum compotem ! O vitam inquam sublimem ! & quanquam non omnibus suam, nec in hac depravatione morum præstandam, tamen meritò à cunctis suscipiendam ! & velut speculum quoddam proponendam ! Ad hoc etenim si nos componamus, manabunt exacta officia, rerum dominii rectè exercendi.

Et primùm acquisitio ejus temperata erit : non nimia : non avida. nec plus concupiscens, quam capere possit : nec omnia sibi rapiens : sed quæ ultra veram necessitatem sunt, proximo relinquens. Deinde in habendo tenacitas, & avara parcitas cessabit : benefica verò & prudens erogatio, non patietur quenquam inopiâ perire.

perire. Denique *amissio Domini*, non te *Et quàm plus æquo anget : nec torquet* : & *quæ non doquet de- inbiantis animo possederis*, securus cum fortuna volet, dimittes : aut potius reddes. Violatio verò Domini nulla profus erit. Nec charitas jus suum cuique integrum relinquens, & severè abstinentiam alieni imperans, permittet aut patietur ; ut damno aliorum res & facultates nostras au- *Nulla vero violatio.* geamus.

PARS CAPITIS TERTIA.

De Temperamento Obligationis.

AD moderandam inter homines onerosam odiosamquæ obligationem ; *Immunitatem re- charitas advocat tertiam, quam posueram, stituit* dotem suam, nempe *Immunitatem*. Ut *Charitas per Christi gratiâ* scilicet homines solo tantum vinculo mutui amoris nexi, cætera liberi, quantumquæ fieri potest soluti sint ad invicem. Ut sit nempe Obligatio : quam non externa necessitas flagitet ; sed ultro benevolentia sibi imponat : & præstet.

Hac tantùm, Apostolus omnium se debitorem fuisse ultro professus est : *Hæc obligationi quæ sponte facta* quæ exemplum Magistris : qui se impendit nobis : non quòd teneretur ; sed *is facit.* quia ipse voluit. Nemini ergo quidquam (inquit Apostolus) debeamus, nisi ut invicem diligamus. Hæc est lex officii apud bonos :

Hæc cum bonos: omnia vincula juris, omnem ne-
Et a adim-
plet.
xum promissi, juramenti, ac Conventio-
nis longè superans: fortiusque adstrin-
gens. Hæc eximia Charitas Christi, urget
optimum quemquè, proximo benè vel-
le: & officia erga eum, implere fide bo-
na. Hæc jubet, nil acerbè exigere: nil
flagitare ingratis, nil etiam velut coactè
præstare: sed dictum effectum sponte ac
libenter reddere: *probitatem* ὀπισθ' ἡμετέρας

Superas
promissa.

Jura-
mento
certiore.
Jura-
menta.

Contra-
ctus.

Hæc liri-
gio absti-
net.

Ut redeat
innocen-
tia.

Honesti
voluptas
vera ni-
litas què
agnoscen-
da.

Ut verò redire possit; quoniam maxi-
ma perturbatio officiorum esse solet, ab
eo; quod utilitatis & voluptatis specie,
blanditur nobis & imponit; statuendum
omnino semel, firmiterquè decernendum
est,

est, nil homini utile ac jucundum esse, quod
non honestum: nec honestum, quod non
utile ac jucundum sit. Nulla enim major
& perniciosior pestis, vitam hominum
invadere potuit: quàm nescio cujus falsæ
utilitatis voluptatisquè æstimatio; & ab
honesto utriusquè separatio. Hinc ambi-
tus & avaritia, hinc flagitia, fraudes,
perjuria, insidiæ, rapinæ, furta. Hinc
quidquid est violandi juris, & societatis
humanæ distrahendæ.

Atqui vel ratio ipsa docet, commodum *Quæ ab*
ac volupe non posse ab honestate fecerni. *invicem*
Nam si id est homini honestum; quod *separari*
naturæ ejus rationali unicè congruit; *non posse*
idem profectò & bonum ejus, necessàrio *demon-*
erit: Si autem bonum; certè & utile ju- *stratur.*
cundumquè erit. Idem ergo est honestum,
& verè utile: ac jucundum. Deinde, si
nihil magis contra naturam, quàm turpi-
tudo; nihil autem magis secundum natu-
ram, quàm vera utilitas; & vera Volup-
tas; profectò idem verè utile, verequè
jucundum, simul & turpe esse non po-
terit.

Hæc autem sic à Cicerone disceptata; *Id maxi-*
& à veteri Philosophiâ, sine certitudine *me deceet*
immortalitatis, sine spe futuri præmii, *Christia-*
sine metu extremæ poenæ, ex solâ confi-
deratione veri, ac decentiâ virtutis, agni-
ta ac præcepta: quânto magis nos concer-
nunt

nunt Christianos! vitæ æternæ securos, & aut mercedis, aut supplicii magnitudinem, meritò excitandos terrendosve? Quantò, inquam, magis nos decet, fucatam hanc falsamquè utilitatem ac voluptatem, aspernari: & spe futuræ veræquè felicitatis contemnere? *Quid enim prodest homini, mundum lucrari, & animæ detrimentum facere? aut quæ commutatio falsæ brevissquè voluptatis, cum jactura illius, quæ nos olim vera & immutabilis manet?*

Deliberari in electione rectè, turpe.

Itaque non flagitia modò viro bono fugienda: etsi illa emolumentum aut oblectatio apparens, commendet: sed etiam illa deliberatio: an levi saltem; vel, quæ dubia videatur, culpâ, deferendum sit officium, sectandi commodi, aut voluptatis, causâ. In tali enim deliberatione facinus inest: nec unquam ea sunt deliberanda, in quibus ipsa deliberatio turpis est. Ut ergo dubitare, quid rectum sit, virum bonum non decet; (id enim naturâ apparet:) ita multò magis quæ dubitet, nefas committere.

Uti & fametatum aucto pena causâ illud retinetur.

Denique cum pauci sint, qui delicti ignoratione ac impunitate propositâ, abstinere velint injuriâ, pluresquè famam & pœnam, quàm Conscientiam vereantur: Ideo, ad firmandum animum, hic murus sit aeneus; hæc lex interna vitæ innocentis; nil conscire sibi: & non ullo respectu,

respectu, imò non necessitate, non electione, sed omnino naturâ, usu, & consuetudine bonum esse. Ita enim demum ultro & faciliè implebimus officium, quod Charitas dicitur.

Jam verò ut ostendam, quæ dicenda de Charitate, proposueram; cuncta me absoluisse: revocanda est definitio ejus, & dictis applicanda. Cùm ergo definiverim Charitatem; esse Propensionem animi erga proximum benignam, benevolam, beneficam: ita eam partitioni Libri hujus attribuo. Propensio benigna, propriè pertinet ad Potestatem: cui annexæ virtutes: *Clementia, Modestia, Comitas*, & quæ æquant, quâ possunt inter se homines: etiam si jure Potestatis impares & inæquales. *Propensio benevola, danda est*

Ostenditur charitatis officia exactè tractata esse.

Nempe benignitatis potestatis.

Conversivas

Obligationi: quæ sponte omne debitum supplet, prævenit, superat: & virtutes huic fini proprias habet: nempe *Fidem* & καλοκαγαθίαν, seu libenter se communitantem bonitatem: non curantem quæ sua sunt: modò satisfaciatur, quod sibi ipsa imponit, officio. *Propensio denique*

benefica ad dominium rerum spectat: quæ efficit, ut sint ταῦτῶν φίλων κοινὰ: utiturquè virtutibus eò pertinentibus, & avaritiæ adversis. Quæ omnia partim in dotibus primitivæ charitatis, partim in juris

Beneficentiam

amicorū

cōmunia

Beneficentiam

Dominio

attribu-

tam.

H con-

constituti effectu; partim denique in temperamento ejusdem, tribus prout promissi Capitibus, ostensa sunt: atque demonstrata.

APPENDIX LIBRI SECUNDI.

De Amicitia.

POst deductum explicatumque Charitatis munus, supervacaneus forsân hic Tractatus de *Amicitia* videri poterit. Eò quòd per illam, (inquit Cicero) aded contracta est res, & adducta in angustum; vt omnis Charitas, aut inter duos existat, aut inter paucos: *Dilectio verò Christiana diffusa* (vt Apostolus ait) in cordibus nostris, angustias istas minimè patitur: & se extendit ad omnes: Attamen cum hæc tam universalis, præter conatum & bonam voluntatem, vix ferè aliud præstare possit; Ea verò quæ cum paucis intercedit, faciliùs frequentiusq; implet officium; Ideo non abs re erit, celebre hoc amicitiaè munus, & nomen, non præterire: Et, Appendicis saltem loco attexere, quæ de illâ præcepta traduntur. Ita & Christianâ illâ eximiâ charitate, (quæ omnibus omnia:) imbutus animus, voto & studio dilatabit viscera sua: quotiesquè fuerit modus, factis exeret: Et per amicitiam, ex totâ quam amare tenemur societate, generis humani, fecer-

Explicata uni-versali charitati.

Amicitia etiam quæ inter paucos merito tractanda.

fecerit sibi quosdam: conjunctione ac Consuetudine magis intimâ. Vt fructum nempe mutua dilectionis, quem nec facile præstare cunctis, nec ab omnibus habere exactè potest, à paucis saltem plenè capiat, iisdemq; vicissim rependat.

Amicitiam itaque definitio: vt sit *mutua Deservitio* *Constans ac benevola animorum sibi similitudo* eius *in bono consensio*. Ex definitione hac, & origo & proprietas ejus vera, patet. *Origo* *Origo ex similitudine.* enim; est *similitudo animorum*: cum nempe ingenio, iudicij, studiis, moribus denique congruimus: tum facile suam quisque naturam in alio diligit: & vt compari gaudet: fruiturq; Nil verò est hac consensio- ne jucundius: nil quod illiciat, quod ad se attrahat, imò quod rapiat magis.

Conciliatrix itaque amicitia est *similitudo*. *Conservatio* *do*: sed haud firma ac diuturna: nisi accedit *ex virtute* proprietas in definitione posita, vt nempe, sit *in bono*. Vt enim similitudo gignit amicitiam; ita profectò *virtus* sola eam educat, continet, conservatq;. Vnde certum est, non posse eam veram esse, nisi inter bonos.

Si enim *ex similitudine vitiorum* aut criminum, oriatur; ea non amicitia erit, sed *Non potest esse in ter manus* factio: *conspiratio: sceleris societas*: & exinde *los* brevis tantum, temporis & *necessitatis causa*, inita conjunctio: per quam cupiditatum vicissim ministri & adjuutores fieri possunt:

possunt : verè amici nullo modo possunt. Quin imò , infida hæc improborum confensio , quam non amor , sed facinus jungit & æquat , in acrem discordiam facilè mutatur. Nempe , dum scelus admittunt , superest constantia : eo peracto , incipiunt invicem abhorrere , & se mutuo odisse.

Si deinde *amicitiæ* proveniant *ex utilitate* ; & si eatenus colantur , quantum profunt ; & si eatenus colantur , quantum profunt ; & si eatenus colantur , quantum profunt ; *constat.* Ejusmodi primùm *instabiles sunt* & infirmæ : dum , quod utilitas conglutinat , eadem commutata , ac cessans , dissolvit. Deinde , *subdola simulatione testæ* , & fiduciam mutæ benevolentia non habent : & omnia semper iis suspecta : & suspensa : denique vel in occultam invidiam , vel æmulationem ac contentionem aptam , ac demum in dissidium vertuntur. Tales plerumquè sunt *foenses* illæ ac *fucatae familiaritates*.

Si denique *ex vano lenocinio* *Consuetudinibus* ; ac consecratione communionequè eorundem sed levium inanumquè studiorum , incantur ; Fastidium mox sui , nullo firmo nixæ fundamento adferunt : & *amicitiæ* nomen non merentur , sed *sodalitii levis* : sola conversatione , non autem amore vero sociati.

Necessariò itaque consequitur , ut *inter bonos*

bonos tantum sit Amicitia. Primùm ; quia *Denique* amor *amicitiæ* parens est , amoris autem *non est nisi causa* , bonitas vera. Deinde ; quia dotes *si inter bonos.* *Charitatis* , quas hoc libro deduxi , bonis tantùm insunt. Denique : quia viri boni causas dissolutionis ac dissidij non habent : quas vitia & potissimùm avaritia & Ambitio adferunt : pestis vtraquè *amicitiæ.* Ideoque soli *eam colere summâ fide* , *Charitate* , *Constantia* , *Insistit*que possunt. *Verè tamen* *ceptis* *non ege-* *verè bonos* *amicitiæ* esset. Sed cum vitarent. *hæc communis* , in qua versamur ; & *Conditio humana* , adeo non habet verè & *Sed in* *perfectè bonos* , ut *optimus ferè censendus vita com-* *fit* , *qui minimè malus* : Ideo , viros eximie *muni* *bonos* voto expetere ; quales verò fors *egent* , communis fert , oportet recipere. Itaque constituendæ , colendæ , retinendæ , & (si ita aliquando vera necessitas tulerit ;) deponendæ *amicitiæ* , præcepta proponam.

In constituenda Amicitia , *judicium exactum* *requiritur.* Illud enim dictabit ; *Primùm* ; *amicorum delectum* : ut capias nempe probos : similes tui , seu pares : *tum* *amicitiæ.* *verò opportunos.* *Moram* deinde : *ut in-* *primùm* *grediatis* , *non irratis in Amicitiam.* Crescat *judicium* *lentâ consuetudine benevolentia.* Et , quod *Mora* *proverbio tritum* est , multum salis *con-* *deinde* , *sumas* , antequam arctè contrahas. *Firmum* denique *Propositum* : ut *amicitiam* ,

Firmum demum propoſitum. quam ſtudio perſpecto, & conſuetudine adjuncta ſuſceperis; *conſtanter conſervare ſtatuas.*

Præcepta colende amicitia. Ad colendam *Amicitiam*, primùm facit *viciffitudo officiorum*. Quæ mutuo & liberenter ſunt impendenda: niſquæ ſe vincire decet, & arctiùs adſtringere: ſed cum hoc monito ut dicitur, *ad aras tantum*. Et hæc lex in amicitia lanciatur: ut neque rogemus res malas, inhoneſtas, iniquas: neque faciamus rogati. Virtutum enim ſchola ac Palæſtra, eſſe debet amicitia: non vitiorum officina: Mater & Nutrix Probitatis: non Cupiditatum miniſtra. Altera amicitia cultus, eſt *Beneſcencia*: quæ opitulatur: & rem cõfert. Eam verò nec flagitare decet. Nec ut flagiteris; expectare. Promptè & ultro deſerri debet: Et propenſiores eſſe debemus ad largiendum, quàm ad repoſcendum: ut hæc inter bonos honeſta ſit certatio: uter alterum beneſaciendo ſuperet. Tertiò coluntur *Amicitia*, *conſenſione voluntatum ac judiciorum*. Nam cum *Amicitia* vis ſit in eo; ut è duobus unus quaſi animus fiat: id obtineri proſectò non poteſt, niſi omni diſſenſione inter amicos ſublata. Ea verò, ut tollatur; aperire ſibi mutuo amici debent, pectus purum: candidum: ſimplex: &, ut judiciis conſentiant; ſociare vitæ conſilia: eaquæ fidenter, & dare: & expetere. Cæterum

Ex beneſcencia.

Ex conſenſione voluntatum.

terum cavendum eſt: ne ex aſſentiendi conſuetudine, aſſentatio, quæ vitiorum adjutus eſt, ſubrepat: imponatquæ nobis. Et, ne *cenſura locum ſuum in amicitia amittat*: quem proſectò obtinere debet. Nam *monere*; & *moneri*, proprium amicitia. Alterum; ingenuà quãdam, non acerbâ, nec aſperâ facere decet libertate: alterum; non repugnanter, ſed benigne acceptare: & non aliter; quàm dum ſeipſam mens admonet: atque redarguit. Itaquæ *sicut rigor nihil indulgens; ita adulatio, procul ſit Amicitia*: quæ *conſtans* & *ſcriptur.* *una ſemper*, nil patitur varium: & fictum. Nihil verò poteſt eſſe tam flexibile, tam devium; quàm animus ejus, qui ad alterius non modò ſenſum & voluntatem, ſed etiam vultum, nutumquæ convertitur.

Sed ſine aſſentatione.

Et cum cenſura prudenti.

Qua devia ſemper ſcriptur.

Superſunt præcepta retinendæ ac conſervandæ conſtanter amicitia. Difficillimum enim eſt, eam ad extremum uſque diem perducere: & tam multa ei impendent; ut ea ſubterfugere, non modò ſapientia, ſed etiam felicitatis, res eſſe videatur. *Retinetur tamen; primùm comitentiâ & diſſimulatione levium vitiorum.* *Comitentiâ & diſſimulatione levium vitiorum.* *re ad ledum, quemadmodum Parentes liberis via vitia modica ignoſcunt; nævos eorum vel ipſi oportet,* non vident; vel coram aliis tegunt; non acriter de ingeniis eorum judicant; ſed sæpe aberrant ex amore: Ita & nos, vellem,

Præcepta retinendæ amicitia.

Comitentiâ & diſſimulatione levium vitiorum.

lem, in amicitia, sic erraremus: & isti Errori, nomen virtus posuisset honestum: Non damnare, inquam, amici mores oportet: sed quandoque *benignâ interpretatione lenire*. Exempli causa. *Parcius hic vivit; frugi dicatur. Plus æquò liber; rectus fortisquè habeatur. Iracundior est paulò; acres inter numeretur.* Profectò hæc res, & jungit, & junctos servat Amicos. At nos virtutes ipsas invertimus. *Probus quis nobiscum est; multum demissus & abjectus dicitur: pro benefano ac non incauto; fictum astutumquè vocamus: simplicior quis; Communi sensu planè caret: iniquimus.* Eheu quàm temere in nosmet, Legem sancimus iniquam. Nam vitiis sine, nemo nascitur, optimus ille est, qui minimis urgetur. Vitia, inquam, erunt; donec homines. Sed neque hæc continua: & sufficit, si *meliorum interventu pensantur.* Statuenda itaque est, & appendenda velut libra, ac statera quædam: in quâ, *si vitiis amici, bona præponderant; affectu erga eum inclinamus: idem & Nos ab eo habituri.* Atquè ita, libratís & toleratis utrinquè moribus, facilè amicitia retinebitur. Eòdem facit; tempestivè prævidere, alia: quæ amicitia evenire solent incommoda.

Pravide- Dirimit enim eas sepe, ingenii humani
re tempe- morumquè mutatio: quam ut plurimum
stivè opus fortunæ vel prosperæ, vel adversæ, adfert

va-

varietas. Tum verò etiam; cùm incidit *amicitia*
tempus: ut non idem utrique amicorum *incom-*
expediat. Denique aliquando faties quæ *moda*
dam capit: cùm omnia inter se profuderè:
& nihil est reliquum; quod à se vicissim *Quæ re-*
expectent, requirantve. Hæc talia, inquam *centen-*
maturè sunt prævidenda: & contra ea, pa- *tur.*
randa in animo præsidia; constantis bene-
volentia. Quam ipsi ultro primiquè ad-
feramus; securi mutua vicis. Nam hoc *Amoris*
profectò philtrum amicitia: ut *si velis*
amari; primus ames. Contra quam faciunt *illicium*
plerique: qui perversè, ne dicam impu- *amor.*
denter, *amicum habere volunt, quales ipsi*
non sunt.

Quod si tale quid evenit; ut necessa-
riò continuatio ac velut *curfus amicitia* *Præcepta*
stendus sit; Tum verò danda est opera, ne *deponen-*
in odia discordiamquè destruat. Consuetudina.
potius conjunctioquè, quàm benevolentia cesset.
Disiuncta amicitia magis; quàm discenden-
da: extinguenda; non opprimenda:
& deniquè familiaritates sint deposita; non
inimicitia suscepta.

Hæc ferè sunt; quæ ex Cicerone po- *Conclu-*
tissimum, sed in ordinem certum reda- *datur hic*
ta, de amicitia dicenda habui. Cæterum, *locus.*
cùm ea sit amicorum raritas, quam per-
hibet autoritas veterum: vix aliquot pa-
ria veræ amicitia numerantium: Ea verò
sit ejusdem, non utilitas necessitaliquè

H 5

tan-

Cum adhortatione.

tantum; sed suavitas etiam ac dulcedo; ut verè eam, huius vitæ unicum condimentum ac delitium vocare possis: Profectò tanto majori curâ studioquè procuranda, colendaquè est: & censendum: *miserrimam omnino vitam ejus esse: qui nec diligit quenquam, nec ab ullo diligitur.* Contra verò, beatam eius: qui habet, cum quo fruatur prosperis rebus: & adversas mutuâ ope ferat.

LUÇÆ

LUÇÆ OPALENSKII
LIBER
OFFICIORUM
TERTIUS.

De Pietate.

P Artes duas Officiorum, quoniam niam puto; me fat luculenter (pro captu quidem meo;) libris superioribus absolvissè: restat ut explicem tertiam *de Pietate.* Hæc verò tantò major sublimiorquè duabus primis, quantum altius *habet argumentum: id est Deum.* Hactenus enim Officia ferè ducta sunt: Quæ vel Natura ipsa, seu recta ratio (quam & hæc dum talis est, à Deo est;) dicitaret, monstraretquè; nunc verò explicanda restant, quæ Naturæ ratiocinantis, captum longè superant: & sicut præcepto, ita auxilio Dei propriè nituntur.

Meritò itaque illum, qui se nosci, coli, amari à nobis exigit, invoco: ut ea, quæ generi humano, de hoc debito sibi officio edixit, inspiravitquè: quamvis à multis ubertim, & copiosè dicta, ego quoque me-

H 6 tho-

thodo, & novâ, & brevi, explicem: ad gloriam ejus. Illustra ergo mentem meam, ô lux vera: ut aliquid te dignum, & videam ipse, & aliis aperiam.

Sed ne longiori Præfatione te morer; prout soleo, ordior à definitione. *Pietas, est Officium, quod genus humanum tenetur*

Definitur præstare Deo. Id autem in tribus consistit. *Pietas.* Primum: Deum, quâ potest, & debet *nosse.* Deinde: eundem certo & congruenti cultu *venerari.* Postremò: eum solum *amare.* Hæc tria explicanda mihi deinceps; totidem Capitibus propono.

CAPUT I.

Περὶ θεωρίας id est, De Notitia Dei.

Latè patet Dei-notitia.

Sed ad officii modum redigetur.

Theologis.

Est homini necessaria.

A Deo quidem latè patet, hæc de Notitia Dei, dissertatio; ut vel totam Theologiæ scientiam, posset occupare: sed cum non tam Contemplatio, quàm actio, ad Officia Pietatis, de quibus hîc agemus, pertineat; ideò relicta τοῦς θεολογικαῖς plena tanti argumenti tractatione; quæ ex usu, de illo scire fit, in compendium redigam.

Est verò notitia hæc prorsus generi humano necessaria: est animorum salus, fidei mutux præcipuum vinculum, lex vitæ, & quid in illa agendum, vitandumquè fit, suprema regula. Cuncta enim hæc

con-

constare non possunt, & perturbatio officiorum sequeretur, Dei ignoratione. Quando profani etiam Poëtæ dicto, primæ scelerum causæ mortalibus ægris, Naturam, nescire Deum. Mens etenim humana, nisi arbitrum sui agnosceret, faciliè prava intra se foret: & affectu, ac voluntate laberetur: invalido ab externo motu auxilio, cui actus interni non subsunt. *Noscendus itaque Deus est, non quòd curiosè nimis inquiramus scrutemurquè; sed ut admirationem cum æstimatione, venerationem cum timore, amorem denique cum fiducia, in nobis erga eum concitemus.*

Hoc itaque fine, dicam hoc Capite tria. Nempe, de *Natura Divina ut in se est:* deinde: *ut erga nos est:* Postremò: *ut à nobis randam nosci vult.* idquè totum ex constituto religionis dogmate, & Ecclesiæ sensu.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Natura Dei, & quid in se sit; ubi novo modo, ac ratione, dogma Trinitatis accuratè explicatur.

D Eum esse demonstravi in Prolegomenis, in ipso enim Scripti initio, id esse, divinitus fundamentum poni oportuit; quo structura libri surgere posset. Nunc qualis sit, quâ possum, explicabo: Quâ possum, inquam

H 7

quam

Ut vitam ejus tenet peret.

Trifariam declaranda.

Deum esse, divinitus supra est. Nunc qualis sit

*Nicen-
sum.*

quam; plenè enim Naturam ejus ad-
sequi, non est virium humanarum: ut
infra, parte Capituli altera, cum de gloria
donis agam; demonstabo.

Sed est etiam cognitio, & comprehen-
sio quædam, ut id, quod certa ratiocinatio-
ne agnoveris, ita esse; id fatearis, quo-
modo ita sit, comprehendendi non posse.
Hoc genus cognitionis Dei nobis con-
venit maximè: hoc est; non capiendi eum,
capere.

*Et quæ d
non sit di-
cenda.* Itaque magis convenit de illo dicere, quid
non sit, quàm, quid sit. ut; non esse multi-
plicem essentiã: partibus: compositione: nume-
ro: sed omnino, & undique unum simplicem-
multiplex què. Esse enim, inquit D. Augustinus:
sed unus. nihil aliud est, quàm unum esse. Et in quan-
tum quid unitatem assequitur; in tantum
esse enim est. Unde simplicia, ideo magis sunt; quia
esse. una sunt: quæ autem composita; concordia
Quod partium, imitantur unitatem: & in tantum
probat. sunt; in quantum, eam assequuntur: &
Etiã nisi eam haberent; non essent. Quæ enim
exemplis. constant partibus; sunt unum, in suo toto: quæ
ex accidentibus; unum subiecto: quæ plura
numero; sunt una Specie: quæ specie varia:
genere uniantur: & demum productione
multa; unum sunt principio. Sequitur itaque:
ut idem sit esse, quod unum esse. Deus
verò; cum sit *αὐτὸ τὸ ὄν*, & ejusmodi esse;
ut nisi illud esset, ideo longè perfectiori
quædam

*Est ergo
unus na-
tura.**Ens à se.*

quædam ratione, & *παρτελῶ*; unum sit; Omni-
neceffe est. &, id est illi esse, quod unum
esse.

Unum, inquam, non modò simpli-
citate, sed etiam numero. Nam si *plures* *mero.*
essent Dii, essent differentes: atquè adeo om-
nes imperfecti: nam in eis notã, in quã differ-
rent, ab invicem; descenderent.

Imperfectum autem Deum, nemo di-
xerit. cum absurdum sit, eum qui est à se, *Summ
autem
perfe-
ctum esse*
non perfectum omni ex parte esse. Aut enim
sibi dare, quod summum, perfectissi-
mumquè est, non potest; aut nescit; aut demon-
stratur. non vult. Non primum; quia qui à se esse
potest, omnia potest: Non alterum; nam
qui se plenè scit, scit etiam quod sibi optimum
est: non demum tertium; quis enim, cum
summè potest, & novit, non quod perfectum
est, voluerit: prehenderit què? Est ergo
Unus, perfectusquè Deus.

Sed iterum oritur maxima difficultas
Nempe; quòd dum unus duntaxat Deus
est, si solus est, non est bonus: seu potius,
non est bonum. Boni enim maxima, inti-
maquè proprietas est, communicatio: soli-
tudo autem, communicationem impe-
dit: aut potius tollit. Tollit ergo & Boni
Naturam. Ergo *τὸ ἕν* summum, si solum
est, non est bonum. At quomodo, cum ab
illo cuncta, quæ bona sunt; non ipsum ma-
gis tale?

*Si solus
est Deus,
non est
Bonum.**Quia non
se plenè
commu-
nicat.**Ens.*

Quod.

Creaturis Quodsi dicas; explevisse Naturam suam,
enim im- cum se impertivit Creaturis: falsum est. Non
perfectè. potest enim finitâ, & circumscriptâ commu-
 nicatione, bonum infinitum expleri.

Nec bea- Deinde: non est perfectè beatus Deus, si
us est sine solus est. & quia enim esset, & careret con-
confortio sortio, ac Communicatione sibi adæqua-
felicitationis. ta: in quâ suavitas, ac fructio beatæ vitæ sita
Sine A- more vel est: dum nempe bonum, se alterum habet,
more vel est: dum nempe bonum, se alterum habet,
est: Amoris cum quo ex æquo se commutat, frui-
 expers. turquè.

Nec sum- Tertiò: si solus Deus est; summè efficax,
mè sim- (ideoquè summè simplex) non est. Quod
plex. sic deduco. Quò magis quidpiam sim-
 plex, magis efficax est: ut inter elementa

Et summè ignis. Efficacitas verò in Natura Creatâ,
efficax. maxima est in eo; ut id quod efficit, sibi
 quam maximè par, & simile efficiat: ma-
 jus enim se efficere non potest: nam ope-
 ratio, non excedit essentiam. Natura au-

Dis se al- tem increata, ut sit summè simplex, & sum-
terum mè efficax; necessè est perfectò, ut non modò
producat. simile producat; (par enim alioqui esset vi-
 ribus creatis:) sed prorsus alterum idem: tum
 enim demum efficacissimum simplex cum pro-
 ducit alterum: atque ita solum non est.

Unum, Quartò: cum ostensum supra sit; quod
Verum, esse; nihil sit aliud, quam unum esse; con-
Bennum. sequitur, ut id quod est, unum sit. At-
 què ideo, propriè unum est, quod est: sed
 quia verum etiam est, quod est; Falsum enim
 non

non est.) & denique, Bonum etiam est, quod
 est: nam malum non est: ideo Unum, Verum,
 Bonum est: quod est. Cum autem esse, sit, *Tria hæc*
 Unum esse: ideo tria hæc, habent, unum *habent*
 esse: & quamvis distincta sunt, coëssen- *Unum*
 tialia tamen sunt. Porro Unum; est Pater, *Esse.*
 id est Principium, Verum; est Filius: ima- *Suntque*
 go Patris; eum & quod vult & vivè repræsen- *Pater, &*
 tans. Bonum denique; est Spiritus Sanctus: *Filius, &*
 necdens amore ac fruitione, commune ac *Spir. S.*
 confors trium esse.

Quintò: Deum ab æternitate totâ, nun- *Nun-*
 quam sine actione fuisse; nec torpidam simi- *quam*
 lemquè sopori vitam egisse; manifestum est: *Deus sine*
 summa enim, æternam mens, quæ sola *actione.*
 per se vivit vigetquè, quomodo potuit
 esse, actionis aliquando expers? cum ne *Actio*
 nostra quidem, illâ careat unquam. Actio *ejus con-*
 verò ejus intima, propriaque, quia interna *templatio;*
 est; ideo contemplatio est. Quid autem con- *Contem-*
 templatur? non aliquid seipso majus perfecti- *plari so-*
 usque; nihil enim ipso majus, aut perfectius *majus*
 est. Non etiam tantum aliquid se inferius; *nequit.*
 nam sola contemplatio ejusmodi, non esset Nec tan- *Nec tan-*
 ipso digna; nec ejus menti par: nec sufficiens, tum se *minus.*
 ut ei per omnem æternitatem immorare-
 tur: sequè eâ oblectaret. Necessè ergo est, *Se ergo*
 ut sui ipsius contemplationem semper habuerit. *contem-*
 Hæc verò sui ipsius Contemplatio perfecta *platur.*
 consummataque ut sit; necessè est, ut Deo re-
 præsentet totam ejus substantiam. Quod aut-
 tem

Et totam suam esse sentiam. *tem representatur; cernitur; aspiciturque; id oppositum fit, necesse est. Et quod oppositum est, alterum est. Est ergo Deo semper opposita, vivens, subsistensque sui ipsius Cognitio: seu imago: atque adeo, Persona (a) altera, co-æterna, & consubstantialis. Ab utraque verò hac, manat, seu procedit, & tertia: nempe Spiritus Sanctus: nam, & sine contemplatione, & cognitione sui, esse Deus non potest; ita hæc cognitio, amorem sui & fruitionem producat; necesse est. Qui Amor consubstantialis itidem, & æquæ æternus, & subsistens, atque extans semper: & omnino, Persona est.*

Sub tertia Persona Sed dum sic, in Dei natura, solitudo vitatur; cavendum maximè est: ne pluralitas, & ex illa diversitas, accersatur. Hæc enim utraque, & Unitatem tollit: & disjungit: separatque: unde à perfectissima natura Dei, hoc incommodum oportet amoliri: & statuerè; ut *Deus, & unum sit, & non solus. Itemque, ut, dum est non solus; non sit diversus.* Quod aliter non potest consistere; quàm dogmate Christiano: quo est Essentiâ unum idemque; & Personis trinus: Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: nam hi tres, unum sunt.

Est inquam Primus, & Unum: tum enim optimè sua ipsi consistat Natura. nam Essentiâ, ejusque attributis, unum idemque est: (una nempe tribus & còsistentialis

alis Potentia, Sapientia, Bonitas: una eademque numero, compos unius Essentia, Deitas: ideoque nulla prorsus in illis diversitas.) Solus autem non est, quia ipsummet Bonum est: se infinite sibi communicans: Perfectum quoque beatumque est, unitissimi consortii dulcedine: quâ gaudet Deus, verè & Pater propriè alter, & alter, ipse. Summè simplex, quia summè efficax: est, dum generat ac producit, non modo sibi simile; sed sibi idem seculum. Nempe in mira emanatione illâ, Deitati interna, nequè illius Unam Entitatem egressâ, ab æterno Pater, visione sui, gignit Filium, & uterque ex sui boni agnitione producit Amorem: id est, unum eundemque Entitate secum, Spiritum.

Quis autem comprehendat, aut efferrat; quæ dulcedo sit, istius fruitionis, quâ hinc Divina Divinitas, in tota æternitate, se novit, atque amat, & in pari & æquali communi-
one, se sibi indulget, se mutuò oblectat, bono contenta suo, ideoque læta, gaudens, & beata semper.

Esse itaque in Trinitate Personarum, unum naturâ Deum, & ratiocinatione iam dicta colligimus: & quod majus est, remque continet, ac conficit, fide Catholicâ docemur. Sed, quoniam id quod asseritur esse, cupimus etiam scire, quomodo sit; ideo ad munendum hunc locum, qui profectò est Christianæ professionis, seu Reli-

*gignit
Filium,
Substan-
tivè.
Vterque
producit
Spiritum
Sanctum.*

*Mirâ
hinc Di-
vinitatis
felicitas.*

*Modus
hujus ar-
cani ac-
curatius
& novè
deducitur.*

Religionis unicum fundamentum ; ex istâ ipsâ sciendi naturâ, sumpto principio: ibimus in amorem : ducemurque aliquam velut umbram Sanctissimæ Triadis. Id verò ex eruditâ lucubratione Patris Laurentii Pikarscii, è Societate IESU, eximii Theologi: quam mihi in suo dedit manuscripto : & quam ex ejus permisso, opportunè hîc (sed compendio) inseram : & exponabo.

Scientia directa scit. *Scientia*, (inquit ille ;) creata, naturæ rationabilis, ut sit exacta seu vera ; duplex omnino esse deberet. Prima ; quâ scimus

Reflexa, scit se scire. aliquid: vocaturquè *Directa*. Altera ; quâ, id quod scimus, nos scire agnoscimus: quæ *Reflexa* dicitur. Hanc utramquè, & se con-

Primam altera consequitur. sequi, & ad se mutuò referri, omnino est fatendum. *Nemo enim scit, nisi sciat se scire, id quod scit* : exinde verò necessaria consecutio cernitur. Deinde; *si scit ; scit se scire*:

Suntquæ mutuo relativa. & *si scit se scire ; scit etiam*. Unde evidenter mutua Relatio patet : ideoquè, ambæ istæ scientiæ, & se consequuntur : & relativæ mutuò erunt. Quo concessio: amplius sequuntur ista.

Sunt inter se aequales & pares. Primum : utramque hanc scientiam, necessariò similem, & æqualem omnino, inter se, esse: *Quod enim, & quantum, quisque scit ; id, & tantundem, scit se scire*. Non aliud ; quia aberraret. Non plus minusve ; quia revera nesciret. Similis ergo neces-

nessariò, & par per omnia, esse debet, scientia directa, scientiæ reflexæ.

Alterum consequitur : utramque hanc *Scientiam* & *Naturâ*, & *Tempore*, simul *natura* esse. *Naturâ* enim prius est ; quod potest esse sine altero, alterum verò sine illo esse non potest : quæ autem sunt *Relativa ad invicem*; non possunt esse sine altero. Scientiæ verò dictæ, sunt relativæ ; Ergo non possunt esse, una sine altera. *Ergo simul sunt Naturâ: Tempore* deinde erunt simul: nam ut primum quispiam scit; statim, & simul, scit se scire: *Ergo utraque scientia, erit simul, & naturâ, & tempore.*

Tertiò: quoniam ostensum evidenter *Originis* est ; scientiæ directæ, scientiam reflexam, *tantum* consequentem omnino esse: atque adeo ab *prioritate* illa velut suo principio prodire: & (quod infertur) secundam, ab illâ esse: deductum verò etiam ; prioritatem nihilominus naturæ, & temporis; nullam inter utramque inveniri: sequitur : origine tantum scientiam directam, primam esse: Reflexam verò, conjunctione ac communicatione *Sed hinc nulla imparitas.* ejus, alteram. Sed cum ibidem demonstratum sit : utramque similem omnino paremque inter se esse: ideo evidenter constabit, originatione hac, nullam illarum dissimilitudinem, nullamquè imparitatem effici. Etsi enim una ab altera originem habet : tamen ubi Origo, & derivatio,

Quod cõ- *tio, ita sunt juncta sibi, ut altera primæ,*
probatu- *non sit accidens; sed natura, & ipsamet*
esse: ibi Ordo erit inter sese consequentia:
inæqualitas verò, imparitas, prioritas, na-
turæ aut temporis, nulla erit. Atqui, ex
dictis facillè patet: scientias Directam &
Reflexam, eo modo conjunctas esse:
nempe necessariâ consecutione, & ipsâ na-
turâ: ideo Ordinem habebunt, & nihilomi-
nus, undiquaque pares sibi erunt.

Ostendi-
tur creata
scientia,
impar in-
creata.

Hæ sunt notiones, quæ ex consideratione scientiæ creatæ, verè deducuntur. Cæterùm, quòd *scientia creata, longè inferior sit scientiâ Divinâ*; et si per se est evidens ac manifestum; tamen ad pleniorum eorum, quæ dicuntur, notitiam, non abs re, erit, cur sit inferior; causam proponere. Quæ in hoc potissimum sita est: quòd *Creata Natura, nesciat suum esse*: scire enim rem aliquam, est eam mente videre: *ut autem se ipsum oculus corporis non intuetur; idquè ideo; quia sibi non opponitur*; ita & mens *Creata, non potest habere, sui ipsius, objectum terminatum: alioqui cognitio, illi esset, ipsa ejus Essentia*. Cùm autem *Scientia Naturæ Creatæ, non sit ejus essentia*; (ut patebit infra,) ideo non habet scientiam, sui esse.

Nec pro- Deinde; quomodo se scire, poterit, esse
priè est, *Creatum*; cùm vix sit, & vix existat? Nun-
existitque- *quam stat in suo esse: sed semper,* (ut inquit
 D. Au-

D. Augustinus) *desinit esse, quoderat: & incipit esse, quod non erat*: atquè adeo propriè non existit. Imo propriè non est: *Quidquid enim, ex eo, quod non erat, ortum; non cessât tendere in id quod erit: Inquens semper quod jam fuit*. Hoc, (ait Bernardus) *transitum sanè habet per Est*: sed propriè non est: quia nunquam in eodem situ permanet. Si autem verè non est; quomodo sciet verè suum esse? Tertio: *esse ejus, est ab alio*; ideoquè alienum: & ipsi soli notum, qui dedit.

Deniquè
ab alio
est.

Hic de causis, imo præter omnes hasce causas, certum est: inferiori infinita ratione, esse Scientiam Creatam Scientiâ Divinâ: ideoquè memoratas dotes, vix, vel certè imperfectè retinere & exercere.

Ex his verò, quæ de Scientiâ Creatâ *Naturæ* dicta sunt; facillè est gradum ad Divinam *Increatam* promovere: ac fruere. Dotes enim quæ *perfectior* ostensæ sunt; inesse debere Scientiæ *Cre-* *Scientia* *ideo.* *atæ*; insunt verè, propriè, ac perfectè, *Naturæ Increatæ*. Insunt inquam, sed longè excellentiùs præstantiusquè. hoc *Quia id præsertim discrimine; quòd Naturæ Creatæ scire, ut dixi, distinctum ac disparatum illi scire, sit; ab ejus esse: non est enim ejus Substantia, sed accidens: unde non est illi, sicut Deo consubstantiale & cõessentialiale: sed est agentis actio ad extra*. Ideoque actionis solum *Naturam expendimus; cùm scire crea-*

creatum consideravimus. In Deo verò, *simul & junctim*, Natura seu *Essentia* ejus, & scire ejus considerandum est. Etenim in Deo idem est agere quod esse: *nam, si actio ei accidens esset; compositus esset*: id verò, cum absurdum sit omnino Divinitati; ideo, id ei est actio, quod essentia: id scire, quod esse. Atque ita hoc *idemque est Deus, quod est sciens*.

Idem Deus quod sciens.

Sciens hic, quia verè solus est; ideo solus se scit. Et hoc ipso, quod se scit, totum quod scire potest, scit: non, inquam, se aliquid majus; neque id tantum, quod ipso inferius: nam si sciret, aliquid se majus; illud majus Deus esset, ipse verò, Deus non esset. Si verò id tantum sciret, quod ipso minus est; imperfectam valde haberet Scientiam: etenim se ipsum nesciret. *Consequitur itaque: ut Deus, & nihil se majus, & non tantum inferiora se sciat; Id est, scit sed se ipsum sciat, quod est.* Est autem ille solus: ideo & solus, scit se esse: id est: propriè, & consummatè scit se scire: seu scit suum scire; seu (quod idem est) scit suum esse. *in Deo* namque, *idem est scire, quod esse.*

Hac scientia est equalis.

Hæc Scientia sui; quia Scienti est reciperè consequens; ideo est relativa. Similis quoque, & par per omnia: quia sciens id scit, quod est. Unde non modò similitudo & paritas, sed eadem erit *Entitas*

tas Scientis, & scientiæ suæ. Naturà præ-*Simul*tera, & tempore sciens simul est & scire *naturà* suum: seu Dicens, & Verbum. Dum *& tempore* autem *simul sunt Naturà & tempore*, nulla *intercedit prioritas conditionis*, etiam ex ratione principii: *nam semper, in principio, erat Verbum.*

Origine ergo tantum, scire à sciente, *Verbum à Dicente; Verum ab Uno*, alterum erit. *Alterum propriè: non verò aliud: eadem* Origine tantum altera. est enim Entitas, seu Esse utriusquè. Secundum, inquam est, non verò propriè posterius aut inferius: *Originatio enim hinc, ordinem tantum facit, non verò differentiam æqualitatis.* Origina- tio non adfert ratio, in recensendo, quam requirit Relati- impari- tas. tio, non adfert disparitatem: ut primum secundo, excellentius faciat; sed ordinem constituit, Relationis æquiparata: Naturæ dignitatem non immutans: præsertim, cum Communis eadem, & una est.

Sed quia, *Scientia Naturæ Creatæ*, est *Scientia* mutabilis; sicut & Natura: quæ illam pro- *creata* ducit; & quod maximum, *non est scientis non est esse; sed actio; nec substantia ejus, sed ac-* Subsistens; *cidens; est quæ velut imago in speculo, quæ viventem hominem utcumquè repræsentat, cum ipsa non vivat; ideo non est res subsistens nec; ipsorum suam habet: Scien-* *Increata* *Subsistens,* *tia verò Dei*, quia est immutabilis, una *semper, similis, & par per omnia scienti,*

Viventis viva imago, & coæterna, *coessentialis, consubstantialis*; ideo subsistit: & extat; existitque semper. Est nempe Deo *oppositus suis terminus*: cognitione productus: & ut propriè dicam; *Idem Alterum*: Idem, non multiplicatâ, *non partitâ, sed eâdem unitate Essentialia*: Alterum verò, exigentiâ Relationis: nam scientis, ad scire suum relatio est: (uti ostendi:) Relatio verò est, ad alterum.

Et *Alterum* *l-*
dem.

Alterum
hoc facit
Personâ.

Porro, Alterum hoc, quòd fit *quod est* Deo; patet ex ante dictis. Si enim aliquid in Deo esset, quod non, ejus Essentia & Substantia esset; aliquid non Divinum & externum Divinitati inesset. Quod cum sit absurdum; ideo, *Alterum hoc, Substantia Dei est*: & est res verè subsistens: ita ut possit, ut hæc, monstrari: ideoque facit Substantiam terminatam: ac individua: & quod consequitur, *Personam*. Intellectualis enim, terminata, & individua substantia, Persona est.

Persona
hac est,
Filius,
quia ge-
nia.

Non
facta.

Non cre-
atur,
atq.

Persona hæc, verè & propriè dicitur *Filius*: idque ideo, *quia generatione procedit*. Si enim *Personæ istius non esset aut efficientia ejus, aut Creatio*: (processionem namque excipio: quæ Spiritui Sancto propria, à generatione quomodo differat; paulò post dicam:) *quod verò efficitur, ex alio est; quod Non creatur, ex nihilo est: atque ita neutrum ex Substantiâ efficientis, & Creatis: id autem;*

pro-

productioni Divinæ, inconveniens prorsus, & absurdum esse; ex his, quæ dicta sunt, patet evidenter. Est ergo generatio hæc *Generatio* vera: præsertim cum exactè, unicè, & *etatem* sola, generationis proprietates retineat: *implens, impleatque.*

Cum enim, sit ea generationis prima *Est enim* proprietas; ut sit *viventis à vivente*; Deus, *vivens ex* qui Vita est, non potest producere, nisi *vivente.* Vitam. Deinde: cum altera proprietas sit; *Est ex ge-* *nerantis substantiâ*; Generatio Divina, *nerantiss* non participationem Substantiæ (ut crea- *substan-* *ta;*) habet cum suo principio; sed *identia-* *tatem*: id est: non fluxum ejus; sectio-

nem; partem; sed totius, ejusdemque communicationem. Denique: cum tertium generationis requisitum sit ut in *simi-* *litudinem producat* sui principii, in genera- *Est in si-* *militudi-* *nem prin-* *tionem Verbi, id consummatissimè imple-* *mentis,* *à qua generatur, est ima-* *cipi-* *tur: quod mentis, à qua generatur, est ima-* *go, perfectissimæ similitudinis.* Deus nempe, (inquit Augustinus:) genuit quod est: qui cæteris dedit gignere, in similitudinem ejus, quod sunt. Est itaque sciens, & scire suum: Dicens & Verbum: Unum & Ve- *Ergo Fili-* *us Patri.*

rum: idem quod Pater, & Filius. *Quæ* nomina postrema, toties in Scripturis, verè, & propriâ significatione repetuntur.

Propriâ significatione, inquam. Nam *Paterni-* *tas vera* Paternitas vera in cælo, seu Deo tantum *in calo-* *tantum,* est: & quod consequitur; Filiatio (ut sic dicam

dicam) vera. Homines enim; & patres, respectu filiorum sunt: & filii, respectu patrum: at in Divinitate tantum, nunquam Pater Filius, & nunquam Filius Pater. Deinde; cum sint Deo filii, quos suâ gratiâ effecit; necesse; ut sit & Filius, quem suâ Naturâ genuit: Nam imitatio, oportet ut habeat suum exemplar, & archetypum: Imitatio autem veræ generationis, est adoptio. Ergo si est, ut ita dicam, Filiatio adoptiva, est & Naturalis.

Ad processionem. S. Spiritus. transiit. Cum ejus invocati-
Sic generatione Filii deductâ: Processionem quoque à Patre & Filio, Spiritus Sancti, iterum videamus. Sed non sine debitâ ejus invocati-
Veni ergo S. Spiritus, mentes nostras visita, & te nobis aperi: Nam sine tuo lumine, nihil est in homine.

En. Patet ex his, quæ hæcenus dicta sunt; quòd Divinitas, & Est; & scit suum esse: seu Est *τὸ εἶναι*; unum: & Verum: Esse enim, est Unum esse: se scire, est Verum esse. Ostensum id, inquam, & pro captu mentis humanæ demonstratum, hæc quæ sequitur anacephalæosi. Primò: Quòd in Deo, idem est esse, quòd scire. Secundò: Quòd solus Deus se scit. Tertio: Quòd hæc scientia, sit consequens reciprocè. Quarto: Quòd sit relativa. Quintò: Quòd sit cum suo principio simul naturâ & tempore. Sextò: Quòd Originis tantum ordinem habeat: sed sine imparitate. Septimò: Quòd subsistat: & suam hyp-

Recapitulatio
distorum,
de gene-
ratione
Filii.

hypostasim habeat. Octavò: Quòd sit Persona. Nonò: Quòd sit Filius. Hoc totum inquam, supra deductum sat esse, puto; evidentè. Nunc verò deducendum restat, eadem omnia tertiæ, *τὸ εἶναι* convenire hypostasi: seu Bono: seu Amori: id est Spiritui Sancto: præter unum ultimum: nempe, quod non sit, & cur non sit, Filius: sed Spiritus, ab utroque, nempe à Patre & Filio, non genitus, sed procedens. Et hoc mihi demonstrandum propono.

Quod ut iisdem gradibus deducâ, quibus ad secundam deveni hypostasim, ita ordiar.

Amor Creatæ naturæ, ut sit perfectus, duplex esse deberet. Primus; quo amamus simpliciter: id est, in rem amatam propendemus: ferimur: eamqueprehendimus: qui vocatur Directus: Altero; quo amatæ rei compotes facti, eâ gaudemus: oblectamur: fruimur: & in fruitione con- quiescimus: id est, amamus hoc nostrum amare: qui amor, est Reflexus.

Hunc utrumque amorem, se consequi; se con- & ad se mutuo referri, evidens est: nemo sequens enim amat, nisi gaudeat, seu, amet se amare. Unde patet consecutio. Deinde si amat; gaudet eo amore: & si amore gaudet; amat. Unde Relatio. Uterque ergo amor, & se consequens, & relativus mutuo erit.

Hoc concessio: adfateri necesse est, utrumque hunc Amorem, parem sibi esse: Uterque par & simul.

zurâ & tempore. simul naturâ, & tempore esse: Origine tantum, alterum, à primo prodire: nullam tamen exinde, imparitatem effici. Cuncta enim hæc, cùm Scientiæ Directæ ac Reflexæ infint; ut evidenter demonstratum est, Amori itidem Directo ac Reflexo, ineiunt necessariò.

Ex originatione nulla diffinitio paritas

Non minùs & istud consequitur: quòd Cur Amor Amoris Creatus, Amori Divino, nullo modo æquiparandus sit: Amor enim creatus, non debet esse, ad se: nam creatura per se, non est: ideo & bona per se, non est: ideo amare se, ut se; nili perperam, & pravè non potest: Amaret enim non bonum, quod est contra naturam amoris: Ideoque in φιλαυτον περιττον laboretur: nec Amor hic, sed concupiscentia esset.

Amor increatus non est accidens sed essentialis. Iam verò, ut ex consideratione Amoris Creati, ad Increatum ascendamus: Imprimis agnoscendum est: dotes Amoris Creati recensitas; hoc differre ab increata naturâ, quod Amor Creatus, sit actio ad extra. Divinus verò, sit ipsum sum esse: nam Deo idem est amare, quod esse. Et idem est Deus, quod amans.

Deus se solum & necessario amat.

Amans hic, quia solus verè est, ideo & solus bonus est, seu solus bonum est: ideoque & solus, non potest non se amare, & solus se amat meritò. Quòd non possit non se amare; patet. quia boni proprietatis est, amari: ipse ergo, cùm sit summum, totum, solumque bonum

num; se summè amet, necesse est. Ab alio enim, summè, & adequatè amari, non potest. Privaretur itaque summum bonum debito sibi amore; si à se non amaretur. Quòd verò id meritò faciat, patet etiam: Non enim potest amare, se aliquid melius, perfectiusque; quia istud melius perfectiusque Deus esset: ipse verò Deus non esset. Non potest etiam amare se quid imperfectius: quia contra Naturam, veri amoris est, imperfectum amare: quod enim est imperfectum, bonum non est. Si itaque imperfectum amaret, non bonum amaret. Quod Creaturam, dicitur amare; id facit propter se: dum verò amat propter se; eo ipso, verè, & propriè, amat tantum se.

Hic Increatus Amor sui, amanti est reciprocè consequens, ac Relativus: Nam id amat, quod est: & id est; quod amat. Similis, quoque & par per omnia: quia nec amplius, nec minus seipso amat. Naturâ demum & tempore simul, quia ut est; statim se amat.

Origine ergo tantum Amans & Amor, ordinem habet; sed ita, ut ordo hic, in Naturâ eadem non faciat imparitatem ullam.

Ordinis hujus terminus, quia est Essentialis ipsa Divina; ideo Deo est cõessentialis: & consubstantialis; subsistitque: & extat: Nempè fruitione resultans, alterum idem: Idem non multiplicatà, sed eadem identitate: Alterum, exigentiâ Relationis: Est enim

Et merito.

ras propter se.

Increati

amoris

dotes eademque

scientia

increata.

Quod o-

stendatur.

Est idem

alterum.

Amantis ad Amare suum Relatio; Relatio verò est ad Alterum.

Alterum hoc, est *Alterum* *habet substantiæ Divinæ, ideo res est ita exper-*
sona. tans, ut possit monstrari ut hæc. Ideoque facit
Personam.

Persona *hæc non* *Personæ hæc non potest dici Filius: quia*
est Filius *non generatione sed processione est. Et si enim*
habet processio ista, hanc proprietatem gene-
rationis, quod sit vivens ex vivente; al-
teramque, quod sit ex substantiâ; attamen
tertiam, nempe similitudinem, non ex vi
sue productionis habet, sed ex vi consubstan-

Quia non *trahitatis: Mentis enim tantum, seu intel-*
habet si- *lectus, est hæc intima, & peculiaris pro-*
ilitudi- *prietas; ut producat sibi simile. Unde*
nem ex vi *factus ejus, Verbum seu Verum, est ejus per-*
sua pro- *fectionis. perfectissima imago. Voluntatis verò actus, cui*
cessionis. *Bonum pro objecto est; non in id Naturâ suâ*
Voluntas *fertur, ut repræsentet; sed ut uniat: potia-*
non refer- *imatur: fruaturque. Cum itaque, voluntatis*
imagi- *non sit hic finis, ut producat sibi simile,*
nem, sed *ideo non potest ejus dici generatio. Atque*
ei unis. *ita (quod demonstrandum sumpsit;) Spi-*
ritus Sanctus non est genitus: & non est
Filius.

Obijcitur *Sed obijci potest. Quod, Amoris pro-*
quod non *prium est unire; non unjuntur autem, nisi*
uniantur *similia. Ergo necesse est, ut Amor dum*
nisi simi- *vult unire, feratur in simile: atque ita in*
lia. *similitudinem producat: seu generet.*

Re-

Respondendum huic objectioni: Ve-
rum quidem esse: quod Amor uniat: & *deur,*
quod nequeant uniri nisi similia; sed ex *quod a-*
hoc non sequitur; quod Amans sibi simile *mor se*
producat: sed potius, quod conetur, studio *mutat in*
Unionis, se in id quod appetit transmu- *amatum.*
tare, & se similem rei Amatæ efficere. *In-*
telle- *Intellectus non transit in rem intellectam, sed*
ctus poti- *potius eam sibi conformem similemque*
us rem *efficit. Voluntas verò seu Amor, id effici-*
intellec-tâ *citur, quod amat. Unde qui intelligit, quid*
sibi simi- *fit probum esse, non statim probus fit: qui*
lem efficit *autem vult esse probus; quod verè vult,*
est. Exinde verò patet: quod cum gene-
ratio sit; sibi simile alterum producere; Unde e-
non verò, se in alterius similitudinem con-
vertere; ideo, intellectus generatio, pro-
neratio. *priè dici potest, non potest voluntatis. I-*
Volunta- *taque Persona quam voluntas producit, non*
is non est. *est Filius: quia non generatione procedit. Nullo*
Nec effi- *etiâ modo, Efficientiâ aut Creatione: quia*
cientia. *(ut supra dixi;) quod efficitur, ex alio*
Nec cre- *est: quod Creatur, ex nihilo est: neutrum,*
atio *ex substantiâ Divinâ. Atqui consubstan-*
tialem esse, Personam tertiam Divinitati,
supra demonstratum est: ideo nec Effici-
entiâ, nec Creatione producit.

Offendi- *Videndum jam ergo est, quid sit tan-*
tur ejus *dem, hæc Productio, & quem Ordinem*
productio, *Originis habeat; quod ut deducam; Hoc*
imprimis est; Notandum. Eorum, quæ

I 5

ad.

Referuntur ad se referuntur, tria esse genera. Primum ad se Equivariantia: ut vocant: ubi est Relatorum paritas: ut amici ad amicum. Disquivariantia alterum: ubi eorum disparitas: ut Domini ad servum.

Disquivariantia, ut servus & Dominus. Tertium adhuc genus est; Naturale: inquitum: necessariò consequens: in quo Originis ordo est, sed inæqualitas nulla est. Hujus postremi generis, in Naturâ Creatâ, exemplar maximè perfectum, ego cenfeo; in potentiis, seu facultatibus animæ: Memoriâ, Intellectu, Voluntate. A Memoriâ etenim; quam ego, visionem animæ, in uno fixam voco; oritur Agnitio Veri: quæ Intellectus est: ab utroque autem Amor: seu fruitio boni: quæ est Natura voluntatis. Et si verò tres istæ facultates, talem Ordinem Originis habent; attamen inter se pares & similes sunt: ideo quia sibi confubstantiales, & in unitate Naturæ sunt.

Se consequentia. Quorum exemplar in tribus anime potentiis. Multo magis hæc consequentia ordinis, est in Divinitate. Origo non potest recipi.

Multo autem, imò infinitè perfectius, id totum Divinitati uest. Verum, inquam, Naturalem, immutabilem, Originis ordinem habet. Ostensum enim est, à Patre, ut principio, Filium procedere, & oriri. Origo autem & Principium, Ordinem ideo facit, quia non potest, mutuo & vicissim recipi. Unde rectè voco, Cæsaris imaginem: non rectè vero, Imaginis Cæsarem. Sic à Patre Filius, non Pater à Filio. Est ergo in Divinitate Originis ordo.

Qualis

Qualis autem? Ille certè, quem formulo la baptismi, id est, tessera fidei nostræ, ostendit: ac comprobat. Dum (ut ait Bafilius, Pater filius) Oportet nos baptizari, prout accepimus; credere verò, prout baptizamur: Nempe, in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Sub his tribus (inquit Tertullianus) & testatio Fidei, & sponfio salutis, pignoratur.

Hic ordo est Naturalis, & insitus: Scriptum enim est: quòd quicquid habet Pater, Quod dedit Filio: & Filius dedit: quòd Spiritus verbis de suo accipiat. Additque Omnia quæ haec scriptura habet Pater, mea sunt: propterea dixi, de meo accipit. Ex his inquam verbis patet. Et communicata à Patre omnia esse Filio: quæ servato Ordine Originis, & salvâ Paternitate, communicari poterant: Et ab eodem, simul cum Filio, itidem communicata, Spiritui Sancto.

Nempe Amorem Directum (ut supra ostensum est) habet Pater: & quia omnia quæ Ordini Originis, non repugnant dat filio, ideo datei eundem Amorem Directum. Dum verò uterque etiam habet eundem Amorem Directum; uterque etiam habet eundem Amorem Reflexum: id est Spiritum Sanctum: ab utroque, sed junctim, & ut ab uno principio procedentem, seu spiratum: Non enim participatio est hic, sed communio ejusdem Naturæ. Et ideo rectè vocatur Processio: quia Sanctus,

I 6

quia Sanctus,

*Nec ultra
procedit
divinitas*

quia à duobus, eâdem amborum emanati-
one, est. *Quæ emanatio in tertio substitit :
nec rendere ultra potest. Quia cum est Deus;
cum se sit esse; & cum se amat esse; hoc ipso;
tota inclusa in se, se habens, sequè fruens, est
Divinitas.* Et omnia Patris habet Filius: &
Patris Filiquè omnia, Spiritus S.

*Varia
imagines
Personarum
Trinitatis.*

Hæc fere sunt, quæ mihi de Trinate di-
cenda propofui. Cæterùm varias similitu-
dines è rebus Creatis, Sacrà Scripturâ, &
ex illâ, Ecclesia deducere solet, Personarum
Sanctissimæ Triadis: quas Patres
Sancti explicant, comparantquè: quin imo
suas quandoquè addunt. Unde Filius;
lux vera, lumen de lumine, splendor, spe-
culum, imago Patris: Spiritus Sanctus, spi-
ratio, Halitus, odor, unguentum, Sigil-
lum, Digitus, passim vocatur: sed in om-
nibus istis, semper aliquid dispar fit, neces-
se est: Creati enim non possunt aliter, id
quod increatum est, referre: nisi imper-
fectâ imagine. Hæc præfatus; audebone
& ego aliquam Trinitatis moliri similitu-
dinem? Audebo; cùm, ut dixi, habeam;
qui præivere exemplo. Ducam itaque in
clausulâ hujus loci, tenues quasdam tanti
Mysterii lineas, ex Trianguli considerati-
one, ac Formâ.

*A nobis
propom-
itur ex
formâ
Trianguli.*

*Fluxus
puncti sit
linea
recta.*

Punctum, fluxu suo facit lineam, estquè
ejus Principium: Linea verò dum directè
tendit, à puncto in punctum; recta dicitur.

tur. Sed Linea recta, non ambit, non
amplectitur, ut contineat includarquè:
quia tantùm in directum fertur. Si verò
supponamus, quòd recta hæc lineam velit
complete, ac continere; necesse illi foret, *Quæ ut
ambiat,*
figuram Rectilimeam quærere; & assumere.

Nullam autem dubio procul, citiùs po-
tiusquè sumeret; quam *Triangulum.* Tri-
angulum namquè inter Rectilineas, pri-
mum est: ideoquè figuram appetenti, sta-
tìm obvium. Deinde; omnium figurarum
simplicissimum: facillimumquè: Nam ex
utroquè puncto, fluxu Lineæ in unum
desinit: & concursu laterum efficitur, &
seipsum quodam modo desinit. Qua-
drangulum verò non concurrir: non se
claudit: non à se desinitur: sed ab exter-
na & quartâ Lineâ: ideoquè magis est com-
positum, & difficilius. Multò verò magis
alia Poligona. Linea ergo recta, prout
dixi; non aliam figuram, citiùs potiusquè
appeteret; quàm *Triangulum.*

*Necesse
ut appe-
tat Figu-
ram.*

*Nullam
potius
quam
Triangulo-
rum.*

*Quia
primum
& obvi-
um.*

*Quia sa-
cillimum.*

*Non ita
Quadræ
tum.*

Illud autem non modo *Æquicrurum*, sed *Appetet
etiam Æquilaterum.* Et *Æquicrurum* qui-
dem ideo; quia æqualiter utrinquè flue-
ret, donec conveniret. Deinde; quia tum
demum, par utriusque lateris (ut ita di-
eam;) via esset, ad se quantocius unien-
dum: contra quàm in Scaleno, ubi inæ-
qualia latera, inæqualiter concurrerent:
Æquilaterum verò ideo; quia Linea, mo-
laterum.

*Sed etiã
Æquil-
laterum.*

dum laterum Trianguli, naturaliter electura videretur ad mensuram sui. Deinde, quia inter latera, non aliter de conjunctione, certius convenire possêt, quam si eam fumeret rationem, quæ una semper est, & invariabilis: ea verò in Æquilatero Triangulo tantùm est: Nam Isoscelum potest esse multiplex: Æquilateri verò modus unus tantùm, & immutabilis.

Quia invariabile

*Hæc Tri-
nitati a-
piantur.* Sic deductâ Trianguli Naturâ, aptemus eam Divinitati: mancâ equidem similitudine, sed si benè expenderis, profectò inter illas quæ adferri solent, non postrema.

*Pater
principiū.
Unum à
se ens.
Verum.
Visione
directâ
fertur in
unum.
Efficitq;
rectam.*

Cogito itaque *αὐτὸ τὸ εἶν ὅν* nempe Deum Patrem & Principium, Naturâ ferri & tenere directè; in terminum agnitionis, sui, seu ad *τὸ ἀλλοθὲς*. Directè inquam; Nam id fit visione, quæ non potest esse, nisi recta. Est igitur hæc *quædam recta Divinitatis Linea*: terminos oppositos habens; *sed ita; ut quod in linea creata est, à puncto ad punctum, directâ protensio; id in increata sit, unius termini, ad alterum Naturæ ejusdem, itidem directâ communicatio.*

*Æterna
hæc linea
quia re-
cta; non
includit.
Appetit
autem in-
cludere.*

Hæc æterna & recta Linea, dum ex vi Naturæ suæ, in directum est; non amplectitur, non ambit, non continet. Divinitatis autem Natura, *necessè est, ut se plenè habeat, definiat, includatque: & quodammodo figuram appetat*: id est; in tertio terminetur, claudaturq;. Nempe ab utroque termino à Patre

à Patre & Filio, seu ab Uno, & Vero, ejusdem Substantiæ Processione, velut communis Lineæ fluxu, definit in *τὸ ἀγαθόν*, completque Sanctissimum hoc Patris, Filii, & Spiritus Sancti, Trigonomum. *Ideoquè in Trigonomum.*

Non enim Quadratum, aut Poligonum: quia tunc, non se ipsam Divinitas clauderet: sed aliunde, & ab extra, Composita esset: &, ut ita dicam; *superflua.* *(Non venum: sed quæ clauderetur, & ab extra, Composita esset: &, ut ita dicam; superflua.)*

Trigona itaque (fas sit dicere); est. Atq; illudque ut insitam similitudini; non Æquicrura modò, sed etiam Æquilatera: Etenim non duo tantùm latera, ob æqualem terminorum ad se conjungendum vim habet; sed tria, omnino paria inter se: imò & eadem prorsus. Nempe; sicut, si in uno Triangulo, sint duo ejus latera, radii ejusdem periferiæ; deinde, duo iterum ejusdem latera, itidem sint ejusdem periferiæ radii, dum duo, tertio conveniunt, pariaque sunt; & inter se quoque convenient, pariaque sint, necessè est. Sic, quia eadem Substantia (velut periferia) est Patris & Filii; eademque; etiam Patris & Spiritus Sancti; ideo confubstantiales, id est pares inter se, & æquales sunt: Pater, & Filius, & Spiritus S.

Quod verò de Triangulo Creato dixi; *Ad mensuram suam suâ* quod eum Linea ad mensuram sui productura videretur; Id. Naturâ ipsâ, Divinitati insitum necessariò est: ut æquales per omnia, & pares Personas, velut latera, producat.

eat.

Et irva- cat. Cùm ut Trianguli æquilateri, ita & hu-
riabilis. jus productionis, certissima, invariabilis, &
unica tantùm, hæc Forma est; ut sit ad
mensuram sui, per omnia par, & æqualis,

Ex eadem similitudine, monstrari eti-
am potest, Ordo Originis in Divinitate.
gine patet Cùm ut à fluxu puncti, Linea; sic à gene-
Ordo Ori- ratione Patris, Filius. Sicut autem à fluxu
ginis. Lineæ, junctæ duobus terminis, procedit
tertius terminus Trianguli; sic à Patre, Fi-
lioque velut ab uno conjunctoque princi-
pio, Spiritus Sanctus.

Hæc est similitudo, à me, non pror-
sus, puto, ineptè prolata; ita tamen, ut ab
eâ, id quod rebus creatis imperfecti adhæ-
ret; semper, *secernamus: separemusquè: Nem-*
pe protensionem: fluxum: spatium: composi-
tionem: aliquè hujusmodi, quæ indivisibili,
& simplicissima Naturæ, nullo modo conve-
niant.

Sed quid ego, & quousque ista? quid,
inquam, vel digito tangere, vel palmo
metiri cœlum, vel certè mare in scrobem
fatago effundere? Desino: nec irritò cona-
tu, fatigo ultra mentem, tantæ imparem
Majestati: quæ fide & silentio adoranda est.

Adoro te ergo toto animo Trinominis
Divinitas: & quia posuisti, tenebras, latibu-
lum tuum; in adita tua absconsa, & tibi soli
nota, non ultra penetro. Sed cum Sanctis,
qui tibi affiunt, faciem velo: & oculos
men-

mentis meæ, debiles ad hunc solem, obte-
go: & unâ, cum loco hoc, claudio.

PARS CAPITIS ALTERA.

Ut erga nos, est Deus. Ubi, Creationis pri-
mum, & post Missionis ad nos Divinarum
Personarum, ineffabile beneficium expendi-
tur: ex quo manarunt Triplicia dona, Na-
turæ, Gratiæ, & Gloriæ.

A pparet evidenter ex superiori Tracta-
tione, Deum unum Naturâ & trinum *Deus ipse*
Personis sibi abundè sufficientem esse: nullius sibi suffi-
rei, quæ extra illum est, indigum: ante eum.
omnem Creaturam æquè beatum: & post illam
productam, nullâ re actum. Nullius ergo *Nec ullâ*
sui commodi causâ, esse voluit, & existere, *creaturâ*
eget.
universum hoc: & se impertiri decrevit
rebus creatis ideo tantùm; ut bene illis *Produxit*
esset. Elucet verò, & eminet maximè & illam
præcipuè, hæc omnipotens & omniscia *quia bene*
bonitas, seu voluntas ejus, in Creatione *et voluit.*
Naturæ rationalis. Etsi enim cuncta quæ
produxit; vidit, quod essent valde bona; *Præcipuè*
ideoquè & bene omnia fecit; & omnibus *rationali-*
benefecit; non tamen æquè illi Naturæ; *lem.*
quæ se esse nescit: ut illi; quæ se esse, cum
tot dotibus miratur, agnoscit, gaudet. Na- *Que sola*
tura verò hæc, Angelorum est, & Homi- *se esse a-*
num. De Angelis non est nostri argumenti. *gnosci.*
Homo

Et agnoscere de- bot, tripli- cia, sibi data do- na,
 Homo autem, quæ ab illo tulerit *bona, Na- turæ, Gratiæ, & Gloriæ:* pro modulo Scipiti, paucis videamus: cum curâ tamen, & attentè: exinde enim manet cultus & amor, quo erga Deum, lege gratitudinis immensum tenemur.

D O N A N A T U R Æ.

In donis Naturæ,
 O Rdiior meritò à *Donis Naturæ,* & Origine ipsâ nostri: quando prima hæc est gratia, primumquè Dei beneficium, quod nos voluerit esse, & existere. *Tria hæc perpendam: statum nempe Naturæ nostræ: Deinde corpus: Postremò Animam.*

Conditio- nem hu- manam.
 Status seu Conditio humana, quod omnibus quæ Deus, sex dierum spatio produxit, antecellat; patet evidenter. Hominem etenim velut summam, & culmen operum, ultimò produxit. Præparatâ primùm ornataquè mundi mansionem, velut hospitem eum, in id Patrem familias, ac

Qua su- blimis & eximia.
 Dominum in hanc Orbis machinam introduxit: Paradisi voluptatis, habitatorem illum fecit. Quæ ante eum facta sunt; ejus usui addixit: præesse ac dominari iussit omnibus: Compendium deniquè in illo, Naturæ Creatæ inclusit: Nam est corpus; ut Elementa: vivit; ut arbores: sentit; ut animalia: Ratione gaudet; ut Spiritus. Præterea à *υτοκτοισιν* eum fecit: id est sui, arbitrii: suæ spontis ac potestatis: ac deniq; immortalitate dotavit. Eximius itaque sta-

tus

tus ejus est. Unde non malè hominem; par- vum mundum; Mundum; & Magnum ho- minem vocavere: sed profectò superat hoc elogium: & Mundo visibili potior, & præ- stantior est.

Ad Statum autem tantæ dignitatis, ap- *Corpus es* tavit illi par corpus: aut potius (ut loquitur *par.* Scriptura) formavit. Nam *alia, jussu tan- A Deo tum & imperio, velut fudit productione: hoc velut elai- dum formasse dicitur; elaborasse videtur cum* *boratum,* diligentia, elegantia, venustate: idquè seor- sim ab animâ: & separatâ functione. De- inde, de aliis dixit, & facta sunt: hæc; *faci- amus:* ait: *quod consultationis est, & destinati cum cura operis:* ut nempe Dominus omni- um esse possit, qui propriè factus à Domi- no: inquit Tertullianus.

Refert verò ac repræsentat hanc curam, Opus ipsum: ejusquè forma, & statura ere- *Magnâ venustate* cta; ad cælum vergens: liberum nescio quid spirans: speciem natam ad imperium, & dominationem præferens: contra quàm animalia cætera, quæ prona ad terram, sta- tum servilem, summissum, & ad humum humilem, abjectumquè habent.

Iam quæ aptitudo, quæ symmetria, quæ *Symme- tria &* compositio membrorum? Nullum est quod non & eximia necessitatis causam habeat, *aptitudo* & decoris. Vel folius certè manus, quæ ho- *membro- rum.* mini tantum data, varium usum, quis satis explicet? Hæc est instrumentum omnium *ope-*

operum, quæcunque mens humana vult moliri: hæc sustentationis ministra: hæc tutela vitæ; hæc experimentum virium humanarum: quibus regit ac domat se inferiora: hæc cultura artium: ac elegantiae omnis fabra & opifex: hæc denique est: cuius admiratio, nescio cui, ad testimonium Divinitatis sufficit.

Sensuum organa.
Facultatum naturalis, vitalis, animalis, officina.
 Quid verò abdita illa corporis scruter? sensus nempe miri artificii organa: & præsertim oculorum, qui vigiles, velut in specula, constituti sunt animi indices: & mentis quidam prodromi. Quid facultatum; naturalis, (ut vocat;) vitalis, animalis, in hepate, corde, cerebro, admittendas officinas; quid sexcenta alia, nunquam satis cognita laudataque in quibus, nec pro modo Scripti, nec pro argumento sit, proluxa & diffusa disertatio.

Anima præstantia.
In illa imago divinitatis.
 Ad Animam ergo potius transeo: ubi propria imago, & similitudo Dei, spectatur: ac elucet: ad quam, se fecisse hominem, Deus ipse professus est. Hanc similitudinem, variè proponunt Sancti Patres; sed inter illos, Ambrosius & Augustinus præcipuè; *ad tres Divinitatis Personas, Memoriam, Intellectum, Voluntatem aptant:* etsi non eo similitudinis modo; cuius ego aliquoties memini in hoc Scripto: & quem puto, ex adyto ipso Naturæ depromptum.

Tres

Et in memoria, intellectu, voluntate.
Trinitatis specimen.
Exinde ad Divinam a surgit naturam.
Et in illa conquiescit.
 Tres enim hæc facultates, una anima sunt. Et quia insitæ ejus essentiae; & naturales; ideo cõessentiales, atq; adeo pares sunt: & Ordinem tantum, ut supra dixi, Originis habent: eumq; talem. *Fixa Memoria in uno;* (alioqui nisi in uno confisteret, non constaret sibi: & non Memoria una, sed phantasma multiplex esset;) *fixa inquam in uno;* Originem præbet considerationi istius Unius: id est *Intellectum producit Veri: ex utroque autem Voluntatis procedit: seu quies in Bono.* Quid enim aliud videat, noscat, appetatve Anima, quàm *Unum Verum, Bonum?* Deinde, quomodo plenè videat noscat, appetatve, si non tota? quomodo autem tota, si non simul, & æquè per Memoriam, Intellectum, Voluntatem

Patet itaque: hisce tribus, tres Personas, Unius Divinitatis repræsentari. Patet Animam humanam, hac similitudinis prærogativâ, ad Divinam asurgere Naturam: ejusquè capacem debere fieri: ideoque meritò, tam amplis dotibus ornatum: dum nempe cogitatione, mente, affectu, momento uno, tot res adit: noscit: amplectitur: & hoc ipso temporis, loci, imo *universi metas excedit:* sequè cunctis rebus majorem ostendit: nec posse ab ullâ earum contineri; *nec in ullâ nisi in solo Deo, plenè conquiescere; apertè testatur.*

Ultra hoc, nihil est quod addam, præter

Sic ornata videntur; ob futuram Incarnationem, ter unum: nempe, non mirum tot, & tantis ornata, in primo Parente dotibus, esse humanam Naturam: quæ in consortium Divinitatis, & unitiorem Personæ, assumpta à Christo, & cælo illata esse debuit: ut itatim ostendam.

DONAGRATIÆ.

Non contentus Deus homini dedisse, quæ extra ipsum se ipsum dedit. *Per Missionem Divinarum Personarum.*
Magnum itaque & vastum profectò est, quòd in Naturæ donis, humano generi impertit Deus: & si spectas conditionem nostram; abundè: sat: superque: sed si ejus bonitatem, & beneficentiam; parum. Infinitum enim bonum, haud potuit beneficam suam vim explorare, largitione eorum, quæ extra illud sunt. Itaque ut satisfaceret bonitati suæ, se dedit.
 Utinam verò genus humanum, non ut solet, sed ut par est, expendat: quid hoc, quantumque est; quod Deus, in ejus bonum est molitus, cum in terra visus, & cum hominibus conversatus est: & habitavit in nobis: & vidimus gloriam ejus: nempe Deum manifestatum in carne: qui visitavit nos Oriens ex alto: Missionem hanc, inquam, primam; quæ est per *σπρονόμιον λόγον*: seu per Verbum carnem factum: Alteram deinde; quæ per adventum, Paraclæti Spiritus Sancti, agnoscamus; & ab utroque mare immensum

sum gratiæ Divinæ expendamus.

Quod ut probè fiat; inprimis quid sit in Divinis Missio; necessarium est noscere. Non enim est, ne quis erret, de loco in locum migratio: (hoc enim Deo, qui ubique est, non convenit:) sed est ejusdem semper, immoti, & immutabilis Dei, facta hominibus in tempore, sui manifestationis. Id ergo est Missus, quod visus: id Missio, quod apparitio.

Porro temporalis hujus Missionis ratio, & modus, manat ex origine, ac Processione illâ æternâ, quam, cum de Trinitate agerem, deduxi.

Sicut enim Pater genuit, & Filius genitus est; ita Pater mittit, & Filius missus est: & sicut à Patre Filioque procedit Spiritus Sanctus; ita ab utroque Missus est. Interim, hæc Missio, non est (inquit Divinus Augustinus) *inequalitas substantiæ*: & processione, aternâ, sed ordo Naturæ: quamvis enim utraque Persona, se nobis manifestavit; utraque tamen immota mansit, in una cum Patre Divinitate & essentia.

Hujus Missionis in Christo, Oeconomiam seu modum, dispositionemque Ecclesia Catholica ejusmodi profitetur. Nempe; Secunda Divinitatis Persona, quæ est Filius, æqualis & Coæternus Patri; cum venisset plenitudo temporis; illi soli nota, qui novit, & confit-

Christus scilicet tempora; nasci ex Virgine voluit: & assumpsit *Naturam humanam*: totam: & integram: ex anima & corpore constitutam: eamquē *Natura Divina* univit: ita; ut *duæ Naturæ, & una Persona, esset Christus: Verus Deus: Verus Homo.*

Dux natura, una si enim una tantum statueretur; ea vel Persona, *Divina, vel humana esset. Si Divina tantum; non esset homo: si humana tantum; non esset Deus. Quem tamen: Deum & Hominem, Sacra Scriptura, & gesta ejus loquuntur evidenter: partim enim Divina profus, partim verò humana tantum, operatus est.*

Nec mixta, nec divisa,

Si verò dicas, unam Naturam, ex duabus compositam, constatamquē; Id fieri nequit, sine alterutrius, vel interitu, vel imminutione: & necesse, ut vel Divina degeneret in humanam: vel hæc ab illâ absorpta, & absumpta sit. Atque ita neutra integra: sed nescio quæ nova, mixta, & imperfecta.

Disparitas naturarum functiones.

Dux ergo sunt Naturæ: & ideo disparēs, & cuiquē propriæ, ac peculiare sunt affectiones: atque functiones. Unde nasci, lacte ac cibo ali, carnis necessitates sustinere, ac sustentare, pati deniquē ac mori, humanum. Mira verò vi propria facere; morbis, morti, mari ac ventis imperare; demonis regnum, evertere; non peccasse unquam; nec peccare posse; peccata verò aliis dimittere; cogi-

gitationes nosse; animis nostris (nempe ut in illum credamus) imperare; *Divinum.*

Et si verò functiones istæ, utrique Naturæ separatim peculiare; attamen *ob antiquam unitatem Personæ, tanquam de una Persona, merito predicantur.* Inde est: quòd et si *Deus amicus, & non deus quæritur*: tamen quia *impati-* Corpus sibi, ut proprium assumpsit; ideo *bilis,* Deus passus dicitur. Unde Petrus, *Christum in carne passum, & Paulus Dominum gloriæ Crucifixum, dixere. Et Maria* *Dei*, & *Nativitas Christi vel apparitio, & deipara,* rectè dicitur; ex præ- *Nativitas Dei.* rogativâ nempe Personæ, cui *Divinitas* *Ob unionem hypostaticam.* inseparabilis est.

Sic explicatâ *Oeconomiam Incarnationis, Causas cur Deus mirum hoc voluerit effeceritquē; non pigebit recensere: cum piis Sanctisque Patribus: quorum pulcherrima utriusque linguæ loca, Dionysius Petavius, mirâ profectò peritiâ, industria, ac diligentia collegit. Videamus Nemo ergo: depromamusquē ex hac penu: in primis Finem; quem sibi proposuit Deus: Convenientiam deinde, qua eum est excusatus: denique Necessitatem ejus.*

Finis omnium Dei operum, et si passim, & verè assignatur Gloria ejus: cum præter hanc, nihil aliud ad eum, ob collata creaturis beneficia redundet, ac recedat; attamen cum hæc ipsa Gloria, quæ est

est laudantium consentiens vox, & nihil in se solidi fructus habeat; & etiam si haberet; tamen Deo sibi sufficienti, addere nihil posset; Ideo dicendum est: quòd, etsi Gloria, necessariò comitetur opera ejus; tamen finem eorum non esse, ali-quod ex illa emolumentum: sed solum,

Aut qua- Naturæ beneficæ, ut ita dicam; gustum: dam Bo- dum bene fecisse, & amat unicè: & gau- nitatis & det: & fructum ex se, & facto suo capit. beneficen- In finitæ inquam Bonitatis ejus, in bene- tia satie- tate. fitiendo (ut ita dixerim) satietas, finis est: quòd apparuerit benignitas, & hu- manitas Salvatoris nostri Dei: ut tam dif- fitam, & conditione, & culpâ, naturam assumere, & reparare voluerit.

Et hinc Hæc eum impulit; Primùm ad sui maxime Conjunctionem: quæ major esse non po- que possit test, quam in hoc Incarnationis Myste- esse com- cium Deus Homo factus est, ut Homo fieret munita- Deus. Deinde ad opitulationem: quæ rio. tantò major est quantò magis miseris sub- Opitula- venit: nec sese juvare valentibus. Deni- tio. que, ad profligandam mali Dæmonis sæ- Vindica- vitiam: quâ exercebat regnum, fraudu- tio à Dæ- lenter victi, in primo Parente, generis monic. humani.

Conve- Hic ergo finis est, admirandi hujusce nientia Operis. Convenientia sequitur: quæ ostendit; auctoris. à nullo, (præter Deum ipsum) convenien- tius hominem vindicari debuisse; magis enim obli-

obligaretur homo, Creaturæ id sibi præstanti, quam Deo. Cui itaque debemus (inquit Nempe Divus Augustinus) quòd post lapsum, nullius, præter- justificati sumus.

Si autem Divinitati competiit nos vin- dicare; conveniebat: ut id secunda ejus ^{quâ Dei.} Persona, id est Filius, exqueretur: ^{Idquò se- cunda} ab Divinita- illo enim nos decebat resciri; per quem nos, ^{tis, Per-} omnia facta sunt. Deinde, Filius est propriè ^{sona.} imago Patris, & figura substantiæ ejus: per hunc itaque, amissa in nobis imago Dei, restitui debuit. Qui cum assumpsit hominem, non in unitatem Essentiæ, sed in unitatem Personæ; sequitur: quòd etsi Trinitatis una sit actio; Personæ tamen Filii, propria hæc sit assumptio.

Post Convenientiam auctoris, non mi- nus elucet, ^{Modi} convenientia. Expedie- bat enim apparere, & manifestari homini- ^{Conve-} bus Deum: apparere verò non potuit, nisi velo corporis contextus: quando ne Moy- sis quidem faciem, mortales oculi sustinere potuerint, recenter à Deo venientis: si autem corpore tegi debuit, nullo convenientiùs quàm humano. Decuit deinde: in ^{Ut in} hac Naturâ Dæmonem vincere, quæ à Dæ- carne mone victa est. Major enim, exinde, cer- nostra- taminis ac victoriæ, & æquitas, & gloria.

De Fæmina etiam nasci, itidem consen- taneum fuit: Nam ut per mulierem primam ^{Ut de sa- mina,} mors; ita salus per alteram. & ut Eva cul-

pæ, Mater; ita gratiæ, Maria. Ex Virgine autem: quia noviter nasci debuit, novæ Nativitatis dedicator: per quem homo nascitur in Deum, quia Deus in hominem natus est. Deinde, *Virgo adhuc erat terra*, nec ullo attritata opere, *ex quâ formatus Adam: ideo alter & novus Adam, itidem ex Virgine*. Et, *sicut æterna generatio sine Matre; itaque in tempore Nativitas, sine Patre: ut nempe una Persona, & binos tantum, & convenientes Naturis, haberet parentes*.

Non indecorum Neque verò indecorum, Deum assumpsisse carnem: Nam *qui de limo fecit hominem; quis arguat, quod per carnem venem assumpsit?* *fecit? attritavit primum, cur non susciperet alterum? si enim non verè suscepisset, quis eum verum hominem dixisset? si autem verus homo non fuisset, quæ causa simulatæ Naturæ? quorsum, inquam, homo, non tamen homo?*

Et quod infirmitates nostras portavit. Sustinuit enim, *non impossitas, sed assumptas*: sustinuit; ut vinceret: *sustinuit; non succubuit*: hoc enim imbecillitatis esset: illud Fortitudinis & Virtutis. Subiit ergo dolorem & mortem: quia & in dolore tolerando, & in morte subeundâ, Virtutum officia versantur: quæ Magister & præceptor perferre debuit; ut ostenderet perferri posse: *nec repugnare id,*

Eaque Virgine nascetur.

mortali, fragilique Naturæ; quod, eam indutus, fecit ipse.

Tertia *Convenientia est temporis: quæ et si, illi soli cognita, qui cuncta fecit in tempore opportuno; attamen post correctum genus humanum; lege promulgatâ; post præmissâ de se Prophetarum testimonia; & mira opera adfruentæ sui notitiæ facta; dum medium silentium tenerent omnia, & pacatus per Augustum Orbis esset; dum ultima Monarchiarum Roma, ad summum perducta fastigium; cum arx omnis superstitionis est facta; dum Hierosolyma in mores gentium paulatim transiret; dum Synagoga, in sectas scissâ, philosopharetur; & Platonem aut Zenonem potius, quàm Mosem saperet; dum per idololatriam, toti Orbi, princeps mundi hujus, imperaret; ut tandem ejiceretur foras; & regnum peccati destrueretur; nasci in hominem, Deus, commodum, opportunum, & conveniens judicavit.*

Convenientiâ monstratâ; jam, (ut promisi) *Necessitas Incarnationis ostendenda est. Quæ nulla equidem absoluta, antecedens, & cogens Deum, dari potest; dari tamen potest congrua: & consequens. Nam Deus semper vult fieri, quæcunque verè convenit fieri. Et sicut; quantumlibet parvum inconveniens, est illi impossibilitas;*

Tertia Convenientia temporis. Cujus donec cause recensentur.

Necessitas Incarnationis.

Non absoluta.

Sed con- ita iusta ratio, est illi consequens necessitas.
sequens. Has itaque consequentes necessitates ex
sensu Sanctorum Patrum recensabo.

Prima est Prima autem est. Quod non potuerit ge-
quia pec- nus humanum, in peccatum lapsum, re-
catorem parari, nisi ab eo; qui & peccati, tam Ori-
redimere, ginalis, quam commissi, seu (ut vocant)
non po- Actualis, expers, & avariæ præter omnino,
tuerit, nisi id est, ut ita dicam, impeccabilis esset:
peccato Non enim subvenire peccato potuit simili
non ob- peccato femel nexus, & semper obnoxius
noxius. nec intervenire pro sceleratis servis, complexæ,
& adstrictus iugo servitutis: nec satisfac-
ciens, gratus acceptusque esse potuit, o-
dium meritis: nec immunis à peccato.
In quo igitur non erat, nec esse potuit pec-
catum, ipse venit auferre peccatum.
Nam si in ipso quoque fuisset, aut esse potuis-
set peccatum, auferendum illi foret, non ipse
auferret.

Alterâ Altera consequens Necessitas Incarnatio-
quia sa- nis est. Quod offensâ ac injuria Dei, à ge-
is factio nere humano placari, ac compensari debuit,
plena esse justâ satisfactione: satisfactio autem justa
non po- ac perfecta est, quæ totum quod tenetur,
tuit, nisi liquidò & planè exolvit, sine ullâ condo-
à Homi- natione. Talem autem nec homo, nec Ange-
ne Deo. lus præstare Deo potest: nihil enim uterque
habet, quod de suo, in solutionem ei imputet.
Qui itaque eam præstaret; necesse est,
ut communi, & purâ Creaturâ, major
esset:

esset: Nihil autem tali Creaturâ majus;
nisi Deus homo factus.

Tertia Consequens Necessitas, petitur ex Tertia:
magnitudine, & atrocitate peccati. Quod est quia infi-
ideo infinite malum quia adversum, & ex nita cul-
opposito contrarium, infinito bono pa infini-
itaque non potuit, nisi ab infinite dignâ tis erat
id est; unâ cum Deo, imo ipsamet Divi- pensanda
nâ Personâ: quæ & rexit, quâ sine labe
homo, infinitam vilitatem offendentis: &
æquavit, quâ Deus, infinitam Majestatem
offensi: condignus inquam Mediator: &
sequester pacis Christus: imis summa con-
jungens: & faciens utraqûe unum: in-
terventu nempe suo, velut ponte quo-
dam, terrena celestibus, humana con-
junxit Divinis: quæ absque illo conjun-
gi, nullo modo poterant.

Quartò adstruitur Consequens Necessi- *Quarta:*
tas exinde. Quod si ne in pristinum qui- *quia si ho-*
dem statum, redire per se potuit genus *mo veniâ*
humanum, quanto minus æternam feli- *non po-*
citatem mereri, & obtinere? eam verò *tuit me-*
cum homini destinasset, & præparasset *revi, quâ-*
Deus; necesse fuit, ut præstitisset: præ- *tò minus*
stari verò prævaricatori, justè non potuit, *præmiû.*
nisi & post satisfactionem: & ob meri-
tum: solvere autem, ne dum mereri,
non erat virium humanarum. Itaque ip-
sum; humanitate assumptâ, & abolere
culpam, & præmiû hoc ingens mere-

ri, oportuit: per quod Filii Dei nominamur & sumus: si autem filii; & hæredes gloriæ ejus: hæredes inquam Dei, cohæredes autem Christi.

Necessitates has approbavit successus.

Hæc necessitates, videtur Deus eo ipso ostendere voluisse; quòd etsi magna, & eximia multa, reparandi hominis causâ, consultò præmisisset; frustra tamen omnia, nisi hoc Incarnationis mysterio completa fuissent. Non quòd non essent Dei simul, & statim, perfecta opera; sed ut manifestius, & morbi, & remedii magnitudo, pateret:

Qui non factus ex lege Natura.

Gradus verò hujus operis hi fuère. Primum; videns Deus, quòd multa malitia esset hominum in terra ad malum omni tempore; ut mederetur tam gravi morbo; *Legem Naturæ, insculptam semel in cordibus nostris; & nunquam deleri penitus passus est; & semper redintegravit: manifestatione sui, allocutione, admonitione, præceptis, somniis, signis, præmiis, ac pœnis:* quæ cuncta, in Patriarcharum & Prophetarum gestis, spectantur.

Nec ex lege scripta.

Deinde; cum hæc non sufficere viderentur; *Legem scriptam promulgavit:* eâ Majestâte, quæ talem, tantumquæ legislatorem, deceret. quâ de re, in tertiâ parte, capituli hujus, dicitur uberiùs.

Tertio; addi forsân potest: non jam Israëlitis tantum datum; sed per gentes spar-

sum, & optimis quibusque ingeniis *Nec ex insitum, sapientiæ studium: per quod diffamine impressas, innatasquæ mentibus nostris, Philosophiæ.* Veri notiones; ad artis & scientiæ modum perducere, conati sunt multi: idquæ sæpe haud irritè: ut testantur non pauca: quæ vetus Philosophia prodidit: arcana profectò, & abditæ veritatis. Id verò, etsi absque adminiculo apertæ revelationis; non tamen certè sine Divino instinctu: & occultâ quadam, mentium, velut manu ductione: Non enim alius, sapientiæ has scintillas, spargere potuit; nisi Sapientia ipsa: id est Deus.

Tria verò hæc, etiamsi eximia, non *Tria hæc attulère tamen plenam generi humano non juvemedelam: Nam, Lege Naturæ & scripta, runt corrupturam, & idololatria tolleretur: nec Judæismum.* *daismus Dei Veri notitiam, ad gentes transmissit. Unde, Deus Israelis vocatus, qui omnium esse debuit: & ignoratus ubique: & tantum notus in Judæa Deus: Philosophia verò multò minùs id præstitit: dum aut non firmiter, unum autorem & rectorem universi docuit: aut si docuit; (ut forsitan secta Stoica;) nullo tamen fructu ad cultum ejus: imo adeo eum insuper habuit; ut ei; sapientem suum, vel æquaret: vel præferret. Immortalitatem autem animorum, nulla prorsus professâ*
K 5 est,

est, aut firmiter asseruit. Neque id mirum: sicut enim (inquit Augustinus); oculus, absentia, id est à sensu remota, non videt; ita mens humana, invisibilia & æterna, quæ ultra captum ejus sunt, non agnoscit. Uti verò, quæ scire, quæ videre non possumus; illis credimus, qui sciunt; qui viderunt; ita *Divina & æterna, à Deo æterno tantum, didicisse oportuit.*

Itaque ultima imposta manus.

Incarnatione Dei.

Cujus fructus ante recensiti.

Itaque: ut ultima tandem manus imponeretur tanto operi; postquam Deus multifariam multiquè modis, olim locutus esset Patribus, in Prophetis; *novissimè loquutus est nobis in Filio: & docuit nos, omnem veritatem, per eum; qui est Via, Veritas, & Vita.* ita ut jam totum genus humanum, Deum Verum, ejus Providentiam, & demum vitam æternam agnoverit: credideritquè: eaque obtinuerit salutis subsidia; quæ recensui compendio: cum de Gratia tractarem: & quæ dicam infra uberius, ad quæ loca ne tautalogus sim; meritiò Lectorem remitto.

De altera, nempe Spiritus Sancti Missione.

Sequitur jam altera manifestata nobis *Missio: Tertiæ Divinitatis Personæ: nempe Spiritus Sancti: pari compendio, eodemquè ordine tractationis explicanda.*

Oeco-

Oeconomiam ejus, Ecclesia Catholica *Oeconomiam* profitetur talem. Post perfectum consummationis *mistionis* matumquè redemptionis nostræ opus: quod Filii Persona implendum susceperat: *Spiritus Sanctus* cum idem *Redemptor* rogaret *Patrem, ut alium Paracletum daret nobis, qui maneret nobiscum in æternum;* & rogatu ejus, & meritis, *venit Paracletus Spiritus Sanctus: quem misit Pater in nomine ejus. In nomine, inquam, ejus: sicut enim in æternâ Qui à illâ Processione, à Patre Filioquè originem Patre Filioquè habet; ita & ab utroque temporalem missio- nem.* Quæ tum primùm manifestata nobis; cum Filius opus consummasset, quod illi dedit Pater ut faceret: ante enim non erat plenè Spiritus Sanctus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.

Acceperunt ergo credentes virtutem *Narratio* Supervenientis Spiritus Sancti, in eos, *hujus* tum primùm; cum completerentur dies *Missionis.* Pentecostes: & essent omnes discipuli pariter in eodem loco. *Factus* enim tum repente *de cælo sonus, tanquam advenientis Spiritus vehementis:* & replevit totam domum, ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ, tanquam ignis: seditquè supra singulos eorum.

Miro tum, inquam, modo *commun-* Per quæ *cationis, per infusionem quandam, & illa-* *sigillum* *psum Substantiæ suæ, impressit Spiritus sanctita-* *is.* Sanctus, velut sigillum ac formam, fan-

K. 6

cti-

Etificationis animabus credentium. Ante hunc diem, Patriarchis & Prophetis, quin imo & Apostolis, per Operationem tantum, & effectiōnem, charismata sua largitus est: tum verò demum personaliter, & substantialiter, non dona tantum sua, sed seipsum infudit: ut scripturæ loca evincunt: cum eum, nobiscum manere, in nobis habitare, nos templa ejus esse, & denique, ut pignus, & arrhabonem, eum habere; testantur. Quæ cuncta substantivam, & personalem inhesionem declarant; factam non tantum per gratiam Operationis; (inquit Augustinus,) sed per ipsam Divinitatis ejus præsentiam: ita; ut in vasa cordium, animarumquæ (inquit idem;) non jam odor balsami, sed ipsa substantia sacri defluerit unguenti. Cujus conjunctionis, peti similitudo potest, à mistione metallorum: vel olei cum cerâ: vel cum aquæ vinum infunditur.

Tum primum personaliter, de se, sed ac substantivè in se, animus, Spiritus S.

Cujus rei exempla creata.

Communicatio hæc differt ab unione hypostatica.

Non est tamen ea unio, quæ ex duabus Naturis in Christo: ibi enim, à Deo, in unitatem Personæ, assumpta Humanitas; hæc Humanitati communicata Divinitas: ibi uni, & individuo homini propria: hæc pluribus æquè impertita: per illam Homo verus, Deus verus: per hanc in filios Dei, hominum adoptio: non Spirituum; sed Spirituum. Unde ibi naturalis unio: hic habitualis tantum.

Cau-

Causam Missionis istius, Divinitas, non *Causa* aliam, quam in Incarnatione habuit: *hujus* nempe *beneficæ Naturæ suæ vim*: & se *Missionis* communicandi institum appetitum: per *bonitas* hunc; ut à Filio facta copiosa redemptio; ita à Spiritu Sancto, *Sanctificatio nostra*.

Non enim hæc ab alio esse potuit, quam à Et Sancto. Nam Sanctificatio, est animi humani, supra ejus vires naturales, gratis effecta capacitas: quæ Deo plenos, ejusque consortes naturæ, efficit. Creatura itaque non potest sanctificare Creaturam: quia quod Naturale tantum est, Supernaturalem effectum non producit. Deinde; nulla res potest animum, ejusque recessum ingredi, præter Deum. Ille solus scrutans corda, alioqui imperferutabilia; illi uniri; in illum tantum possumus transmutari: (ut supra cum amoris vim demonstrarem; explicavi:) ille denique solus est, dominus & arbiter mentis nostre: quam semper adire intimè potest: ejus facultates ingredi: & quocumque vult, movere: ac ducere. Itaque largitio Sanctificationis, est munificentia Divinitatis.

In Divinitate autem, proprium & peculiare id tertiæ Personæ: id est Spiritui Sancto. Causa est: quia illius aeterna Processio, à voluntate ortum ducit: *voluntati autem, ita Sanctitas amara; ut*

Sanctificatio nostra.

Quæ non potuit esse nisi à Deo unde auctior convenientia.

Nam creatura non potest quid super-naturale producere.

Nec animum ingredi.

Quod solius Dei est.

Sanctificatio propria tertiæ Personæ.

intellectus Veritas. Unde Personalis hic character, Spiritui Sancto; ut sit autor Sanctificationis.

Quia à Deo amatoria. Deinde; *ille non natus nobis est, sed datus*: idque ideo; quia amor; origo, & causa doni; Spiritus Sanctus. ergo proprie Donum, quia amor: Donum autem non aliud; nisi Sanctificationis: nam præter illam, à Deo amante, donari nobis minus non decuit: majus non potuit. Hoc accepto; contingit summum homini bonum: hoc dato; impletur summus Dei amor.

Cui velut aditum fuit Incarnatio. Tertiò; *cum se generi humano, ita prodidit Divinitas, in Incarnatione Filii; quidni faceret idem; in tertia Spiritus Sancti Persona: cujus proprietas bonitas, & caritas est?* Cùm Filius, non modò reparasset; & in integrum restituisset naturam humanam; sed etiam hypostasi suâ ornasset; & velut aptam amori infinito reddidisset; quomodo, non rueret ille, in communicationem? non aliter, ac ignis ad motus, in Materiam accendi & ardere promptam? si sapientia æterna eo se demisit; ut non Spirituales Substantias, & Angelos, sed carnem, & semen Abrahamæ apprehenderet; quidni delaberetur Bonitas infinita, & effunderetur itidem super omnem carnem, jam Divinitatis consortio, & unione nobilitatam, & ut in Spiritum verteretur, facit.

facilem paratamque? Meritò itaque, hæc de causis, æterna charitas, diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum: qui datus est nobis: ut bonus bonos, ut Sanctus sanctos efficiat.

Post *Convenientias autoris, sequitur modum.* *congrua & consummata præstantia: In igneis enim linguis, Spiritus Sancti Missio apparuit: convenienti profectò; æstui illi æterni amoris; & vim ac efficaciam ejus representante Formâ. Quid enim amori, igne similis? utriusque natura ardens, & flagrans est. Misit itaque, Pater & Filius, sacrum hunc ignem in terram: hoc utique sine, ut accenderetur, & arderet: ut fervens in nobis desiderium sui faceret: & cum flamma sursum elevarer: ut scoriâ animorum purgaret: vitiaque exureret: ut denique, mentes, affectibus terrenis facillè cæcas; illustraret: ac lucis suæ radio illuminaret.*

In linguis etiam apparuit: & statim post descensum suum, largitus est earum notitiam: cum admiratione enim omnium maximâ, rudes, ignari, indocti, imperiti, coeperunt loqui variis linguis: prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis: ut nempe, quemadmodum conatus superbiæ, & vanus elatusque Spiritus, confudit linguas; ita Spiritus Sanctus eas uniret: & hoc necessario instrumento, Apostolos ad præ-

prædicationem Veritatis, redderet idoneos.

Quia nos docet loqui in Psalmis Spiritu- libus. Præterea, impleti Spiritu Sancto, variis linguis loquimur: dum in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus, puras manus levamus: laudes & gratias agimus: prædicantes magnalia Dei. Denique, Verbum æternum nobis manifestatum est: dum Verbum Caro factum est.

Vi loquamur rectè Verbum, quod Caro factum est. Compotes ergo Verbi, ut illud loqueremur; Spiritus Sanctus, qui suggereret nobis omnia, & cujus unctio doceret nos omnia, in linguis igneis venit: Ut quia pollutis adhuc labiis, loqui abbreviatum hoc Verbum non potuimus; velut candente illâ (ex Isaia) prunâ, seu calculo, labia nostra pura, & munda redderet: & linguas nostras, humana tantùm balbutientes, & ad Divina mutas, novo calore ac spiritu, ita animaret; instrueretque; ut loqueremur rectè.

Convenientia temporis. Tertia est *Convenientia Temporis*: sed ea jam in ipsâ Oeconomia Missionis explicata est: nempe, post redemptionem impletam, convenienter Sanctificatio perfici debuit: & cum ascendit, qui descenderat; misit quod promiserat: & dedit dona hominibus: nisi enim ascendisset, prius consummato opere; meritis ejus, obtentus Paraclitus, non venisset ad nos. Ergo commodè *Redemptionem Sanctificatio secuta est.* *Ne-*

Necessitas demum Missionis istius expendenda restat. Ea autem est nostræ miseriæ. Necessitas est enim redempti à Christo; non tamen redempti sine hoste: cum quo dum vivimus, ex nostra continuè nobis pugna. Voluit nempe certamen nobis esse; ut esset meritum, victoria, & corona. Hostis primus Caro est: Contra quæ adversatur ita Spiritui; ut ille olim in homine non mansurum se dixerit, quia caro esset. Contra hunc ergo, continuum, & domesticum hostem; præsidium unicum, intima Spiritus Sancti in nobis mansio: Quam & promissit Deus, cum dixit; Effundam Spiritum meum super omnem carnem: & præstitit: cum Spiritus Sanctus supervenit in nos: ita, ut quod ex carne natum, caro erat; id nunc natum ex Spiritu, unus cum illo Spiritus efficiatur.

Necessitas ejusdem Miseriæ, altera est: Altera ab hoste altero, nempe Dæmone: cum quo etiam major multò, quàm cum carne colluctatio: adversarius enim hic noster, non modò tanquam leo ferox inhiat nobis; sed etiam ut callidus serpens, insidiat calcaneo nostro. Porro, cum ille spiritus sit; ideo necesse fuit, firmari nos & tutari Spiritu Sancto: qui ab ejus potestate & servitute eriperet, & in libertatem Filiorum Dei vindicaret: nam ubi Spiritus Dei, ibi libertas.

Ultima

Tertia
quia cras-
mus or-
phani
post Chri-
stum.
 Ultima Necesitas est: quia orbatu per
Ascensum Christi, indigebamus Paraclito,
seu consolatore animarum nostrarum: Qui
 igitur dixit, non relinquam vos orphanos;
 providit hunc tutorem: & suis meritis
 obtinuit: & unâ cum Patre præstitit: ac
 misit. *Et; sicut æternus Pater, ita dilexit*
mundum, ut ei Filium suum unigenitum da-
ret; ita ille cum Patre, dilexit quoque eum
usque in finem: dum ambo, à se utroque pro-
cedentem, domârunt Spiritum Sanctum: sem-
per nobiscum manserunt: & assiduam
 nostri rectorem: & protectorem.

Utriusq;
Missionis
ingens er-
ga nos di-
gnatio,
 Hæc sunt quæ strictè recensui; utrius-
 que Missionis, immensâ prorsus, & infi-
 nita Dona Gratia: quæ non modò fando
 completi, nemo dignè potest; sed ne
 cogitatione quidem ac mente assequi: ad
 quæ stupent Angeli: & mirantur tantam
 dignationem generis humani: dum se tota illi
 infudit Divinitas: quin imo si tangi pos-
 sent invidiâ, quererentur, homini velut
 minori, & prodigo filio, præ se & Na-
 turâ suâ, talia ac tanta data, concessaque.

Infinite
astiman-
da.
 Itaque exinde, quid sit muneris, offi-
 ciiquæ nostri, dignè æstimemus: magna
 quippe accepimus: & naturæ nostræ mo-
 dum longè supergressa: quæ ut dantis
 magnitudinem testantur; ita confessio-
 nem nostræ indignitatis inprimis requi-
 runt. Profiteamur ergò verè nos indignos,
 ut

ut tantò magis crescat gloria, beneficæ cum con-
 Divinitatis. Deinde exaltemus Dominum, *fessione*
 & exultet spiritus noster in Deo salutari, *nostra in-*
 ac sanctificatore nostro. Postremò parem *dignitatis*
 curam, studiumque, tot ejus auxiliis fu- *Laudæ*
 mamus, impendamusque, & coopere- *Dei.*
 mur gratiæ: ut compotes esse possimus *Et coopere-*
 (quam explicatum eo;) Gloria, *ratione*
gratiæ.

D O N A G L O R I Æ.

Eorum
basis Im-
mortalis-
tas &
Resurre-
ctio.
 AD hæc enim explicanda expendenda-
 quæ, Ordo me promissæ tractationis
 deducit. Quorum basis ac fundamentum
 duplex est: nempe *Immortalitas animarum: Resurre-*
& Resurrectio Corporum.

De utroque non est opus longâ disserta-
 tione evagari: Christianis namque scri-
 buntur ista: utrumque firmâ fide creden-
 tibus. Et in Prolegomenis jacta jam sunt, *Primâ*
 etsi velut per transiennam, solida tamen *asserta, in*
 argumenta, adstruendæ immortalitatis: *prolego-*
menis.
 Vitamquæ æternam nobis Deus promisit:
 commendavit: appetere suavit: & hanc
 præsentem, transitum tantum, ad illam
 nunquam finiendam, esse asseruit: do-
 cuitquæ: & quidem tam certò, tam cre-
 brò, ut non sit amplius dubitandi locus.

Resurrectionem item Corporum, ipse *Alterâ*
 Resurgens, & docuit: & monstravit: u- *certa in-*
 tique omnipotenti Deo *minimè difficilem: & apertâ*
 Nam

236 *Luca Opalenski: Officiorum*

Deaque facilissima. Nam qui potuit hominem Creare, quomodo non posset mortuum suscitare? Cùm (ut Augustinus ait,) majus miraculum sit, novos semper homines nasci; quàm mortuos refurgere: *difficilius namque est,* (ait Minutius Felix:) *id quod non sit incipere; quam id quod fuerit, iterare:* Quod itaque Deus præstare facile potest; id & præstitit ipse: & deinceps præstiturum promisit.

Credenda igitur firmiter.

Credo itaque: & cum Jobo scio: ac dico: quòd Redemptor meus vivit: & in novissimo die, de terra surrecturus sum: & rursum circumdabor pelle meâ: & in carne meâ videbo Deum meum: quem visurus sum ego ipse: & oculi mei conspecturi sunt: & non alius: repõsa hæc est spes in sinu meo.

Et vita altera certè expectanda.

Vivemus in æternitate: cum animâ & corpore: vitam alteram: & si hanc præsentem rectè egerimus; felicem omnino, ac beatam: Quam difficile est verbis explicare: cùm notum sit illud; auris, & oculi sensum, ac experimentum, quin & captum, mentis humanæ, longè superare ea; quæ præparavit se diligentibus Deus: attamen dicenda sunt, prout in umbra tantùm, & tenui imagine tradita habemus.

Quæ primum ad animum pertinet.

Ea verò partim ad animum pertinent: partim referuntur ad corpus. De Animo jure merito præmittam: ille enim propriè solus

solus capax est, veræ felicitatis. Huic igitur visionem Dei tribuunt: & hoc compendioso totum designant, quod hominem reddere beatum potest. Neque ego diffiteor: quin imo prorsus agnosco: sed id paulò aliter, quàm vulgò solet, explicare contendam.

Primum igitur; totâ Animâ Deum recipi; Dico. Cujus facultates, seu Potentia cum sint tres; nempe Memoria, Intellectus, & Voluntas; ideo omnes hæc à Deo repleti; & omnes plenè & pariter competes illius debere fieri; firmiter statuo: atque id ita deduco.

Memoriæ visionem attribuo: Non ex sensu fateor, nuperæ scholæ; sed nec ejuſquam veterum, quod sciam; sed si inspicis, profectò ex Naturâ ipsâ rei. Memoria namque mihi; est Potentia animi, & internus ejus sensus, species & imagines, seu ideas rerum apprehendens: ac retinens. Obtinuit vulgò, ut pro recordatione tantùm, & reminiscentiâ accipiatur: sed imperitè profectò: hæc enim, pars ejus tantùm est: nempe quæ præterita revocat. Aliter verò est, quæ in futura extenditur: & fertur: quam vocabo, Cogitationem. Tertia denique, quæ præsentia aspicit, quæ Admiratio rectè vocabitur.

Tria hæc; visionem & intuitum animi, referunt omnino: ac repræsentant. Nam

Re-

vulgò in visione ponitur.

Sed id accuratius ad facultates animæ aptatur.

Memoriæ visio tri-buitur.

Recordatione, cogitatione, Admiratione.

Recordatio Reminiscencia præteritorum, quid aliud est, nisi sub aspectum animi, revocatio quædam & reductio? Futurorum deinde cogitatio, (cogito autem à cogo, quod est veluti conago, seu conduco, & concito:) est eorum quæ ante nos, sub animi inspectionem collectio. Unde qui illa colligit, conjicitquæ, prospicere & providere dicitur. Admiratio, præsentium est

Admiratio intuitus & visio mera: (unde miro; olim idem quod video:) quæ dum exacta est; illicium statim præbet agnitioni. Phantasma igitur, seu visum, propriè ad memoriam pertinet: & id; quod prima apprehensio intellectus vocatur; non intellectus

Phantasma & prima apprehensio pars, sed memoria ipsa est. Confundi hæc facile possunt, ob magnam facultatum Animæ inter se connexionem: sed profectò non debent: & fecernenda sunt. Nec Memoria ex intimâ actione, & operatione Animæ expungenda; quæ primas in illa partes obtinet. Estque Potentia: non modo par aliis duabus; quia illis coessentialis, sed ut supra memini Ordine

Quæ par aliis animæ facultatibus. Originis prima. Meritò itaque in beato illo statu animorum, primam partem habere debet: eamquæ non aliam, nisi Visionem.

Primo ordine Originis prima *Visio* hęc Memoria, est inspectio & intuitus quidam Essentialis Divinæ, intimæque Naturæ ejus: inquit enim Paulus: nos Deum

Visio ejus est Divina essentialis.

Deum visuros sicuti est: & non ut nunc, per speculum, & in ænigmate; sed facie ad faciem. Videre autem sicuti est, profectò videre est Essentialiam. Et facies Dei, (inquit Augustinus:) manifestatio ejus est. Videbimus ergo Memoriam, Essentialiam Dei: & defixi erimus, immotà & immobili, unius Divinitatis, & in illâ totius quod est, admiratione:

Eam verò statim consequitur, altera facultas Animæ, nempe *Intellectus*. Cujus est, id quod Memoria visu apprehendit, cognoscere: & comprehendere. Visam itaque Memoriam Divinitatem, statim ille noscere contendet: & infinitos illos thesauros scientiæ Dei ingressus, perfectissimam omni parte Naturam Considerabit: agnoscat: confitebitur. Tunc cognoscet (inquit Apostolus) sicut & cognitus sum: cognitus autem plenè, ideo pro illâ plenitudine & cognoscens.

Agnitionem denique ejus, quod Bonum per se, proficuum, oblectans, & denique velle que omni parte perfectum est; quòd consequatur Amor, & fruius, & quies, & gaudium; manifestum omnino est: Ruit enim in hæc Voluntas, sponte suâ, & intrat in gaudium Domini sui: & gaudium ejus nullo ab eâ tollet: quod plenum in omnem æternitatem possidebit: & sine fastidio satiabitur: cùm apparuerit ei gloria: & tamen

Quæ videtur Deus sicut est.

Eam sequitur cognitio Intellectus sui propria.

Hæc voluntatem rapit in amorem.

Qui ruit in bonum.

men sine indigentia, sine siti, sine fame, *semper appetens, & semper fruens erit.*

Queritur quomodo videtur debetur invisibilis Sed in his, difficultates binæ sunt, quæ non explicatæ, dubios & perplexos red- dere possent. Cùm enim Deus, *aperitur*, id est invisibilis, fit; nemo vidit Deum unquam: ut ait Apostolus: & ille de se; Non videbit me homo, inquit, & vivet; Quæritur quomodo à Natura Creatâ vi- deri poterit? Respondeo: quemadmodum

Respondetur quod animo, videntur invisibilia: nempe animo. hoc inquam, eum videbimus: sed (ut inquit Apostolus;) cùm apparuerit: *in nostra enim potestate* (inquit Augustinus;) non est eum videre: sed in ejus potestate est, *apparere.* Nisi igitur copiam sui fecerit; nisi

Ex manifestatione Dei, Naturales vires nostras juverit; non erimus capaces istius visionis. Quæ est, *facultas supernaturalis,* Divino auxilio data animæ humanæ: alioqui ad intuitum Divinitatis debili: & infirmæ.

Deinde à natura *aperitur*, id est incomprehensus Deus est; quomodo eum comprehendemus? Comprehendere enim, est totum & simul complexi: continere; & capere. Porro, ut in illis, quæ quantitate & mole constant; continens contento majus est; ita in Noscibilibus (ut sic *ra vonta* vocem) par esse debet, notum & noscens: sciens, & scitum: quia alterum alterius imago est vera. Si itaque quantitatem spectes; major:

Jor: Si qualitatem; par esset homo Divinitati: si eam totam plenè comprehenderet.

Dicendum itaque: *non ita eam compre-* *Quomodo tamen* hendi; ut hac comprehensione, tota exhauriatur *Essentia:* & ut ista Notitia, sit *possit comprehendam* cum ejus Substantia: taliter enim solus *prehendâ docetur,* Deus seipsum novit: ut supra demonstratum: sed ita; prout capax reddi potest natura humana: & infra Divinitatis, (quæ in Triade tantum est;) mensuram & modum: quem nulla Natura Creatâ attingere potest.

Neque Opponas; simplicissimam *Sine divisione ac* Naturam non posse comprehendî: nisi aut totam, aut nihil ex eâ: ita ut aut plenè *partitione, ac extensione,* debeat agnosci Deus: aut prorsus non agnosci. Non hoc inquam Opponas. Quia *Sine* etiam indivisibilis, & *impartibilis,* seu (ut ita dicam;) *impartibilis, est Deus;* tamen ut nos partibus; *etiam, quodammodo nunc partimus & dividimus;* dum attributa ejus singillatim recensemus; sine ullâ tamen ejus noxâ: ita & in vitâ æternâ, etiam agnosceretur plenè; pro captu & modulo cujusque animæ; non ideo tamen dividetur, secabiturquè in partes: sed totus & simplex, *sufficiet Sufficie omnibus: sine sui extensione & partitione. omnibus:* Quodsi petas: quomodo id fieri possit? Ad *men-* Hoc unum respondebo: id fieri ad mensuram *surâ cu-* *ram capacitatis,* quæ illum recipit. *Quem- visq; ca-* *admo-* *pacitatis.*

admodum autem debiliores oculi, non minuant rem aspectam, etsi illam minus videant; idem quoque & hic censendum est.

Sed necessarium hic est lucem gloria. Locum hunc concludo: Necessarium asserens, Divinum hic auxilium, & quod vocant Scholæ, Lumen Gloriæ. Illud enim defegit Memoriam admiratione: illustrat Intellectum agnitione: occupat denique fruitionem voluntatis: ita ut tria hæc; conjunctim, simul, & pariter, Unum, Verum, Bonum, videant: noscant: ament: idque tantâ claritate, certitudine, ac dulcedine; quæ Dei, se communicare volentis, vim explere dignè; & ut par est; & Naturæ Creatæ modum, superrefluenter (ut ita dicam;) implere possint.

Post animi felicitatem corporis felicitas. Felicitate animi sic recensitâ; Corporis glorificati dotes enarrandæ restant. Quæ amplæ profectio, & splendidiæ, & auctoritate Divinâ, ac Scripturæ Verbis, & Patrum sententiâ memorantur: si dicta ubertim ab aliis, repetere luberet. Quin & illa, eadem auctoritate addi solent:

Quæ stricte describitur. quæ ad ipsam Naturam, ac sensus Corporis oblectandos, semoto eo, quod impurum, imperfectum, statumque tam altum dedecens est:) videntur pertinere. Ut sunt illa: cum Deus, Regnum, Mansiones, & dilecta sua tabernacula, thronum, mensam, & cibum, & quod profectio mirandum, se præcinctum & ministrantem promittit.

mittit: Cum ibidem, Cantum & harmoniam, suffutum & odoramenta, Scriptura memorat: cum splendor Civitatis illius Sanctæ, tot ornamentis describitur: cum hæc omnia admiranda, supra visum, supra votum, prædicantur. Quæ cum propriè pertineant ad Corpus; quin ejus oblectamenti præparata sint; nullo modo potest dubitari: Frustra enim illud resurgeret, si boni sui expertus esset. Non quod, ista; terrene profectus, humano, ac hujus vitæ modo censenda sint; sed ratione quâdam: ut nobis ignotâ, ita statui immortalis, congruâ, & convenienti. Immorari his, & oratione provehi, per vestigia, quæ sacri scriptores reliquere, facile esset: sed non est pro mensura Scripti, quam mihi præfixi.

Potius itaque subjungo, necessaria quæ hinc manant monita. Ut quemadmodum Dona Gratiae expendimus; ita paria eis, hæc Gloriæ agnoscamus: & ut in illis, magna accepisse gaudemus; ita in his, non minora accepturos speremus. Utrobique enim Divinitatis quædam possessio est: ultra quam nihil magni est: sed hoc res differt, quod Gratia, & potest non immutari à culpâ non accipi: & potest amitti: Gloria cum obvenit, amitti non poterit: securitas enim, comes ejus perpetua est.

Agnoscamus ergo, ut par est, felicem hunc beatumque statum. Si Poëta spe facti non

mæ posthumæ dixit; Non totus moriar: Christianus immortalitatis, & resurrectionis certitudine dicat; Totus non moriar. Et animâ namque vivemus, & corpore. Mors enim nostra, verè somnus tantum, & dormitio est: *Et phasè, seu transitus ad vitam meliorem*: Hoc meruit, qui mortem moriendo triumphavit: idquè victoriæ pretium, præmiumquè, & ipse tulit: & nobis reliquit. Anhelemus eò igitur: Deum in quo omne bonum appetamus: in eum toto animo, & Naturâ feramur: & sic transeamus per bona hæc temporalia, ut illis aeterna lucremur.

Mors enim somnus. Toto itaque animo aeterna appetenda.

PARS CAPITIS TERTIA.

Ut à nobis nosci voluit Deus. Ubi, Religionis veræ, triplex, per tria tempora, status: ejusquè ultimæ, id est, Christianæ, fundamenta: ac Signa: Per quæ Hæreses, ab illâ, facile dignosci, vitariquè possunt.

Deus non nisi se autore cognoscitur: inquit verè Hilarius. Itaque illi soli de se credendum est: & iis; quæ cognitioni nostræ, tribuit, assentiendum. Hinc enim religio manat: id est: de rebus Divinis, *secura, immutabilis, & necessaria, à Deo hausta veritas*. Videamus igitur: quoties, & quomodo, eam, generi humano, aperuit: seu, ut à nobis nosci voluit, Deus.

LEX

LEX NATURÆ.

Vera Dei cognitio, ac Religio, ad tria tempora reducitur. Primum enim; *Immovit statim Deus; homini creato. Nam recens, à Dei manu, & opere, factorem suum conditoremquè, quin cognoverit; enim Adubitari non potest: manifestavit enim se illi: allocutus eum est: & dum mentem ejus, cognitione rerum creaturarum illustravit; (quod nomenclatura illa animalium testatur: & addictum usui ejus universum:)* Dum, inquam, hæc usu ipso, cognovit; necesse est, ut Autorem quoque eorum cognoverit.

Sed hæc notitia: ut sufficiens & conveniens, rectæ illi ac simplici innocentia erat; ita procul, à curiosâ nimis, acri, & inquietâ indagatione: in quam, *estur vitii fructus, lapsa est natura humana: Et loco sapientiæ, scientiam tantum consecuta: quæ eam anxiam magis reddidit: & turbatam. Quippe, quam non dono Dei, sed transgressione mandati, & pravâ concupiscentiâ, adepta est.*

Post culpam verò; & pœnam primi Parentis: nihilominus, & ipsius, & posterorum ejus, eam curam habuit Deus: ut noluerit eos oblivione Divinitatis, ignorantia recti, & neglectu probitatis perire. Ipsum quinimo Cain, odio fratris, ac

Prima in lege naturalis. Immutavit enim Adamo Deus.

Sufficiens ad faciendum innocentiam notitia.

Que post culpam non cessavit.

L 3 in

Firmata, invidiâ incensum, jamquæ cædem ejus cogitantem, blandè admonuit: Bene, aut salubri redargutione, & admonitione *Caim.* secus, facta; præmium vel pœnam manere: Moderandum ratione affectum: & posse eum domari. Nonnè si bene egeris, (inquit) recipies: sin autem malè; statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. *Quo ipso; peccatum contra naturam esse, vitariquè posse, ostendit:* Conscientiæ internum dictamen firmavit: & denique, in posterum, vitæ emendatæ statuit præceptum.

Apud Sethi progeniem cultus Dei verus. Post necem Abelis, natus est Adamo Seth: huic verò filius Enos: qui (ait Scriptura) cœpit invocare nomen Domini: Cultusquæ Dei, ac Religio vera, apud illius posteros mansit: Scissimumquæ genus humanum, in filios Dei, in Sethi posteris: & filios hominum, in generatione Caim.

Quem corrupto genere humano, solus Noë propagavit. Sed cùm filii Dei, accepissent sibi in uxores filias, hominum; corrupissetquæ omnis caro viam suam; Noë tantùm, (inquit Scriptura;) Vir justus, atque perfectus fuit, in generationibus suis: & cum Deo ambulavit: ideoquæ solus diluvio servatus est.

Ex ejus tamen posteris, potissima pars, in theoplaneiam politheiam, & idololatricam lapsa. Sem tantum generatio, ad Abra-

Abraham, & deinceps per Israëlitas, usque ad promulgationem scriptæ legis, *Cujus tamen posteris lapsi.* propagavit acceptum Deo cultum: qui paucotum constabat ritu: eoquæ usu potius, quàm per institutum, recepto: ac *Præter Sem & Abraham.* introducto. Præter circumcisionem, quam *Cui circumcisio imperata.* Abraham, expressio justû Dei orfus; sanguine pactum, cum Deo sanxit: eoquæ suam posteritatem obstrinxit. Huc usquæ vocatur lex naturæ.

L E X S C R I P T A.

Sed cùm, nullo hætenus certo instituto, illigasset Religionem Deus; tandem ejus statum definiit: promulgatione legis: *Deus tandem Religionem scripto digito suo, in tabulis lapideis, exarata: & præcepit, jussæ, imperata, quæ per Moyssem interpretem.*

Promulgationis istius, ingens prorsus *Et promulgat legem propria allocutione.* autoritas: quippe factæ, autore ipsomet Deo. Quod ipse, utpote magnum, figuratè expressit: dum Moyses loquens; *Et magis na majestate.* veniam (ait) ad te: in caligine nubis: utne audiat me populus loquentem. Et cùm hoc, magnâ præstitisset majestate: vidi-
stis, (inquit,) quod de cœlo locutus sum vobis. Nempè; postquam toties, privatim affatus Patriarchas esset; tandem etiam totum, ex eorum progenie populum, triduo ante præmonitum, constitutoquæ die. Hanc allocationem Moyses

*Quod
meritò
exagerat
Moyses.*

ingeminans; Accessistis, (ait) ad radicem montis: qui ardebat usque ad cœlum: locutus est Dominus ad vos, de medio ignis: vocem verborum ejus audivistis. Et passim hæc, meritò in sacris repetuntur: eximia enim, & prorsus summa fuere, ad conciliandam legi auctoritatem: & quæ assensum ei, obsequiumque, exigerent, necessario. Non enim populus Israel,

*Magnum
quippe,
& ad au-
thoritatis,*

(inquit Augustinus;) auctori legis Deo, & ejus interpreti Moysi, sic credidit; quem admodum suo Lycurgo Lacedæmonii: quòd ab Jove, sive Apolline, leges quas condidit, se dixit accepisse. Cùm lex datur populo, quâ unus coli jubebatur Deus; mirabilibus signis, prodigiis, & motibus apparebat, creaturam servire debere Creatori: & timor incussus est Dei; terribilis super omnes Deos: & frenum exinde peccati. Hanc enim causam, sic promulgatæ legis, adfert Moyses: ut terror illius esset, (inquit,) in vobis, & non peccaretis.

*Lex hæc
partim
Moralis.*

*Quæ ve-
rat pecca-
re.*

Lex ista, & Religionem continet: & Politiam: de hac non est hic sermo. Religio verò, de qua nunc res est, habet præcepta: partim ad ritum, & mores: partim ad ritus, ceremonias, cultumque Dei. Prima pars, *Moralis* dicitur: quæ aut vetat peccare: dum, non occides; inquit: non furum facies: aliaque: sed inter

ter illa, altum profectò, perfectumque illud: non concupisces: quo omne peccatum penitus arcetur: excluditurque: Aut jubet bene agere: imperatque virtutes: quarum officia ad duo capita redigit: nempe, ad Dei, & proximi dilectionem. In his enim duobus, universa lex & Prophetæ. Hoc mandatum magnum in lege. Hoc compendium pietatis, charitatisque in quo tota sanctitas, & justitia.

Pars altera ejusce Religionis, *ceremonialis* erat. Ubi accuratè, cultus sacrorum descriptus: ut ritus phase: esus agni: & azymorum: requies Sabbathi: neomeniæ: altare: victimæ: holocausta: expiationes: thymiamata: aliaque complura: quæ figillatim, minutatimque recensentur.

Lex itaque Domini Sancta: sed tamen pro ingenio; populi constituta. Hinc nim est: quòd *premia illi fluere, vitæ præsentis: & bonorum temporalium: quorum promissio, & largitione ad observantiam invitatus: non aliter; quàm pueris olim dant crustula blandi Doctores: elementa velint ut discere prima. Deinde: cùm idem populus duræ admodum esset cervicis; pœnis repentinis, & suppliciorum servili terrore, sæpius compescendus fuit. Uti enim, olim futura præmia, illos non illexissent; ita nec pœnæ deterruissent posthumæ. Omnino itaque ingenio tan-*

*Et jubet
bene age-
re.*

*Partim
Ceremo-
nialis. in
ritibus.*

*Sancta e-
quidem
sed ad in-
sentis: &
Populi
facta.*

*Premia
hujus vi-
ta assignans.*

*Pœnis pu-
niens re-
pentinis.*

tum populi illius, accomodata lex fuit.

Unde patet cessaturam fuisse. Et locum daturam perfectiori: quæ omnes gentes concerneret: converteret: & comprehenderet. Prout id Jacob Patriarcha, David sæpiùs, tum Isaias, Jeremias, Daniel, Malachias, aliqùe locis notis prædixere: impletumquè videmus.

Prout prædictû impletumquè. Nec sine causa est, quod decem tantum præcepta dñy ex quo voluerit Deus. Nempe ut majorem auctoritatem adderet illis, quæ totum genus humanum in perpetuum obligant, ideoque; immutabilia sunt.

Ipsemet scribere.

LEX GRATIÆ.

Tertium Religions vera tempus à Christo. Post legem, itaque naturæ, quæ ad Moysem; post legem scriptam, quæ ad Christum; tandem ab illo: incipit consummata Religionistempus: tertium; ultimumquè: quod est, *Lex gratiæ.*

Qui auxit mora. lia præceptis, ac perfecit. Quæ licet figuram, (inquit Leo;) in veritatem; Prophetiam, in manifestationem; legem deniquè in Euangelium vertit; attamen non modo nihil, de Moralibus ac Decalogi præceptis dempsit: sed potius longè illa auxit: perfecitque: ut vel ipso hoc Scripto, quo præcipua Christianæ sanctitatis explicantur, patet evidenter. Ceremonialia verò, quæ in figura olim erant, re ipsa

ipsa complevit: ita ut pro carnibus anima Ceremonialium, & sanguine hircorum, jam (ex prædictione Malachiæ) in gentibus, & in omni loco, sacrificetur, & offeratur nomini ejus: Nempe, oblatio munda: novum & incruentum Sacrificium: de quo infra dicendi erit locus.

Premium verò legis istius, æternum constitutum: & non in carne, sed spiritu beatorum. Cùm Christus, suis meritis, dedit nobis potestatem filios Dei fieri, his; qui non ex carne nati, credunt in nomine ejus: & exinde, hæreditatem capiunt æternæ felicitatis: in qua summum, & naturam etiam supergressum hominis, bonum.

Quod attinet novæ hujus legis gratiam; hæc non eo, quo vetus, modo facta. Non enim illi apparatu, Majestate, & pompa: quia hic modus, ad ingenium humanum, sese quodammodo attemperantis Dei, ultra non placuit. Non etiam cum terrore, nisi ex metu, & coactè. Alia itaque placuit ratio: ut patet ex his, quæ de Incarnatione dicta sunt. Nempe; per mansuetam charitatem, & per infirma ac contemptibilia victor, ac triumphator animorum, multo mirabilior esse voluit Deus: majoremquè hinc vim, & efficaciam suam ostendere.

Unde est, quòd doctrina ejus, humilis visa, primâ fronte: & abjecta. Et præ-

Predicatio Evangelii, (inquit Hieronymus, ad parabolam grani sinapis;) minima omnibus disciplinis videtur: hominem Deum, Christum mortuum, & scandalum Crucis prædicans. Confer, (inquit) ejusmodi doctrinam, dogmatibus Philosophorum, splendori eloquentiæ, compositioni sermonum: certè primâ specie, minor videbitur, cæteris seminibus, sementis Evangelii. Attamen hæc talis; non in sublimitate sermonum, nec in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis; per homines sine literis, (ut vocantur in Actibus Apostolorum) per viles, & imperitos idiotas, nuptas illas dicitur evertit: vanas esse ac inanes ostendit: natas de ingenio, & sapientiâ sæculi: quam Dominus, stultitiam vocans, stulta mundi in confusionem superbiæ Philosophiæ elegit. Ita ut & illa; & literæ; & scientia quæ inflat; omnisque mentium fastus; tandem colla ejus doctriinæ submitserit: quæ irrita, ac illusa olim; nunc sola regnat: & animis imperitat nostris. Nempe; vicit, suis viribus, nixa veritas: & stupendo profusus modo, peregit tranquillâ potestas: quod violenta, vetus illa, non fecit.

Non scripto traditas: quod non scripto, nec per literam, facta sit. Nihil enim scripsit, nihil dictavit Christus. Nec doctrinæ flux, quam mundo in-

Attamen vicit superbam Philosophiam.

Et nunc sola regnat.

intulit, formulam autographam reliquit. Ita; ut Evangelium, seu bonum nuntium; non sit propriè, narratio illa dictorum, gestorumquè Christi: quam quatuor, ab Ecclesia approbati, Historiæ istius, Sancti Scriptores, edidère: sed potiùs hoc nomine vocari debet propriè ipsa: id est, legitima prædicatio: facta per Apostolos: id est Missos. Ideo prudenter certè, ut omnia, adnotavit Maldonatus: non vocari in scripturis Evangelistas, qui Evangelicam scribere listè præ Historiam: sed potiùs qui prædicarunt Evangelium. Quod testatur, locus ille notus factis, Isaïæ, cùm inquit: Quàm pulchri sunt super montes pedes Evangelisantis, & prædicantis pacem: annuntiantis bonum: prædicantis Salutem: dicentis; Sion: regnabit Deus tuus. Quæ non de scriptoribus, sed prædicatoribus Evangelii, & Apostolis dici; & verba clara testantur: & vel ipso Paulo interprete, manifestè constat.

Qui ipsi Apostoli, non ex scripto prælegendam, sed ex auditu prædicandam, fidei formulam acceperunt. Ostenduntque id: solennia illa; oretenus data, legationis velat instrumenta: quæ ab Evangelistis referuntur. Ut à Matthæo: qui post recensita Apostolorum nomina, datamque illis tam amplam potestatem; Hos, (inquit) duodecem misit Jesus: præcepitque eis: dicentis;

Sed prædicazione.

Evangelisantes prædicatores.

Et loco Isaïæ.

Et interpretatio Pauli.

Apostoli oretenus missi, non scripto instructi.

Testimonio Matthæi.

cens; Euntes prædicate, dicentes. Et apud eundem; post Resurrectionem suam, repetiit Dominus: *Euntes ergo,* (inquit)

Marci. *docete omnes gentes.* Marcus quoque: *vo-*

Lucæ. *caruit* (inquit,) *duodecem: & cepit eos mit-*

Joannis. *tere binos: & exeuntes prædicabant.* Lucas; convocatis (ait) duodecem, dedit eis virtutem: & *misit illos prædicare.* Apud Joannem; Illud: *sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Et paulò post; ad declarandam potestatem; quorum remisistis peccata, remittentur &c. Paulus quoque; Legatione (inquit) fungimur pro Christo, tanquam Deo per nos exhortante. Qui nos (ait alio loco) *fecit ministros novi tes-*

Pauli. *tamenti, non literâ, sed spiritu:* Sed omnium optimè, Marcus: claudens Christi Historiam, describit sic modum prædicationis. Et Dominus (inquit) quidem Jesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cælum: & sedit à dextris Dei. *Illi autem profecti, prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirman-*

Modus prædicationis. *te, sequentibus signis.* Nullibi itaque, ut vides, mentio: scripto exaratae legis: sed cum promisso assistentiæ, datæ potestatis, & virtutis, missionis, & prædicationis, jurisquè ligandi, & solvendi.

Cur autem Christus non tradidit scripto doctrinam suam? Primùm, ea causa adferri potest: quòd *semper elegerit, mundo,*

Nusquam scripto legem exarata, promulgans.

&

& expectationi humanæ, contraria. Itaque illiteratus potius haberi, quàm literis uti

voluit. *In parabolis tantum, apperuit os suum: & quia cum simplicibus fermocinatio ejus; ideo, scriptis operosis non est usus.* Deinde cum profectus esset, se non

venisse legem scriptam solvere: ut id re ipsa ostenderet, nullum ei scriptum opposuit. Sed præcipua, & vera causa, ea omnino est:

quòd voluerit Ecclesiam suam, supra fundamentum Apostolorum stabilire: id est, tantum supra potestatem à se datam: quam nunquam cessaturam, neque erraturam, & sæpius, & magna asseveratione, promissit: atque re ipsa adimplevit.

Lex ergo nova, nihil aliud est; nisi doctrinæ fidei, à Christo ore tenus datæ, & testate scriptæ (ut Paulus ait) non atramento, sed Spiritu Dei vivi; non in tabulis Lapidis, sed in tabulis cordis; talis inquam doctrinæ; ejus ope, auxilio, assistentiâ, per legitimam Ecclesiasticam potestatem,

continuatâ. *& successio.* Quæ definitio constituit, unam, Sanctam, Catholicam, Ecclesiam Christi.

Sed, inquires; quorsum ergo scripturæ novi testamenti? Respondeo: ad consolationem fidelium, & jam credentium. Habet nempe Ecclesia, depositum hoc ingens: quod custodit: quo gaudet: quo utitur: non ut hinc, de sanctitâ credendi regulâ, du-

bitet; dem.

Et in pa-

Et in pa-

Et in pa-

Et in pa-

bitet; disceptet; aliamvè (ut hæretici solent) inquirat: (Etenim eam; conformem scripturis, decissam à Conciliis, defensam Patrum sententiâ, &, quod summum; acceptam à Christo, per Apostolos traditam, per eorum successores continuatam, habuit: habet: habebitquè semper.) Sed, ut fidam narrationem præcipuorum, quæ Christus fecit, aut dixit, habens; refricet, magna consolatione, memoriam primæ prædicationis: & doctrinæ semel constitutæ.

Sed ut memoriã prædicationis refricere.

Ex eariõ privata interpretatione non est fidei Regula.

Non omnia continent.

Non modo ac sine legis scripturâ.

Caruit illis aliâ quam in Ecclesia.

Hinc verò manifestum est, aut fallere, aut certè falli eos: qui scripta hæc sacra, ita jactitant; & præferunt; ut regulam unicam fidei constituent, non tam illa, quam potius sensum ex illis, suâ interpretatione depromptum. Atqui, nec Evangelica narratio, nec Apostolorum gesta, aut Epistolæ, omnia habent, quæ per continuatam doctrinam tradita accepimus: nec modo, ac fide legis, sunt exarata: ut dogmata nempe omnia fidei, præceptaque rituum, sigillatim dicent: recenseant: fanciantquè prout lex vetus, & scripta fecit. Et satis constat, prædicationem, & Ecclesiam, plures per annos, sine ullo scripto existisse: nullamquè ejus in Actibus Apostolorum, mentionem esse. Cum tamen essent omnes perseverantes, in eorum doctrinâ.

Quod verò, Evangelistæ, Historiam Christi

Christi scripserunt; gravibus equidem *Instinctu* causis; nempe instinctu Spiritus Sancti, Spiritus & magno Ecclesiæ, ac posteritatis com- *S. exarata.* modo, adducti sunt: sed non certè, ut *Posterita-* conderent Scriptam legem: formulamquè fidei *is com-* & canonem constituerent credendâ. Quod *modo,* aliâ formâ modoquè fieri oportuisset: & Sed non quod reservatum videtur, donec dubita- *forma ca-* tionibus, & quæstionibus variis, (ut *nonis.* est ingenium humanum;) & post, hæresibus (quas futuras prædixit Domi- *Qui ortis* nus) ortis; necesse foret, dogmata ver- *quæstio-* bis certis ponere: canonem ferre: & *nibus &* scripto sancire: Prout factum ab Aposto- *heresibus* lis, in quæstione illâ primâ, de circumci- *denum* sione gentium. *constitu-*

Scripturæ itaque Novi testamenti, non *Conclusio* sunt propriè lex; data, fancitaquè cun- *hujus lo-* cta, complectentes. Nec, prout dixi; *ci.* sine, modo, ac formâ præcepti, sunt exarata. *Nec licet illis, nisi sensu Ecclesiæ,* Non lice- *ujus depositum sunt, uti:* Nec fas inter- *re ut scri-* pretari aliter, quam constituta semel fi- *pturis ni-* dei doctrina permittit. Ita, ut qui illas so- *si Eccle-* las, pro unica fidei regulâ jactant; profectò *sia sensu* earum specioso obtentu, licentiam, disceptan- *di quærant, potestatem verò, & obsequium* tollant.

Hiscæ verò ita deductis; etsi non fuit *heterodo-* mihi animus hoc Scripto contra hetero- *xos præ-* doxos dicere: nec argumentum, quod *scriptio-* mihi *ne.*

Contra heterodoxos præscriptio-

Ad domesticos fidei. Velut præter opus. mihi proposui, id requirat: (nam *ἵνα* & *ἵνα* scribo:) Attamen quoniam ordine deveni ad hunc locum; *ὡς* & *ἵνα*, non disputabo, sed præscribam pauca: quæ tamen probè pensitata, & ad opinionem tollendam, & ad agnitionem veri, sufficere possunt.

1. *Esse veram Religionem.* Prima itaque præscriptio sit: Esse inter Christianos *Religionem veram*: Hoc nemo diffitebitur: nisi qui aut ejus, quam præferebat incertus: aut novæ alicujus autor: aut cujuscunque contemptor est.

2. *Unam tantum esse.* Altera præscriptio: *Religionem veram unam tantum esse*. Nam verum; unum. Dissensus ex uno, plura facit: & contradictoria: quæ in re una, vera esse nequeunt.

3. *Necessariam esse.* Tertia: *Religionem veram, & unam, necessariam esse*. Nisi enim necessaria esset, quorsum vera? quorsum una? quorsum ulla?

4. *Acertu legitimi-neri.* Quarta: *Religionem veram, unam, necessariam, à cætu legitimo retineri*: seu non unius alteriusque, privatâ & singulari opinione consistere: sed multorum consensu, & velut confociatione. Alioqui singularis, & cujusque privata Religio, multiplex esset: ideoque, neque vera, neque una esset: imo nulla esset: quia cultus, ritusque debitus; exerceri, nisi in cœtu non potest: finerit autem, nulla Religio est. Quin-

Quinta: *Cætum hunc, potestate & lege s. Eum continens*: Hoc enim tantum vinculo coalescit omnis multitudo. Alioqui non esset, legitimus Coetus: sed turba: non consentiens, in potestatis, & legis obsequium.

Sexta: *Potestatem manasse, à missione.* Hanc à Christo Apostoli, ab illis Ecclesia accepit. Hæc est (ut evidenter ostendi demonstravi:) primarium, fidei, & doctrinæ Christianæ fundamentum: cui superædificata Ecclesia.

Septima: *Missionis veræ ac legitime non tantum; esse successionem.* Hæc aut nulla est, aut una est: Nulla esse non potest; quia interituram, promisit Christus. Una igitur tantum est. Eam autem alia Ecclesia, præter Catholicam, non modò docere non potest: sed ne profiteri quidem audeat.

Octava: *Per hanc unam, missione mutam potestatem, lex declarata est: Regula, inquam, & formula fidei. Quæ constituta, non mutatur.* Semel enim Ecclesia jubet: semper parat.

Nona: *Uri potestatem, quæ legem declaravit, ita & legem infallibilem esse.* In utroque enim, est Divinum autosepha, quod non fallit. Et tollitur omnis religio, si aliqua indubitata, non statuitur.

Decima: *Potestas hæc, est Hierarchica: gradus habens, & ordinem.* Ubi autem gra-

du;

10. Potestas est Hierarchica, gradus, & ordinis, habens. *Ex his notis definitio vera Ecclesia.*

11. Ex his notis definitio vera Ecclesia.

12. A roris arguere; & condemnare; Hereticum prorſus eſſe. Cauſa præſcriptionis in aperto: Divinam enim authoritatem qualem hic ponimus; quis licitè deſerat, arguatve erroris? Deinde; cùm ex antedictis pateat; Eccleſiam habere, jus Potèſtatis ſummæ; demonſtratum autem, libro ſecundo, jus ejufmodi in eo ſitum, ut ei pareatur ſemper; & nunquam licitè reſtatur; Ideo, pavendum ſemper erit Eccleſiæ: & tantò magis, quòd alie quidem potèſtates à Deo, hæc verò prorſus ipſuſmet Dei: quam deoerari rectè vocaveris.

Undecima: Ex prædictis, ſic deſcribitur Eccleſia: ut ſit; in verâ, unâ, neceſſariâ Religione, congregatio fidelium, ſub poteſtate, ac lege conſtituta: Miſſionem ac ſucceſſionem habens: certam fidei Regulam retinens: Infallibilis, & ſub uno, ſummoque capite.

Hanc qui non accipiunt in ſeſtis ſe induunt ultro erroribus.

Positis autem his, quæ ſeſe ratione conſequentur: Convenio Eccleſias: (omnes equidem, præter unam, falſas;) & exquiro: num acceptent, præſcriptiones hæſce, admittantquè. Quæ non; ſua confeſſione arguentur, non habere Religionem veram: unam: neceſſariam: poteſtate & lege devinctam. Non item poteſtatem à Miſſione: nec miſſionis ſucceſſionem: Nec ab illâ, formulam fidei unam infallibilem: nec in optimâ regiminis formâ: quæ eſt Principatus. Sed potiùs *διεφάρθη διαρχίας*: & nullam denique Eccleſiam. Iſtis, inquam, Erroribus, & abſurdis, ſe ultro induerent: non admittendo hæc, quæ præſcripſi. Admittent igitur potiùs cuncta: & dicent: eorum profeſſioni quadrare: ac omnino convenire. Itaque fidenter præſcribam cæterâ & perfequar.

Duodecima ergo ſit præſcriptio: *Ατάλη, quam*

quam deſiniri, Eccleſiâ deſiſcere; eam erroris arguere; & condemnare; Hereticum prorſus eſſe. Cauſa præſcriptionis in aperto: Divinam enim authoritatem qualem hic ponimus; quis licitè deſerat, arguatve erroris? Deinde; cùm ex antedictis pateat; Eccleſiam habere, jus Potèſtatis ſummæ; demonſtratum autem, libro ſecundo, jus ejufmodi in eo ſitum, ut ei pareatur ſemper; & nunquam licitè reſtatur; Ideo, pavendum ſemper erit Eccleſiæ: & tantò magis, quòd alie quidem potèſtates à Deo, hæc verò prorſus ipſuſmet Dei: quam deoerari rectè vocaveris.

Decima tertia: Deſciſcunt ab hac poteſtate, & hæretici ſunt; qui Eccleſiæ ſancita, & dogmata corrigunt: vel interpretatione ſcripturarum: vel ratiocinatione humana: vel pravo ſtudio curioſæ indagationis. Hoc enim non permittit, conſtituta ſemel fidei Regula: quæ jubet credere, non quæ-
 13. De-
 ſciſcunt,
 qui eam
 corrigere
 præſu-
 munt.

Decima quarta: Multò magis, Hæretici ſunt; qui novum cæterum, ſeparatamquè faciunt Eccleſiam. Nam, ſi fuit ſemper, ut oſtenſum eſt; aliqua, & una; dum inducitur altera, falſa ſit oportet. Eſt verò hæc nota vera, & proprius character Hæreſeos: facere Schiſma: & ſeceſſionem. Non tam enim erronea opinio hæreſim efficit; (nam hæc ab innocenti ignoran-
 14. Mul-
 to magis
 qui novis
 cæterum
 faciunt
 Nam
 ſchiſma
 hæreſis
 chara-
 cter.
 tiâ

tiâ oriri potest:) quàm pertinacia, auctoritati resistens.

15. *Prima fides retinenda.* Decima quinta: *Prima fides retinenda:* quæ verò, prætextu correctionis posterior inducitur; vitanda semper ac fugienda. Nam id Dominicum, (inquit Tertullianus) & verum; quod primò traditum: posterius falsum. Quod vel illa parabola docet: quæ *tritium seminatum*, ait, à *Patrefamilias: post verò ab inimico, Zizaniam.* Additque Tertullianus: memoranda profectò, notandaque verba: Ea sententiâ, (inquit) manebit adversus posteriores quatuor hereses. Ubi non præscriptio tantum ejus, sed prudens, sanè prædictio, & præmonitio est.

Nam posterior Zizania.

16. *Quæ doctrina cito placet suspecta.* Decima sexta: *Suspecta doctrina esse debet, quæ cito placet, & arridet mentibus humanis.* Talis, non jubet credere, quod non capias: quæ supra aut præter captum sunt, rejicit: Inquire in regulam, permittit: licentiam fovet: obsequium tollit: multa superflua esse, & non necessaria, asserit: & denique, *laxat disciplinam: patenterque nimis viam aperit: cum angusta sit, quæ ducit ad cælum.* Assentitur verò his facile animus: quippe; sui juris mansuetus: adstringi præceptis nolens: & ut plurimum prava arripiens sponte: recta sequens invitus. Quia illa, fronte blandiuntur, & statim alliciunt: hæc aspectu aspe-

Quæ mens humana arripit.

aspera, ideoque absterrent: sed, tractu ac mora: illa exitu tandem misera: hæc fine beata.

Decima septima: Hac ratione, sed ob-
tentu recti, hæresis sese insinuare solet. Frustra tamen. Nam *eventu tot sæculorum to docerentur habemus, omnes istos correctores, mur, Nore ipsâ semper fuisse seductores.* Id ostendunt tot, quæ recensentur *nomina sectarum: quæ ideo non ex Deo erant, quia perire, postores.*

Decima Octava: *Quæcunque doctrina præfert autoris nomen, ostendit hoc ipso secessionem & Schisma.* Vetat Apostolus dicere: ego Pauli, ego Apollonis, ego Cephæ: idque ideo, ut non sint, inquit, Schismata: sed sint omnes in eodem sensu: & in eadem Sententiâ. Argumentum enim est dissensus, & innovatæ doctrinæ: hæc ab autore denominatio: quam semper sectæ habuere: nunquam Ecclesia Vera.

Decima Nona præscriptio: manat ab eo, quod opponi solet. *Nempe: si manifestus Ecclesiæ error sit, (inquiunt:) quomodo assensum merebitur, & exiget? Ad hoc, ut respondeam, præscribo: Hypothesim falsam esse. Nunquam enim regula fidei, quam sanxit legitima veræ Ecclesiæ potestas, nunquam dico erravit: nec errare; ex promissione Christi, potest.*

Sed fac errasse. Tu ne es qui corrigas? quo privato jure, quæ potestate? quo argumento? scilicet

17. *Ex- perimen- vatores semper fuisse im- postores.*
18. *Hæresis novo nomine insignita.*

Perperâ judicio te corrigia

re expectabat veritas liberanda. Interim perperam predicabatur: perperam credebatur: tot millia millium perperam tincta: tot officia perperam operata: ut hunc locum more suo, fortiter premit, Tertullianus.

Quod nova missione Divina fieri oporteret. Certè si errare posset Ecclesia; oporteret Deum primam missionem, novâ evertere: eamquæ signis, prout primam firmare: tum demum forsan, fas esset desciscere. Sed fortasse ne tum quidem: quando nec Angelo aliud annuncianti, credere jubemur.

Hæc sunt: quæ meritò præscripsi, veram nempe religionis Christianæ fundamenta: & signa.

Hereticis hæc fundamenta religionis non quædrant. Excutiant se verò heterodoxi: & attentè expendant: quâ ratione hæresis nomen effugere queant: seu hæc, tam ipsis non convenientia, simulatè admittant, nec ad Ecclesiam redeant: seu impudenter rejiciant. Rejiciant autem necesse est: quia tueri nequeunt: &, ut jactent; tamen verba rebus contraria sunt: & quod dicunt, factis negant.

Quod ex regula fidei præferunt deum credendi: quam illi præferunt: ea autem est. Solum & purum (inquiunt) verbum Dei: seu Authoritas sacræ Scripturæ, sanè intellectæ. Hoc est quod passim jactant: quod speciosè ostentant. Et verum quidem est, veram regulam fidei,

ne-

necessariò, sacræ Scripturæ, convenire: nec posse, ab eâ diversam esse: attamen, si bene inspicias; agnosces profectò, Scripturam hinc obtentui esse: revera autem, pro regula haberi cujusque interpretationem.

Quam variam esse posse, diffidium scitarum ostendit: Nunquam sine auctoritate sopiendum.

Hac tali regulâ fidei constituta, manifestum est: & ruere omnia fundamenta religionis, quæ recensitis præscriptionibus stabilivi: & factis minimè congruere. Primùm enim; veram apud se, nec Religionis possunt, nec audent religionem profiteri. Non possunt: quia inquirendam in Scripturis, & scrutandam docent: qui autem quærit, non tenet. Non audent: quia dum scire volunt, non credere; infallibilis certitudinis hostes sunt: quam non ratio humana, sed fides facit.

Deinde: si certitudinem veritatis non profitentur; profectò nec unitatem habent: nec semel constitutam fidem: sed opinionem ac persuasionem: prout interpretati fuerint Scripturam.

Tertiò: neque necessitatem unius Religionis agnoscent: quia ex regula credendi, quam præferunt, sequitur quemque posse credere prout Scripturam intelligit: Unde multorum assertio: omnes in sua religione posse salvari. Quod necessitatem veræ, & unius, prorsus tollit. M Quar-

Ea enim est privata scriptura interpretatio.

Per quâ ruit fundamenta.

Nec veritas ejus certo constare potest.

Nec unitas.

Nec cætus legitimus. Quartò: nec legitimum cœtum : quia (ut mox ostendam) nec potestate, nec lege, constitutum : id est, non societatem, cum certo ordine regendi, & parendi: sed licentiosâ conspiratione secessionem.

Nec Potestas. Quod etiam; Quintam, & deinceps, nonam usquè præscriptionem, contra illos esse; evincit. Etenim omnes istæ, potestatem omnino exigunt, & legem. Potestatem verò illi, adeo non habent; ut Scripturâ contenti, oppugnent etiam ac defugiant. Nequè sanè miror: cum hæc constet successione, quæ apud illos nulla. Dicunt etiam Ecclesiam veram, mille amplius annis, aut non fuisse; aut, quod idem est, occultam. Quod utrumque successione (tanto præsertim intervallo) vel ruptam, vel ignotam, atque ideo falsam, nullamquè facit.

Nec Lex. Legem verò etiam habere nequeunt. Quia etiam si sanciant dogmata; tamen eatenus eis assentiuntur, quâ agnoscunt Scripturæ congruere. Peto verò, possuntne agnoscere, contrarium? Si possunt; quorsum fidei formula? si non; quorsum inquisitio? aut itaque desinant inquirere, si asserunt se habere, semel constitutam credendirationem aut si inquirunt; fateantur se illam non habere.

Nec Hierarchia. Decimò: Hierarchicos ordines aspernantur: & Monarchiæ professi hostes sunt.

UN-

Undecimò: Ecclesiæ definitionem quam non deni-
posui, potius (desperatione causæ) diffire- que Ec-
buntur veram: quàm ut eam sibi accommo- clesia,
dent. Idquè ideo: quia ne esse quidem
Ecclesiam aliquam, firmiter volunt: as-
feruntquè. Et si enim solennia quædam
ejus retineant, ac usurpent; ut Catho-
chismum, instituta circa ritus, Festorum
dierum indictionem, ministros certo gra-
du, synodos, excommunicationes, alia-
què; tamen cuncta hæc, necessitate po-
tius, (aliter enim Religio constare non
possit:) quàm approbatione: Nam ut
omnia sibi libera, & integra relinquunt; sitate
ne illegitimi cœtus, & nullo jure congre-
gata Ecclesiæ arguantur; ne illigari con-
fessionem, dogmati adstringi, ac potestati
subjici possint; nulli se aiunt credere, nisi
sacræ Scripturæ. Quo ipso; nihil Eccle-
siæ debitæ authoritatis adtribuunt: sed ei
proprio dominantur judicio: & tantum
vanam ejus formam, ac velut larvam ha-
bent. Hinc est, quòd passim scripta vul-
gant: Nullum sacrum ordinem, nulla
officii potestatisquè discrimina, atque ad-
eo nullam Ecclesiam, veit Civitatem
bene ordinatam, esse.

Ista autem quæ undecies præscripti; ideo con-
vincun-
queunt aptari; hoc ipso faciliè, & mani-
festò eas convincent, omnium eorum, matu-
ris.

M 2

quæ

quæ à duodecima præscriptione deinceps sequuntur.

Quod strictim ostenditur Descivere enim sectæ, (ut quæ præseripsi compendi faciam,) ab Ecclesia, corrigere eam voluerunt: Novum instituerunt cœtum: separataquæ Ecclesiam: Primam fidem, habentes exinde damnationem; reliquerunt: latam aperuere viam: Autores earum, non correctores, sed corruptores, meritò jam audiunt: *secessione* *vel nomine testantur.* *Etis denique nomina; de suo nomine imposuerunt:* Etsi enim hoc postremum negetur; & nemo se Luteranum, aut Calvinianum libenter dici velit; sed tamen profectò sunt: nequè aliter dignoscuntur. *Quod si Euangelicos, seu reformatæ Religionis sese nominant, hæc ipsa nomina novitia, & veteri Ecclesie ignota, profus esse; nemo nescit: quæ; præter Christianos, & Catholicos, non novit.*

Adhor- Sed sât evagatus sum: & ultra finem *ratio illos* forsan, modumquæ propositi. Itaque *qui videntur velle errare.* pauca tantùm ad sectatios. Non puto omnes velle errare: si quos tamen ambitio, avaritia, emulatio prava, studium præcellendi, obsequii decrectatio, arrogantia denique mentis, adeo transversos egit, ut illis peccare lubeat; Videant quæso: quàm periculosæ plenum opus alexæ, levi causâ tractent: quanto in periculo versentur, quo damno, quo discrimine ludant. At-

ten-

tendant deinde ad internum testem in- *Atten-* quietæ mentis. Nemo enim suam *dant con-* conscientiam decipit, qui fallit alienam. *scientie* *redargu-* Clamat animus interior, & arguit, vel dere- *enti.* *licte*, vel non inventæ, vel (quod pessimum) spretæ veritatis. Quisquis ergo ejusmodi es, redi tecum in gratiam. Quid prodest, te pertinaciter esse, quod esse non prodest? *Non eru-* *vinci?* *Nonne si illa victrix tui, tu trium-* *bescant, à* *phator erroris? Cur illo suffundaris, quo veritate* *gaudebis caruisse?* Certe deserta opinio *vinci.* prava, Confessio arberrationis, malè affertur dogmatis damnatio, Transfugium denique ad bonos, solido ac vero, immo necessario fructu, pensabit abundè, inane, quod hinc oriri possit, levitatis improprium.

Vos verò, qui ignorantia peccatis; *Qui ig-* nolite dogmatis pertinaciam, nimium stu- *norat igne* *peccant-* *Inquirat* *verum si-* *de bona.* *de bona.* dium sectæ, & denique odium adversæ partis induere. Non est enim vobis Religio, etiam post sancitum dogma, inquirere: & scrutari: Permittit hoc, aut potius exigit, regula fidei: quam profiteamini. Quærite ergo fide bonâ: *nihil enim absurdum magis; quàm aut testari dubitationem, nec tamen inquireret: aut tueri, ac defendere, quæ dixerat querenda.* Deinde, non vos secta, & societas opinionis retineat: absolvit enim vos hoc vinculo, *Non reti-* *neantur* *sectæ stu-* *dio.*

Ne ode-
rint nos
gratis.
Qui illis
bene cu-
pimus.

tum cuique hac in re arbitrium: nullo ad-
strictum obsequio. Deinde; nolite odio
abripi: tum enim demum, spondeo,
agnoscetis: & ignorare vos, cum odistis,
& iniquè odisse cum ignoratis. Nos certè
non vobis irascimur. Poenam errantibus
assignamus, veri agnitionem: victoriae
vobis pretium, salus Vestra. Pro hac de-
certamus, pro hac pugnamus. Et cum
Apostolo, testis est nobis Deus, quo-
modo omnes vos cupiamus, in visceri-
bus Domini nostri **JESU CHRISTI.**

Voto ad
Deum
Locus
elandan-
der.

Denique voto locum hunc concludo:
& te, Deus, invoco: ut (quod tu solus
potes) mentes opinione corruptas, veri-
tati restituas: & aberrantes oves, in Ec-
clesiæ caulam reduces: ut sit, prout pro-
misisti, unum ovile, & unus **PASTOR.**

C A P U T I I.

Περὶ Θεοσεβείας: Seu

De Cultu DEI.

Notitiam
Dei cul-
tus conse-
quitur.

NOtitiam Veram, & agnitionem Di-
vinitatis, necessariò veneratio &
cultus consequitur. Quis enim, cum cogno-
quitur. verit summum illud, intra se infinitè perfe-
Et ab illà etum, beatumquè, in omnia summè potens;
necessario erga nos, mirè & supra modum, beneficium;
manat, quis, inquam, non colat? non adoret? De-
bemus

bemus id primùm, admiratione majestatis:
Tenemur deinde officio gratitudinis: suade-
mur ingenti premio: jubemur denique,
gravi, & extremâ penâ.

Porro, sicut Vera notitia Dei, non est *Imple-*
nisi à Deo; ita & acceptus ei cultus esse *nis à Deo;*
non potest, nisi ab ipso met *impet-*
ratu/què. Ergo, ita eum colere oportet; *se coli-*
quemadmodum sese colendum præcepit. Quod *Deus præ-*
ceptum, partim imperat, modum *cipit.*
què im- *Modum-*
certum sacrorum rituum, & caremonia- *perat &*
rum; partim imprimit mentibus nostris, *religionē*
religiosum quandam metum: qui nos *facit.*
Divinæ mancipet, servitututi; sed vo-
luntariæ: & paratæ: quippe simul erga
Dominum, & Patrem.

Sed ut dignè hoc impleamus officium; *Oritur ad*
scire oportet: oriri cultum ab honore. Ho- *honore*
nor autem, est internum judicium debi- *quis desi-*
tæ existimationis, testimonio & signo ex- *nitur.*
terno expressum. Hinc, inquam, manat
cultus: & adoratio: Quæ, est submissio *visi &*
quædam animi, quippe erga excellentio- *adoratio.*
rem. Unde quo major æstimatio, eò ma-
jor submissio.

Deus verò, cum sit infinitæ dignitatis; *Utrumq;*
ideo & nunquam sibi parem honorem, à *soli Deo*
creatura obtinere potest: & sibi soli, cum, *proprie*
meritissimè vindicat. Quia solus, pro- *debetur.*
priam, à nullo acceptam dignitatem habet:
cùm omnis alia sit ab ipso: & propter ip-
sum: imo ipsius oranino. M 4 Pa-

Animoſiſſe Patet verò etiam: quòd, adoratio Dei, *potiſſimè* animo potiſſimum fiat: Dum ille ſe humiliat; & abjicit, coram Deo: & ſummâ quâ poteſt æſtimatione, adorat eum in *Spiritu, & Veritate*. In hac, inquam, actione mentis, præcipuè ſita Veneratio:

Tamen & corporis miniſterio. Tamen etiam accerſitur. Cujus conformatio, ac Compoſitio, externo ſigno, & geſtu, exprimit internum mentis ſenſum: ut mox explicabo. Utroque verò, id eſt,

hinc la- aria pro- cedit. animo & corpore, teſtamur ſoli Deo debitum illum cultum: quem $\tau\lambda\alpha\rho\upsilon\alpha\varsigma$ nomine vocare ſolemus.

Cultus partim privatus. Adorandus ergo & venerandus ſolus Deus. Idquè triplici cultu. *Primus*, eſt proprius cuique ac *privatus*: qui vulgò devotio dicitur. Alter, *religioſus ſeu Myſticus*:

Partim Myſticus Partim relatiuus. qui eſt in obſervatione inſtituti, & rituum ſacrorum. Tertius, *relatiuus*; qui per honorem alterius, ad Deum tranſit; eique propriè deſertur. Itaque hinc manabunt, tres huiuſce capitis partes, figillatim explicandæ.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Cultu Dei privato: ſeu Devotione.

Definitur devotio privata. PRIVATUM Dei cultum, devotionem voco; non latino, ſed Eccleſiæ ſenſu. Eſt enim, quam hic intelligo, *Devotio*: *puri*

puri & innocentis animi, in Deum aſcenſus: & elevatio: actione certâ, allocutione, & cogitatione.

Actionem primùm pono, id eſt, ut *Actio* dixi; certam corporis compositionem: *ejus ſit geſtu certio corpora- riis.* qua ſubmiſſam venerationem teſtamur. Ea, partim eſt uſu recepta: & introducta: partim imperata à poteſtate Eccleſiæ. *Conſuetudina, ſit inclinatione cervicis capitiſque: ad- dine pi- geniculatione: cernuâ corporis demiſſione: pro- rum in- cidencia: manuum elevatione: percuffione troducta peſtoris: aliſque modis, quos conſuetudo pio- rum, & uſus, potiſſimum ab exemplo Glori- ſti acceptos, retinet: exercotque. Hæc talia, Mover etſi mente animantur, & ab illâ vim acci- piunt; tamen & ipſa valent: faciuntque ad animi motum. Et conſtanter ac fixè exercita; & excitant eum ſæpe: & ne eva- getur, quodammodo firmant.*

Sed bina hîc cautio. Primùm: *ut ſiant, Sed ſiat oſtentatione omni-procul.* Ideoque vix in pu- blico: & ſpectantibus coram: aut certè parcè. Deinde, *ut non anxîa & ſollicitâ cul.* *Ei ſine anxîa ni- oratio.* Sunt enim adjumenta potiùs ad cultum: quàm ipſa ejus opera. Cùm, ut notum eſt vetus illud; Bonus animus, præcipuus, pulcherrimuſque Dei cultus ſit.

Illa verò, quæ ſanxit Eccleſiæ regula, ut actione certâ, ſeu miniſterio corporis,

Eadem actio ex precepto Ecclesiæ. Altera pars Devotionis, oratio. circa institutos ritus impleantur; ad mysticum cultum pertinent: de quo infra.

Allocutio Dei, seu oratio, sequitur: privati cultus, seu verbis, seu cogitatione fiat; pars (ut ex officiis ejus, quæ mox recensere patebit;) longè præstantissima: Præsertim, si debitâ curâ, & attentione peragitur. Quod ut fiat; præmitti debet præparatio. Hæc verò, relinquere jubet, & velut seponere ad tempus, curas operarationes: sollicitudines: negotia: & dicere illis; manete hic, donec vadam illuc, & orem. Hæc, inquam, jubet. Unum porrò necessarium, accuratè attentione, ac diligentia, agere: Memoriam defigere: & phantasmatum copiam submovere.

Deum profundè venerari. Deinde, magnitudinem majestatis, quam alloqueris, ut par est expendere: presentemquæ intueri: vilitatem tuam agnoscere: & humiliari quantum potes, in conspectu Dei. Tertio, petere auxilium: & benedicti orandi modum: ut dirigatur & assurgat oratio tua, velut incensum, in odorem suavitatis: & ad gloriam ejus.

Et auxiliolum petere jubet.

Officia orationis, Primum laudis. Officia, quibus oratio fungitur; plura sunt, & variâ. Primum est laudis: ut nempe benedicat & magnificet anima tua Dominum: & exultet Spiritus tuus: & omnia quæ intra te sunt, in Deo salutari tuo. Hoc ei à nobis debitum: & hoc tantum possumus deferre. Cum verò, ne id quidem

quidem ut par est; ideo, opus erit, de *Eam Divinitas ex se, plenâ habet, Offerenda ab humana: nitate Christi.* alieno divitem, & liberalem esse. Offer ergo ei eam; quâ, sibi ipse sufficit, gloriam. *Gratulare: gaude: & exulta: quod Divinitas se dignam, à se capiat, habeatque laudem. Offer ei deinde, naturam humanam: à Christo in consortium divinitatis assumptam: ineffabili modo se coram ea humiliantem: eam adorantem & laudantem. Cui laudi, junge canticum Sanctissimæ Virginis: quo magnifacit est Deus vehementer. His, etsi nihil par addi possit; tamen tu adde, millia illa millium Spirituum: ei ministrantium: & turbam quam dinumerare nemo possit, Sanctorum; precidentium coram Sedente in throno, adorantium eum, & dicentium; Salus, benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo Deo nostro. Adjunge deinde militantis Ecclesiæ, officia: laudes: & sacrificia: & phialas illas aureas, plenas odoramentorum: quæ sunt orationes Sanctorum: Acceptos nempe suffitus Deo. Denique, exemplo Davidis, inanimata quoque ad hoc officium advoca: supple elinguem eorum laudem: Et per te, benedicant omnia opera Domini Dominum. Multa sunt, quæ hac de re tradita, à Viris piis, habere potes, & debes petere, in exemplum.*

Alterum orationis officium est: *vera oblatio*

Alterum oblatio sui, ad agenda, & sustinenda omnia, officium quæ Deus iusserit: volueritque: consecrando ei memoriam, intellectum, voluntatem: oblatio sui. cogitationes, verba, opera: corpus, & cuncta externa: & animam denique, velut in holocaustum immolando: Nihil ex hac oblatione sibi retinendo: nullum captando commodum, præter puram gloriam, placitumque ejus. Desideria, & vota hujus officii, plurima & ardentissima esse possunt: itidem à piis scriptoribus, ad quos te remitto, ubertim tradita. Grata verò Deo sint, necesse est: quippe qui, unicè complacet, in hominibus bonæ voluntatis.

Tertium Officium: *Confessio vilitatis sue, & malitiæ*: non modò te in suo nihilo collocando; sed etiam confitendo malum. Delictum, inquam, tuum cognitum illi fac: & injustitiam tuam non abscondas. Confitere adversum te Domino: & ille remittet impietatem peccati tui. Fatere te nihil aliud esse, nisi molestam quodammodo curam Dei: & jacturam ejus gratiæ: & veniam precare.

Quartum officium est: *Gratiarum actio*. Quæ enim, ô Deus, à te, & quanta accepimus! quæ promissâ accepturos speramus! quis unquam satis, dona, quæ supra recensui, naturæ, gratiæ, gloriæ, agnoscat, expendatve Immensum ergo tibi

tibi tenemur: nec unquam ex merito dependendum. Sed est aliqua gratitudo, postquam omnia feceris, ingenue imparitatem fateri.

Quintum est: *Petitio*: Utile, Unicum, Quintum præfens, & certum miseriæ nostræ re-petitio. medium: Firmatum, toties ingeminato, impetrationis promisso. *Petite enim, inquit, pulsate, querite, & quidquid petieritis fiet vobis.* Securi ergo sumus de eventu: certi donationis & gratiæ: modo, & si rata bona, & bene, petamus. *Cùm enim sit in-finitè bonus, malum dare nec vult, nec potest.* Carior est illi homo, quàm ut ei malefaciat, etiamsi petenti. Sed pauci sunt, qui sciant, quid petant: & pauci dignoscere possunt, vera bona: & verè mala: Quid enim ratione timemus, aut cupimus? *Quid tam dextrè concipis, ut te, conatus non pœniteat: votique peracti?* Itaque optimum est, ejus expetere voluntatem: & dicere; Domine fac mecum, non secundum mea peccata, quæ multa sunt; non secundum vota, quæ stulta sunt; non secundum merita, quæ nulla sunt: Sed secundum tuam misericordiam, & meam miseriam.

Deinde, *nec minus petere, nec aliud, nisi ipsum.* *Pudeat minuta, vilia, abjecta, à tanto Domino mendicare: cùm ille seipsum, id est omne bonum, offerat ultro:*

&c

Tertium
confessio
propria
vilitatis.
Et mali-
tia.

Quartum
gratiarum
actio
Pro donis
naturæ,
gratiæ,
gloriæ.

Quæ ut
& si rata
& profi-
cua.

Petenda
voluntas
Dei.

Petendus
ipse
Deus.

& elargiri promittat. Alia potius quam summum hoc, confectari, non modò pusillanimitas, & stultitia est; sed impietas: & vilipendium offerentis. *Vastum ergo sit, quod petamus: & dignum tanto datore: & quod, non privatas tantum necessitates, sed generis humani, & præcipue Ecclesiæ bonum, ad gloriam Dei complectatur.*

Et in omnibus eius gloria.

Titulus petendi, & fiducia, quia potest, vult, scit, ac promissit.

Hæc officia sunt primum oratione vocali.

Ex Davidis psalmodia,

Titulus petendi, & fiducia impetrandi fumitur: quia dum omnipotens est, omnifcius, summè bonus; & quia promissit; propter gloriam nominis sui, non potest, non facere. Operi manum suarum, dexteram porrigat, necesse est: nihil enim, odit eorum, quæ fecit. Itaque fidenter titulum allegare; & dicere possum: Tuus sum ego: salvum me fac, propter nomen tuum.

Hæc fere sunt officia orationis: quibus partim sermone, partim cogitatione, & mente fungimur. Vocalis, ut vocatur, oratio, ab Ecclesia variè adhibetur: & descripta est: tam publica, quam privata. Utraque potissimum desumpta ex his, quæ dixit, cecinitque David, egregius psaltes Israel: quo elogio eum Scriptura ornavit. Additque ibidem ipsum dicentem: Spiritus Domini locutus est, per me: sermo ejus, per linguam meam. Itaque meritò, divinam hanc ejus psal-

mo-

modiam, ascivit Ecclesia: eamque quotidie, publicè & privatim, decantat, aut recitat: plenam quippè admirandi Spiritus, fervoris, & ardentis, inflammati- què affectus.

Addit verò eadem, & alias Orationes, *Ex consuetudine temporibus, congruas & solennes: sicutis pro tempore Ecclésiæ præcibus.* prout annum partita est, & Fastos Christianos condidit: autoritate, cui parent etiam, qui ab ea secessere: & insignitos nominibus, festorum & Sanctorum dies, retinent vel inviti. Ibi verò illa loquitur in canticis, & hymnis spiritualibus: & officium (ut vocant) constituit, cuique tempori & festo proprium: è Phphetarum, & sacræ Scripturæ verbis: magna fidelium consolatione, atque fructu. Ejusmodi enim totius Ecclesiæ Orationes; *Per quæ communio Sanctorum.* communicatio Sanctorum, & unanims clamantium, toto Orbe Vox, valde commendat: efficacisque promittit. Si namque duorum aut trium, in nomine suo consensum, Deus se magni facere professus est, quantò magis totius Ecclesiæ consonas, conjunctasque, preces?

Sed inter hæc omnia, vocalis Oratio *Oratio Domini.* nis exempla, relucet, velut inter ignes, luna minores, *Oratio Dominica:* idque, *ca præcellit* & propter majestatem auctoritatis: *Et ob miram omnibus* suam vim, & energiam. Petentibus enim à Christo Discipulis, ut eos doceret, ora-

re;

re; postquam *Barrabaznosiv*, & Ethnicos imitari, vetuit; Sic ergo, Vos, inquit, Orabitur: Et tum Orationis formulam subjunxit: profectò plenam rei magnæ; & purâ, candidâ, simplici enuntiatione, brevi ac miro compendio, exactè complectentem, cuncta Orationis officia, quæ supra recensui.

De qua para-
phrasice
рѣка. Operæ pretium est, videre: quæ Viri sancti & eruditi, in ejus sensa eximie multa commentati sunt. Nos pauca dicemus, hac quæ sequitur paraphrasi.

Deus vo-
catur Pa-
ter ob fi-
duciam. Fiduciæ conciliandæ, quæ orationis basis est; Deum, jubet Christus, vocare Patrem: eumquæ communem omnium nostrum: ut ortus & fraternitatis admoneret. In cælis autem eum esse: ut nos à terrenis eò elevarer, ubi verè Pater & Patria. Subjungit deinde: Septem petitiones.

Petitiones
septem. Petendum enim totum est: quia nostrum nihil est. Tres primæ, ad Deum pertinent: & videntur, in ejus commodum cedere: sed profectò in nos recidunt. Ille enim, honorum nostrorum non eget: Et materiam tantum meriti & præmii nostri querit: cum sibi deferri aliquid jubet. Nostrâ ergo propriè interest; petere primum, ut sanctificetur nomen ejus. Non per nos tantum: quantum enim hoc esset! sed omni meliori, ipsi noto modo. Deinde petimus;

ut

ut adveniat (a) regnum ejus. Non quod illo *Ut lar-*
ut adveniat, aut privari, ipse possit; sed quia nos, niam re- *giatur*
Itaque propriè petimus, ut non habeamus *panem.*
Regem, nisi Deum: qui imperitet mentibus *panem.*
rebusquæ nostris. Tertio; ut Regni istius *Ut lar-*
suprema lex sit, & fiat, voluntas ejus: voluntas *giatur*
nempe omnis justi, æqui, boni, regu- *panem.*
ejus.
la: tam in cælo, quàm in terra. Hæc ad
Deum, & vitam alteram. Præsentis verò
necessitates sequuntur: quas brevi voto
complecti jubemus. Id est; panem non-
strum tantum petere: quotidianum, non
extraordinarium: modicum; & qui ho-
die sufficiat: nam de crastino, vetat esse
solicitas. Hoc compendio, circa externa,
properè & sine magna cura functi; ma-
gis petimus, ut dimittat nobis debita nostra. *Ut dimi-*
Adco enim gravia sunt, ut reddi non possint: *giatur*
iat debi- *panem.*
nec exolveri. Itaque, quod magnificentiam, ta-
& munificentiam ejus decet; non solutionis
moram, & patientiam, sed condonationem
jubet petere. O benignum creditorem!
lætetur: quamvis ære ejus oppressi de-
bitores. Nonmodò usuras, sed nec sortem
repetit. Pœnam non urget: Rogari se tan-

(a) Ne regnum extendatur super nos, mundi, carnis, vel diadoli; & in universum, peccati. Sed Regnum Dei sit in nobis, per amorem illiusmet, & proximi, per castitatem mentis, & corporis, per humilitatem, per patientiam, ac denique, per omnem Catholicam virtutem.

tùm,

tum; Fateri, & debitum, & insufficientiam, jubet: & condonat. Sed *justâ tamen cum cautione. Nempe se & nos dimittamus, debitoribus nostris* Quid æquius! Abominatio & horror est, *servus ille nequam: qui omnis debiti remissione obtentâ, vix digressus à Domino, suffocabat pauca sibi debitam, conservum.* Ita ut, merito, contubernales contristati, eum deferrent nequitiae: ut dominus remissionem revocaret. Non itaque dimittetur nobis, nisi dimittamus. Nam *illicium est misericordiae Divinae, misericordia in proximum.* Quam, etsi promittere, & profiteri jubemur; tamen conficiis, prout in malum animi, petendum adhuc nobis est: Ne nos inducat in tentationem: seu, ut alibi dixit, orandum, *ne intremus in tentationem.* Memoria enim infirmitatis nostrae, *non modò victoriæ non sumus securi: sed certamen etiam meritò detrectamus:* sed quia tamen vita hominis tentatio est super terram; Ideò ultimò petimus, ut *nos liberet à malo: nempe à demone:* (hic enim proprius Character ejus est:) ne nos in tentatione superet: sed potius faciamus, ex illa proventum. *Ita peccata & præterita dimitti, petimus: & futura carveri, ac averti.*

Oratio
hac brev-
viarium

Hæc est brevis paraphrasis Divinae istius Orationis: quam, breviarium Evangelii, Tertullianus vocavit: & quæ, accepta sit

Deo,

Deo, & efficax; necesse est: quia prout jussit; & de suo; (ut loquitur Ciprianus) rogatur. *Agnoscat facillè Pater, Filii sui verba: & quicquid petierimus in nomine ejus, institutione & sermone ejus, dabit nobis.*

Post *Orationem* Vocalem, sequitur *mentis & cogitationis:* quam tertiam partem privati cultus feci. Hæc non lingua, sed animo Deum alloquitur. Id est *considerat: & ipsum: & creationis, redemptionis, sanctificationis admiranda ejus opera, mysteriorum arcana, inspicit: agnoscit dogmata fidei: & exinde, miro affectu, recensita officia Orationis exercet.*

Id verò partim *Meditatione:* partim *Contemplatione.* Meditatio est: *ex lectione sacra, & fidei dogmate, de Deo, & rebus Divinis, intenta consideratio.* Quæ sit, cum in memoria formatur, rei meditandæ imago: Intellectu, de ea instituitur ratiocinatio: per voluntatem sequitur ejus *Contem-* fruitio. *Contemplatio vero; est animi preparati ante, & jam apti, motus quietam, quo in Deum, velut naturâ, & ponderare, fertur. Ibi memoria sine phantasmatum adminiculo illum admiratur: Intellectus sine ratiocinatione noscit: voluntas sine ullo illicio proprii Commodi, ita eo truitur; ut non tam sibi illum, quam se illi, largiatur: & impendat.* Illa Deû *Meditatio* itaque sit, quodammodo *operari, perâ, hac habet.*

Et nos non inducat in tentationem.

Ut nos liberet à malo.

Meditatio est cû ratiocinatione consideratione.

Contemplatio fit beneficio Dei illabentis.

perâ, curâ, & *induftriâ noſtrâ*. *Contemplatio, ſolo impulſu, & illapſu Dei*. Illa Deum quærit: hæc habet. Illa agit: hæc patitur tantum. Illa in actione mentis: hæc in quiete ejus, otio, ſilentio, ſolitudine, immò morte. Quia ſeipſâ vacua, vacat Deo, & ab ipſo impletur. Prodeunt verò hinc, in viris factis, ſæpe extaſes, & raptus: five extra corpus. (ait Apoſtolus) ſeu in corpore, neſcio: ſed hæc nec ſectanda, nec appetenda: immò quantum per nos poteſt, vitanda. Alioqui periculofa, & illuſioni opportuna.

Ex hac extaſes, ſed non appetenda

Præcepta utriuſque apud ſcriptores ſacros.

Præcepta tam meditationis, quàm contemplationis, habes apud Scriptores Aſceticos. Sed præcipuum eſt: *habere animum ab omni labe purum*: domitum in commotionibus: virtutum officii exercitum. Talis facilè, & Meditationi incumbit: & Contemplationem recipit. Alioqui in malevolam animam non intrabit Divina hæc Sapientia.

PARS CAPITIS ALTERA.

De Cultu Myſtico, quem Religio præcipit, exigiturque.

Cultus Myſticus potior.

Cultum explicavi privatum: qui etſi eximius, tamen à myſtico longè, & præſtantia, & utilitate ſuperatur. Præſtantiam ſumit, *ab autore Deo*: à cujus voluntas à Deo

lun-

luntate eſt: non ab electione noſtra. Et deinde, à gratia operi ſemper adherente. Utilitatem exinde; quia tutior, & ſecurior, ob meritum obſequii: & deceptio-^{annexam} nis eſſugium. *Privata enim devotio, ex ſuarvitate, dulcedine, & reverentia qua-^{gratiam} dam affectus, facile in complacentiam, opi-^{Denique} nionem de ſe falſam, nimiamque ſui fiduciam, ſecurior. labitur.* Facit hoc inſtabilitas animi humani: qui ſibi relictus, *vix eſt ſecurus*. Dein-^{ſioni pa-} de, idem provenit ex gaudio inconſulto-^{ter.} Spiritus: quod facilè evanefcit. Tertio, *ex aſtutiâ Dæmonis*: qui ſubdolè, rebus etiam bonis, vanam gloriam fovet.

Ab hoc periculo, abeſt longiùs, *Cultus Ter illuſ-^{myſticus}*: Ubi animus illigatus præcepto, ſe animus ei ſubdit: *Captivat aſſenſum*: etſi ratio-^{fungitur} nationi ſuæ, & captui non convenientem. ^{præcepto,} Hoc verò, non permittet evagari: ſibi applaudere: & ſe frui. Sed tantum operi jubet inſiſtere: hoc agere: & gratiam certò comitantem opperiri.

Voluit autem Deus, cultum hunc col-^{Dens eum} locare ſæpe in rebus, & actionibus: quæ præſcrip-^{ſit,} mens humana, nunquam exiſtimafſet, ^{ni huma-} fore ei grata: & quæ non paradoxæ ſolum ^{na con-} videntur, ſed præſectò paralogæ. Quis enim ^{trarium,} (exempli cauſa) putafſet, acceptum Deo cultum fore, ex maſtatione, aut excuſione animalium? Certè nulla hîc apparet idonea ratio, congruentis erga Deum adoratio-
nis.

Vi apparet ex ritu veteri & novo.

nis. Atqui ille, hoc genus sacrificii, olim elegerat: hoc præstari sibi mandaverat: & suaviter odoratus est. Par ratio in plerisque ritibus, cæremoniis, Sacramentis tam veteris legis, quam novæ.

Causa, quia non servit rationi nostræ, sed dominatur.

Si autem fas est inquirere: cur ita Deus voluerit, feceritque; Causas puto inveniemus istas: Primum: quia *meretur assensum, & obsequium, etiam sine reddita mandati sui ratione. Fidem enim à nobis exigit, non cognitionem, aut scientiam. Tota demonstratio veri, est, jussum ejus: sufficit ad certitudinem, auctoritas dicentis. Et verbum ejus, summa ratio est. Non ergo illum decuit, ad sensum captumque nostrum, se & omnia componere.*

Quia cupiditatem sciendi, obsequio fidei subdit.

Altera causa est: ut *curiosam & pravam illam cupiditatem sciendi, quæ peccato originem dedit, & qua prurit semper mens nostra; fatagit; & variè effertur; confunderet: deprimeretque. Nempè imperans, ac jubens credere, quæ stulta videntur: assensum in illis requirens: nec noscenda aperiens; aut suavitate condicens; nisi prius credantur. Et ni credantur, pœnam assignans extremam. Hac inquam ratione, voluit Deus frangere superbiam nostri judicii*

ut passet flecti arrogans animus, ad obsequium licio non fidei.
 Tertia causa est Religio: quæ non est ars, sed præceptum.

lex & præceptum: quod jubet, non dispensat. Imperium igitur ejus, in animos nostros, ut maneret integrum; exemptumque esset, à ratiocinatione & disquisitione; non modo reddere rationem noluit Deus præceptorum suorum: sed etiam consultò multa, & supra, & præter captum nostrum constituit. Cùm tamen sint omnia mandata ejus veritas. Ita mandata, ut, quod profanis mentibus videtur scandalum & stultitia; id fideles cognoscant esse Dei virtutem, & Dei Sapientiam.

Inest enim, inest profectò, omnibus ratio: sed non intelligenda; nisi prius creantur, & exercentur. Tum demum, mentibus sibi obsequentibus, manifestat hæc arcana Deus: *ὡς ἰδιόδακτος*, facit: docibiles *τῶν Μυστηρίων θεοῦ* aperit: gustum illorum largitur: & suavitate commendat. Ita, ut admiratione mens attonita, veneratione prostrata, amore accensa, agnoscat da. *Quæ creantibus tantis, tam mira, tam magna, inclusit Deus: demum manifestatur. Quæ velo astatæ rei, & specie signi obrui, voluit in sanctiori quodam recessu, majestas tanta delituit.*

Hæc meritò præfatus; divido cultum mysticum in Cæremonias, Ritus, Sacramenta. Cæremonias intelligo; ordinacionem

Inest illis ratio, sed occulta.

Dei. Mysteriorum venerationem.

Quæ creantibus tantis, tam mira, tam magna, inclusit Deus: demum manifestatur.

Cultus mysticus in cæremoniam.

nem certam actionis, & ministerii, in peragendis sacris. Consistit hæc; dum aut præcipitur, varius *gestus corporis*: nempe genu flectendo, assurgendo, gradiendo, aliisque modis, quos vel mystæ, vel assistens sacris populus, exercere jubetur. Aut *variâ adjunguntur opera*; ut lucernas, & lampades accendere: thus adolere: vasa, vestes, ornatum varium, ad com-
ptum altaris, & mundum templi, adhibere: Quæ talia, indifferentia quidem, per se sunt: sed pondus capiunt, ab auctoritate potestatis Ecclesiasticæ: ejus præscripta, Spiritus Sancti, assistentiâ, & dictamine, animantur. Itaque decen-
ter, graviter, & splendide exerceri debent. Movetur enim talibus animus: ad devotionem componitur: & mitescit. Contra, contemptus istorum, efferatos, superbos, & denique Dei contemptores facit. Servabit ergo accuratè hæc Christianus: ut Deo grata: quia, per potestatem, ab eo institutam, justâ.

Spiritus S. dictamine animantur.
Si ritè fi- ant, mo- vent au- tum.

Altera pars Cul- tus My- stici: Ri- tus. Adjun- ctum ha- bent exor- cismum & bene- dictionem

Ritus Sacri sequuntur: qui itidem ordi- natione certâ actionis consistunt: sed hoc *Cæremonia pupa differunt, quod adjun- ctum. Etiam benedictionem habeant: atque exorcis- mum.* Præmittitur enim, certâ & consti- tuta verborum formula, per quam, Exorcismi increpatione, dæmon & malum abigitur: & benedictione, mysticum quid

quid, & sacrum inditur. *Effectus verò Effectum consequitur, non quidem infallibilis, ut in habent Sacramentis: sed magnam tamen vim conti- nens, gratiæ obtinendæ.* Itaque altioris ista sunt gradus, & ordinis: & cum majori religione, ac reverentia exercenda: ac- ceptandaquè. Ejusmodi est, aqua bene- dicta: ejusquè *aspersio*: aliaquè rebus im- pertita, ex instituto, *benedictiones*: quas Ecclesia depromit ex ubere penu, ac *infi- nito thesauro meritorum Christi.* Et deinde, ex potestate sibi in Apostolis data, mira-
operandi, in curatione omnium infirmi- tatum: & immundorum spirituum vi- ctoria: ac depressione. Itaque copiose, per hæc talia, quod gratis accepit, gratis largitur, & concessas sibi *virtutes & Potestas* exercet. Ad ritus istidem pertinent ea, quæ in administratione Sacramentorum, ordinavit potestas Ecclesiastica: dum in il- lis conficiendis & exercendis, modum certum actionis, & ministerii, *usu positus, quam scripto, ab Apostolis traditum, præ- cepto definiit: ac præscripsit.*

Sed vis præcipua Cultus Mystici, immo *In Sa- cramentis præci- puus cul- tus mysti- cus, Eorum definitio.*
tota est, in Sacramentis. Definitor verò *Sacramentum; signum visibile, invisibilis gratiæ: seu; Dei instituto in materia certa, & certa verborum formula consistens, cui, gestum quoddam: seu, factum: quo ri- tè adimpleto, homo gratiam accipit: & consecratur.*

N

Est,

Et varia descriptio hominis : Est, inquam, signaculum sacrati Deo
 servitutis : *tessera ejus militiæ :* Signum Dei
 Viventis : *Fœdus Pacis, & reconciliationis :*
 Peccati ablutio : & abolitio : Armatura
 fidei : scutum adversus ignita tela inimi-
 ci : vestis ad Agni nuptias : Amictus &
 ornamētum gratiæ : Antidotum incor-
 ruptionis : Arrhabo immortalitatis : Pig-
 nus præmii : Jus hæreditatis æternæ : De-
 nique, bonitatis Divinæ ingens flumen :
 & gratiarum, immensum pelagus. Hæc,
 inquam, omnia mysticis istis actionibus
 insunt : & ex opere (ut loquuntur) operato
 proveniunt.

Numerus Septenarius. Septem autem sunt Sacramenta. Baptis-
 mus, Confirmatio, Eucharistia, Pœni-
 tentia, Ordo, Matrimonium, Extrema
 Unctio. Quæ ubertim & fusè, à multis
 explicata, nobis libasse sufficiet. *Baptis-
 mus, est regeneratio spiritualis, per quam
 homo mortuus peccato, vivit Deo Imple-
 tur, per aque puræ affusionem largiorem :*
 quæ est materia hujus Sacramenti : & per
 verba solennia illa ; *Ego te Baptizo, in no-
 mine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti :*
 quæ animo conferendi prolata, formam ei
 imponunt. Est primum medium salutis :
 & ad eam obtinendam necessarium pro-
 fusus : Characterem habet indelebilem :
 ideoque semel tantum usurpatur : fidem
 illo

illo profitemur : & satanæ renunciamus.

*Confirmatio, est Sacramentum, quo Spi-
 ritualis gratia in Baptismo accepta, stabili-
 tur, & augetur, per Episcopum ; Christisma-
 tis unctio, & certa verborum formula.* *Confr-
 mario ient.*
 Materia ergo Sacramenti, est Oleum cum
 balsamo, ritè consecratum. Forma in
 verbis : quæ hic proferri ex instituto so-
 lent. Non potest repeti : non est necessi-
 tate mediæ, ad salutem necessarium. Po-
 testque non exerceri : modò non accedat
 contemptus, aut negligens incuria.

Hoc utroque Sacramento, initiamur *Loti à*
 Deo. Nempe ; *Loti à peccato, uncti peccato*
 gratiâ, amissam in culpa originis, redin- *& uncti*
 tegramus innocentiam. Sed non ideo ta- *gratiâ.*
 men à lapsu securi : Itaque aliis majori-
 busque firmandi præsidii : nempe Eu-
 charistiâ ; ne tam facillè peccemus : Pœni- *Tamen*
 tentiâ ; ut à lapsu surgamus. *egenus*

Eucharistiâ, est SACRAMENTUM
Corporis & Sanguinis Christi : sub speciebus
Panis & Vini : cujus sumptione, in anima
spiritualiter nutritur, & concorporati Christo
efficitur Unde vocatur communio : per quam
 in ipso manemus, & ipse in nobis : Multi
 unum sumus corpus, in Christo : & mem-
 bra unius capitæ : Firmati hac spiritali
 alimonia, contra concupiscentiæ fomi-
 tem, & dæmonis fraudem.

Materia hujus Sacramenti, ex insitu-
 tione

Materia tione & usu tradito receptoque, est *Panis*
ejus Pa isquè *azymus*: & *purum putum Vinum*,
nis & vi cum modica aquæ admitione. Forma
num. in *verbis hisce*: *Hoc est Corpus meum*: Hic

Forma in est *Calix Sanguinis* & c. Virtute horum ver-
consecra bororum, à potestate ad id ordinata, fit vera
sione. & *substantiva conversio*, *Panis & Vini*, in
Carnem & Sanguinem Christi. Hæc mirabili-
 lia, inquam; fecit, misericors, & miserator
 Dominus, ut daret escam timentibus se.

Frustra *Caligat verò ad tantum miraculum. mens*
hic cali humana: in assensu titubat: & cum ludæis
gat mens quærit, quomodo hic potest nobis carnem
humana suam dare, ad manducandum? Sed profe-

Omnipo- Etò, fateatur *necessè est: non esse impossibile*
sentii cun- *apud Deum omne verbum*: cum omnipo-
Et a possi- tentiæ suæ, supremum quod esse potuit,
bilis. argumentum dederit: nempe nos. & omnia,
 ex nihilo producendo. Certè enim,

magis est novas condere, quam immutare na-
turas. Deinde, Ambrosius ait: frustra quæ-
 rendum esse, ordinem naturæ in Christi
 Corpore: cum eum mutarit, in Nativitate.
 Et qui convertit, inquit, *aquam in vinum*,

Etiam *cur non Vinum in Sanguinem?* Quid magni est,
homines Deam mira facere, cum illa genii parent: im-
arte mira mo cum humana æmuletur industria? Quis
efficitur. enim non admiraretur, ex *lino chartam*, ex *ligno*
virum? Si talia creaturæ, & homo artifex
 potest, quantum creator posse putandus
 est? Credamus igitur hæc in Eucharistia:

mira

mira quamvis: quia, ipse dixit; & facta
 sunt.

Firmari autem hac constanti fide, *tan-* *Debetur*
tum Sacramentum *veneremur cernui*: & ita *huc Sa-*
 nos præparemus ad Sumptionem, & usum *cramento*
 ejus: prout tanti mysterii dignitas requi- *veno*
 rit. *Qui enim indignè accedit, & manducat,*
reus erit Corporis, & Sanguinis Domini. Et
 judicium, atque unâ pœnam, sibi man-
 ducabit & biberet, non dijudicans verè, nec,
 ut oportuit, agnoscens Corpus Domini.
 Examine ergo seipsum homo: & sæpius *Et in sù-*
 dijudicet, & tum, cum timore Sancto, pa- *prione di-*
 riterquè & amore, in vera humiliatione *ligens ex-*
 cordis, frequenter accedat, ad hoc Sacrum *amen.*
 Convivium: in quo Christus sumitur: reco-
 litur memoria Passionis ejus: mens im-
 pletur gratia: & futuræ Gloriæ, nobis
 pignus catur.

Est enim cæsius, & sanctum hoc, quæ- *Perfe-*
dam Incarnationis continuatio: & nobiscum *ctum.*
 communicatio: ut enim per illam Deus, *Est hic*
 uni, & individuæ humanæ naturæ, se hy- *velut ra-*
 postaticè univit; ita *per hoc Sacramentum,* *hypetia In-*
 assumptam humanitatem, cum amplexa semper *carnatio.*
 Divinitate, participat cum omnibus, ritè &
 dignè Corpus ejus sumentibus. Nascitur *Nascitur*
 itaque, & sumptione ista formatur, in nobis *enim in*
 Christus: Non naturâ quidem; sed tamen *nobis*
 substantivo habitu: & *energica virtute*: quæ *Christus.*
 nos in illum convertit: & quantum possibile

est transmutat. Unde admirandum hoc, arcanum, & absconditum manna, quanta adoratione, & quo affectu sit prosequendum, facilis æstimatio est.

Huc pertinet Missæ seu functione illa: quam Ecclesia peragit in se Sacrifcium. Adhæret verò huic mysterio, *Missæ*: cruenti Sacrificii: ubi sacerdotum ministratio offertur, idem *Christus: qui semetipsum in Cruce obrulit Deo: hostiam Sanctam, & beneplacentem: & imperavit: ut hoc faceremus, in sui commemorationem. Hujus Sacrificii, omnia veteris legis Sacrificia, fuerunt.*

Pro vivis & defunctis. *umbra: imago: & figura.* Hoc est verè propitiatorium pro peccatis vivorum & mortuorum. Hoc est velut pactum quoddam: ut nempe ritè peracto hoc opere, talis sequatur effectus. Id pepigit Filius cum Patre: & sanxit (in quo nos acquisivit) sanguine suo. Itaque utamur dignè, tanto munere, ac dono. Offeramus, cum hac oblatione, ex merito, ac debito acceptabili, Spiritum & cor contritum: veniam peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium gloriæ petamus: securi impetrationis.

Ex debito acceptabili

Pœnitentiæ definitur.

Quartum Sacramentum, vocatur *Pœnitentiæ*. Quæ genericè definitur: *animi motus, dolentis, se quidpiam perperam commisisse, vel omisisse.* Tum, inquam, sic doleo; dum me pœnitet: & factò torqueor ipse meo. Sed ut pœnitentiæ, nomen Sacramenti obtineat, impleaturque, requiritur imprimis:

mis: ut sit dolor, ex abominatione, & dese-
statione peccati: quatenus est injuria, & offen- *Prima*
ensa Dei. Talis dolor, vocatur, verbo *ejus pars*
in Ecclesia recepto, Contritio: primam- *contritio.*
què Pœnitentiæ partem obtinet.

Altera est *Confessio.* seu, *sui coram dele-* *Altera*
gato iudice accusatio. Iudex hic Sacerdos est, Confessio.

ob acceptam Ordinis potestatem: de qua mox dicam. Etsi enim apud Prophetam dixerat *Deus; Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas, propter me.* Tamen velut *decessit, de hoc, sibi soli proprio ju-* *In qua*
re: & primum Christo, ut Filio hominis, *potestas*
dedit potestatem dimittendi peccata: Deinde, *peccata*
eandem ille, in Apostolos, eorumquè di- *remitten-*
decessores transtulit: dum insufflavit; &

dixit; Accipite Spiritum Sanctum: quorum *Magno*
remiseritis peccata, remittentur eis: & quo- *judicem habemus, ex hominibus. Sumptum: nostro so-*
rum retinueritis, retenta sunt. O Magnum *qui compati possit miseriæ nostræ: cum & ipse latius.*
verè infirmitatis nostræ solatium! Cum *eandem circumdatus sit: Qui jubetur condonare;*
eadem circumdatus sit: Qui jubetur condonare;
non tantum septies, sed septuagies septies: im-
mo quoties opus fuerit; & quoties rogabitur.

Sed, ut condonet; opus est: ut prius *Sed re-*
cognoscat. Id verò fieri nequit, nisi habeat, prius de- *consenda*
accusatum, convictum, seu potius, confiten- *præ de-*
tem reum. Itaque sacra exomologesis ac- *licta.*
cedat necesse est: in qua exercetur dolor peccati: obedientiæ: respicientiæ promif-

sum: & *humilitas*: virtutes conciliandæ clementiæ. Recenset, inquam, pœnitens delicta omnia: se candidè aperit: secreta sua *ideoquè fidem secreti meretur*: quod sigillum confessionis vocamus. Nam revelare nefas. Primum: quia id debetur *ingenuæ sui ipsius, accusatio*: deinde: *ut scandalum vitetur*: postremò: *ne ab hoc facili, & clementi deterreamur foro*. Jure merito ergo, cautum & vetitum est acriter, ne Confessio reveletur.

Tertia pars pœnitentiæ Satisfactio.

Pars tertia Pœnitentiæ sequitur, *Satisfactio*. Hæc nunquam ex condigno reddi Deo potest. *Quid enim infinito parè quid summo æquale?* Itaque modica illa, quæ à Confessario injungitur *pœna, argumentum potius Divinæ clementiæ est: quàm satisfactio*. Adimplenda tamen accuratè: cum gratiarum actione, obtentè veniæ, & impetratè gratiæ.

*Forma Sacramenti in absolutio-
ne.*

Hæc sunt partes, ac officia, istius Sacramenti: quæ *Materiam* ejus faciunt: Formam autem imprimi absolutio: solennibus illis verbis: *Ego te absolvo* &c. Est medium salutis: ex suppositione actualis (ut loquuntur) peccati, cujus vix quisquam expers est; necessarium. Per hoc detrimenta reparamus: & lucra nova gratiæ acquirimus: A lapsu validiores surgimus: *verecundiam peccandi, & pacem animi consequimur*.

Quintum Sacramentum est, *Ordo*: seu

Pres-

Presbyterorum Ordinatio: sine qua, vel esse, *Quintum* vel ritè dispensari, nequeunt Sacramenta. *Sacramentum* Est enim Ordo, *gradus divinitus concessæ potestatis, ad sacras & mysticas functiones, validè & ritè peragendas*. Quæ potestas, *Definitur* per *χρηστιασµου* seu *impositionem manuum*, & Spiritus Sancti ad id munus acceptionem, consecratur: & à Christo, & Apostolis, *successione continuatur*: vocatur hic status *ἐπίσκοπος*: id est, fors, hæreditas, successio Domini. Per hunc; jus Dominationis, & *In hoc supernaturalis potestatis potestatis*, in mentes nostras exercet: cui non opus hic immorari: quia nec omnibus injunctus: imperatusquè: & eo initiatis, copiosè ab aliis, ex sensu Ecclesiæ, descriptus est.

Itaque nec *matrimonio* insitam: quod *Sextum* sextum Sacramentum est: sed liberæ itidem voluntatis: cum verò initur; *Sacramentum* Magnum, in Christo & in Ecclesia. Unde *Matrimonium* præcepit Apostolus: ut *viri diligant uxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam*: quam ex latere suo ædificavit, novus Adam: sicut vetus, Evam. Per hoc Sacramentum, *Naturalis copula* naturalis copula, sponsonne prius firmatur: & tum sacratu benedictione: *Sacratu benedictione* ut non *corporum tantum conjunctio sit, sed etiam animorum*. Quæ de re supra meminimus: & ubertim ab aliis tradita, facile petere potes.

Epilogus est Sacramentorum, & sæpè vitæ; *Extrema Unctio*: quæ fit *periclitantibus*

Ultimum agroris, ad salutem mentis, & corporis.
 Sacramentorum, *bi*: quæ rem usû receptam traditamquæ
 & vitæ Extrema Unctio. Imperat. Materia hujus Sacramenti est,
 Olei unctio. Forma in verbis, quæ in libro Rituali.

Licet Ecclesia quædam in ritu Sacramentorum commutare.
 Porro cùm demonstratum supra sit; legitimam & veram potestatem Ecclesiæ, sanctitaquæ ejus, velut *manuductione Spiritus Sancti dirigi*; Ideo consequitur: jus & fas illi, quædam; circa usum Sacramentorum, statueret: ac ordinare: præcepta ejus rei ponere: quædam in Cæremoniis addere: vel detrabere: & pro moribus, temporibusquæ, in melius commutare. Circa tamen essentialium immutationem. Ita ut frustra sint Sæcularis, dum multa dicunt, præter usum moremquæ veterem invecsta esse: Ideoque Ecclesiam arguunt novitatis.

Cultus hic est extremus.
 Absolvi de cultu mystico: quo religio potissimum constat: qui apprimè Deo gratus sit oportet: quia totus ab eo: quia plenus rei arcanae: & sacrae: quia infinitis gratis affluens: & immensa præmia promittens: sed qui, pro pudor! rarò dignè impletur: nec nisi à paucis animabus puris, Sanctisque, & ut ita dicam, à Deo infellis.

Rarò dignè impletur.
 Magis demoni ereditur.
 Absurde imperatarum obsequium: aloga multa ejus jussu facit

facit: ut magiam, præstigias, & maleficia Quam
 exerceat: Asserenti autem, ac affirmanti Deo.
 Deo, non credit: Ludibrio habet jussu sanctitaquæ ejus: Non fidei promissis: Pauca, quæ in sui cultum; & nostrum commodum certa nec difficili functione, facere, & gestum aliquod, modo ac ordine præscripto, implere, præcepit; fructum exinde ingentem promittens; ægre, & dubitans, exequitur.

Hoc nempe est: quod Philosophus eruditus: quod profanus quisque contempnit: ac deridit: quod Hæresis, vanæ superstitionis crimine damnavi: Cæremonias, inquam, & Ritus aspernata: & Sacramentorum numerum primum tollens: mox naturam ipsam, & vim totam. Nam quamvis victa evidenti Scripturâ, & veteris Ecclesiæ usu, quædam usurpat, tamen eorum virtutem non agnoscit: & simia instar, gestu potius, quam re, & fide, exprimit.

Cum his verò omnibus, quos, vel Ideoque ab his sacris abiguntur.
 astitit, vel xanonia, occupavit; Quid contendam? qui reprobis, talia approbem.
 Olim in leiturgia veteri acclamatum; Foris canes: Et ego certè odi profanum vultus, & arceo. Absistant: & abscedant infideles ab his sacris. Et, (ut Tertullianus dixit:) arvolent quantum volent, paleæ levis fidei: tanto purior massa frumenti, in horrea Domini reponetur.

*Advo-
cantur
vero San-
cti.*

Adeste verò vos, mentes dicatæ Deo ; quibus datum est nosse mysteria ejus : vobis ista apponuntur. *Sanctis nempe sancta.* Haurite ergo de fontibus Salvatoris : ut sit vobis fons saliens , in vitam æternam. Venite : comedite Panem : & bibite Vinum : quod Æterna Sapientia , id est Christus , miscuit vobis : & saturabimini , ab ubertate domus & Ecclesiæ ejus : & invenietis requiem animabus vestris.

PARS CAPITIS TERTIA.

De Cultu Dei Schetico : seu Relativo. Qui creaturis tribuitur : sed propter Deum : ad eumque totus redit.

*Cultus
relativus
erga Deo
sacra.* **D**ixi paucis : quæ ad Duplicem Dei cultum. Tertia pars ejus restat : quæ *σμετική λατρεία* vocatur. Id est ; *veneratio* , & *cultus relativus*. Talis est erga illos ; & illa ; quæ Deo creduntur esse cara : & ad eum referuntur.

*Deus so-
lus debite
colitur.* Et si enim , ut dixi , soli Deo debita , *κατ' ἰσχὺν* veneratio ; tamen *κατ' ἀναλογίαν* etiam tribuitur creaturis : quatenus nempe impertitam à Deo habent , ejus dignitatem. Ille colitur proprie , *per se* , & *natura* : *hominis participatione* , & *dono* : Honorati enim sunt amici Dei , ideo merito honorabuntur , quos Deus honorat. Et dum , hæc est gloria omnibus Sanctis ejus ; ipse est. Cultus namque illis exhibitus , proprie

αερ-

cenfetur cultus Dei : quia ab illo causam , & originem sumit : propter eum est : & ad eum redit

Hic , tripliciter , ab Ecclesia Catholica , *Triplex* firmo & constanti usu , (quidquid blatiant *hic Cul-
tibus* hærefes) exercetur : & triplex est. Nempe *erga Sanctos* : *erga Reliquias* : & *erga Imagines*. Singulos exactè edisseram : atque hoc ipso , & à calumnia , ac contemptu vindicabo : & ut dignè impleantur , accendam.

Ordior à *cultu Sanctorum* : id est ; partim *Primus* Angelorum , qui defectoribus ejectis , in officio perfitere : Partim *hominum* : quos *erga vi-
ventem* vitam sanctos , *ἀπεθείσας* habet. Utrosque *naturam.* Inter (uti sæpè , & ipsum Deum) ablegant à Divos nobis , & remonent , illi : qui vitæ præsentis immersi ; putant eos , qui supra nos , nihil ad nos : & affectu extorres à vera patria , obliviscuntur olim contubernaliū : & nunc quoque concivium.

Atqui non est putandum ; cum istis *Cum u-
trisque* terræ filiis , (ut sic vocem , qui terrena tantum sapiunt) non est , inquam , putandum ; nos longo nimis intervallo , *disfitos* , à *Cælestibus* & *Divinis esse*. *Παρά τὸ ἐν* dixit *Omnia unum.* quidam à Philosophis. Nescio equidem quo ille sensu : sed profectò tali , verum est : ut omnia in quemdam circulum , & compendium unitatis , redigamus : & coarctemus : *Cœlestia* , inquam , & *Ter-
restria* :

restria: præfertim, cum Christus, Alpha, & Omega, imis summa conjunxerit: feceritque utraque unum. Itaque, sicut nefas cum impiis dicere, Deum longè abesse; nec considerare nostra; Ita & Sanctos ejus relegare. Uti enim Dominus propè, immo intra nos est; ita & Sancti ejus cum illo: quia in illo.

Totum hoc univèrsum, una Civitas est. Ejus summus Princeps Deus: Angeli verò & Homines, seu vità hac functi, seu hinc superstites; sumis concives: statu, gradu, & habitatione, dispares & disjuncti: sed tamen, uno ambitu, communis patriæ comprehensi.

Ergo confociatio nobis, & commercium cum illis. Etfi enim corpore gravati; sensibus, non communicamus; tamen animis in Deo conjungimur. Vident nostra: quia vident & intuentur Deum: in quo omnia nostra. Nec commearè, nec magna spatia emetiri opus; ut nobis adsint: & succurrant. Intuitus, quo fruuntur, Divinitatis, ubique præsentis, ad hæc cuncta sufficit.

De Angelis primùm dicam, Quorum *ἄγγελος, ἄγγελος, ἢ πνευματικὸς ὄντων*, id est; animatam, intelligentem, & Spiritualem substantiam; Deum, mediam inter se, humanamque naturam, creasse; non modò

ullus Christianorum; ex revelationis certitudine, dubitare potest: sed etiam omnes ferè ethnici, & præcipuè sapientiam professi, constanter adseruere. Adeoque hæc

firma,

firma, & communis est notio: ut simul cum agnitione divinitatis, innata impressaque mentibus humanis esse videatur. Neque id mirum: nam ut animorum nostrorum ar-
bitr Deus, illos liberè, & cum potestate, ^{Nam ei innoverè.} ac ingreditur; Ita ei proximi spiritus, subtili sua natura, facili quoque sese nobis insinuant: ac innotescunt.

Produxit verò eos Deus; primùm bonitatis sua testandæ, causa: & purissimas Sanctissimasque hæc substantias, compotes summæ felicitatis fecit, ideo: quia bonus: & bene illis voluit. Deinde produxit: ut eorum ministerio, & famulatu, uteretur. Non quòd egeret: qui sine ullius ope, vi sua ^{Et magnificentiæ.} regit, & continet universa: sed ut magnificentiæ ostenderet: tot myriadas sibi ministrantium, & tantæ dignitatis, procreando.

Eorum pars magna, dum se miratur; & Pars eos sibi complacet; in superbiam primùm, mox in ^{Pars mansere in novena} interitum gloriæ, lapsa. Qui in officio mansere; firmati gratiâ, Hierarchiam Cœlestis, in novem ^{Choros distincti.} stēm, in novem Choros, seu ordines distinctam, (ut Gregorius testimonio Scripturæ numerat; & comprobat;) obtinent: omnes cum adjuncto sibi proprio munere, ac officio. Angeli sunt; qui minora: Archangelis; qui summa annunciant. ^{Eorum officia recensentur.} Throni ^{Θρόνοι} Deum quibus insidet, quodammodo Deus: & hæc ferentes, infessio, tranquillitas est. ^{qui} *Dominationes;*

qui Sabaoth seu exercitus: quibus imperatoria, & bellica vis in hostes Dei: *Principatus*; quibus cura gentium: *Potestates*; quibus regimen animorum: *Virtutes*; per quos miracula: *Cherubim*; quibus plenitudo scientiæ: *Seraphim* denique seu ardentes; quorum flamma, amor est. Hæc ferè illis ex vi nominis, aut conjecturâ, à sacris Scriptoribus assignantur. Et certum est: quòd primogeniam hanc, perfectissimamque naturam, admirando ordine, & distinxerit, & sociaverit Deus.

Ex vi nominis & sententiâ Sanctorum.

Omnes sunt administratores.

Omnes autem hosce, esse Spiritus administratorios, in ministerium missos, propter eos qui hereditatem caperent salutis; in confesso est. Mandavit enim Deus: ut nos custodiant, in omnibus viis nostris: ut nos manibus suis portent: ut comitentur nobis. Adeo; ut pupillorum etiam Angelis, assistant illis: & simul in cœlis videant faciem Patris nostri. Magna verò hæc, (ait Hieronymus) *dignitas animarum: ut unaqueque habeat, ab ortu natiuitatis, in custodiam sui, Angelum delegatum.* Qui varium erga nos implet officium: & iussu Dei, & suâ naturâ. Amant enim genus humanum. Et non solum illis (inquit Bernardus) dignitas est admirabilis; sed etiam dignatio amabilis. *Gaudium est illis, ex profectu nostro: & contra, si tristari possent, amare starent, Angeli pacis, in ruma iustorum.*

Hinc

Hinc manant prolixa & luculenta, quæ Magna nobis testantur, officia. Hinc est illa, à nobis præstanti. Dionysio verè asserta, & beneficio, eorum adjuncta, animorum *καθαρισμός, φωτισμός, τελείωσις*: id est; purgatio, Illuminatio, Perfectio: quam in mentibus nostris procurant: & qua, in suam nos vertere satagunt naturam: ut nempè atherci & spirituales; id est; à corruptione hac terrena, & carnali, liberi simus. Hinc ortus, educationis, vitæ totius, curam gerunt. Dæmonis insidias detegunt: insultus arcant: vim reprimunt: opportuna consilia & monita suggerunt: orantibus assistunt: preces Deo offerunt: in ultimo vitæ agone tutantur. Functos vitâ hac, excipiunt: & ad Beatorum societatem transferunt: *sed nec singulis tantum, opitulantur; Regnorum etiam ac populorum protectores sunt*: ut patet ex certamine illo, apud Danielem, Angelorum pro Persis, Græcis, ac Judæis. *Quos presentem strenuè funguntur, donec illis voluntas immutetur.* Quin immo, non modò quæ ad æternam, sed etiam quæ ad præsentem vitam faciunt; eorum ope sæpè obtinemus. Nam ut maligni spiritus, permisso Dei, corporibus (ut in Jobo apparet) valetudines infligunt; & maleficia, & acerbos casus; Ita illi morbos corporis (ut Raphael cæcitatem Tobix) curant: iis medentur: & pericula arcant. Deinde in adiaphoris, verè

Quæ enim merentur.

Regnorum ac populorum presentem procurant.

Hominū verè ἀνεργῶν διδασκάλος (ut eos Athana-
magistri. sius vocat) industriam humanam juvant:
Et res a- Artes & artificia occultè docent: Naturam;
diapha- & vim abditam rerum, suggerunt. Hæc
ria. inquam cuncta, & multò plura, eorum
habemus beneficio: Non ut divina dona
suppleant; sed ut ministerio injuncto, stu-
diosè fungantur.

Cùm autem jussu Dei talia ac tanta, &
Ideo me- possint; & sciant; & velint; nostri causā;
rentur coli, cer- Deinde, cùm tot, ab illo, dotibus, præ-
to modo. diti ornatique sint; nobisque longè præ-
stantiores effecti; Ideo, cultum illis sui ge-
neris deberi, & invocationem, nemo sanus du-
bitaverit. Id meritum eorum, id gratitudo,
id nostra requirit necessitas; id denique non modo nihil detrahit Divino cultui:
sed potiùs, eum auget: ceditque in honorem Domini, honor famulitii ejus.

Ad Dei gloriam.

Cultus Beatorū.

Jam verò, transeo ad cultum Beatorum:
qui in Domino moriuntur: quorum animæ in manu & conspectu ejus: visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace: & vitâ Beatâ fruuntur. Horum quoque Hierarchiam, & ordinem agnoscit Ecclesia: eum nempe; quem hic tenuere. Primùm Patriarchæ ponuntur: Patrumque catus; Agmina canora vatum: & quo non surrexit major, Baptista Christi prævius: summique cœli claviger: cum cæteris Apostolis: Euangelistæ, & Discipuli

puli Domini: cohors triumphans, Martyrum: tum candidati præmio Confessionis Pontifices: & almus Sacerdotum chorus: Monasticam professi: & quos Eremitus incolas transmissit atris: Chorea casta Virginum: cum alio foemineo catu.

Sed inter istos omnes, immensum eminet, ideoque seorsim dicenda est: Sanctissima Dei genitrix Maria: Non homines tantum, sed etiam Angelos, plenitudine gratiæ supergressa: & tanto melior illis effecta: quanto excellentius, præ illis nomen obtinuit: cùm Filium Altissimi genuit: meritoque vocata Mater Dei. Cùm enim humanitati Christi, in unitate personæ, annexa & inseparabilis sit Divinitas; ideo carnem ex Carne Mariæ sumpsit, natusque ex illa est, Homo Deus.

Prærogativa hæc, & electio in matrem, Et exinde causa est: cur compos sit totius, quidquid in fra Deum, magni est. Et quòd (ut ipsa Magnificans Deum cecinit) fecit illi magna qui potens est; & Sanctum nomen ejus. Hinc est: quòd etsi humillima coram Deo esset; tamen victa beneficii magnitudine, in Domino gloriatur. Ecce enim, (inquit) ex hoc, beatam me dicent, omnes generationes. Hinc ab Archangelo, plena gratiæ, Deo conjuncta, & benedicta salutatur. Hinc ab Elisabeth, mater Domini, & beatata quòd credidisset, dicitur. Hinc, est decus

cus supremum, unicum ornamentum, apex, & Princeps rationalis creaturæ: Generis humani gloria: Naturæ nostræ, in unitatem & consortium Deitatis, sublimatæ, instrumentum: *Cooperatrix Redemptionis: quia Incarnationis ministra: & quia, ut ex Spiritu S. conciperet, pareretque assensum præbuit; expetitâ.*

Ornavit eam Deus causâ inpositi muneris.

Causâ suâ in parentem, pietatis.

Et suæ ex illâ gloria

Est post Christum Mediatrix.

Si solenne Deo est, ad munus quod nobis injungit, parem præstare gratiam; id eoque idoneos fecit (inquit Apostolus,) ministros novi testamenti; & cumulavit eos potestate variâ, ac virtute; Quid non fecisse censendus est, in electâ hac, ad matris munus, dignè sustinendum? *Si honoraverit, hanc, quæ illi quæ homo est, Parentis utriusque implevit officium?* Si gloria filiorum, (inquit Salomon;) Patres eorum; quomodo non gloriosam, fecerit, quam sibi in Matrem elegit, nasciturus in hominem Deus? Immensâ profectò est hæc dignitas: & infinitis ornata dotibus: ideoque nullis dignè, explicanda verbis.

Meritò igitur, Regina hæc Sanctorum omnium, ab Ecclesia, *cultum hyperdulciæ* (ut vocant) obtinet. Meritò Sanctorum Patrum panè innumeris celebratur encomiis: & ab optimo quoque studiosissimè colitur. Denique meritò; secunda post Christum est mediatrix: post illam verò,

&c

& Sancti cæteri. Etsi enim solus mediator Christus: tamen & huic, & reliquis, sui generis *meritis* tribuitur: & est, non modò citra Mediatoris supremi, injuriam; sed ad ejus gloriam potiùs. Totam enim vim & pondus, ab illo accipit. Et eatenus efficac, quatenus, qui illa funguntur, Deo grati, & cari sunt.

Colimus ergo eos, cultu dilectionis (inquit Ideoque Augustinus) *& societatis: quo in hac vita colendi coluntur, Sancti Dei homines: Et sicut horum preces expetimus; ita & illorum; qui in illâ regione sunt viventium.* Et quidem tantò devotiùs, quantò post certamina superata; & propter caritatem quæ in illis non modò non cessavit, sed aucta est; securiùs. Colimus, inquam, publicè primùm; dum *Publico* sacrificia offerimus, non illis, sed, Deo, in eorum memoriam: Tempia & aras, in eorum nomine, Deo struimus: & dedicamus: dies festos illis assignamus: & læti peragimus. Hæc publico instituto

Privata verò officia, quibus illos devin- *Privatâ devotione;* cimus, potissima sunt: vera ac debita æstimatio: & dignitatis agnitio: Revocando in memoriam vitæ ac mortis eorum narrationem: quo munere functi: quanta gessere: quanta meruere: Idquè non censoria nota: dijudicatione: sed debita reverentiâ *Celebrare, inquam, illos: Gratias illis agere: gratulari: & Deum, pro gratia illis imper-*

*Media-
tio.*

*Post illam
alio cultu
tes.*

colendi omnes.

omnes.

instituta.

*Privatâ
devotione;*

*Memoriâ
actæ eorum
vita reco-
lendo.*

*Amicitia
invenio
arctior.*
impertitâ, & præmio reddito laudare:
Deinde; inire, quodam modo, cum illis amicitia
pacifum: & arctiori vinculo mutua caritatis adstringi: se eorum cultui devovere: Velle quæ illis grata sint: In eorum honorem curam & operam impendere: Cum illis tanquam præsentibus agere: vel conari; ut cum illis, in caelis sit conversatio nostra. Et denique, quia amicitia non est, nisi inter similes, imitationem eorum, animo proponere: cujque magno studio conformari. Tertio; cum fiducia eos precari: ut suo interventu impetrent, quæ sciunt necessaria nobis esse. Et præcipuè, ut cum illis dignè laudemus Deum: nunc per gratiam: olim in gloria.

Huic Cultui adhaeret pro defunctis exoratio.
Cæterùm, cum inter sanctos vitâ, pars fruatur gloriâ, de quibus jam diximus; Pars dampnati, sunt, cum quibus nulla nobis amplius societas: Pars denique, nondum felicitatis compotes: sed ejus tamen post expiatis culpas securi: quibus nos caritas conjungit, opemque nostram exigit: Ideo merito & opportunè, cultui Sanctorum, attendendum est, id Catholica pietatis officium: quo defunctos prosequimur. Meritò, inquam: nam in lacu miseriae, gravissimis afflicti poenis, post elapsum merendi tempus, ipsi se juvare non possunt: sed nostris possunt suffragiis: variisque bonis operibus, quibus Deus placatur: ut in hoc saeculo

Qui juvandi à nobis.

lo non remissa, in futuro remittantur. Hoc officio functi, & Charitatem Deo gratam, implemus: & de illis ita movemur; ut liberati abundè rependant. Ergo, cum Iuda illo Machabæo, salubris est cogitatio, pro defunctis orare: ut à peccatis solvantur, & salventur.

Cultus re-
gratus
Deo & Sanctis ejus.
semper.
gratus.
gratus.
Sequitur cultus Reliquiarum. Qui manat à debita aestimatione Sanctorum, quorum cum liquari pars melior; id est anima, jam juncta Deo sit; altera vero propriè non mortua, sed data somno; nempè corpus, hic felicem resurrectionem expectet; Meretur certè & hæc, eum honorem, quem ei Ecclesia deferre solet: Dum, inquam, sacra hæc corpora, quæ membra Christi fuerunt, & templa Spiritus Sancti, convenienti cultu veneratur. Qui & gratus sit Deo; quia amicis ejus exhibitus; necesse est: & puras illas perfectasque animas, facile ad vicem gratitudinis, obstringit. Itaque ab Apostolicis usque temporibus, usu continuo Ecclesie retentus. Dum Martyrum præcipuè corpora, ossa, cineres, sepultura primum dignior: & accuratâ, post etiam structura templorum, venerata est; Eorumque adire monumenta; usitatus prope ea sepeliri; supplicationes & sacrificium, supra aras, in quibus recondita reliquæ essent, offerre; festos dies in eorum memoriam agere; usitatum, religiosum, ac solenne fuisse; passim, apud vetustissimi Ecclesie scriptores, reperies. Ter-

*Cultus
Imaginū
ad proto-
typum
transit.*

*Estquē
purē re-
lativus.*

*Meritū
exerce-
tur.*

*Cultus
schematicus
fundatur.*

*Convo-
nientia
rei.
Usu con-
tinuo.*

Tertius denique *cultus*, est *Imaginū*: non minū priū ritu, ab Ecclesia recep-
tus, retentūquē: Sed horum totus *honor*,
transit ad prototypum. Estquē relativus alia
ratione, quā cultus Sanctorum. Nam, quæ
exhibentur Sanctis, et si primariō Deum
respiciant; ad eumquē referantur; tamen
& illos quoque contingunt: & quodam-
modo etiam iis adhærescunt. Quia nem-
pe, vivens, & rationalis, natura, talis of-
ficii, non est incapax. At *honor erga in-
anima, purē relativus est*: totūquē transit
ad alium, nec manet in reali honorata,
nec manere potest. Nihilominus; quōd
meritō deferatur; idque propter eum cu-
jus memoriam repræsentat; *Arca venera-
tio, & in illa, tabularum legis, ac virgæ Mo-
saicæ; tum efficacia simbriæ Christi, immō
umbra Petri, sat evincit: comprobatquē. Et
frustra hic idololatriam crepant heterodoxi.*
*Ea enim est, in honore & cultu cacodemou-
num, eorumquē Divinā in Idolis adoratione.*

Cæterū totus *hic schematicus*, de quo ha-
ctenus egi, *cultus*; præter Scripturæ testi-
monia, quæ suis locis attulimus; vel certē,
tanquam inrento digito monstravimus;
Tribus præcipuē nititur fundamentis:
Primū, *apertā convenientiā*, ac merito
rei: Deinde, *usu continuo, & approbatione*
Ecclesiæ: Tertio, (quod omnem dubitatio-
nem amovet,) ipso *Effectu admirando*:

Clara

Clara enim & manifesta miracula, Tot fe-
quentia signa, apparitiones deniquē San-
ctorum, fide testium omni exceptione
maiorum factæ, satis superquē, rem fir-
mant: Comprobantquē. Adeo, ut talibus
non assentiri, sed inficiari; & contra tot fe-
colorum testes negare; profectō, & pravē
pervicacis sit, & gnaviter impudentis.

Profitemur ergo constanter, eiusmodi *Meritū
inaquē
eum pro-
ficietur
Catholica
Ecclesia.*
cultum: & innumera exinde, quotidie ca-
pimus solatia: apertaque habemus argu-
menta: & audiri nos, & juvari, à beatis
illis, Sanctisque mentibus. Experimur, in-
quam, & gaudemus, immō gloriamur,
societatem nobis esse Civium æternorum:
nec avelli ab ea morte ipsa. Iraque fidenter
eorum opem imploramus: & vt pro nobis
interveniant: petimus lubentes: & meritō.

Adis verō, tu imprimis, Regina Cælo-
rum, Deipara Virgo: & ex illa tua pleni-
tudine gratiæ, in nos guttas ejus, vel scin-
tillas, emitte. Potes certē, quid enim Filius
omnipotens negaverit, Optimæ Matri? *Claudi-
tur locus
Oratione
ad Virgi-
nem San-
ctissimā.*
Voles etiam: quia Mater es omnium: &
quidem testamento Joanni, & in illo nobis
data. Effice ergo tuis precibus, animas no-
stras: quodammodo Marias: id est, fœctas
Deo: vt formetur in illis Christus: & fiat
nobis sicut; tibi, secundum Verbum Dei:
quod in te Caro factum, in nobis, maneat
in æternum.

O

Adeste

Ad Angelos. Adeste deinde vos, beatorum Spirituum Ordines. Et in Spiritum versi, *Ad Caelites.* Deum vobiscum laudemus; orate: & iuvate. Deinde, vos Coelites, apud Dominum, subvenite laborantibus in via hac, quam emensi feliciter estis. Ut quod infirmitate nostra non valemus, vestro interventu assequamur. Per Christum Dominum Nostrum. Fiat, Fiat.

CAPUT III.

Itipi Orogias
Sen

DE AMORE DEI.

Vltimum Caput de Amore Dei. Tertium libri huius, vltimumquè tandem totius operis Caput, mihi superest explicandum: quod pari cura, studioquè exequar: immò, quia metè jam proximis, fortèan majori. Postquam enim, de notitià, cultuquè Dei dixi; *de Amore* demum eius, restat dicendum: & hic terminus ac finis statuendus: ad quem, non officia rationalis natura, propendet. Nam pondus ejus, amor est: amoris autem terminus, bonum: boni verò fons, imò ipsūmet bonum, Deus.

Alioqui frustra sint alia officia. Ad hunc ergo finem veniendum. Et frustra probus charitativus cultor; si non verè pius, id est, Dei amans, sis. Frustra deinde eum noveris; & colas si non ames. Nec potiri ac frui potes; si non appetieris: nec

nec appetere; nisi per Amorem. Quem ei Moderatione affectuum, soli debitum, cùm de Metriopathia agerem, demonstravi.

Ibidem deduxi: summam energiam Amoris ejusdem esse, in transmutatione. *Transmutatio* autem hæc; non fit (ut item supra dictum) *amatam in se convertendo; sed se, in amatum. Nam voluntas, transire conatur, in id; quod appetit: Id fit, quod amat: Ita ut amare; fit, se relinquere: à se exire: & in amatum transire.*

Quin immo, si rectè expenderis; agere nosces: quòd ne id quidem propriè agat, ac moliatur, verus, & ad verum bonum, amor: ut transeat in amatum: id est, ut quodam ambitu illud invadat; & occupet: sed agit in se: ut se evacuet: expropriet: perimat, & annihilet: quò pateat, & vacet amato: illudquè recipiat: patiatur: ac induat.

Hoc verò fit, & impletur, *tribus gradibus: nempe Mortificatione: Abrenuntiatione; & Abnegatione.* (Utar enim fidenter verbis, quæ Christiana Sapientia fecit nova.) In his tribus, inquam, situm, rationalis naturæ, veri erga Deum amoris, officium: meritum: & præmium. Cujus rei, ipsemet Christus, dedit nobis documentum, & exemplar. Cui insistendo, tres hæc partes, Capite isto, explicabo. Et ex illis fundamenta *de Orogias*, ostendam. *Quod sit tribus gradibus.* *Unde tres Capitis partes.* *amoris Dei.*

PARS CAPITIS PRIMA.

De Mortificatione, cujus natura, & ratio, explicatur.

Philosophia mortis meditatione.
Inter complura dicta, reconditi sensus & veritatis, Philosophorum veterum; æstimavi, & admiratus sum semper: quòd Plato, aut quisquis ille, definiverit Philosophiam, *μελέτη θανάτου*: vertere id solent, mortis meditationem: Et explicant:

ut novissima cogitemus: vivamusquè memores lethi: Sed altior paulò mens, opinor, est istius definitionis: quam explicat alibi Cicero: dum à corpore, animum advocare, & abducere dicit Sapientem: & quodammodo confuescere mori. Ita ut Philosophia, ex definitione ista, propriè fit, cura mortis: per quam animus corpus abdicat: ac linquit: sequè ab illo secernit. Quare hoc commentemur: (inquit Cicero:) disjungamusquè nos à corporibus: id est; confuescamus mori. Hoc;

Quod explicat Cicero.
 & cum hic in terris sumus, erit coelesti illi vitæ simile: Et; cum illuc ex his vinculis emissi, feremur; minùs tardabitur cursus animorum. Quò cum venerimus, tunc denique vivemus. Nam hæc quidem vita, mors est.

Præclara profectò verba: sensusquè in non sine illis eximius, & altus: qui sanè *ἐκ αὐτῶν*, etfi Deo. profanis illis mentibus, insedit. Hoc est enim,

enim, quod Christiana profitetur, & agit, *Quod impletur*
 Mortificatio: Abrenuntiatio: & Abnegatio. Mortificatio imprimis, quæ mihi est, *primum mortificatione.*
 Mors carnis. Ut nempe eam, cum suis concupiscentiis, exemplo Christi, & admonitione *Sex morte corporis.*
 Apostoli, crucifigamus.

Porro cum de anamarthisia agerem; triplicia concupiscentiæ carnis, vitia deduxi. *Impeccabilitate.*
 Mollitiem nempe: *Gulam: & Libidinem:* iisque post, in Eupraxiæ præceptis, *Exercitii virtutem Temperantiæ* opposui: cujus partem *Abstinentiæ, Frugalitatis, & Castitatis:* præscriberent prudentem usum eorum; quæ *Et ejus necessarium diminutione.*
 debentur carni. Nunc verò, Mortificatio de qua agimus; hunc ipsum quamvis temperatum usum, arctat magis: & penè tollere nititur: dum quantum potest, minuit ejus necessitates.

Ac penè odio.
 Quantum enim hoc esset, carnis supervacanea sprevisset? hoc bruta etiam faciunt, præscribente natura: Christianus, qui verè, æterna, & Deum appetit; tum se proficisse putet; cum carnis necessaria incipiet aspernari: & penè odisse.

Sed non tantum necessaria detrakere; sed etiam eis contraria docet usurpare, Mortificatione: ut nempe, hac ratione, animus penè vincat: & perimat, adversantem semper, & inimicam, hanc sui partem: & à concretionem mortali sese vindicet: *homo animalis esse desinat.* & in Spiritum se convertat.

Contra mollitiem Itaque, *contra mollitiem, vel dura eligit*
aspera: accersitque ultrò dolorem: & varie affligit, castigat, & in servitutum redigit corpus: vel oblatas, impositasve aliunde,

ejus molestias, acceptat: & constanter ac patienter tolerat. Defricta autem hoc acrisale caro, non facile corrumpitur: & disciplinæ patientior, & studiosior fit virtutis.

Contra Gulam, jejuniū adhibet: & in ediam: quam, cibum virtutis, vocavit Leo: & quam, mirâ prorsus continentia, sancti illi, & præsertim Anachoretæ, exercuerunt: ita ut, vix eguisse amplius esu, vixi sint. Tertio, contra libidinem, virginitatem amplectitur: eamque in vitam totam, voto etiam obstringit: devincitque. Hac ratione; minuitur primum: mox planè interit caro: & per afflictiones, concupiscentiis moritur: & molesta esse animo desinit.

Contra libidinem *virginitate.*

Præcepta Modum hujus saluberrimæ exercitationis, & præcepta monitaque ad eam necessaria, habes apud Scriptores Asceticos. Præcipua sunt: ut ratione fiat: non anxie: placide: *sobriè: intra mensuram: ut hypocrisis, ostentatio, faciei exterminatio, & complacentia denique vitetur.* Ideoque Mortificatio recta, & occulta; optima. Deinde; ab alio imposita: imperataque: nempe à potestate Ecclesiastica: cui parere tenemur: & si libenter facimus; atque cum curâ; meritum augemus. Ejusmodi, inquam,

Dum tegetur; optima

Mor-

Mortificatio, dictis vitiis, non facile obnoxia est.

Cæterum, totum hoc, ab una causa *Ex amore* oriri, & ad finem unum referri debet: nempe *re carpe, ad amorem Dei: qui, cum non manserim habere se in homine dixit, eò, quod caro sit; at & finem,* Ideo, hunc primum obicem carnis amovere oportet: ut nobiscum manere velit. Hunc, inquam, primum gradum, scandere opus: ad Divinum amorem, ascendere conanti. Id Christus, vitâ suâ nos docuit: & exemplo. Ad hunc agonem in *Id Christivitas; si quis, inquit, vult venire post me, stus docuit* tollat crucem suam, & sequatur me. Et *& monstravit.* iterum; qui non tollit crucem suam, non est *me dignus.* Hoc est auctoramentum ejus militiæ: cui dederè nomen omnes, qui ei olim compassi, nunc corregnant.

PARS CAPITIS ALTERA.

De Abrenuntiatione: cujus vis, atque modus declaratur.

Alter potiundi amati, ejusque in se derivandi, gradus, seu modus est, *Abrenuntiatio est* Abrenuntiatio: quam voco, *mors cupiditatis: mors cupiditatis.* mortem cupiditatis: quam voco, mortem cupiditatis: mors cupiditatis. ut nempe rerum externarum, omnis appetentiæ, prorsus vacui, toti vacare amori Divino possimus.

Quod ut impleamus; non modò concupiscentiæ oculorum, seu avaritiæ, opponere *Et abdicatio externorum.* *justi-*

justitiam, ejusque recensitas partes, quibus, rectus usus, eorum quæ extra nos, præcipitur; oportet: *sed omnem affectum, & penè usum etiam ipsum, ac sæpè possessionem abdicare.* Hoc enim & ratio requirit: & exemplum: & demum edictum Christi.

Quibus non potest jungi amor Dei.

Ratio primùm: quia *infinitum, rectè amari non potest, nisi toto amore.* Si eum, ad finita deflectis; & partivis; ac dividis; jam fornicaris: & adulteras. Amor enim Divinus, ob dignitatem solidam, & indivisam, non fert rivalem. Impatiens consortis est: quia solus est. Totum totus requirit. Ignoratio itaque, obliuio, vel contemptus veri boni, est; alia præter illud consecrari: & tam vilia & abjecta, ei fociare; injuria: & offensa.

Exemplo Christi abdicada.

Exemplo deinde docuit Christus: nil externum appetere: nil possidere: se solo contentum esse. Denique edixit: omnis, inquit, ex vobis, *qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

Affectu primùm.

Id fit partim affectu, partim *re ipsa.* Quoad affectum; hunc ut valde moderatum, aut penè nullum, ad externa omnia habeamus; firmare imprimis oportet animum, verà eorum æstimatione. Eâ nempe: quam schola Christi, aliter quam olim Philosophia docet. Etfi enim Stoici, magno animo, sola bona, quæ honesta; mala tantùm, quæ turpia; vocavere; alia verò

adiv.

ἀδύνατον ἢ ἐδέσμευται, id est indifferentia & neutra; Attamen hæc *ἐχρησται, ληπτὰ, ἀξία, ἔχοντα*, id est commoda, acceptanda, æstimationem habentia, docuere: & si optio daretur; eligenda; ac anteponenda: *Christiana verò sapientia, longè ulterius, in vilipendio, & aspernatione talium progressa: eligenda.* Non modò enim, ea non bona, & *adiaphora* dixit; sed *ἀλυστα*, etiam, *ἢ ἐν ἀίπειρα*, non acceptada, eo ipso ostendit; Quòd *his contraria, & nec opposita; Paupertatem nempe; uti & dolorem, ac luctum; vocavit.* non modò non mala, sed etiam beata: Quod æterna nobis assignavit: ea; *contemptu mundi hujus* parare docuit: eorum spe, hæc aspernari jussit: *non hic thesaurizare, sed in caelis.*

Manifestum autem est: mundum in æstimatione talium, aberrare: cum Christus, æterna Sapientia, qui nec fallere, nec falli potest, contraria anteposuerit. Merito itaque imitari eum; qui sunt ejus. Unde Apostolus, omnia externa; & detrimenta vocavit; & retrimenta. Sibi què mundum dixit crucifixum: & se mundo. Talem animum, similem què mentem, omnibus habere oportet: qui Christiano nomine censentur: *& non affectu hæc possidere; sed usi.*

Quantò autem altius non possidere! & re ipsa abjicere! Hoc est demum, pressè insistere vestigiis Christi: hoc obtinere Christo.

O 5 consiliis

Hoc verè Christiani secuti.

Et illis contraria præferenda.

Appro-bante

consilii ejus. Suasit enim ille: *si vis perfectus esse; vade, & vende omnia, quæ habes: & da pauperibus.* Habuit quæ tot tibi obsequentes: qui relictis omnibus, secuti sunt eum. *Adeoquæ hæc derelictio, ei placuit; ut cuidam de hereditate heriscunda sollicito, & ut divideretur ab eo petenti; detractaverit: subjunxeritquæ: videte & cavete, ab omni avaritia, quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his quæ possidet: Ante verò discipulis edixerat: Nolite possidere. Ne verò egestatem timeant; vario exemplo Divinæ providentiæ commouit: & qui dedit animam, & corpus; daturum certò alimenta, & vestem.*

Merito itaque hoc agendum.

Meritò itaque, Abrenuntiatio acceptanda: non modò quia iusta, aut sua; sed quia, ad amorem divinum necessaria: & hoc potissimùm sine, si non re ipsa, saltem animo & affectu implenda. Magnum enim obicem, curæ hujus seculi, ponunt Deo: prohibentquæ ne animos nostros invisat: & intret. Non potest esse hospes, sollicitæ mentis, & turbatæ, circa plurima: sed quietæ: vacuæ: & illi soli vacantis.

PARS CAPITIS TERTIA.

Indiviniatio. Vel Deificatio. Abnegatio necessaria.

De Abnegatione: quæ describitur: ostenditurque: quomodo tandem theosis proveniat.

Non satis verò est, ut Deo vivas; carne & cupiditate mori; non potes enim qui,

qui, nisi non modò ista, quæ tibi adherent, sed etiam teipsum, deseras. Non potes verè eum amare; nisi non modò tua, sed te etiam, oderis. Denique; Deus in homine non erit: (inquit verè Bernardus;) si de homine, quidpiam supererit. *Necessaria itaque post Mortificationem, & Abrenuntiationem, Abnegatio: estquæ hic tertius, ultimiquæ gradus, ad amorem Dei. Per hunc enim dum animam vacuum, profusus invenit Deus; eam ingreditur - inhabitat: replet: compotem sui facit: & amantem vera fruitione dignatur. Definitur, sicutus mors.*

Ad amorem Dei.

Modum ejus & rationem, jam attuli in parte: cum tertium supremumquæ Fortitudinis gradum explicarem. Ibi enim deduxi: in victoriâ proprii Spiritus, & quadam animi morte, culmen virtutis consistere. Huc ergo id pertinet: & uberius explicandum est. Humilitatis enim, de qua ibi actum, consumatio est, in eâ Abnegatione, quam Deus veram videat.

Ejus merito supra.

Fit verò illa; quadam abdicatione, animi facultatum: earumquæ Deo mancipatione, nempe, memoriam ad omnium imaginum, & Phantasmatum copiam, clausam & Deo obfiguratam habendo: & continuò, hunc unum, cogitatione respiciendo. In intellectu, procaces, & (ut ille ait) rabidè furentes ratiocinationes frenando: & ad iussum Dei, præscriptum, præceptumquæ fidei, ac regulam

Fit, memoriam Deo obfignando. Frenando intellectum.

credendi firmiter alligando: Denique propriam relinquendo voluntatem: libertatemque datam arbitrii, velut restituendo Deo: & ut fiat voluntas ejus; sincerè petendo: curando: implendo.

Sui Nichil agnoscendo Hinc prohibet exigua, aut potius nulla, virium suarum fiducia. Hinc subsistimus in fe: ne rapiamur supra se. Hinc ad omnia, quæ nos at tollere possint, respondebimus, illud *Foamnis: Non sum*. Hoc enim nobis propriè convenit: Nam, qui est solus Deus est. Quicumque autem existimat, se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.

Hæc est Christi doctrina & exemplum. Id Christus, & docuit: & monstravit. Cum *beatos pauperes Spiritu dixit*: id est; non externorum modò, sed sui etiam vacuos. Cum discere à se iussit: non mundum fabricare; (inquit Augustinus) non mirabilia facere; nec mortuos suscitare; sed se abnegare; id est; humiles corde esse: Cùm semetipsum exinanivit: formam servi accepit: se totum obtulit: posuit animam, aut perdidit, propter Deum. Et denique edixit: qui vult venire post me, abneget semetipsum: & sequatur me.

Quod eximie ostendit, crucifixus

Sed uti priores duas partes, Mortificationem nempe, & Abrenuntiationem; ita potissimum Abnegationem, implevit exactissimè: in theatro illo miri exempli: & eximie virtutis: In throno verè ac solidè constantiæ: In novâ cathedrâ mundo igno-

tæ doctrinæ: In arbore abditi, & celestis scientiæ: in Cruce, inquam: quæ ex hinc facta est virtus Dei, & sapientia vera. In hac, inquam, factus, gratum Deo, & necessarium hominibus spectaculum; quæ totâ vitâ docuit, & egit; illustri confirmavit, & testatus est, Epilogo. Ibi, dolorem, egestatem, contemptum, ferenda ostendit: meriti, immò debiti causâ. Ibi, fixus, manus pedesque, & ut figeretur, factus obediens; immolavit sui arbitrium: & corpore, fortunâ, animo, oblatu est, quia ipse voluit. Ibi, (quod maximum) in tanta corporis afflictione, omni consolationi internæ renuntians, angorem summum, tædiumque ac derelictionem Dei, ad animum admittens; solâ se sustentans, in se collectâ ac invictâ patientiâ; nec succumbens; hominem exiit: triumphavit: Deo impendit: & hoc ipso infinitum meruit: præstititque. Ibi denique; postquam elevatus est, traxit omnes ad se. Ibi, monuit per Apostolum: ut *nihil scire velimus, nisi JESUM, & hunc crucifixum*. Invitavit per eundem: ut Christo simus confixi cruci: mortificationem ejus in corporibus portantes, pauperes Spiritu, ac improprietati ejus libenter confortes.

Quòd verò ea ratione exactissimè Dei amor acquiratur, impleaturque: Manifestum exinde est: quia sui ipsius occiditur.

Quod finis describitur.

Ea ratione impletur Dei amor.

Qui verò amat animam suam, perdet eam, & qui eam perdit propter Deum, eam invenit, etiam si non quaerat. Non inquam, verus Dei amans, eam quaerit: nec hoc agit; ut ex officio amoris proprii, bene ei sit: id enim jam esset amoris proprii: sed *omnis*

*Qui de-
bitus Deo.* *præmii oblitus, amat Deum: primùm, quia meretur: immò debet amari: cum sit unicum*

*Qui prior
dilexit
nos.* *& totum naturæ rationalis bonum. Deinde, quia ipse prior dilexit nos: & ex hac dilectione se immensùm communicavit, in bonis, naturæ, gratiæ, gloriæ. Communi-*

*Suavis
est Domi-
nus.* *caavit, inquam, peculiariter, humanæ naturæ: etiam supra Angelos: idquè in Incarnatione, & Eucharistia. Postrema demum causâ amoris Divini est: quia eum amare*

*Et benefi-
cius.* *volupe est: & expedit. Volupe imprimis: quoniam suavis est Dominus: & quicquid hic pulchrum, delectabile, jucundum; ab ipso*

*Pæco toto
corde a-
mandus.* *originem habet: scaturigo ejus parva, gutta & umbra est, boni illius infiniti: Expedit deinde: quia benignus, summè beneficus, & ipsa felicitas: quâ adeptâ, secura ac beata quies: unaque pax animo. Diliges itaque; ob præceptum, meritum, debitum, & ultimò, præmium; diliges inquam; Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima, ex tota virtute, ex omnibus viribus, & ex tota mente.*

Ab hoc amore prodibit *ἀπορίας, ἀνορέσια,* & deinde *δευότις.* Id est, *Assimilatio, Affe-*
ctatio,

ctatio, & (ut ita vertam) *Deificatio.* Priores duas partes, dum eruditè Lipsius, ex *Philoso-* scitis veterum, & Stoicorum præfertim, *phia mul-* deducit; Luculenter profectò, quantum *ta vera* profana Sapiaentia, ad Divinam asurrexit, ostendit. Meritòquè miratur, quomodo ad profanos, augusta hæc, & sancta, vel delata sint, vel illapsa. Utrumque probabile esse Clemens Alexandrinus dicit. Dum Plato, (inquit) hæc docuit: seu enim magnæ cum dogmate legis; (solent enim magnæ mentes, nudæ affectuum, veritatem attingere:) seu id è sacris didicit: uti semper cupidus omnes doctrinæ: Quamquam profectò, si inspicias; parcè ille & languide, talia quæ ducunt ad Deum: nec eo Spiritu; quo propriæ rationis dictamina.

Consentienter tamen veritati docuere; *Homoio-
πείλ* & *ἐὶν αὐτῷ ὁμοίωσιν* *Ἐσῶ*: Finem esse, Dei *sin Dei,* assimilationem. Hoc enim Deus ipse, & *docuit:* voluit: & edixit. Voluit primùm: cum ad *seu assi-* imaginem, & similitudinem sui hominem *miliatio-* creavit: Edixit deinde: dum; *nem.* *sancti estote,* (ait;) *quia ego Sanctus sum Dominus Deus* *Confor-* *vester.* & Christus: Estote perfecti, sicut pater *vestri.* Pater vester cœlestis perfectus est. Apostolus *stolus* verò; imitatores Dei nos esse debere dicit: illiquè, quâ potest, similes. Definit verò, hanc Assimilationem, satis conformiter, Plato: *δικαιοσύνη δὲν γὰρ τοῦ θεοῦ.* Justum & Sanctum fieri. Nempe; *ut simus in sancti-*
ctata-

Ætate, & iustitia, coram ipso: qui verè solus Sanctus, & iustus est.

Item acolutian: seu affectationem.

*Ακολούθια, Affectatio, seu Obedientia est. Hanc quoque veteres agnovere. Unde Epictetus: Præcipuus Philosophorum, inquit, sermo; brevis admodum est: quid enim longum dicere? τὸ ἐστὶ τὸ ἐπακολουθεῖν, Finis est, sequi Deum. Hoc Christus requirit: dum toties; *Sequere me*: & ; tu me*

Quæ à Christo iussa.

sequere: & nisi quis reliquerit omnia & sequatur me: & ; vos qui secuti estis me: toties, inquam, ingeminavit. Hæc sequela, seu Obedientia est; Deo, se submittere: omnia ad eum referre: ab illius nutu pendere: audire quid loquatur in nobis Dominus: petere, ut jubeat, quod vult: & promptè exequi, quod iusserit: Ecce me: mitte me: dicebat ille: Alter; *Domine, quid me vis facere?* Alius; *loquere, audit servus tuus*: vel; paratus sum: & ; paratum cor meum: Idem tu dic, ac præsta: & postquam tibi innotuerit voluntas Dei; actu & facto eam imple.

Denique Theosin: seu Deificationem.

Tertia est *Θεωσις*: seu (ut semel verti) Deificatio. Hæc itidem, veteri Philosophiæ, non ignota prorsus. Non quidem, in illa insana assertionem; qua sapientem Deo parem, immò potiozem, docuere: Id enim, non minus stultum, quam impium: sed eo sensu; quo dixit Laertius in Zenone: Divinum, esse sapientem: habere enim

enim in se, quodam modo Deum. Ideoque alter dixit: eum *Θεὸς ἐξ ἀνθρώπων ἐπιθυμῆσαι* *ζῆλον δὲ*: cupere, ut ex homine, Deus fiat. Hoc, Sapientia Christiana, non tam cupit, *Quam Sapientia Christiana exequitur.* nec suis viribus curat, & molitur; Id enim esset, pravi, perverfi, superbi illius spiritus, ambitiosè, & arroganter ascendere, & similem fieri altissimo, volentis: Sed, ut dixi; hoc agit: *ut se seipso spoliat: prius: orbet: quo capax Dei sit:* eumque demum ultrò ille labentem, recipiat: ac patiat: prout de Dyonisio illo dictum, quod esset. *παθῶν* *τὸ θῆα.* *Patiens divinum.*

Porro, id eum velle, exinde evidens est: quod ideo, *ipse homo factus est, ut homo fieret Deus*: Quod filios nos vocat: & ; ut nominemur, & simus; requirit: id est; ut gratiæ cooperando, efficiamur, unus cum illo Spiritus: Divinæ confortes naturæ: & in eam convertamur. Cujus rei similitudo peti potest, ab ignito, & candente ferro. Illud enim, prorsus suam naturam amittere videtur: dum recipit igneam. Nam ex frigidò, opaco, duro, gravi, urit: splendet: mollescit: levius fit: sic anima verè à Deo possessa. Et ut possideatur; per triplicem recensitam *ἀνίστησις*, Mortificationem, inquam, Abrenuntiationem, & Abnegationem apta, tota immutatur: & Divina fit. Ita ut, & ; dum hîc vivit, dicere possit; *virgo ego jam non ego, vivit in me Deus*. Et, dum hinc

Dum velut ferorum candem.

In Dei naturam mutatam.

330 *Luca Opalenskii Officiorum*
hinc migrabit, tum demum verè, tota
Diva erit.

perfectus
finis.
Conclusio.
& Syno-
psis totius
operis.
Postremò (ut in hoc fine, qui verè, est
τέλειον τέλος, finem operi imponam;) man-
ifestum est: ea quæ hæcenus de Officiis
dixi, huc cuncta referri: & hoc compen-
dio contineri. Facile enim est; *Concupiscen-*
tiarum victorem, *Commotioinum arbitrum*,
Virtutum compoitem, id est Probum; *Deinde*;
Charitatis; *in jure Potestatis Domini*; *Obliga-*
tionis studiosum; *Denique Pium*; *in sensu*,
cultu, & *Amore erga Deum*, esse: Facile,
inquam cuncta hæc implere *Mortificato*: *Ren-*
nuntianti externis: & *se Abneganti*: Id est; *ad*
Dei amorem cuncta referenti: Inde verò to-
tum, id quod sis, in causam tui, finem
què seu Deum, se transformanti.

Cum vo-
to: ut si-
mus com-
potes finis
sui Dei.

Fac ergo ò Deus: ut hunc finem no-
strum cognoscamus: & ad illum, vel hoc
scripto; quod tua ope cœptum, finitum-
què est; deveniamus: ut, inquam, trans-
formemur, in eam; quam nobis creatione
indidisti; & Redemptione, ac Sanctificati-
one, reparasti; Imaginem tuam: Et vitâ,
animoquè appetamus; referamus; & asse-
quamur; TE, UNUM, VERUM, BONUM.

A P P E N D I X
AD LIBRUM TERTIUM.

Monita
pauca
appen-
duntur.

D Eduxi, ut vides Lector, rem; quò desti-
naveram: & unde; *ultra*, & *alius*, non
itur.

itur. Quod enim majus officium homine
assignari potest; *quàm ut mutetur in Deum?*
Audax profectò, & improbus, videretur,
hic conatus: si Gyganteo ambitu, viribus-
què suis fieret: &; divinitatem, suo studio,
velut Promethei astu, furaretur: verùm, ut
dixi; status hic, *non usurpatione contingit: sed*
dono. Quod, ut memoriâ retineamus sem-
per; uti libris superioribus; ita & huic; pau-
ca quædam monita appendam.

Primum autem erit: ut ex cognitione, <sup>Primum
ut nolis
alta sape-
re.</sup>
tam altæ sapientiæ; non incipias, alta sa-
pere. Vides; sublimem hanc, pietatis, im-
mò sanctitatis Christianæ structuram? cog-
nitas hanc fabricam? à *fundamento incipe*.

*Quod tantò magis ima petis; quanto altius su-
per edificabitur*. Ergo, *ut fabrica*, (inquit
Augustinus;) ante celsitudinem humilia-
tur; &; fastigium post humiliationem; de-
mum erigitur; Ita & tu, *deprimas te*: & to-
tus in eo sis: ut præceptum Domini im-
pleas: in simplicitate cordis. Altiora verò
te ne quæseris: (inquit Ecclesiastes.) Sed,
quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita
semper: & imple. *Cognitio enim sola, te bo-
num non faciet: sed voluntas: sed amor*: qui
sine ratiocinationis magno molimine, af-
fectu fertur: & impletur.

Alterum monitum: ut scias, in parvis <sup>Alterum:
ut scias in
parvis esse
profectum.</sup>
profectum consistere. Nam, quæ ardua,
& sublimia videntur; facilè, annexam ela-
tio-

tionem habent: raro implentur: ferè in proposito tantùm consistunt: in futurum destinantur. Interim, *dum voto pendet; dis-*

Quotidie fertur vita: & transcurrit. Itaque tu, *vi-*

uive hodie. Impone manum presenti tempori. Quotidiana, & velut domestica vitia, supe-

Usu vita emenda-
ta. Deniq; intra usum vitæ probe, ac emenda-
ta, arctæ te: ac contine. Et, in pura ac simpli-
ci actione, eorum præsertim, quæ à legiti-
mâ potestate, iussu & imperata; Ecclesiæ, inquam, sancita; cultum præsertim My-
sticum; tum verò bonas piorum consuetu-
dines, studiosè imple: & exequere. Quid-
quid verò, vel dignè egeris; vel meritò
i preveris; vel patienter sustinueris; dic tibi
obvium illud: *servus inutilis sum: nihil en-*
im aliud, nisi quod debui, nec ut oport-
uit, feci.

Tertium monitum ut pietatè occultes. Tertium Monitum est: ut interiorem
animum, & profectum pietatis, non modo non ostentes, sed quantum potest, etiam
occultes. Christus id sæpius præcepit: dum
apparere, & videri ab hominibus, & jeju-
nantibus faciem exterminare, vetuit. Ele-
mosynam largiri occultè iussit: denique,
Etenim ommem hypocrisim sustulit: idquè non iussu
tantùm; sed etiam exemplo. Qui aliter
faciunt; illi non proficere, sed conspici
volant.

Etenim ommem hypocrisim sustulit: idquè non iussu
tantùm; sed etiam exemplo. Qui aliter
faciunt; illi non proficere, sed conspici
volant.

volunt. Itaque recipiunt mercedem suam:
Gloriam Vanam consequuntur: ad quam non
eundo, eunt: & factum calcant: sed factu
alio. Ambitio, inquam, admiratio, & laus,
sæpè queritur: quæ omnia corrumpit: &
depravat.

Atqui vel natura ipsa rerum, nos docet: *Natura*
bona nostra occultare: dum pretiosissima que-
que in abdito habet: Metalla intra terræ vi-
scera: Uniones in fundo maris: Gemmas
crustâ dissimili tectas: Cætera denique,
verè magna, in recessu: & sæpè, sub di-
versa specie latent: Itaque, & virtutes te-
gere, & abscondere oportet: ne vilescant: aut
facile auferantur.

Sed etiam aliorum causâ, ostentatio om- *Etiã, ab*
nis vitanda: offendimus enim facile tali ex- *alios, vi-*
emplo: & quos emendare volumus; affecta- *tanda o-*
tâ austeritate, fugamus: Efficimusquè: *stentatio,*
ut nihil velint nostri imitari: dum timent; ne
talia imitanda sint: Satis autem, ipsum
nomen Sanctitatis Christianæ, molestiâ Quia est
terret: quid si ejus sectatores, cœperint se *secundate.*
consuetudini hominum excerpere: Itaque,
intus pleraque dissimilia sint: frons, & fac-
ies, ut plurimum populo conveniat. Fac:
ut in quocunque vitæ genere, quod elegeris;
nihil in te, & habitu tuo, notabile ni-
mis sit: & ab omnibus diversum.

In sermone præsertim: ne sis mihi es sonans:
aut cymbalum tinniens: Quemadmodum
enim,

In sermo-
ne absit
jaçtatio.

enim *vasa vacua*; leviter quamvis tacta; sonum edunt: plena; vix respondent: sed si promendum sit; illa nihil: hæc, largiter fundunt: ac affatum suppeditant: Ita mens inania; clamosa sepè: sed actu nulla: quæ verò plena; latet primum: & tacet: sed opere se prodit: Ita ut; & videant cuncti opera ejus bona: indequè glorificent Deum: & si sit opus; ex abundantia cordis, etiam os loquatur: eximiè: & cum fructu.

Quartum monitum: ne securitate pecces. Quartum monitum: etiam si te longa exercitatio, aut potius gratia Dei, ad gradum perfectioris vitæ perduxerit; attamen quamdiu hic vivis; nunquam te putes, à lapsu securum. Nam, in quocunquè statu, tentatio, & colluctatio, & militia est, vita hominis super terram. Certandum itaque semper; ne experiamur falsæ pacis mala. Et unica securitas hic est, securitatem timere.

Quintum in Tentatione resistens. Quintum: si in tentationem incidis; non despondeas animum: sed memento: eam constare suggestionem: oblectationem: assensum. Suggestio, non est arbitrii nostri. Et, quod sine ulla culpa nos invadere possit; testis est; tentatus in deserto Christus: qui, ut Gregorius ait, tentari per suggestionem potuit: sed ejus mentem, peccati delectatio, non momordit. Itaque, in tali aggressione, non opus terreri: Sed, cum Deo arma sumere: ut mereamur illud responsum: sufficit tibi gratia mea: Nam virtus in infirmitate perficitur.

Oblect-

Oblectatio; et si raro potest culpâ carere, *Oble* saltem negligentia: tamen, si reluctante superiori sua parte animo, per blanda illicia titilla veret tantum mentem; non verò pellexerit ad assensum; inculpata adhuc, insons, & innocens est. Itaque hic maxima decertandi occasio. Solet autem Dæmon, subdolè triumphum ante victoriam canere. Ergo circumspecte, ac expende vires tuas: & quamdiu vel tantillum resistis, non te victum existimes: Spera ex tentatione proveniunt: ad Deum confuge: confide ejus auxilio: illoquè; longè te hoste fortiorem cense.

Quod si labi, & assensu peccare, contingat: A lapsu Non diu prostratus jace: sed erige te: & à cito lapsu validior surge. Hoc, inquam, age: ut aut non pecces: aut peccare quantocius desistas. Si primum admisisti; alterum, subito & sedulò præsta. Non desperes: nec divinæ misericordiæ diffidas: modò, cum dolore veniam implores: verè, inquam, coram Deo pœnitentia fecisse: & firmum sit propositum, amplius non facere. Experimentum deinde tui cape: & in futurum firmare: & sapienter cave. Pœnitentia enim, (ait Ambrosius,) delictum abolet: sapientia cavet.

Ultimum monitum: non ad hunc modò librum, sed ad opus totum pertinens, est: ut, cum exiguam ejus molem, & minorem omninò copiam rerum tractaturum,

rum, videas; ut, inquam, non pigeat, relegere illud: ac repetere. Multa enim breviter dicta invenies: quæ prima ac festinata lectione, fallere te, potuerunt. Præsertim; si non totum, aut non continuo legisti. Tunc, mihi crede, perdidisti operam. Revoca igitur, & rumina: si vis, proficuo cibo pascere, & explere mentem. Ego spondeo: non nauseam, & cramben recoctam; sed novum forsân saporem

Merentur enim. semper invenies. *Magna volumina, qui scribere amant; primum non meminere, Paucâ sciri. Deinde, nolunt legi: & frustra accuratum requirunt lectorem, in supina Scripti incuria.* Ego verò; conatus ium, paucis multa dicere: cassâ verba vitare: nulla superflua, & quæ demi, sine sensus detrimento, possint; ponere: parcè quædam elegantix, aut amænitati indulgere: meditationi cujusquæ, consultò multa relinquere: immò Notis etiam reservare quædam: uberius si Deus volet, explicanda. *Mereor itaque & legi: & repeti.*

F I N I S.

